

**OCENA EFEKTYWNOŚCI WSPARCIA
UDZIELANEGO OSOBOM
ZAKŁADAJĄCYM DZIAŁALNOŚĆ
GOSPODARCZĄ W RAMACH
PRIORYTETU VI PROGRAMU
OPERACYJNEGO KAPITAŁ LUDZKI**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Lubuskie
Warte zachodu

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Streszczenie

Grupy docelowe projektów w ramach Działania 6.2 PO KL i Poddziałania 6.1.3 PO KL

Wszyscy beneficjenci realizujący projekty w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL zakładali wsparcie kobiet. Oprócz tego we wnioskach o dofinansowanie najczęściej projektodawcy zakładali wsparcie osób długotrwale bezrobotnych, bezrobotnych do 25 roku życia oraz bezrobotnych powyżej 50 roku życia. W przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL do najczęściej wspieranych grup należały kobiety oraz osoby nieaktywne zawodowo.

Analiza rzeczywistej struktury uczestników projektów przyniosła informację, że w obydwu analizowanych Działaniach zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-49 lat. Kobiety stanowiły większą część populacji uczestników projektów w ramach Działania 6.2 PO KL, w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL przeważali mężczyźni. Większość osób, które otrzymały wsparcie w ramach Działania 6.2 PO KL posiadało wykształcenie wyższe, natomiast najliczniejszą grupę uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL stanowiły osoby z wykształceniem ponadgimnazjalnym. Projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 ukierunkowane były na wsparcie osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych, natomiast w przypadku Działania 6.2 PO KL grupy te były najliczniejsze, jednakże wspierane były także osoby nieaktywne zawodowo, uczące się bądź kształcące oraz zatrudnione.

Adekwatność form wsparcia udzielanych w ramach projektów

Zdecydowanie najbardziej pomocną formą wsparcia w prowadzeniu działalności gospodarczej jest **dotacja**. Ponad połowa uczestników projektów deklaruje, że nie zdecydowałaby się na rozpoczęcie działalności gospodarczej bez wsparcia finansowego uzyskanego w ramach projektu. Średnia wartość dotacji w przypadku uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL wynosi ok. 17,3 tys. zł, natomiast w przypadku Działania 6.2 PO KL ok. 37 tys. zł. Niemal 60% uczestników projektów oceniło wysokość otrzymanej dotacji jako wystarczającą, a ok. 40% uznało ją za niewystarczającą (co ciekawe, nie występują istotne różnice w ocenie wysokości dotacji pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL i Działania 6.2 PO KL).

Pozostałe formy wsparcia udzielane w ramach projektów (wsparcie szkoleniowe, wsparcie doradcze, wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone – wyłącznie w przypadku Działania 6.2 PO KL) wskazywane były przez uczestników analizowanych projektów znacznie rzadziej jako najbardziej pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Tym niemniej również te formy wsparcia także oceniane były jako adekwatne do potrzeb osób zakładających własne firmy.

Ci uczestnicy projektów, którzy otrzymali **wsparcie szkoleniowe** oceniają je w większości (ok. 75% badanych) jako pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Za najbardziej przydatne szkolenia uczestnicy projektów w ramach Działania 6.2 uznali te w zakresie sporządzania biznesplanów oraz prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie, natomiast jako najmniej przydatne wskazywano te w zakresie przepisów BHP w przedsiębiorstwie. Liczba godzin szkoleniowych w projektach oceniana była w większości przypadków jako odpowiednia, choć ok. 15% uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL uznała, że była ona za duża. Bardzo dobrze oceniane przez uczestników analizowanych projektów jest także **indywidualne doradztwo** przed i po złożeniu wniosku o dotację, zarówno w zakresie jego tematyki, jak i liczby godzin doradztwa. Ponad 60% badanych, którzy otrzymali **wsparcie pomostowe** oceniło okres jego otrzymywania jako odpowiedni, natomiast prawie 40% uznało, że był on za krótki.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Struktura branżowa firm założonych przez uczestników projektów

Struktura branżowa firm założonych przez uczestników projektów jest rozdrobniona. Dwie branże, w ramach których uczestnicy projektów najczęściej zakładają działalności gospodarcze to handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (27,6% analizowanych przypadków) oraz budownictwo (22,8% analizowanych przypadków). Redukując złożoność struktury branżowej firm założonych przez uczestników analizowanych projektów do 4 branż ogólnych (produkcja – przemysł i rolnictwo, handel, budownictwo, usługi) stwierdzić należy, że prawie połowa uczestników projektów zakładała przedsiębiorstwa usługowe, po ok. 20% przedsiębiorstwa handlowe i budowlane, natomiast tylko nieco ponad 10% przedsiębiorstwa produkcyjne (zakładane znacznie częściej przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL).

Trwałość firm założonych przez uczestników projektów

Do momentu realizacji badania przetrwało łącznie 38,0% wszystkich badanych firm, przy czym wskaźnik firm, które przetrwały do momentu realizacji badania założonych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL jest bardzo zbliżony (odpowiednio 37,4% i 40,7%). Silniej niż zakres uzyskanego wsparcia na trwałość firmy wpływają czynniki społeczno-demograficzne, takie jak wykształcenie (najlepiej na rynku radzą sobie firmy założone przez uczestników projektów z wykształceniem wyższym), płeć (trwalsze są firmy założone przez mężczyzn), lokalizacja przedsiębiorstwa (najtrwalsze są przedsiębiorstwa założone w powiatach zielonogórskim i świebodzińskim, natomiast najmniej trwałe przedsiębiorstwa z powiatu strzelecko-drezdeneckiego), status przedsiębiorcy w momencie przystąpienia do projektu (najtrwalsze są firmy założone przez osoby uczące się lub kształcące się, natomiast najmniej trwałe firmy założone przez osoby długotrwale bezrobotne). Istotnym czynnikiem różnicującym trwałość firm jest także branża, w której one funkcjonują. Najtrwalsze są firmy funkcjonujące w sektorze produkcyjnym, natomiast najmniej trwałe te funkcjonujące w sektorze usługowym.

Główne przyczyny zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestników analizowanych projektów to przede wszystkim czynniki o charakterze popytowym (brak klientów), brak płynności finansowej, przyczyny osobiste, w tym m.in. zły stan zdrowia, konieczność opieki nad dziećmi i zbyt wysokie koszty utrzymania oraz prowadzenia działalności firmy. Bardzo istotny czynnik to także wysokie koszty obowiązkowych ubezpieczeń społecznych (ZUS).

Miejsca pracy powstałe dzięki projektom

Miejsca pracy powstałe w wyniku realizacji projektów podzielić można na bezpośrednie oraz pośrednie. W momencie badania aktywnych jest 38% spośród tych firm (a więc istnieje – szacunkowo – ok. 1970 bezpośrednich miejsc pracy).

18,1% firm już nieaktywnych w momencie realizacji badania tworzyło w przeszłości także pośrednie miejsca pracy. Szacunkowa liczba tych miejsc pracy to ok. 980. Były to raczej nietrwałe miejsca pracy (średnia długość ich trwania to niecały rok).

Firmy aktywne w momencie realizacji badania częściej (33%) tworzyły w przeszłości lub tworzą aktualnie pośrednie miejsca pracy. Szacunkowa liczba tych miejsc pracy to ok. 1700, które trwały średnio 15,6 miesięcy. Nieco częściej pośrednie miejsca pracy tworzą uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.1.3 PO KL. W momencie realizacji badania – oprócz bezpośrednich miejsc pracy – występuje także ok. 1000 pośrednich miejsc pracy w firmach utworzonych przez uczestników analizowanych projektów. Częściej pośrednie miejsca pracy tworzą firmy powstałe w ramach Działania 6.2 PO KL.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Konkurencyjność firm powstałych w ramach projektów

Syntetycznymi wskaźnikami konkurencyjności firm są przychód, dochód oraz zasięg rynku, na którym operuje firma. Spośród firm aktywnych w momencie realizacji badania, przychody poniżej 50 tys. złotych osiągnęło w 2013r. 46% badanych firm, natomiast dochody roczne poniżej 20 tys. zł ok. 40% badanych firm. Ponad połowa firm aktywnych w momencie realizacji badania założonych przez uczestników projektów działa wyłącznie na rynku lokalnym. Wyraźnie wyższe przychody i dochody mają firmy założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL. One funkcjonują też na szerszych rynkach niż firmy założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Rekomendacje

W toku procesu badawczego wypracowano propozycje rozwiązań i działań, jakie należałoby podjąć, by właściwie modelować i wdrażać instrumenty wsparcia przedsiębiorczości w województwie lubuskim oraz by zapewnić osiągnięcie optymalnych efektów tego wsparcia.

Do działań i modyfikacji tych zaliczyć należy:

- zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwości do otrzymania wsparcia doradczego już po założeniu firmy oraz zwiększenie częstotliwości stosowania tej formy wsparcia przez projektodawców;
- zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwości korzystania z pomocy instytucji takich, jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom;
- zachęcanie osób zakładających działalność gospodarczą w woj. lubuskim do poszukiwania zewnętrznych rynków zbytu na swoje usługi/produkty;
- objęcie wsparciem szkoleniowym tylko wybranej części uczestników, co spowoduje zwiększenie puli dostępnych środków, które wykorzystane mogą zostać w inny sposób;
- zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwości korzystania z dodatkowej pomocy finansowanej ze środków UE, takich jak np. dofinansowanie stanowisk pracy.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Abstract

Target groups of projects within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme and Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme

All beneficiaries realizing projects within the Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme assumed support of women. In addition, the applications for funds most often assumed supporting long-term unemployed persons, unemployed under 25 years of age, and unemployed over 50 years of age. In the case of projects realized within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme **women** and professionally inactive persons were groups most frequently supported.

Analysis of the actual composition of participants in the projects informed that in both analyzed Actions by far the largest group comprised people aged 25-49. Women constituted a greater proportion of participants in projects within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme, in the case of 6.1.3 Human Capital Operational Programme a greater proportion were men. Most people who received support within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme had a university education, while the largest group of participants in the projects realized within 6.1.3 Human Capital Operational Programme were people with upper secondary education. Projects realized within Sub-measure 6.1.3 were focused on supporting unemployed and the long-term unemployed people, while in the case of Measure 6.2 Human Capital Operational Programme those mentioned groups were the most numerous, but another supported groups were professionally inactive persons, learners and employed persons.

Adequacy of forms of support provided within the projects

By far the most helpful form of support entrepreneurship is **grant**. Over half of the participants in the projects say that they would not decide to start a business without the financial support obtained within the project. The average value of grants for participants in projects under Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme is approximately 17.3 thousand zł., while in the case of the Measure 6.2 Human Capital Operational Programme approximately 37 thousand zł. Almost 60% of project participants rated the amount of grants received as sufficient, and approximately 40% found it to be unsatisfactory (interestingly, there are no significant differences in the assessment of the grants between the participants of projects within Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme and Measure 6.2 Human Capital Operational Programme).

Other forms of support provided within the projects (training support, consulting support, 'bridge' support basic and extended - only in the case of Measure 6.2 Human Capital Operational Programme) were identified by the participants of analyzed projects much less often as ones to be the most helpful in terms of entrepreneurship. However, also these forms of support were assessed as adequate for the needs of people starting their own business.

These project participants who received **training support** evaluate them in the majority (approximately 75% of respondents) as helpful in conducting business. The most useful training for participants of projects within Measure 6.2 were the ones about preparation of business plans and managing accounting in the enterprise, while as least useful participants indicated those in the range of environment, health and safety within the company. Number of hours of trainings in the projects was assessed in most cases as appropriate, although approximately 15% of participants in projects within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme decided that it was too much. **Individual counseling** before and after the submission of the grant application were very well rated by the

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

participants of the projects, both in terms of its subject matter and the number of hours of counseling. Over 60% of respondents who received **'bridge' support** rated the period of its receiving as appropriate, while almost 40% felt that it was too short.

Industry structure of enterprises established by the participants of projects

Industry structure of enterprises established by the participants of projects is fragmented. Two industries within which project participants conduct the most economic activities is wholesale trade and repair of motor vehicles and motorcycles (27.6% of the cases) and construction (22.8% of the cases). By reducing the complexity of the structure of industry companies established by the participants of projects to 4 general industries (production-industry and agriculture, commerce, construction, services), it should be noted that almost half of the participants of the projects were establishing service-related companies, approximately 20% trade companies and another 20% construction companies, while just over 10% manufacturing companies (established more often by participants in projects within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme).

Durability of companies established by participants of projects

A total of 38.0% of all surveyed companies lasted by the time of the study, the ratio of companies that have survived by the time of the study established under Sub-measure 6.1.3 and Measure 6.2 Human Capital Operational Programme is very similar (respectively 37.4% and 40.7 %). Stability of the companies was affected stronger than by the range of support obtained by socio-demographic factors such as education (the best deal on the market was obtained by the project participants with higher education), gender (more durable companies are the ones founded by men), location of the company (the most sustainable companies are the ones established in Zielona Góra County and Świebodzin County, while the least stable are enterprises established in Strzelce-Drezdenko County), the status of entrepreneur by the time of entering the project (the most durable are the companies founded by learners, while the least stable are enterprises founded by long-term unemployed). An important factor differentiating companies' durability is also the industry in which they operate. The most durable are companies operating in the manufacturing sector, while the least stable are the ones operating in the service sector.

The main reasons for the cessation of businesses established by the participants of the analyzed projects are primarily the demand factors (lack of customers), lack of financial liquidity, personal reasons including among others poor health, need of taking care of children and too high costs of living and conducting business. Another very important factor is high cost of the mandatory social security (ZUS).

Jobs created by the projects

Jobs created as a result of project implementation can be divided into direct and indirect. There were 5180 direct jobs established (5166 awarded with grants and 14 loans), understood as those occupied by entrepreneurs themselves who have received grant or loan to start their business in the analyzed period, of which 88.2% was established under Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme. At the time of the test 38% of these companies are active (and therefore there are approximately 1,970 direct jobs).

18.1% of companies already inactive at the time of the study consisted also indirect jobs in the past. The estimated number of these jobs is approximately 980. They were rather unstable jobs (the average length of their duration is less than a year).

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Companies active at the time of the study more often (33%) formed or are still forming indirect jobs. The estimated number of these jobs is approximately 1700 which lasted an average of 15.6 months. Slightly more often indirect jobs are created by participants of projects realized within Measure 6.1. Human Capital Operational Programme. At the time of the study - in addition to the direct jobs - there is also approximately 1,000 indirect jobs in companies created by the participants of the analyzed projects. More often indirect jobs are created by companies formed within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme.

The competitiveness of companies established in the framework of projects

Synthetic indicators of the competitiveness of companies are revenue, income and range of the market in which the company operates. Among the companies active at the time of the study incomes below 50 thousand zł. were reached by 46% of the surveyed companies in 2013, while the annual income of less than 20 thousand zł. was reached by approximately 40% of the surveyed companies. More than a half of the companies active on the market at the time of study established by the project participants operate only on the local markets. Significantly higher revenues and earnings represent companies established by the participants of projects within Measure 6.2 Human Capital Operational Programme. They also operate on a wider markets than the companies established by the participants of projects within Sub-measure 6.1.3 Human Capital Operational Programme.

Recommendations

In the course of the research process there were developed some proposals for solutions and actions to be taken in order to properly model and implement instruments to support entrepreneurship in Lubuskie County and to ensure optimum effects of this support.

To these activities and modifications belong:

- increase awareness of participants of projects about receiving counseling support after establishing the company and increasing the frequency of the use of that form of support by the project designers;
- increase awareness of project participants on the possibility of using institutions such as business support centers, consulting firms, NGOs that help entrepreneurs;
- encourage people establishing their own businesses from Lubuskie County to seek external markets for their services/products;
- cover with support only a selected part of the training participants, which will increase amount of available funds, which can be used in other way;
- increase awareness of project participants on the possible use of additional assistance financed from EU funds, such as funding jobs.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Spis treści

Streszczenie	2
Abstract	5
Wykaz skrótów	10
1. Wstęp i uzasadnienie badania	11
1.1 Wstęp	11
1.2 Uzasadnienie realizacji badania	12
1.3 Cele badania	14
1.4 Przedmiot i zakres badania	14
1.4.1 Przedmiot badania	14
1.4.2 Zakres badania	15
1.5 Kryteria ewaluacyjne	16
1.6 Pytania badawcze	16
2. Metodologia badania	20
2.1 Metody i techniki badawcze	20
2.1.1 Analiza danych zastanych (<i>desk research</i>)	20
2.1.2 Badania ankietowe	23
2.1.3 Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	23
2.1.4 Studium przypadku (case study)	24
2.1.5 Statystyczna analiza wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej	24
2.1.6 Zogniskowany wywiad grupowy (FGI)	25
2.1.7 Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI)	25
2.1.8 Mailowy wywiad pogłębiony (EI)	25
2.1.9 Wywiad ekspercki	26
3. Zbiorcze zestawienie zrealizowanych metod i technik badawczych	26
4. Opis wyników badania, ich analiza i interpretacja	27
4.1 Grupy docelowe projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 PO KL	27
4.2 Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych	37
4.3 Obszar oceny i analizy możliwości rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2 PO KL)	61
5. Podsumowanie wyników badania	112

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

6. Case study	122
7. Tabela wniosków i rekomendacji	140
8. Załączniki.....	143
Załącznik 1. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z osobami, które założyły działalność gospodarczą	144
Załącznik 2. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z osobami długotrwale bezrobotnymi.....	146
Załącznik 3. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z projektodawcami (przedstawiciele PUP).....	147
Załącznik 4. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielem Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP).....	149
Załącznik 5. Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego (TDI) z osobami, które założyły działalność gospodarczą	151
Załącznik 6. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI)	154
Załącznik 7. Scenariusz wywiadu eksperckiego.....	155
Załącznik 8. Scenariusz Telefonicznego Wywiadu Pogłębionego - Case Study z uczestnikami projektów	158
Załącznik 9. E-mail Interviewing.....	159
Załącznik 10. Kwestionariusz badania CAWI/CATI	161
Załącznik 11. Spis tabel i wykresów	172
Załącznik 12. Wzór matrycy do kodowania wpisów do CEIDG	178
Załącznik 13. Matryca do kodowania danych pozyskanych w toku analizy DR.....	179

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykaz skrótów

CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interview</i>)
CAWI	Wspomagana komputerowo ankieta internetowa (ang. <i>Computer Assisted Web Interview</i>)
CEiDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
CS	Studium przypadku (ang. <i>Case Study</i>)
DR	Analiza danych zastanych (ang. Desk research)
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EI	Mailowy wywiad pogłębiony (ang. Email Interviewing)
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy (ang. Focus Group Interview)
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony
IW (IP2)	Instytucja Wdrażająca (Instytucja Pośrednicząca II stopnia)
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
TDI	Telefoniczny wywiad pogłębiony (ang. <i>Telephone In-Depth Interview</i>)
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
SzOP PO KL	Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013
UE	Unia Europejska
WE	Wywiad ekspercki
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

1. Wstęp i uzasadnienie badania

1.1 Wstęp

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz środków krajowych i koncentruje wsparcie w następujących obszarach: zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników oraz przedsiębiorstw, a także zagadnień związanych z budową sprawnej i skutecznej administracji publicznej działającej zgodnie z zasadą „dobrego rządzenia”.

Celem głównym Programu jest: wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej, a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych, do których należą:

1. Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo;
2. Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego;
3. Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce;
4. Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy;
5. Zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa;
6. Wzrost spójności terytorialnej.

Całość kwoty, jaką przewidziano na realizację Programu, wynosi 11,7 mld €. Wkład finansowy Europejskiego Funduszu Społecznego to ponad 10 mld €. Pozostałe środki stanowią wkład krajowy, który został oszacowany na minimalnym poziomie 15%. Wartość alokacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zgodnie z porozumieniem zawartym w dniu 22 czerwca 2007 roku pomiędzy Ministerstwem Rozwoju Regionalnego, a Samorządem Województwa Lubuskiego na lata 2007-2013 wynosi 190 461 739,00 €.

PO KL składa się z 10 Priorytetów, realizowanych zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym. W ramach komponentu regionalnego realizowane są następujące Priorytety:

Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich

Priorytet VII Promocja integracji społecznej

Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki

Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.

Ponadto realizowany jest Priorytet X Pomoc techniczna, którego celem jest zapewnienie właściwego zarządzania PO KL, wdrażanie oraz promocja Europejskiego Funduszu Społecznego.

W województwie lubuskim rolę Instytucji Pośredniczącej pełni Samorząd Województwa Lubuskiego poprzez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Departament Europejskiego Funduszu Społecznego, który jest instytucją wdrażającą dla Priorytetów VII, VIII i IX. Natomiast rolę Instytucji

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Pośredniczącej II stopnia pełni Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze, który jest instytucją wdrażającą dla Priorytet VI.

Zadania Instytucji Zarządzającej, Instytucji Pośredniczącej i Instytucji Pośredniczącej II stopnia w obszarze realizacji komponentu regionalnego PO KL regulują następujące porozumienia:

1. Porozumienie w sprawie realizacji komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, nr KL/LK/2007/1, zawarte w Warszawie w dniu 22.06.2007 r. pomiędzy Ministrem Rozwoju Regionalnego a Województwem Lubuskim, wraz z późniejszymi zmianami.
2. Porozumienie w sprawie dofinansowania działań Priorytetu VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich* w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, nr KL/2.08/VI/2009/1, zawarte w Zielonej Górze w dniu 31.12.2009 r. pomiędzy Województwem Lubuskim a Wojewódzkim Urzędem Pracy w Zielonej Górze, wraz z późniejszymi zmianami.

1.2 Uzasadnienie realizacji badania

Priorytet VI (*Rynek pracy otwarty dla wszystkich*) obejmuje działania związane z aktywizacją zawodową osób bezrobotnych i biernych zawodowo. Pomoc kierowana jest m.in. do osób młodych (do dwudziestego piątego roku życia), kobiet (w tym zwłaszcza matek samotnie wychowujących dzieci), osób po pięćdziesiątym roku życia, niepełnosprawnych oraz osób długotrwale bezrobotnych, których reintegracja z rynkiem pracy jest z reguły najbardziej czasochłonna i wymaga zastosowania różnorodnych instrumentów aktywizacyjnych. W ramach Priorytetu VI prowadzone są również działania zmierzające do zmniejszenia bezrobocia ukrytego, dotyczącego najbardziej mieszkańców obszarów wiejskich, w tym zwłaszcza miejscowości popegeerowskich. Pomoc skoncentrowana jest na podnoszeniu zdolności do zatrudnienia, m.in. poprzez zwiększenie dostępności usług pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego, które odgrywają kluczową rolę w początkowym okresie pozostawania bez zatrudnienia. Ważnym elementem wsparcia są także działania na rzecz dalszego doskonalenia bądź zmiany kwalifikacji zawodowych w formie szkoleń, praktyk i kursów oraz możliwości zdobycia doświadczeń zawodowych w miejscu pracy. Co ważne w ramach Priorytetu VI duży nacisk kładzie się także na rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia (m.in. doradztwo, szkolenia oraz usługi finansowo-prawne adresowane do osób pragnących rozpocząć własną działalność gospodarczą), jak również na podniesienie jakości usług świadczonych przez instytucje rynku pracy.

W zakresie przedmiotowym niniejszego badania znajdują się dwa Działania/Poddziałania w ramach Priorytetu VI PO KL:

Poddziałanie 6.1.3 Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych (projekty systemowe powiatowych urzędów pracy). W ramach tego Poddziałania udziela się wsparcia osobom bezrobotnym za pomocą następujących form:

- a) szkoleń,
- b) staży,
- c) przygotowania zawodowego dorosłych,
- d) prac interwencyjnych,
- e) przyznania jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, w tym pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanego z podjęciem działalności gospodarczej,

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

f) doposażenia i wyposażenia stanowiska pracy.

Działanie 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia. W ramach tego działania udziela się wsparcia osobom zamierzającym rozpocząć działalność gospodarczą (w tym na założenie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej) poprzez zastosowanie następujących instrumentów:

a) doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej;

b) przyznanie środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości (w tym w formie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej), do wysokości stanowiącej równowartość 40 000,00 PLN (lub 20 000,00 PLN na osobę w przypadku spółdzielni lub spółdzielni socjalnej);

c) wsparcie pomostowe w okresie do 6/12 miesięcy od dnia rozpoczęcia działalności gospodarczej, obejmujące finansowe wsparcie pomostowe wypłacane miesięcznie w kwocie nie większej niż równowartość minimalnego wynagrodzenia obowiązującego na dzień wypłacenia dotacji, połączone z doradztwem oraz pomocą w efektywnym wykorzystaniu dotacji (wyłącznie dla osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą w ramach danego projektu);

a także wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej (w tym w formie innowacyjnej przedsiębiorczości akademickiej, polegającej na komercjalizacji wiedzy naukowej i technologii) obejmujące:

- przyznanie jednorazowej pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej do wysokości 50 tys. zł na osobę;
- doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej dla osób rozpoczynających działalność w ramach danego projektu.

Do 31 marca 2014 roku w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL w województwie lubuskim podpisano 12 długoterminowych umów ramowych o dofinansowanie projektów systemowych oraz 24 umowy w ramach Działania 6.2 PO KL. Zakończono realizację 22 projektów w ramach Działania 6.2 PO KL. W ramach Poddziałania 6.1.3 do końca 2013 r. udział rozpoczęło 24 889 uczestników, natomiast wg stanu na koniec I kwartału 2014 r. w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL – 1 066 osób, w tym 56 w projekcie dotyczącym zwrotnych instrumentów inżynierii finansowej.

W 2012 r. Instytucja Zarządzająca PO KL zrealizowała badanie ewaluacyjne pn. „Ocena barier i luk prawnych w kontekście efektywnej realizacji wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego”. Doświadczenie ostatnich kilku lat wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego pokazało, że pomimo skuteczności proponowanych form wsparcia, wysokiej oceny ich użyteczności czy trafności, efekty realizacji działań finansowanych z EFS są ograniczane m.in. przez istniejące bariery lub luki prawne. Nie tylko jednak istniejące przepisy prawne stanowią przeszkodę w skutecznym wdrażaniu EFS. Czasami to również brak jednoznacznej definicji czy podstawy prawnej, przyczynia się do niespójności (a tym samym niższej skuteczności) we wspieraniu jakiejś grupy społecznej lub funkcjonowania podmiotów realizujących fragment polityki społecznej.

Jedną z rekomendacji powstałych w wyniku realizacji ww. badania adresowanych m.in. do regionalnych IP PO KL było: „Uwzględnienie w przyszłym okresie programowania w ramach prowadzonych ewaluacji, prawnych aspektów wdrażania poszczególnych priorytetów, działań/poddziałań EFS”(z określonym sposobem wdrożenia: „Uwzględnianie na etapie planowania (w obecnej i przyszłej perspektywie finansowej) ewaluacji, celów i pytań badawczych, dotyczących

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

prawnych aspektów realizacji działań i poddziałań finansowanych z EFS (o ile pozwala na to tematyka badania)”). W celu wdrożenia przedmiotowej rekomendacji w ramach niniejszego badania określony został obszar badawczy nr 3 poświęcony identyfikacji luk i barier prawnych, dotyczących przede wszystkim wymiaru instytucjonalnego, systemowego, a także wymiaru indywidualnego (dotyczącego obszarów, które utrudniają rozwiązywanie problemów określonych grup społecznych czy beneficjentów wsparcia).

Badanie ma na celu wskazać jakie niezbędne zmiany legislacyjne należy wprowadzić, aby zapewnić skuteczność realizacji polityk publicznych, wspieranych środkami z EFS (w odniesieniu do realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL).

Mając na uwadze powyższe zasadnym jest dokonanie kompleksowej analizy wsparcia udzielonego w województwie lubuskim w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL i Działania 6.2 PO KL pod kątem skuteczności i efektywności projektów konkursowych i projektu własnego WUP pn. „Lubuski Przedsiębiorca” (w ramach Działania 6.2).

Ewaluacja prowadzona będzie na bieżąco (*on-going*) w trakcie wdrażania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na poziomie komponentu regionalnego.

1.3 Cele badania

Cel główny

Głównym celem badania była ocena efektywności wsparcia udzielanego uczestnikom projektów konkursowych i projektu własnego Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze pn. „Lubuski Przedsiębiorca” (w ramach Działania 6.2) oraz osobom bezrobotnym korzystającym z jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej w powiatowych urzędach pracy realizujących projekty systemowe (w ramach Poddziałania 6.1.3).

Cele szczegółowe

1. Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych.
2. Ocena i analiza rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2).
3. Identyfikacja luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020.
4. Wypracowanie rozwiązań, które należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej na lata 2014-2020.

1.4 Przedmiot i zakres badania

1.4.1 Przedmiot badania

Przedmiotowe badanie służyło ocenie efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Badaniem objęte zostały projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 pt.: „Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych” i Działania 6.2 pt.: „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości oraz samozatrudnienia.”

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wyniki analizy wskazały na ile trafne i skuteczne okazało się wsparcie oferowane w ramach wyżej wymienionego Działania i Poddziałania. Istotnym elementem badania było również zidentyfikowanie, na ile projekty odpowiadały na potrzeby regionalnego rynku pracy, wynikające z zachodzących tendencji i zmian gospodarczych, w jaki sposób zmiany te decydowały o trwałości założonych i osiągniętych w ramach projektów rezultatów wsparcia, a także w jaki sposób działalność nowo powstałych podmiotów gospodarczych wpłynęła na zmiany w obrębie regionalnego rynku.

Ponadto w zakresie badania znalazła się próba identyfikacji luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020. Realizacja tego obszaru przyczyniła się do najbardziej trafnej odpowiedzi na pytanie: jakie działania należy podjąć, które konkretnie przepisy prawa i w jakim kierunku należy zmienić (jeśli w ogóle), aby zniwelować istniejące lub potencjalnie mogące się pojawić bariery i luki prawne, w tym wynikające z systemu wdrażania wsparcia.

Przedmiotem oceny było także zbadanie poziomu uzyskania przez uczestników wiedzy i kompetencji z zakresu przedsiębiorczości, niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz poziomu wykorzystania, posiadanych lub nabytych już w trakcie prowadzenia działalności, kompetencji i doświadczeń (tj. w okresie pierwszych 12 miesięcy prowadzenia działalności) i jego wpływu na pozycję firmy na rynku. Analizy dopełniło zbadanie, czy i w jakim stopniu, wiedza, kompetencje, pomoc w postaci wsparcia pomostowego oraz doświadczenie zdobyte przez uczestników projektów w okresie 12 miesięcy od założenia działalności, decydowały o jej kontynuowaniu po zakończeniu finansowania zewnętrznego. Kluczowym elementem analizy – z perspektywy minimum 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie – była ocena skuteczności udzielonego wsparcia, w kontekście zbadania, w jakiej liczbie nowopowstałe podmioty gospodarcze funkcjonują obecnie na rynku i jakie czynniki „sukcesu” zadecydowały o tym, a w przypadku zakończonych działalności – przez jaki okres przedsiębiorstwa te działały i jakie były przyczyny zaprzestania ich prowadzenia. Uzyskane wyniki pozwoliły również na ocenę szans, perspektyw rozwoju i możliwości dalszego utrzymania ciągłości realizowanego przez uczestników projektów przedsięwzięcia. Ewaluacja posłużyła zidentyfikowaniu czynników decydujących o skuteczności osiągania wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu, a także o możliwości wdrożenia mechanizmów i narzędzi wpływających na zwiększenie tej skuteczności lub wskazanie przyczyn, które uniemożliwiają/spowalniają proces ich realizacji.

Analiza została przeprowadzona z uwzględnieniem podziału na płeć uczestników badania. Podczas jego realizacji, pod uwagę wzięta została również kwestia wieku i wykształcenia uczestników oraz aspekt ich statusu na rynku pracy, zgodnie z kryteriami wskaźników monitorowania Priorytetów PO KL.

Wyniki i wnioski z przeprowadzonego badania oceniają trwałość rezultatów wsparcia, definiują ogólne tendencje, ewentualne problemy i niepożądane zjawiska, a także określają ich przyczyny. Sformułowane, w oparciu o wyniki analizy, rekomendacje mają za zadanie wskazać rozwiązania usprawniające proces wdrażania komponentu regionalnego PO KL w obszarze aktywności zawodowej na regionalnym rynku pracy. Ponadto badanie miało na celu również wskazanie ewentualnych kierunków i możliwości wykorzystania wypracowanych rozwiązań w perspektywie finansowej 2014-2020.

1.4.2 Zakres badania

Zakres podmiotowy: beneficjenci oraz uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL; instytucje zaangażowane w realizację PO KL w województwie lubuskim, eksperci ds. przedsiębiorczości i polityki rynku pracy, przedstawiciele organizacji pracodawców.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Zakres przedmiotowy: projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL *Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych* – projekty systemowe i projekty konkursowe oraz Działania 6.2 PO KL *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* zakończone bądź będące w ostatniej fazie realizacji.

Zakres czasowy: okres realizacji projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL w województwie lubuskim od roku 2008 do końca marca 2014 r.

Zakres terytorialny: obszar województwa lubuskiego

1.5 Kryteria ewaluacyjne

Przedmiotowe badanie zostało wykonane w oparciu o następujące kryteria ewaluacyjne:

- **kryterium skuteczności** - rozumiane jako stopień, w jakim wsparcie udzielone w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia, udzielone w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, przyczyniło się do osiągnięcia celów projektowych i programowych;
- **kryterium użyteczności** - rozumiane jako ocena, w jakim stopniu realizowane projekty, dotyczące wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI PO KL, odpowiadają rzeczywistym potrzebom uczestników projektów z terenu województwa lubuskiego oraz w jakim stopniu odpowiadają one na potrzeby rynku pracy;
- **kryterium trwałości** - rozumiane jako stopień, w jakim uzyskane pozytywne efekty zrealizowanych działań w ramach projektów mają szansę i możliwości na utrzymanie osiągniętego stanu po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie, w dłuższym okresie czasu, tego pozytywnego wpływu na procesy rozwoju na poziomie regionu;
- **kryterium efektywności** - rozumiane jako ocena tego czy dofinansowanie z EFS w ramach komponentu regionalnego PO KL ma rzeczywisty wpływ na rozwój przedsiębiorczości w województwie lubuskim.

1.6 Pytania badawcze

Prace badawcze zmierzały do udzielenia odpowiedzi na przedstawione poniżej pytania badawcze.

1. Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych

1.1 Jaki wpływ ma wsparcie z EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie?

1.2 Jak oceniane są przez uczestników Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL proponowane formy wsparcia (w szczególności szkolenia i doradztwo)? Czy formy wsparcia, z których korzystali uczestnicy projektów były zgodne z ich oczekiwaniami i potrzebami? Jeżeli tak, to które formy wsparcia były najlepiej dopasowane dla uczestników i dlaczego? Jeżeli nie, to które z tych form wsparcia uczestników nie były dostosowane do ich potrzeb/oczekiwań, dlaczego oraz co należałoby zrobić, by zmienić taki stan rzeczy?

1.3 W jakim stopniu udział w szkoleniach ułatwił uczestnikom prowadzenie działalności gospodarczej?

1.4 W jakim stopniu wzrosła u uczestników i uczestniczek wiedza na temat przedsiębiorczości po udziale w szkoleniach?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- 1.5 Czy liczba godzin wsparcia była wystarczająca oraz czy zakres tematyczny wsparcia był odpowiedni? *(należy dokonać odpowiedzi w podziale na udzielone formy wsparcia)*
- 1.6 Czy wiedza zdobyta podczas doradztwa indywidualnego w zakresie tworzenia biznesplanu okazała się przydatna?
- 1.7 Czy uczestnicy i uczestniczki skorzystali z usługi doradczej po zarejestrowaniu działalności gospodarczej i w jakim zakresie?
- 1.8 Jak osoby korzystające ze wsparcia finansowego oceniają wysokość dotacji inwestycyjnej (za małą; wystarczającą; za dużą)?
- 1.9 Na co osoby, które uzyskały dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej przeznaczyły dotację (3 najważniejsze zakupy)?
- 1.10 Jak oceniany jest okres otrzymywania wsparcia pomostowego (za krótki; odpowiedni; za długi)?
- 1.11 Czy umiejętności i kwalifikacje nabyte dzięki uczestnictwu w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3 oraz Działania 6.2 PO KL były przydatne i przyczyniły się do znalezienia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej? Jeśli tak, to w jakim stopniu/zakresie? Jeśli nie, to dlaczego?
- 1.12 Czy rodzaj formy wsparcia, tj. bezzwrotna dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej, wpłynął na decyzję uczestników o podjęciu działalności gospodarczej? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego?
- 1.13 Czy brak dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub wsparcia pomostowego uniemożliwiłby rozpoczęcie lub prowadzenie działalności gospodarczej przez uczestników projektów? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego?
- 1.14 Czy osoby, które uczestniczyły w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a nie uzyskały dofinansowania, rozpoczęły działalność gospodarczą? Jeśli tak, to jaki jest to procent osób? Jeśli nie, to dlaczego?
- 1.15 Czy różna wysokość dotacji przyznawana w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL różnicuje trwałość podjętej działalności gospodarczej na lubuskim rynku pracy (w podziale na podmioty gospodarcze funkcjonujące przez okres 12 miesięcy oraz ponad 1 rok)? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego?
- 1.16 Jaka jest efektywność zatrudnieniowa projektów realizowanych w województwie lubuskim w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (z wyjątkiem osób, które uzyskały środki na podjęcie działalności gospodarczej)?
- 1.17 Jaka jest struktura uczestników analizowanych projektów? W jakim stopniu wsparcie otrzymały osoby defaworyzowane na rynku pracy (w szczególnej sytuacji na rynku pracy zgodnie z art. 49 Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy)?
- 1.18 Jakie jest zainteresowanie potencjalnych uczestników udziałem w analizowanych projektach/otrzymaniem analizowanych form wsparcia (w szczególności dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej) w porównaniu z innymi projektami realizowanymi w ramach PO KL skierowanych do tych samych grup docelowych?

2.Obszar oceny i analizy możliwości rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2 PO KL)

- 2.1 Jakie czynniki decydują o założeniu własnej firmy i dlaczego?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2.2 Jakie działalności gospodarcze powstają w ramach projektów? (z uwzględnieniem m.in. takich aspektów jak branża, osiągnięte przychody, tworzenie miejsc pracy, inwestycje)

2.3 Jakie czynniki warunkują zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów rozumianą jako: podjęcie zatrudnienia lub rozpoczęcie działalności gospodarczej?

2.4 Czy utworzone w ramach uzyskanych dotacji firmy nadal istnieją? Jeśli zaprzestano prowadzenia działalności gospodarczej, jaki był tego powód?

2.5 Jakie czynniki decydują o powodzeniu/niepowodzeniu działalności gospodarczej?

2.6 Jakiego rodzaju wsparcie spowodowałoby odstąpienie od decyzji o zamknięciu działalności gospodarczej?

2.7 Na jakim rynku działają nowoutworzone firmy (lokalnie; w woj. lubuskim; w całym lub części kraju; na rynkach zagranicznych)?

2.8 Jakie plany odnośnie kontynuacji działalności gospodarczej mają uczestnicy projektów? Czy planują utworzenie kolejnych miejsc pracy? Jeśli tak, to ilu? Czy planują nowe inwestycje w firmie, np. wprowadzenie nowych usług, produktów, zwiększenie zakresu działalności firmy?

2.9 Jak uczestnicy projektów, którzy rozpoczęli działalność gospodarczą oceniają tempo rozwoju własnej firmy (wolne; średnie; szybkie)?

2.10 Jakie są możliwości rozwoju powstałych firm? Które firmy najlepiej rokują (m.in. biorąc pod uwagę sektor/branże, w której funkcjonują)?

2.11 Czy kompleksowość wsparcia oferowanego w ramach projektu ma wpływ na trwałość nowopowstałych firm?

2.12 Czy uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL ubiegają się lub będą się ubiegać o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy?

2.13 Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwaliby uczestnicy projektów po upływie roku od momentu rozpoczęcia prowadzenia własnej firmy?

2.14 Jakie czynniki wpływają na utrzymanie działalności gospodarczej utworzonej z dotacji w ramach Poddziałania 6.1.3 oraz Działania 6.2 PO KL (w podziale na podmioty gospodarcze funkcjonujące przez okres 12 miesięcy oraz ponad 1 rok)? Które z tych czynników są najistotniejsze i dlaczego?

2.15 Co wg uczestników projektów stanowi największą przeszkodę w rozwoju firmy, a co największą szansę i dlaczego?

2.16 Jaka jest trwałość działalności gospodarczych powstałych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL? Ile firm nie funkcjonuje po okresie obowiązkowych 12 miesięcy? Co było powodem upadku działalności, w jakich branżach nastąpiła upadłość?

2.17 Jaka jest kondycja rynkowa/finansowa firm po okresie 12 miesięcy? Czy zatrudniają dodatkowych pracowników?

2.18 Czy powstanie nowych działalności gospodarczych w regionie nie miało negatywnego wpływu na konkurencyjność w danej branży i czy nie spowodowało zamknięcia firm już działających na rynku?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2.19 Jaka jest trwałość firm zakładanych przez uczestników projektów, którzy zaliczają się do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (zgodnie z art. 49 Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy) w porównaniu do innych uczestników projektów?

2.20 Jaka jest trwałość firm założonych przez osoby, które uzyskały wsparcie w ramach analizowanych projektów w stosunku do ogółu firm założonych w tym samym okresie w województwie lubuskim/w całej Polsce? Czy firmy założone przy wsparciu ze środków PO KL charakteryzują się wyższą trwałością?

2.21 Jaka jest liczba nowopowstałych miejsc pracy? W jakiej formie prawnej firmy założone przez uczestników projektów zatrudniają dodatkowych pracowników? Jak przedstawia się struktura branżowa w tym zakresie?

2.22 Jaka jest trwałość pośrednich miejsc pracy (utworzonych w firmach założonych przez uczestników projektów)? Jaka jest średnia długość trwania pośrednich miejsc pracy?

2.23 Jaki odsetek firm zakładanych w województwie lubuskim w ostatnich latach stanowią podmioty powstałe w wyniku wsparcia w ramach badanych działań/poddziałań?

2.24 Czy i gdzie w szybkim okresie działalności gospodarczej uczestnicy projektu szukali wsparcia? Dlaczego ta pomoc okazała się nieefektywna?

3. Identyfikacja luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020

3.1 Czy istnieją, a jeśli tak to jakie, bariery i luki prawne ograniczające skuteczność wsparcia realizowanego w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL?

3.2 Czy istnieją, a jeśli tak to jakie, bariery i luki prawne utrudniające korzystanie ze wsparcia przez grupy docelowe Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL?

3.3 Czy istnieją, a jeśli tak to jakie, bariery i luki prawne w odniesieniu do instytucji, które uczestniczą w realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL?

3.4 Jakie skutki wywołują zidentyfikowane bariery i luki prawne dla realizacji działań związanych z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej w odniesieniu do perspektywy finansowej na lata 2014-2020?

3.5 Jakie działania należy podjąć, które konkretnie przepisy prawa i w jakim kierunku należy zmienić, aby zniwelować istniejące lub potencjalnie mogące się pojawić bariery i luki prawne, w tym wynikające z systemu wdrażania wsparcia?

3.6 Jaka jest zrozumiałość przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy uczestnicy projektu w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL posiadają odpowiednie kompetencje, umożliwiające poprawne zrozumienie zapisów prawnych? Które przepisy sprawiają uczestnikom badania największe trudności?

4. Obszar wypracowania rozwiązań, które należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej na lata 2014-2020

4.1 Czy obecny zakres wsparcia (szkolenia/doradztwo/wysokość wsparcia finansowe/wsparcie pomostowe) jest wystarczający z punktu widzenia przygotowania oraz sprawnego i efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej? Czy oferowane wsparcie powinno być uzupełnione o inne

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

elementy, które zapewniłyby lepsze przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej i tym samym wpłynęły na trwałość powstających działalności?

4.2 Jakie są dobre praktyki związane z realizacją projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL w województwie lubuskim?

4.3 Które dotychczasowe oraz nowe (jakie?) rozwiązania, należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej 2014-2020 (w odniesieniu do jakich typów/grup odbiorców)?

4.4 Czy, a jeśli tak to jakie zmiany należałoby wprowadzić w proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w perspektywie finansowej na lata 2014-2020?

4.5 Czy skala wsparcia udzielonego w ramach analizowanych działań/poddziałania powinna zostać zwiększona, zmniejszona lub pozostać bez zmian w następnej perspektywie finansowej?

2. Metodologia badania

W niniejszym rozdziale przedstawiono metodologię badawczą, tj. sposób, w jaki uzyskane zostały odpowiedzi na zaprezentowane powyżej pytania badawcze, a tym samym rozwiązane problemy badawcze. Wykonawca dokonał analizy dostarczającej wyczerpujących i wiarygodnych informacji. Ponadto zastosował triangulację:

- źródła danych – analizy przeprowadzone zostały zarówno w oparciu o dane zastane, jak i dane wywołane,
- metody badawcze – wykorzystane zostały zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe; łączne zastosowanie obu grup metod pozwoliło skonfrontować ze sobą dane pochodzące z różnych źródeł i tym samym lepiej poznać i zrozumieć badane zjawiska,
- perspektywy badawcze – badanie przeprowadzone zostało przez zespół doświadczonych, współpracujących ze sobą od kilku lat, badaczy, co pozwoliło uzyskać szerszy obraz przedmiotu badania.

2.1 Metody i techniki badawcze

2.1.1 Analiza danych zastanych (*desk research*)

Analiza danych zastanych była niezbędnym elementem badania ewaluacyjnego.

W ramach analizy desk research Wykonawca przeanalizował następujące opracowania i publikacje:

- Dokumentacja projektów, których realizacja zakończyła się do 31.03.2014 r. w ramach Działania 6.2 PO KL (**N = 22**) oraz projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (**N = 12**) w województwie lubuskim,
- Dane Beneficjentów oraz dane uczestników projektów z Podsystemu Monitorowania EFS niezbędne do realizacji badania,

Dane dotyczące projektów z KSI SIMIK 07–13 niezbędne do realizacji badania, w tym:

- Wnioski o dofinansowanie projektów systemowych, objętych zakresem badania,
- Wnioski o płatność, dotyczące projektów objętych zakresem badania,
- Biznesplany opracowane przez uczestników projektów, którym przyznano dotacje,
- Dane wygenerowane z PEFS 2007 w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia badania.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Raporty z badań ewaluacyjnych¹,
- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego w 2013 r.,
- Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2013 r.,
- Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013 r.,
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012,
- Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013,
  - Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego w kwietniu 2014 r.,
  - Wpływ EFS na skuteczność działań podejmowanych w ramach systemu integracji społecznej województwa lubuskiego,
  - Analiza wpływu wsparcia realizowanego w ramach komponentu regionalnego PO KL na sytuację osób bezrobotnych 45+ i osób niepełnosprawnych na rynku pracy,
  - Ocena wartości wskaźników określanych w Planach Działania dla Priorytetów realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie lubuskim,
  - Trafność i skuteczność działań informacyjno-promocyjnych realizowanych w ramach PO KL, Lubuskiego Regionalnego programu Operacyjnego i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w kontekście zwiększenia aktywności Beneficjentów w sięganiu po wsparcie z Unii Europejskiej,
  - Zapotrzebowanie grup docelowych na określone typy projektów (woj. lubuskie),
  - Ewaluacja systemu zarządzania i wdrażania komponentu regionalnego PO KL w województwie lubuskim,
  - Określenie potrzeb informacyjno-promocyjnych dotyczących EFS w regionie oraz ocena skuteczności wykorzystywanych narzędzi,
  - Badanie barier wpływających na jakość projektów wspierających inicjatywy lokalne,
  - Ogólnopolska sieć współpracy w ramach badań regionalnych rynków pracy i ewaluacji PO KL,
  - Badanie ewaluacyjne projektu „Ścieżka aktywności zawodowej” (realizowany przez PUP w Zielonej Górze).

Dane ze statystyk i analiz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze:

- Rynek Pracy województwa lubuskiego w 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008 roku,
- Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008 roku,
- Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy województwa lubuskiego w I i II kwartale 2014 roku, 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008 roku,
- Programy promocji zatrudnienia i ich efektywność w województwie lubuskim w 2013 roku,

---

¹ Raporty z badań ewaluacyjnych posłużyły zarówno do ogólnego spojrzenia na kwestię przedsiębiorczości w regionie, ale przede wszystkim Wykonawca skupi się na poszukiwaniu w nich danych niezbędnych do realizacji celu głównego badania, a mianowicie oceny efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI PO KL. Kategorie w ramach, których analizie poddane zostaną powyższe raporty zawarte zostały w Załączniku nr 1.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Sytuacja młodzieży na rynku pracy województwa lubuskiego w 2013 roku,
- Bezrobotni niepełnosprawni na rynku pracy województwa lubuskiego w 2013 roku,
- Osoby długotrwale bezrobotne na lubuskim rynku pracy w 2013 roku,
- Poradnictwo zawodowe i formy szkoleniowe w województwie lubuskim w 2013 roku,
- Bezrobotni mieszkańcy wsi na rynku pracy województwa lubuskiego w 2013 roku,
- Podobieństwa i różnice na powiatowych rynkach pracy województwa lubuskiego,
- Dokumenty programowe, dokumenty strategiczne, w tym:

Strategiczne dokumenty krajowe dotyczące PO KL:

- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, maj 2007
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 –2013, grudzień 2011
- Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013,
- System Realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 –2013, z uwzględnieniem m.in. Zasad finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Zasad dokonywania wyboru projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, wrzesień 2007,
- Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 –2013,
- Wytyczne w sprawie wdrażania projektów innowacyjnych i współpracy ponadnarodowej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- Wytyczne w zakresie udzielania pomocy publicznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- Podręcznik przygotowywania wniosków o dofinansowanie projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- Zakres realizacji projektów partnerskich określony przez Instytucję Zarządzającą Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki,
- Zasada równości szans kobiet i mężczyzn w projektach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Poradnik, 2010.
- Strategiczne dokumenty regionalne:
  - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do 2020.

Ustawy i ich akty wykonawcze, w tym:

- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r., Nr 84, poz. 712),
- Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 20 kwietnia 2010 r. w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007 – 2013,

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (tekst jednolity z 2007 r., Dz. U. Nr 59, poz. 404 z późn. zm.),
  - Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jednolity z 2010 r., Dz. U. Nr 220, poz. 1447 z późn. zm.),
  - Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.),
  - Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie udzielania pomocy publicznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Dz. U., Nr 239, poz. 1598 z późn. zm.) zmienione Rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 20 października 2011 r. (Dz. U. z 2011 roku nr 233 poz. 1383),
  - Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji z dnia 10 czerwca 2010 r.,
  - Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 z późn. zm.) oraz rozporządzenia wykonawcze do niniejszej ustawy.
- Dane dotyczące wdrażania Priorytetu VI PO KL w województwie lubuskim oraz literatura i dane statystyczne dotyczące przedmiotu badania, w tym:
    - Dokumenty wewnętrzne IP dotyczące PO KL:
      - Plany Działania województwa lubuskiego na lata 2007-2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 oraz 2014-2015 dla Priorytetu VI,
      - Dokumentacje dotyczące realizacji projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL.

2.1.2 Badania ankietowe

Zrealizowane zostało badanie ankietowe przy zastosowaniu podejścia mixed-mode przy zastosowaniu dwóch technik badań ankietowych: CAWI (ankieta internetowa) oraz CATI (wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo).

Zrealizowanych zostało łącznie **1031** efektywnych ankiet/wywiadów z uczestnikami projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL. Z uwagi na znaczące dysproporcje pomiędzy liczbą osób, które uzyskały wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (zdecydowana większość) i Działania 6.2 PO KL (zdecydowana mniejszość) przy równoczesnej konieczności porównania skuteczności, adekwatności i efektywności projektów realizowanych w ramach poszczególnych Działań/Poddziałań (a także w trybie konkursowym i systemowym) zastosowano nieproporcjonalny dobór próby, a na etapie analizy wyników badania – wagi poststratyfikacyjne. Operat doboru próby stanowiła baza danych z PEFS 2007.

2.1.3 Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)

W ramach przedmiotowego badania zrealizowano **40 wywiadów IDI**. Zastosowany został celowy dobór próby. Badaniem objęci zostali przedstawiciele niżej wskazanych podmiotów, tj.:

Instytucji wdrażającej (Instytucji Pośredniczącej II stopnia), tj. Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze z następujących komórek organizacyjnych:

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Wydział ds. Projektów PO KL/Zespół ds. Projektów Własnych – 1 IDI,
- Wydział ds. Kontroli PO KL – 1 IDI,

Beneficjenci - powiatowe urzędy pracy w województwie lubuskim z następujących komórek organizacyjnych:

- Komórki odpowiedzialne za wdrażanie projektów systemowych 6.1.3 – 8 IDI

Uczestnicy projektów, którzy otrzymali środki i założyli działalność gospodarczą – 30 IDI, w tym: osoby długotrwale bezrobotne, biorące udział w projektach (15 IDI).

2.1.4 Studium przypadku (case study)

Celem studium przypadku było wyodrębnienie dobrych praktyk w zakresie trwałości i efektywności wsparcia udzielonego na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach PO KL w województwie lubuskim. Analiza dostarczyła nie tylko konkretnych wskazówek, jakie mechanizmy mogą przyczynić się do zwiększenia trwałości i efektywności udzielanego wsparcia, którego odbiorcami są nowo powstałe przedsiębiorstwa, ale umożliwiła także lepsze zrozumienie problemów i barier związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, i tym samym przyczynia się do wypracowania adekwatnych rekomendacji.

Dane badawcze do studiów przypadku pozyskane zostały poprzez realizację TDI z uczestnikami projektów. Pełniły one również funkcję komplementarną do badania ankietowego CATI – przeprowadzone zostały bowiem po realizacji wywiadów techniką CATI, w toku którego zidentyfikowane zostały przypadki warte pogłębionej analizy i przedstawienia jako dobre praktyki.

Łącznie zrealizowano 4 case studies wśród przedsiębiorców, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku wsparcia udzielonego w ramach każdego z badanych Działań/ Poddziałań

- Działanie 6.2 – 2 TDI z uczestnikami, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udzielonego wsparcia i funkcjonują po okresie 1 roku od otrzymania dofinansowania,
- Poddziałanie 6.1.3 – 2 TDI z uczestnikami, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udzielonego wsparcia i funkcjonują po okresie 1 roku od otrzymania dofinansowania.

Pozostałe zmienne, zgodnie z którymi dokonany został dobór respondentów, objęły:

- płeć respondentów – w każdej z wymienionej wyżej grup, badaniem objęci zostali: jedna kobieta i jeden mężczyzna w ramach analizowanego Działania/Poddziałania,
- miejsce prowadzenia działalności gospodarczej (ujęcie terytorialne) – wywiady TDI przeprowadzone zostały z respondentami powiatów województwa lubuskiego, w których w wyniku realizacji projektów założono najwięcej działalności gospodarczych,
- trwałość prowadzonej działalności gospodarczej – respondenci wywiadów TDI prowadzili działalność gospodarczą do chwili obecnej, przy czym minimum rok od momentu otrzymania dofinansowania.

2.1.5 Statystyczna analiza wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej

Statystyczna analiza danych wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) jest ilościową metodą badawczą, która przeprowadzona została w celu rzetelnego zbadania trwałości wsparcia udzielonego w ramach badanej interwencji publicznej. Zastosowanie tej techniki

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

badawczej pozwoliło także na prowadzenie analiz statystycznych, np. w celu określenia czynników trwałości firm założonych przez uczestników projektów.

Wykorzystanie danych rejestrowych (badanie o charakterze wtórnym) pozwoliło na uniknięcie błędów szacowania o populacji na podstawie próby badawczej, które w wysokiej skali występują w badaniach pierwotnych (np. w badaniach techniką CAWI lub CATI).

Źródłem danych do analizy były wpisy do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) firm, które założyli uczestnicy projektów – dostęp on-line na stronie internetowej www.firma.gov.pl.

Przeanalizowane zostały wpisy do CEIDG 3000 uczestników projektów, którzy zakończyli udział w projekcie co najmniej 12 miesięcy od daty rozpoczęcia badania (identyfikacja na podstawie PEFS 2007). Także w wypadku tego badania zastosowano nieproporcjonalny dobór próby i wagi poststratyfikacyjne na etapie analizy wyników badania.

2.1.6 Zogniskowany wywiad grupowy (FGI)

Zogniskowany wywiad grupowy przeprowadzony został na samym końcu badania i miał formę warsztatu ewaluacyjnego. Celem FGI była walidacja rekomendacji z badania ewaluacyjnego, które zostały wcześniej wypracowane przez ewaluatorów na podstawie analizy zgromadzonego w toku badań terenowych materiału badawczego.

Próba badawcza

Uczestnicy FGI dobrani zostali w sposób celowy ze względu na ich wiedzę i zakres kompetencji w zakresie wdrażania komponentu regionalnego PO KL i rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Zrealizowany został **1 FGI** z 7 uczestnikami.

W FGI udział wzięli:

- 5 pracowników Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze (Wydział ds. projektów PO KL, Zespół ds. projektów własnych, Wydział ds. kontroli PO KL)
- 1 pracownik Powiatowego Urzędu Pracy w Zielonej Górze,
- Ekspert ds. przedsiębiorczości z Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zakład Innowacji i Przedsiębiorczości, wydział ekonomii i zarządzania.

2.1.7 Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI)

W przedmiotowym badaniu TDI zostały użyte jako technika badania uczestników projektów, którzy mieszkali i zakładali firmy na terenach wiejskich, słabo skomunikowanych z większymi ośrodkami miejskimi.

Próba badawcza

Zastosowany został celowy dobór próby oparty na podziale terytorialnym województwa lubuskiego, uwzględniający liczbę powiatów. Łącznie przeprowadzonych zostało **12 TDI**, co odpowiada liczbie powiatów (nie licząc miast na prawach powiatu-Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego) z wyodrębnionymi gminami wiejskimi.

2.1.8 Mailowy wywiad pogłębiony (EI)

W ramach przedmiotowego badania EI wykorzystane zostały jako technika badania przedstawiciele zarządu organizacji pracodawców z województwa lubuskiego, których wypowiedzi służyły pogłębieniu

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

problematyki przedsiębiorczości w regionie, jak również lepszej charakterystyki czynników, mających wpływ na powodzenia/ niepowodzenia nowo powstających firm, możliwości i szanse ich rozwoju (stwarzania ku temu, jak najlepszych warunków w regionie).

Próba badawcza:

Zastosowany został celowy dobór próby. Przeprowadzone zostały **2 EI** z członkami zarządu dwóch największych organizacji pracodawców działających na terenie województwa lubuskiego, tj. Organizacją Pracodawców Ziemi Lubuskiej i Lubuskimi Pracodawcami.

2.1.9 Wywiad ekspercki

W przedmiotowym badaniu wywiady eksperckie przeprowadzone zostały z niezależnymi (zarówno w stosunku do Zamawiającego, jak i Wykonawcy) specjalistami z zakresu polityki rynku pracy oraz przedsiębiorczości i ekonomii.

Wywiady eksperckie służyły omówieniu i pogłębieniu wyników badania uzyskanych w toku realizacji innych technik badawczych. Ekspertki zostali poproszeni m.in. o ocenę – zgodnie z własną wiedzą i doświadczeniem – adekwatności wsparcia udzielonego w ramach badanego Działania/Poddziałania, głównie w kontekście potrzeb grup docelowych i potrzeb regionalnego rynku. Dokonali oni także oceny efektywności zastosowanych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości.

Próba badawcza

Przeprowadzone zostały **2 wywiady eksperckie** z następującymi respondentami:

- 1 wywiad z pracownikiem naukowym Wydziału Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu Zielonogórskiego,
- 1 wywiad z pracownikiem naukowym Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

3. Zbiorcze zestawienie zrealizowanych metod i technik badawczych

Technika/ metoda badawcza	Ilość
Desk research	1 analiza
Badanie ankietowe (CAWI/CATI)	1031 CAWI/CATI
Indywidualne wywiady pogłębione IDI	40 wywiadów
Studium przypadku (case study)	4 TDI
Statystyczna analiza wpisów do CEiDG	3 000 wpisów
Zogniskowany wywiad grupowy FGI	1 wywiad
Telefoniczne wywiady pogłębione TDI	12 TDI
Mailowy wywiad pogłębiony EI	2 wywiady
Wywiady eksperckie	2 wywiady

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

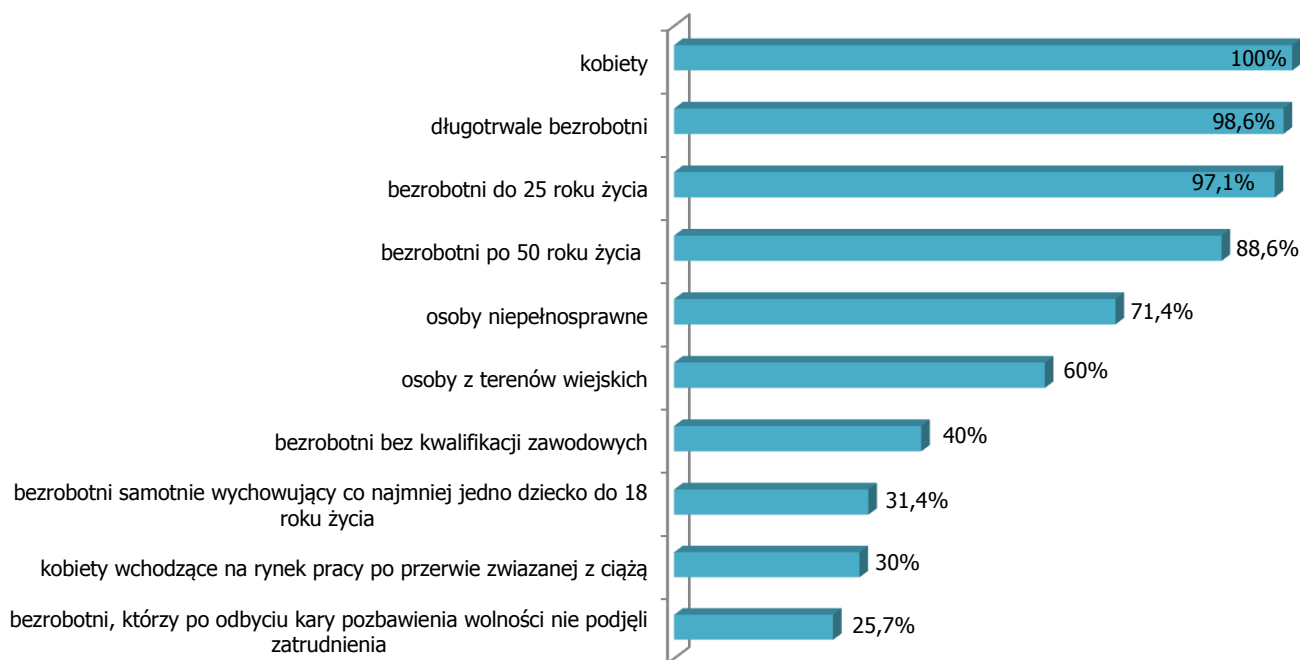
4. Opis wyników badania, ich analiza i interpretacja

4.1 Grupy docelowe projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 PO KL

Grupy docelowe analizowanych projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 PO KL w latach 2008-2014 określone zostały na podstawie wniosków o dofinansowanie projektu oraz danych zawartych w bazie PEFS 2007. Liczbowe zestawienie z tych dwóch źródeł pozwoliło zdiagnozować założenia projektowe, a następnie porównać je z informacjami dotyczącymi faktycznych uczestników projektów. Dodatkowo informacje dotyczące grup docelowych analizowanych projektów, zostały skompilowane z tymi dotyczącymi sytuacji na lubuskim rynku pracy, co przyczynić się miało do określenia adekwatności udzielonego wsparcia.

Grupy docelowe zakładane we wnioskach o dofinansowanie projektu

Wykres nr 1. Odsetek projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 zakładających wsparcie poszczególnych grup docelowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Wszystkie projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 zakładały wsparcie kobiet. Niemalże wszyscy beneficjenci jako grupy docelowe określili także osoby długotrwale bezrobotne (98,57%) oraz bezrobotne do 25 roku życia (97,14%). Wysoki odsetek projektów wspierał także osoby po 50 roku życia (88,5%). W przypadku osób niepełnosprawnych warto odnotować, że ich udział regulowany był przez kryterium dostępu: *projekt skierowany jest do bezrobotnych osób niepełnosprawnych w proporcji co najmniej takiej samej jak proporcja osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w rejestrze danego PUP w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych (wg stanu na dzień złożenia wniosku o dofinansowanie)*². Efektem tego zapisu był zakładany udział osób niepełnosprawnych w projektach na poziomie 71,43%.

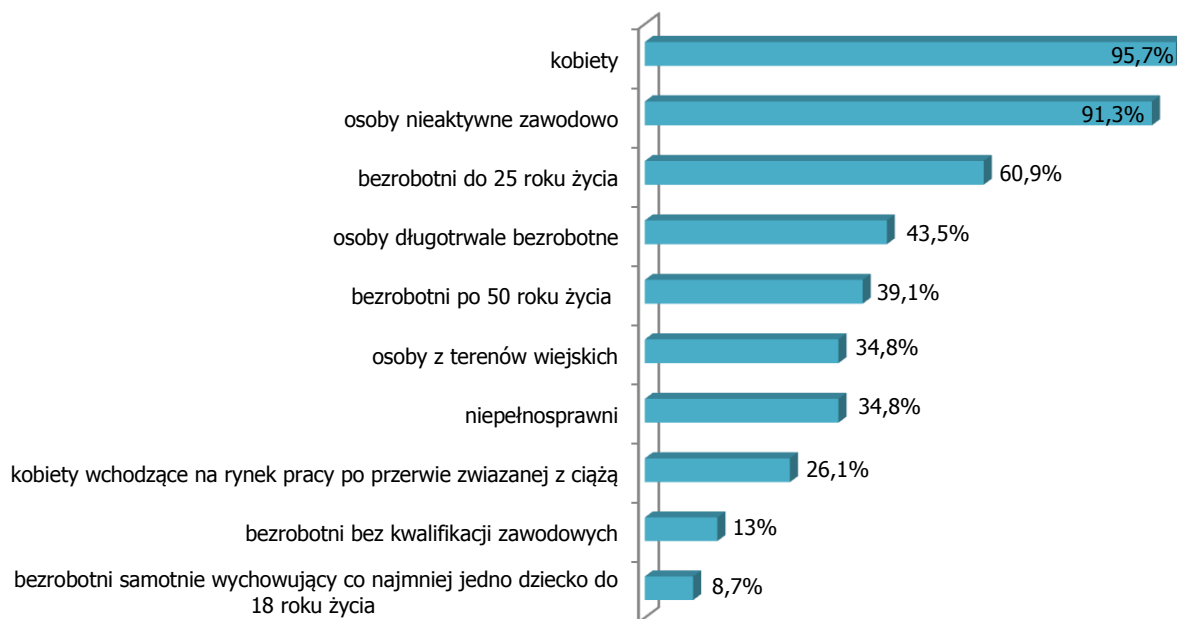
² Na podstawie Planów Działania PO KL 2008-2014.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Stosunkowo najrzadziej projekty realizowane przez powiatowe urzędy pracy wspierały osoby bezrobotne, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia – wsparcie takie oferował jedynie co czwarty projektodawca.

Wykres nr 2. Odsetek projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL zakładających wsparcie poszczególnych grup docelowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

W przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 najbardziej liczną grupę docelową stanowić miały kobiety – co ważne prawie wszyscy projektodawcy (za wyjątkiem jednego) wśród najważniejszych odbiorców wsparcia zdefiniowali właśnie tę grupę. Istotny wydaje się być również fakt, że zakładane we wnioskach o dofinansowanie wsparcie zarówno osób nieaktywnych zawodowo, jak i osób bezrobotnych do 25 roku życia osiągnęło odpowiednio ponad 91 i blisko 61%. Warto nadmienić także, że w ponad 43% projektów jedną z grup docelowych stanowiły osoby długotrwale bezrobotne.

Taki sam odsetek projektodawców zakładał wsparcie osób z terenów wiejskich, jak i osób niepełnosprawnych – niespełna 35%.

Struktura rzeczywistych uczestników projektów

Strukturę rzeczywistych uczestników projektów określono na podstawie danych z bazy PEFS 2007. Przedstawiona została ona z zastosowaniem kryteriów takich, jak:

- wiek - liczony na dzień przystąpienia do projektu (w tym przynależność do grup wiekowych poniżej 25 roku życia oraz powyżej 50 roku życia),
- płeć,
- wykształcenie³,
- sytuacja na rynku pracy - liczona na dzień przystępowania do projektu.

³ Na podstawie: Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego 2007 dla PO KL – Instrukcja wypełniania PEFS 2007 dla PO KL, lipiec 2012.

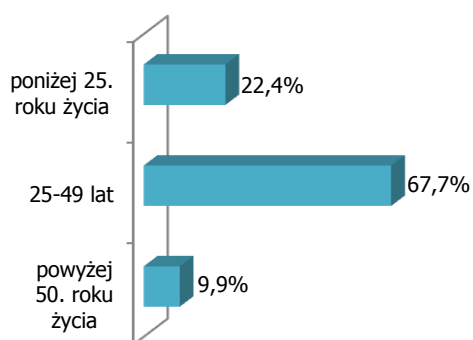
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Średnia wieku uczestników wszystkich analizowanych projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 wyniosła prawie 33 lata, zaś najwięcej osób miało 24 lata. Minimalny wiek uczestnika to 18 lat, natomiast maksymalny – 63 lata.

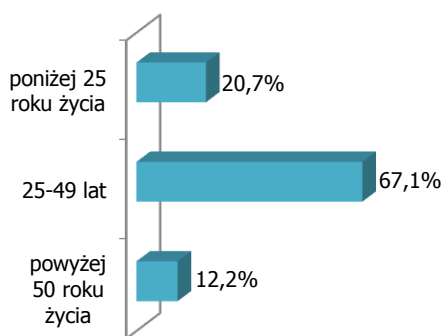
W przypadku Działania 6.2 średnia wieku uczestników projektów wyniosła ponad 33 lata (33,17), natomiast najwięcej osób natomiast miało lat 24. Najmłodszy uczestnik miał 17 lat, natomiast najstarszy 64 lata. Struktura wiekowa uczestników projektów została przedstawiona na poniższym wykresie.

Wykres nr 3. Struktura wieku uczestników projektów

Poddziałanie 6.1.3

Działanie 6.2

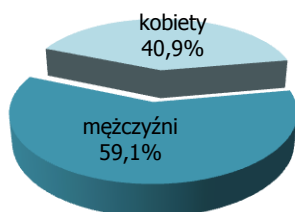
Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Osoby poniżej 25 roku życia stanowiły 22,4% uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3, natomiast osoby po 50. roku życia to 9,9% uczestników. W przypadku Działania 6.2 można odnotować mniejszy udział osób młodych wśród uczestników projektów (20,7%), większy natomiast osób po 50 roku życia. Osoby bezrobotne, które mieszczą się w tych dwóch kategoriach wiekowych, były szczególnie wspierane przez projektodawców w postaci PUP, ponieważ zgodnie z art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, znajdują się one w *szczególnej sytuacji na rynku pracy*. Jednakże osoby w wieku między 25 a 49 lat stanowią największy odsetek uczestników analizowanych projektów zarówno w przypadku Poddziałania 6.1.3 jak i Działania 6.2 (różnica sięga zaledwie 0,6%). Fakt ten wydawać się może zrozumiały, gdyż osoby zaliczające się do tej kategorii wiekowej mogły być wspierane ze względu na przynależność do innych grup objętych unijnym wsparciem, np. jako osoby długotrwale bezrobotne, osoby niepełnosprawne, kobiety itp. W dalszej części raportu przedstawiono dane dotyczące wskaźnika zatrudnienia, które informują, iż we wszystkich analizowanych latach największy wskaźnik zatrudnienia występuje wśród osób w przedziale wiekowym 25-54. Wynikać to może głównie z tego, że przedział ten uwzględnia osoby w pełni wieku produkcyjnego, nie zawierając przy tym osób młodszych oraz starszych – w grupach tych niższy poziom zatrudnienia jest zjawiskiem powszechnie spotykanym. Osoby młode, do 25 roku życia, często nie podejmują zatrudnienia, gdyż są w trakcie kształcenia. Natomiast osoby powyżej 54 lat ze względów zdrowotnych, częściej od osób młodszych rezygnują z pracy zarobkowej. Stanowią oni również grupę często dyskryminowaną przez pracodawców, którzy wykazują się większą chęcią zatrudniania osób młodszych.

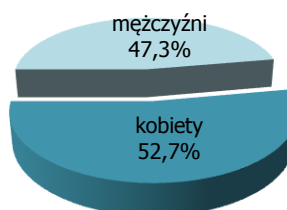
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 4. Struktura płci uczestników projektów

Poddziałanie 6.1.3

Działanie 6.2

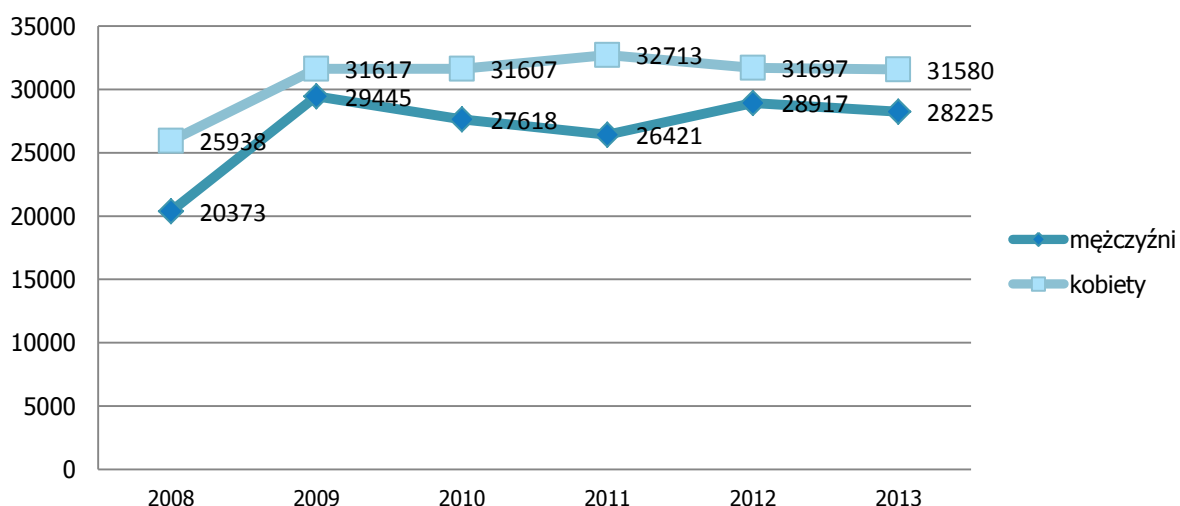

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Od początku obecnego okresu programowania funduszy unijnych (od 2007 roku) bezrobotne kobiety są grupą wspieraną poprzez określenie kryteriów strategicznych dla poszczególnych działań, np. dla Priorytetu VI PO KL – Rynek pracy otwarty dla wszystkich. Zgodnie z danymi przedstawionymi na wykresie dotyczącym odsetka projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 zakładających wsparcie poszczególnych grup docelowych, udział kobiet był określony przez wszystkich projektodawców. Określone kryteria projektów realizowanych przez powiatowe urzędy pracy spowodowały, że odsetek kobiet, które otrzymały dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej wyniósł 40,9%. W przypadku Działania 6.2 odsetek kobiet, które uczestniczyły w projektach był większy (52,7%) w porównaniu do mężczyzn (47,3%).

W celu określenia adekwatności wsparcia przeprowadzona została także analiza desk research, mająca na celu określenie uwarunkowań lubuskiego rynku pracy. Poniżej przedstawiono dane dotyczące osób bezrobotnych zarejestrowanych według płci w województwie lubuskim na przestrzeni lat 2008-2013.

Wykres nr 5. Bezrobotni zarejestrowani w woj. lubuskim według płci w latach 2008-2013 (liczba os.)

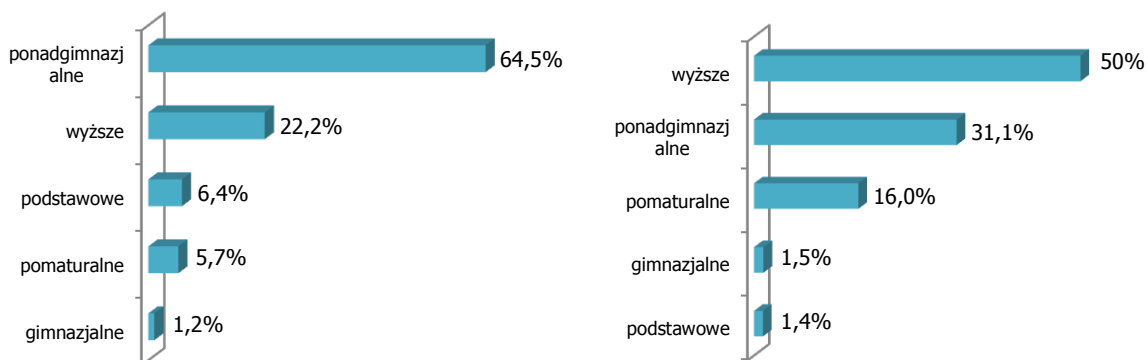
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

We wszystkich analizowanych latach liczba bezrobotnych kobiet w województwie lubuskim jest większa w porównaniu do liczby mężczyzn pozostających bez zatrudnienia (co jest trendem

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

charakterystycznym również dla całej Polski). W świetle tych danych uznać należy, że wsparcie unijne skierowane na rozwój przedsiębiorczości ze szczególnym uwzględnieniem kobiet jest adekwatne i trafne.

Wykres nr 6. Wykształcenie uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

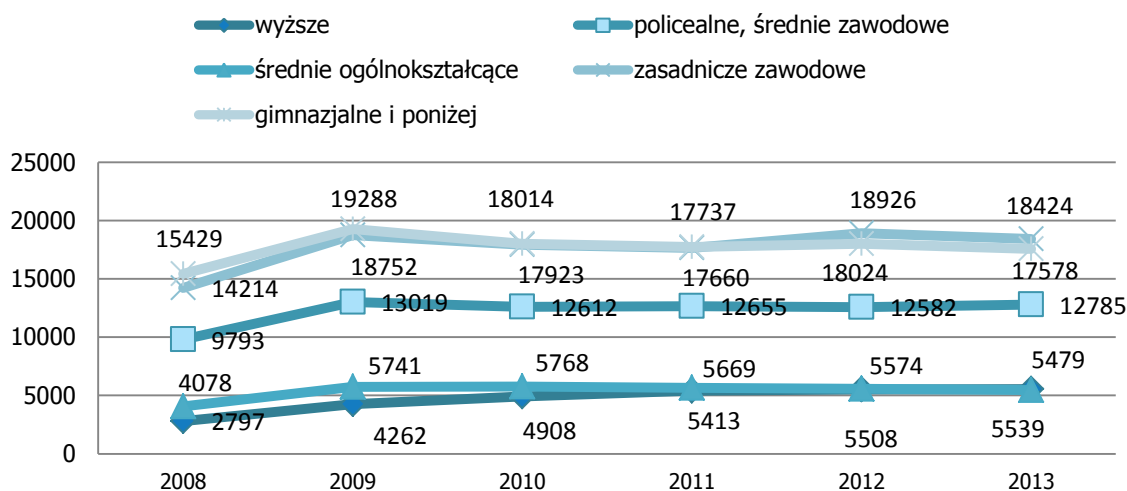
Najwięcej osób uczestniczących w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3 posiadało wykształcenie ponadgimnazjalne - 64,5%. W przypadku uczestników Działania 6.2 ponad połowa (50%) uczestników projektów posiadała wykształcenie wyższe. Najmniej liczną grupą w przypadku projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3, były osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne (1,2%), natomiast w przypadku Działania 6.2 osoby z wykształceniem podstawowym (1,4%).

Wśród przyczyn różnic w strukturze uczestników analizowanych pod kątem wykształcenia pomiędzy Działaniem 6.2 PO KL a Poddziałaniem 6.1.3 PO KL można wskazać zróżnicowanie grup docelowych analizowanych interwencji publicznych – Poddziałanie 6.1.3 PO KL nastawione jest na wsparcie osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych. W przypadku 6.2 PO KL wsparcie udzielane było także osobom nieaktywnym zawodowo, uczącym się bądź kształcącym oraz zatrudnionym. W oparciu o dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego należy uznać, że osoby posiadające wykształcenie wyższe, pozostają bez pracy rzadziej, niż osoby posiadające wykształcenie ponadgimnazjalne. Szczegółowe dane na ten temat przedstawia poniższy wykres.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 7. Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w woj. lubuskim w latach 2008-2013 (liczba os.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Według przedstawionych wyżej danych osoby posiadające wykształcenie wyższe w latach 2008-2012 stanowiły najmniejszy odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych w województwie lubuskim. Wyjątek stanowi rok 2013, kiedy to liczba osób posiadających wykształcenie średnie ogólnokształcące była mniejsza (5479 osób).

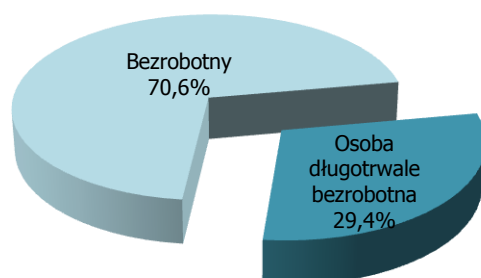
Próba przełożenia powyżej zaprezentowanych danych z liczbą osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach 6.1.3 PO KL wskazywać może na fakt, że wszelkie działania podejmowane w jego ramach skierowane zostały na aktywizację osób bezrobotnych (osoby z wykształceniem wyższym są w grupie tej najmniej licznie reprezentowane), co bezpośrednio wiąże się z zasadnym podziałem i wskazaną wyżej strukturą osób objętych unijnym wsparciem.

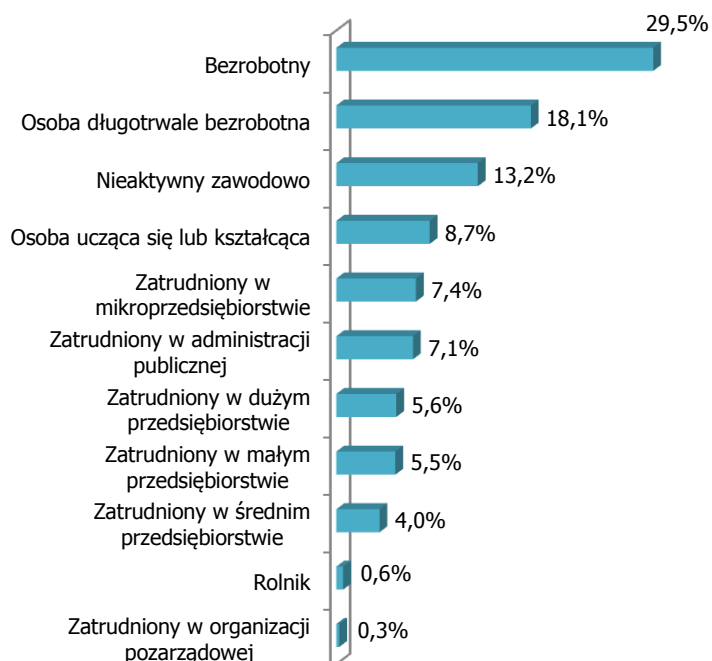
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 8. Status na rynku pracy uczestników projektów liczony na dzień przystąpienia do projektu

Poddziałanie 6.1.3

Działanie 6.2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Projekty realizowane przez powiatowe urzędy pracy w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL ukierunkowane były na wsparcie osób bezrobotnych, w tym osób długotrwale bezrobotnych. Pozyskane na podstawie wniosków o dofinansowanie informacje pozwalają stwierdzić, że niemalże wszyscy projektodawcy (ponad 98% projektów)⁴ określili udział osób długotrwale bezrobotnych w projektach. Analizując rzeczywistą strukturę uczestników należy odnotować niemalże 30% udział osób długotrwale bezrobotnych w projektach realizowanych przez powiatowe urzędy pracy.

Poniżej zaprezentowano zestawienie osób bezrobotnych zarejestrowanych oraz bezrobotnych zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w województwie lubuskim w latach 2000-2013.

Tabela nr 1. Bezrobotni zarejestrowani i bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w województwie lubuskim na przestrzeni lat 2008-2013.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
bezrobotni zarejestrowani	46 311	61 062	59 225	59 134	60 614	59 805
bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok	12 427	12 986	14 146	16 012	17 188	18 149
Bezrobotni pozostający bez pracy dłużej niż rok – odsetek osób	26,83%	21,27%	23,89%	27,08%	28,36%	30,35%

⁴ jedynym projektem realizowanym w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, który nie zakładał wsparcia osób długotrwale bezrobotnych, był projekt realizowany przez PUP we Wschowie w 2011 roku.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

bezrobotnych zarejestrowanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Analiza powyższych danych pozwala stwierdzić, że odsetek osób długotrwale bezrobotnych w województwie lubuskim zwiększył się na przestrzeni lat 2009-2013. W świetle tych informacji wsparcie osób pozostających bez pracy dłużej niż rok należy uznać za zasadne. Warto również podkreślić, że odsetek osób długotrwale bezrobotnych, którzy wzięli udział w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3 jest zbliżony do procentowego udziału tych osób w populacji osób bezrobotnych w województwie lubuskim w kolejnych latach, który również oscyluje wokół 30%.

W przypadku Działania 6.2 PO KL status osób liczony na dzień przystąpienia do projektu był bardziej zróżnicowany – celem interwencji publicznej było nie tylko wsparcie osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych, jak w przypadku Poddziałania 6.1.3. Zakres Działania 6.2 PO KL był szerszy pod względem uczestnictwa osób znajdujących się w różnej sytuacji na rynku pracy - bezrobotni stanowili niespełna 30% uczestników projektów, natomiast osoby długotrwale bezrobotne 18,1% - razem niespełna 50% uczestników. Pozostała część osób to w większości osoby zatrudnione w dniu przystąpienia do projektu (29,89%) oraz osoby nieaktywne zawodowo (13,2%).

Zróżnicowanie struktury uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 oraz Działania 6.2 na przestrzeni lat 2008-2014

Poniżej przedstawiono strukturę uczestników projektów z uwzględnieniem podziału na lata, w których przystępowali oni do projektu.

Tabela nr 2. Zróżnicowanie struktury uczestników projektów systemowych w ramach Poddziałania 6.1.3 na przestrzeni lat 2008-2014

Rok Kryterium	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Płeć							
kobiety	38,47%	40,83%	42,30%	41,61%	42,46%	41,62%	36,89%
mężczyźni	61,53%	59,17%	57,70%	58,39%	57,54%	58,38%	63,11%
Wykształcenie							
gimnazjalne	1,13%	0,66%	1,01%	1,65%	1,52%	1,45%	0,82%
podstawowe	7,56%	5,79%	7,24%	7,09%	3,91%	5,19%	8,20%
ponadgimnazjalne	4,98%	8,10%	4,85%	6,38%	5,87%	5,67%	5,74%
ponadgimnazjalne	73,95%	68,43%	64,37%	64,30%	61,74%	56,45%	62,70%
wyższe	12,38%	17,02%	22,52%	20,57%	26,96%	31,24%	22,54%
Wiek							
poniżej 25 roku życia	23,15%	22,98%	18,08%	32,39%	29,53%	19,54%	22,13%
25-49 lat	71,06%	69,09%	74,62%	52,96%	61,64%	63,93%	66,80%
powyżej 50. roku życia	5,79%	7,93%	7,30%	14,66%	8,84%	16,53%	11,07%
Sytuacja na rynku pracy							
bezrobotny	75,40%	81,98%	79,02%	44,44%	65,30%	64,29%	59,43%
osoba długotrwale bezrobotna	24,60%	18,02%	20,98%	55,56%	34,70%	35,71%	40,57%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Procentowy udział kobiet w projektach systemowych 6.1.3 najniższy był w roku rozpoczynającym oraz kończącym wsparcie (2008 i 2014), najwyższy natomiast w roku 2012 (42,46%). Analiza Planów Działania omawianego Priorytetu oraz wniosków o dofinansowanie projektodawców wykazała, że kobiety były wspierane w jednakowym stopniu przez wszystkie lata trwania projektów, dlatego też wahania dotyczące uczestnictwa kobiet i mężczyzn w poszczególnych latach nie są duże – najwyższa zdiagnozowana różnica wyniosła niespełna 6 punktów procentowych.

Odsetek uczestników projektów poniżej 25 roku życia wahał się na przestrzeni lat od 18,08% w 2010 roku, do 32,39% w 2011 roku. Jako przyczynę wyraźnie większego udziału procentowego osób młodych w roku 2011, w toku analizy desk research, wyróżniono zastosowane kryterium dostępu w Poddziałaniu 6.1.3 PO KL, które niejako zmuszało projektodawców do wsparcia osób (100% uczestników) zaliczających się w jednej z trzech kategorii:

- osoby bezrobotne w wieku 50 – 64 lata;
- osoby bezrobotne do 25 roku życia;
- osoby długotrwale bezrobotne.⁵

Stosunkowo duży odsetek osób poniżej 25 roku życia wystąpił także w roku 2012 (29,53%), w którym projektodawcy musieli zapewnić 50% udział osób z trzech wyżej wymienionych grup.⁶

Analiza struktury uczestników systemowych 6.1.3 PO KL pozwala stwierdzić, że wspomniane wyżej kryterium dostępu zastosowane w 2011 roku wpłynęło także na wyraźnie większy, niż w innych latach udział osób powyżej 50 roku życia (14,66%). Trzecią grupą osób, którą mogli wspierać projektodawcy Poddziałania 6.1.3 PO KL w 2011 roku były osoby długotrwale bezrobotne. Analizując status uczestników liczony na dzień przystąpienia do projektu, należy zwrócić uwagę na zdecydowanie najwyższe w analizowanych latach uczestnictwo osób długotrwale bezrobotnych w roku 2011, które osiągnęło wartość 55,56%.

Poniżej przedstawiono strukturę uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL z uwzględnieniem podziału na lata, w których przystępowali oni do projektu.

Tabela nr 3. Zróżnicowanie struktury uczestników projektów konkursowych w ramach Działania 6.2 na przestrzeni lat 2009-2014

Kryterium	Rok						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Płeć							
kobiety	50,4%	42,70%	57,33%	66,00%	60,71%	46,43%	
mężczyźni	49,6%	57,30%	42,67%	34,00%	39,29%	53,57%	
Wykształcenie							
gimnazjalne	1,8%	1,12%	0,67%	2,00%	1,79%	0,00%	
ponadgimnazjalne	36,9%	43,45%	20,67%	13,00%	28,57%	21,43%	
podstawowe	1,8%	1,50%	1,33%	0,50%	0,00%	3,57%	
ponadpodstawowe	14,2%	5,62%	26,67%	22,00%	17,86%	35,71%	
wyższe	45,3%	48,31%	50,67%	62,50%	51,79%	39,29%	
Wiek							
poniżej 25 roku życia	23,4%	12,73%	32,67%	22,50%	10,71%	0,00%	

⁵ Na podstawie Planów Działania PO KL 2008-2014.

⁶ Ibidem.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Kryterium	Rok					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
25-49 lat	68,4%	69,29%	58,00%	61,00%	78,57%	96,43%
powyżej 50 roku życia	8,1%	17,98%	9,33%	16,50%	10,71%	3,57%
Sytuacja na rynku pracy						
Bezrobotny	32,6%	33,33%	30,00%	20,50%	26,79%	17,86%
Osoba długotrwale bezrobotna	18,1%	17,98%	21,33%	21,00%	7,14%	3,57%
Nieaktywny zawodowo	13,2%	10,49%	11,33%	16,50%	19,64%	10,71%
Nieaktywny zawodowo- osoba ucząca się lub kształcąca	8,9%	5,99%	12,67%	11,00%	3,57%	3,57%
Rolnik	0,5%	1,87%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Zatrudniony w administracji publicznej	5,9%	7,87%	4,67%	11,50%	5,36%	3,57%
Zatrudniony w dużym przedsiębiorstwie	6,1%	3,00%	7,33%	4,00%	10,71%	14,29%
Zatrudniony w małym przedsiębiorstwie	3,8%	5,24%	8,00%	3,50%	10,71%	21,43%
Zatrudniony w mikroprzedsiębiorstwie	7,9%	8,61%	3,33%	6,50%	5,36%	21,43%
Zatrudniony w organizacji pozarządowej	0,0%	0,37%	0,00%	0,00%	3,57%	0,00%
Zatrudniony w średnim przedsiębiorstwie	3,1%	5,24%	1,33%	5,50%	7,14%	3,57%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy desk research.

Udział kobiet w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 wynosił około 50% w roku 2009, najmniej licznie kobiety były reprezentowane w kolejnym, 2010 roku (około 40%). Od roku 2011 został odnotowany wzrost odsetka kobiet w projektach, który osiągnął najwyższą wartość w roku 2012 – 66%.

Odsetek osób poniżej 25 roku życia wahał się w latach 2009-2012 pomiędzy 12,3% a 32,67%, natomiast w 2014 roku spadł do zera. W latach 2009-2010 zastosowano wobec projektodawców kryterium strategiczne mające na celu zwiększenie udziału osób po 45 roku życia (*co najmniej 80% Uczestników Projektu stanowią osoby powyżej 45 roku życia*⁷), jednakże nie znalazło to przełożenia na udział osób z tej kategorii wiekowej (zatem także w przedstawionej w tabeli kategorii wiekowej osób powyżej 50. roku życia) w populacji uczestników projektów z tych lat.

Udział osób długotrwale bezrobotnych najmniejszy był w końcowych latach realizacji projektów w ramach Działania 6.2. Największy natomiast został odnotowany w roku 2011 - wyniósł 21,33%

Osoby nieaktywne zawodowo (z wyłączeniem osób uczących się i kształcących) stanowiły od 10,49% do prawie 20% uczestników projektów w roku 2013. W przypadku osób uczących się bądź kształcących ich procentowy udział w grupie wspartych osób największy był w 2011 roku (12,67%), najmniejszy natomiast w końcowych latach realizacji Działania 6.2 (2013 oraz 2014r.) – 3,57%. Osoby ze statusem rolnika wzięły udział w projektach jedynie w latach 2009 i 2010.

⁷ Na podstawie Planów Działania PO KL 2008-2014.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Omawiając powyższe zestawienie należy zwrócić uwagę, że w latach 2013 i 2014 liczba osób, które uczestniczyły w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 jest zdecydowanie najniższa, co powoduje gwałtowne wzrosty, bądź spadki wartości procentowej uczestnictwa wyróżnionych grup osób w omówionych przypadkach.

Podsumowanie

- Wszyscy beneficjenci realizujący projekty w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL zakładali wsparcie kobiet. We wnioskach o dofinansowanie najczęściej projektodawcy zakładali wsparcie osób długotrwale bezrobotnych, bezrobotnych do 25 roku życia oraz bezrobotnych powyżej 50 roku życia.
- W przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL do najczęściej wspieranych grup należały kobiety oraz osoby nieaktywne zawodowo.
- Analiza rzeczywistej struktury uczestników projektów przyniosła informację, że w obydwu analizowanych Działaniach zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-49 lat.
- Kobiety stanowiły większą część populacji uczestników projektów w ramach Działania 6.2 PO KL, w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL przeważali mężczyźni.
- Większość osób, które otrzymały wsparcie w ramach Działania 6.2 PO KL posiadało wykształcenie wyższe, natomiast najliczniejszą grupę uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL stanowiły osoby z wykształceniem ponadgimnazjalnym.
- Projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 ukierunkowane były na wsparcie osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych, natomiast w przypadku Działania 6.2 PO KL grupy te były najliczniejsze, jednakże wspierane były także osoby nieaktywne zawodowo, uczące się bądź kształcące oraz zatrudnione.

4.2 Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych

Jak oceniane są przez uczestników Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL proponowane formy wsparcia (w szczególności szkolenia i doradztwo)? Czy formy wsparcia, z których korzystali uczestnicy projektów były zgodne z ich oczekiwaniami i potrzebami? Jeżeli tak, to które formy wsparcia były najlepiej dopasowane dla uczestników i dlaczego? Jeżeli nie, to które z tych form wsparcia nie były dostosowane do ich potrzeb/oczekiwań, dlaczego oraz co należałoby zrobić, by zmienić taki stan rzeczy?

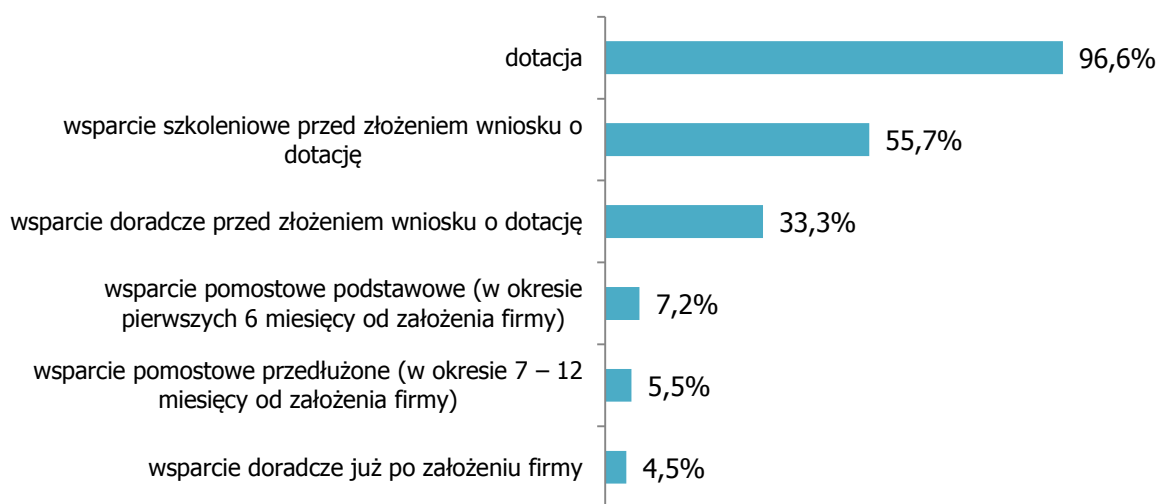
Czy uczestnicy i uczestniczki skorzystali z usługi doradczej po zarejestrowaniu działalności gospodarczej i w jakim zakresie?

Jakie jest zainteresowanie potencjalnych uczestników udziałem w analizowanych projektach/otrzymaniem analizowanych form wsparcia (w szczególności dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej) w porównaniu do innych projektów realizowanych w ramach PO KL skierowanych do tych samych grup docelowych?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Na wykresie zamieszczonym poniżej zaprezentowano strukturę form wsparcia, które otrzymali uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL i Działania 6.2 PO KL, którzy założyli działalność gospodarczą. W badaniu nie uwzględniono form wsparcia, które nie wiążą się bezpośrednio ze wsparciem w zakresie założenia i prowadzenia działalności gospodarczej (np. staże, szkolenia zawodowe, zatrudnienie subsydiowane), które udzielane były w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL. W przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL grupę uczestników projektów zawężamy wyłącznie do tych osób, które otrzymały dotacje na prowadzenie działalności gospodarczej. Dodatkowo, z poniższej analizy dotyczącej oceny poszczególnych form wsparcia w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej wykluczono także tych uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy nie otrzymali dotacji i równocześnie nie założyli działalności gospodarczej.

Wykres nr 9. Formy wsparcia otrzymane przez uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udziału w projekcie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Zdecydowanie najwięcej osób (niemal 97%), biorących udział w projektach w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 PO KL, którzy założyli działalność gospodarczą otrzymało wsparcie finansowe – dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

W dalszej kolejności najpowszechniejszą formą wsparcia było wsparcie przed złożeniem wniosku o przyznanie dotacji – zarówno szkoleniowe (które otrzymało 55,7% respondentów), jak i doradcze (udzielone 33,3% ankietowanych osób). Znacznie mniejsza liczba uczestników projektów otrzymała wsparcie już po otrzymaniu dotacji – zarówno finansowe w postaci wsparcia pomostowego (w tym podstawowego, które otrzymało 7,2% badanych, oraz przedłużonego, którego udzielono 5,5% respondentów), jak i doradcze (jego otrzymanie zadeklarowało jedynie 4,5%). Tak duże rozbieżności pomiędzy poszczególnymi formami wsparcia wynikają z różnych czynników. Przede wszystkim, w ogólnej grupie uczestników projektów znajdują się zarówno osoby, które otrzymały wsparcie w ramach Działania 6.2, jak i Poddziałania 6.1.3 PO KL. O ile w przypadku Działania 6.2 uczestnicy projektów mogli otrzymać wszystkie wskazane formy wsparcia, o tyle w Poddziałaniu 6.1.3 główny nacisk kładziony był na wsparcie finansowe w postaci dotacji, a wsparcie szkoleniowe i doradcze świadczone było na dużo mniejszą skalę, natomiast wsparcie pomostowe w ogóle nie było udzielane. Z kolei w przypadku uczestników projektów w ramach Działania 6.2 wsparcie pomostowe otrzymała tylko pewna część ogółu osób, które dostały dotację. Nie należy także zapominać o tym, że w ramach

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Poddziałania 6.1.3 wsparcie ogólnie udzielone zostało dużo większej liczbie osób niż w przypadku Działania 6.2 – biorąc więc pod uwagę fakt, że najczęściej udzielaną formą wsparcia w ramach Poddziałania 6.1.3 była dotacja, nie jest zaskoczeniem, że to właśnie ta forma wsparcia uzyskała najwięcej wskazań wśród ogółu ankietowanych.

Szczegółowe różnice w zakresie popularności poszczególnych form wsparcia pomiędzy Poddziałaniem 6.1.3 a Działaniem 6.2 PO KL przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 4. Formy wsparcia otrzymane przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Forma wsparcia	Poddziałanie 6.1.3 PO KL	Działanie 6.2 PO KL
dotacja	100,0%	83,5%
wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację	52,9%	76,8%
wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację	30,4%	54,9%
wsparcie pomostowe podstawowe (w okresie pierwszych 6 miesięcy od założenia firmy)	-	56,1%
wsparcie pomostowe przedłużone (w okresie 7-12 miesięcy od założenia firmy)	-	47,0%
wsparcie doradcze już po założeniu firmy	3,1%	14,6%

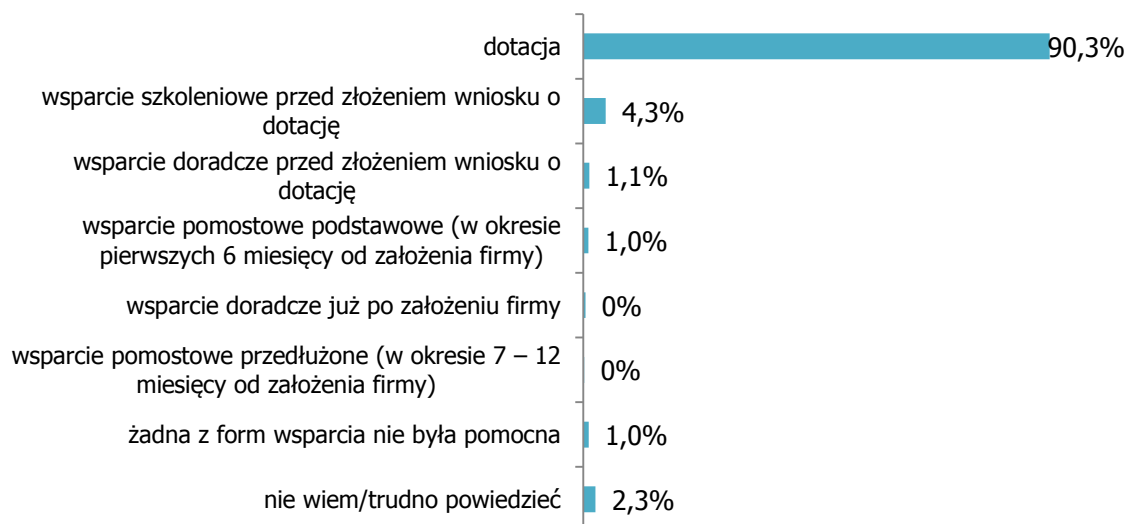
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wśród obu grup uczestników projektów najpowszechniej udzielaną formą wsparcia była dotacja – otrzymało ją 100% badanych – uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i 83,5% badanych uczestników projektów w ramach Działania 6.2 PO KL. Jeśli chodzi o wsparcie przed złożeniem wniosku o dotację, zarówno szkoleniowe, jak i doradcze, to można zauważyć, że skorzystało z niego znacznie mniej osób, które brały udział w projektach realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL. Podobnie, że wsparcia doradcze po założeniu firmy skorzystało więcej osób, które uczestniczyły w projektach z Działania 6.2. Jak wspomniano wcześniej, w przypadku projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL nie udzielano uczestnikom wsparcia pomostowego.

W ramach badania ankietowego z uczestnikami projektów, respondenci oceniali przydatność otrzymanego wsparcia. Pytania kwestionariuszowe dotyczyły wyłącznie tych form wsparcia, które bezpośrednio wiążą się z zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej: wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację, wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację, dotacja, wsparcie pomostowe podstawowe, wsparcie pomostowe przedłużone, wsparcie doradcze po założeniu firmy. Respondenci wskazywali jedną, najbardziej pomocną formę wsparcia.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 10. Najbardziej przydatne formy wsparcia w opinii uczestników projektów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Zdecydowana większość uczestników projektów uznała dotację za tę formę wsparcia, która okazała się najbardziej pomocna w prowadzeniu firmy. Pozostałe formy wsparcia uzyskały znacznie mniejszą liczbę wskazań. Dokładnie 1% badanych uznał, że żadna z udzielonych mu form wsparcia nie była pomocna.

Tabela nr 5. Najbardziej przydatne formy wsparcia w zakresie prowadzenia firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Forma wsparcia	Poddziałanie 6.1.3 PO KL	Działanie 6.2 PO KL
dotacja	92,3%	71,2%
wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację	3,8%	7,8%
wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację	1,1%	1,2%
wsparcie pomostowe podstawowe (w okresie pierwszych 6 miesięcy od założenia firmy)	-	7,2%
wsparcie pomostowe przedłużone (w okresie 7-12 miesięcy od założenia firmy)	-	1,8%
wsparcie doradcze już po założeniu firmy	0,1%	2,4%
żadna z form wsparcia nie była pomocna	0,4%	5,4%
nie wiem/trudno powiedzieć	2,3%	3,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Porównując odpowiedzi uczestników projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 zauważyć można, że **w obu tych grupach ogólnie za najbardziej pomocną formę wsparcia uznana została dotacja, aczkolwiek na jej największe znaczenie w mniejszym stopniu wskazali uczestnicy projektów w ramach Działania 6.2** (71,2% wobec 92,3% wskazań w przypadku Poddziałania 6.1.3). Wynika to z faktu, że w grupie uczestników projektów w ramach Działania 6.2 znalazły się też osoby, które w ogóle nie otrzymały dotacji w ramach udzielonego wsparcia. W drugiej kolejności w obu grupach uczestników najbardziej pomocną formą wsparcia były szkolenia przed złożeniem wniosku o dofinansowanie, jakkolwiek wskazała na nie znacznie mniejsza liczba

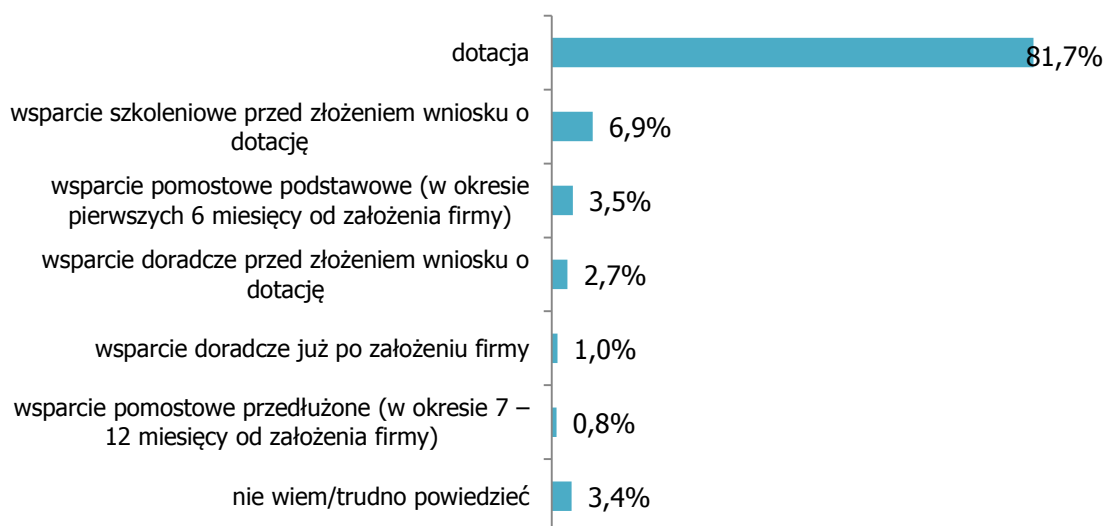

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

ankietowanych. W przypadku Działania 6.2 blisko 5,5% badanych uznało, że żadna z form wsparcia nie była pomocna (takiej odpowiedzi udzieliło tylko 0,4% uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3). Taka różnica wynika przypuszczalnie z faktu, że wśród osób, które w ramach Działania 6.2 otrzymały wsparcie szkoleniowo-doradcze, ale nie otrzymały dotacji, znalazły się takie (i zapewne stanowiły większość), które nie założyły działalności gospodarczej (z powodu braku wsparcia finansowego).

Z uwagi na możliwość skrzywienia wyników przez respondentów, którzy otrzymali tylko 1 lub 2 formy wsparcia (w tym dotację) na poniższym wykresie przedstawiono wyniki badania jedynie dla tych uczestników projektów, którzy otrzymali co najmniej 3 formy wsparcia w ramach projektu.

Wykres nr 11. Najbardziej przydatne formy wsparcia w zakresie prowadzenia firmy według uczestników projektów, którzy otrzymali co najmniej 3 formy wsparcia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wśród osób, które otrzymały co najmniej 3 formy wsparcia, najbardziej pomocną w prowadzeniu działalności gospodarczej okazała się dotacja (blisko 82% wskazań). Podobnie, jak w przypadku wcześniej przedstawionych wyników, pozostałe formy wsparcia uzyskały znaczenie niższą liczbę wskazań, przy czym drugą w kolejności najbardziej pomocną formą wsparcia było wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację (6,9%), trzecią zaś – wsparcie pomostowe podstawowe (3,5% wskazań). Blisko 3,5% ankietowanych nie umiało jednoznacznie wskazać najbardziej przydatnej formy wsparcia. Nie odnotowano istotnych różnic w odpowiedziach uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 (z wyjątkiem nielicznych wskazań uczestników projektów na formę wsparcia „wsparcie pomostowe podstawowe/przedłużone”, których nie wskazywali uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, którzy tej formy wsparcia nie otrzymywali). Ogólnie stwierdzić można, że **z punktu widzenia uczestników projektów najistotniejsze znaczenie ma wsparcie kapitałowe** (przede wszystkim dotacja, w mniejszym stopniu także wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone). Wsparcie szkoleniowo-doradcze znacznie rzadziej oceniane jest jako szczególnie przydatne w prowadzeniu działalności gospodarczej. Potwierdzeniem wyników badania ilościowego są wypowiedzi uzyskane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych, wiele z nich wpisuje się w wypowiedź: *na pewno najważniejsze były pieniądze*.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Najczęstsze uzasadnienia mniejszej przydatności wsparcia szkoleniowo-doradczego udzielanego przed złożeniem wniosku o dofinansowanie projektu odnoszą się do wystarczającej wiedzy i umiejętności uczestników projektów, spośród których część miała już kompetencje kształtowane w toku szkoleń i doradztwa. Dla tych osób te formy wsparcia były zatem najmniej adekwatne. Typowe wypowiedzi respondentów badania ankietowego potwierdzające powyższy wniosek zaprezentowano poniżej:

- *Ponieważ po szkoleniach przed złożeniem wniosku miałem wystarczającą wiedzę by wniosek złożyć i byłem gotowy na prowadzenie działalności.*
- *Ze względu na posiadane kwalifikacje i prowadzenie działalności zgodnie z wykształceniem.*

Niższa ocena wsparcia doradczego już po złożeniu wniosku o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej odnosiła się najczęściej do faktu uzyskania wystarczającej wiedzy na temat zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w trakcie wsparcia szkoleniowo-doradczego uzyskanego w ramach projektu jeszcze przed rozpoczęciem działalności gospodarczej. Charakterystyczna dla tej postawy wypowiedź jednego z respondentów została zaprezentowana poniżej:

- *Podczas szkoleń przed założeniem działalności uzyskałam wystarczająco dużo informacji w związku z czym nie potrzebowałam wsparcia już po jej rozpoczęciu.*

Znacznie rzadziej respondenci wskazywali na niską jakość wsparcia szkoleniowo-doradczego i utrudniony dostęp do niego, choć i takie opinie się pojawiały w toku badania ankietowego. Przykładowe opinie zostały zaprezentowane poniżej:

- *Ponieważ, doradztwo nic nie wносиło w utrzymanie mojej firmy na rynku.*
- *Doradcy nie zawsze byli dostępni i merytorycznie przygotowani do udzielenia konkretnych wskazówek na etapie złożenia wniosku o dotację. W większości byli to pracownicy UP z Gorzowa, którzy mieli problem z dotarciem do Zielonej Góry i odpowiednio długim czasem przeznaczonym na doradztwo.*

Przeznaczenie pozyskanej dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej uzależnione jest, co rozumiały, od profilu działalności gospodarczej, którą zakładali uczestnicy realizowanych działań.

Wśród trzech najważniejszych zakupów badani najczęściej wymieniali maszyny oraz sprzęt niezbędny do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, także komputerowy - jeśli wymagał tego profil prowadzonej działalności gospodarczej. W parze ze sprzętem komputerowym uczestnicy projektów bardzo często wymieniali także oprogramowanie, dostosowane do profilu prowadzonej działalności gospodarczej (graficzne, fotograficzne itp.).

Oprócz tego 3 najważniejsze zakupy najczęściej dotyczyły:

- wyposażenia lokalu – zakup mebli, wykończenia wnętrza lokalu, prac remontowych;
- zakupu towaru na rozruch działalności gospodarczej;
- zakupu samochodu, jeśli był niezbędny do prowadzenia działalności gospodarczej;

Przeprowadzona analiza najczęstszych zakupów przedsiębiorców rozpoczynających własną działalność gospodarczą dzięki dotacji pozwala stwierdzić, że badane osoby stosunkowo rzadko przeznaczały otrzymane środki finansowe na promocję i reklamę nowopowstałej firmy. Warto w tym momencie zaznaczyć również, że brak działań podejmowanych w tym kierunku wpływa bezpośrednio na trwałość przedsiębiorstw (element ten zdiagnozowano podczas próby wskazania dobrych praktyk w zakresie prowadzenia działalności gospodarczych).

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Projektodawcy (przedstawiciele PUP oraz WUP), którzy brali udział w badaniu, zostali zapytani również o zainteresowanie potencjalnych uczestników udziałem w analizowanych projektach, otrzymaniem analizowanych form wsparcia (w szczególności dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej) w porównaniu do innych projektów realizowanych w ramach PO KL skierowanych do tych samych grup docelowych.

Analiza struktury otrzymanych odpowiedzi przyniosła informację, że formą wsparcia, która cieszy się największą popularnością wśród grup docelowych Poddziałania 6.1.3 są staże: *jeżeli chodzi o tę formę wsparcia [dotację] to zainteresowanie troszeczkę zmalało*. Powiatowe urzędy pracy są świadome istniejącego zainteresowania tą formą wsparcia, dlatego *każda dodatkowa zaoszczędzona złotówka jest przeznaczona na wsparcie w postaci staży*.

Zainteresowanie przyznaniem dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej jest jednak nadal wysokie, co potwierdzają niemal wszystkie wywiady przeprowadzone z projektodawcami: *jest to forma wsparcia, która się cieszy dużym powodzeniem*. Jednakże według słów przedstawiciela WUP, zainteresowanie tą formą wsparcia największe było w początkowych latach realizacji projektów. W ostatnich latach zauważalny jest spadek zainteresowania: *ludzie boją się zakładać tę działalność, [wydaje się] że brakuje im pomysłów, mówiąc kolokwialnie – to co mam otworzyć kolejną budkę z hot-dogami czy z kebabem? Po prostu jak gdyby ten rynek został nasycony takimi drobnymi działalnościami*.

Zainteresowanie otrzymaniem dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej jest zatem mniejsze, niż w przypadku staży, (z których czerpią też profity pracodawcy) dotacje jednak cieszą się większą popularnością od szkoleń. Dodatkowo pozyskano informację, że można zróżnicować grupy osób, które ubiegają się o przyznanie poszczególnych rodzajów form wsparcia: *na samo szkolenie to idą przeważnie osoby, które tylko chcą się przeszkolić, a tutaj [wsparcie w postaci dotacji] rzeczywiście osoby, które mają pomysł na życie jakiś*.

W jakim stopniu udział w szkoleniach ułatwił uczestnikom prowadzenie działalności gospodarczej?

W jakim stopniu wzrosła u uczestników i uczestniczek wiedza na temat przedsiębiorczości po udziale w szkoleniach?

W celu określenia stopnia kompleksowości wsparcia, zdiagnozowano, ile form wsparcia otrzymali poszczególni uczestnicy projektów.

Tabela nr 6. Liczba form wsparcia otrzymana przez uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udziału w projekcie

Liczba otrzymanych form wsparcia	Poddziałanie 6.1.3 PO KL	Działanie 6.2 PO KL
1	40,2%	7,2%
2	36,3%	20,3%
3	21,7%	16,7%
4	1,5%	15,9%
5	0,3%	30,5%
6	-	9,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

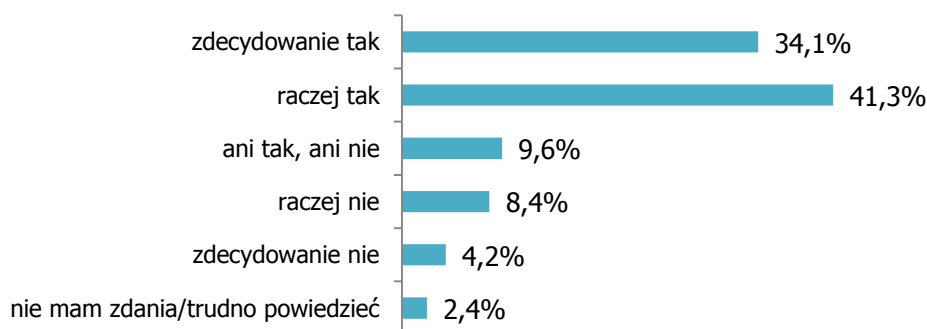
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Jak pokazuje powyższa tabela, wśród uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 stosunkowo najwięcej osób otrzymało tylko jedną formę wsparcia (40,2%), nieco mniej – dwie formy wsparcia (36,3%). Z kolei w przypadku Działania 6.2, względnie największej liczbie uczestników udzielono aż pięciu form wsparcia (30,4%), w drugiej kolejności zaś – dwóch form wsparcia (20,3%). Ogólnie pojedynczy uczestnicy projektów w ramach Działania 6.2 otrzymali średnio więcej form wsparcia niż osoby, które brały udział w projektach realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL. Wynika to przede wszystkim z faktu nieudzielania w projektach realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL niektórych form wsparcia oferowanych w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Jak wykazano na dalszych stronach raportu, **kompleksowość wsparcia udzielanego uczestnikom projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL (wyrażająca się także w uzyskaniu wsparcia szkoleniowego) nie zwiększa w sposób znaczący trwałości zakładanych przez nich firm.** Tym niemniej, poniżej zaprezentowano subiektywne oceny i opinie uczestników szkoleń na temat wsparcia szkoleniowego uzyskanego w ramach projektów. Pytania o użyteczność szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej zadano wyłącznie uczestnikom projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Wykres nr 12. Ocena przydatności wsparcia szkoleniowego

Czy wsparcie szkoleniowe w ramach projektu było dla Pana/Pani pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL)

Ponad 75% uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy brali udział w szkoleniach, uznaje, że było ono pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, przy czym więcej osób (41,3%) udzieliło odpowiedzi umiarkowanej „raczej tak”. Na odpowiedź najbardziej negatywną wskazało nieco ponad 4% ankietowanych.

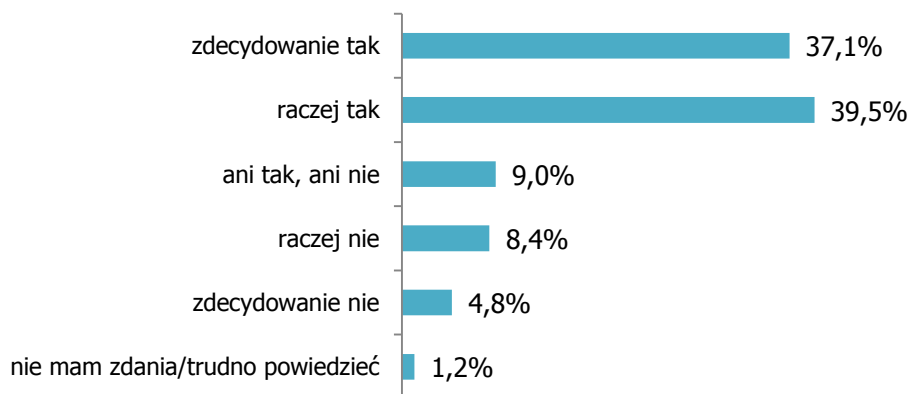
Wypowiedzi uczestników indywidualnych oraz telefonicznych wywiadów pogłębionych stanowią dobre potwierdzenie wyników badania ilościowego, przeważają pozytywne opinie dotyczące wsparcia szkoleniowego: *Naprawdę z przyjemnością się chodziło na te szkolenia. To były okazje do tego żeby właśnie co tydzień się spotkać z tą grupą i z tymi osobami prowadzącymi (...). Bardzo korzystnie myślę, że każdy z nas wyniósł taką wiedzę, że każdemu się przydała.*

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 13. Ocena przyrostu wiedzy na temat prowadzenia działalności gospodarczej w wyniku wsparcia szkoleniowego

A czy dzięki szkoleniom wzrosła Pana/Pani wiedza na temat prowadzenia działalności gospodarczej?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL)

Podobna część badanych uznała, że szkolenia przyczyniły się do wzrostu ich wiedzy w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Łącznie nieco ponad 13% ankietowanych uznało z kolei, że szkolenia nie wpłynęły na poziom ich wiedzy w ww. zakresie. Pozytywne opinie również zdominowały badania jakościowe: *myślę, że ta wiedza jak najbardziej [jest] do prowadzenia działalności. (...) To jest rzecz bardzo ważna.*

Wykres nr 14. Tematyka otrzymanego wsparcia szkoleniowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL)

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Stosunkowo najwięcej osób otrzymało wsparcie szkoleniowe w zakresie prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie (79,4% wskazań), sporządzania biznesplanów (75,8%) oraz podstaw marketingu (69,7%). Z kolei najrzadziej na szkoleniach poruszane były zagadnienia w zakresie logistyki (15,2%).

Wykres nr 15. Najbardziej przydatna tematyka szkoleń

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL).

Za najbardziej przydatne szkolenia uczestnicy projektów w ramach Działania 6.2 uznali te w zakresie sporządzania biznesplanów (29,9% wskazań) oraz prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie (22,8%). Blisko 20% ankietowanych nie potrafiło jednoznacznie wskazać jednej, najbardziej przydatnej, tematyki szkoleń. Co ciekawe, nikt z badanych nie wskazał szkoleń w zakresie przepisów BHP w przedsiębiorstwie za najbardziej przydatne, a udział w nich brała ponad połowa uczestników projektów.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 16. Najmniej przydatna tematyka szkoleń

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL).

Blisko 25% uczestników szkoleń jako najmniej przydatne wskazała te w zakresie przepisów BHP w przedsiębiorstwie. Z kolei ok. 15% badanych jako takie oceniła szkolenia dotyczące podstaw marketingu (15,9%) oraz prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie (15%). Pozostałe odpowiedzi uzyskały poniżej 10% wskazań, przy czym stosunkowo najmniejsza liczba osób za najmniej przydatne szkolenia uznała te w zakresie sporządzania biznesplanów oraz te dotyczące zagadnień z prawa cywilnego związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.

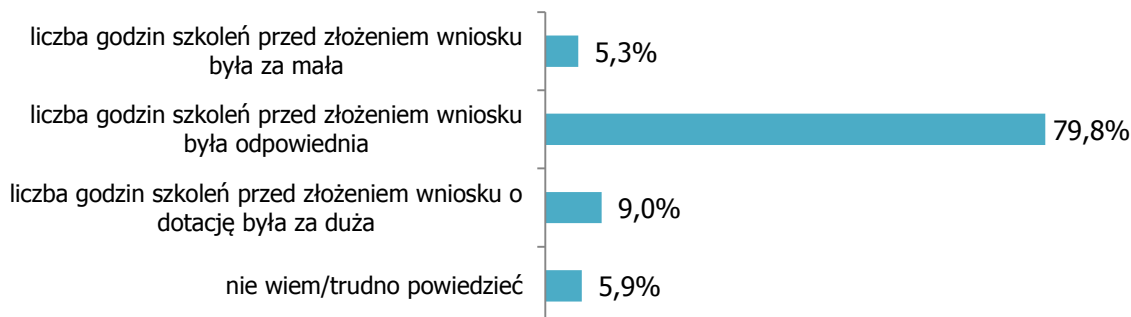
Czy liczba godzin wsparcia była wystarczająca oraz czy zakres tematyczny wsparcia był odpowiedni? (należy dokonać odpowiedzi w podziale na udzielone formy wsparcia)

Szkolenia przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej, na etapie tworzenia biznesplanu.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

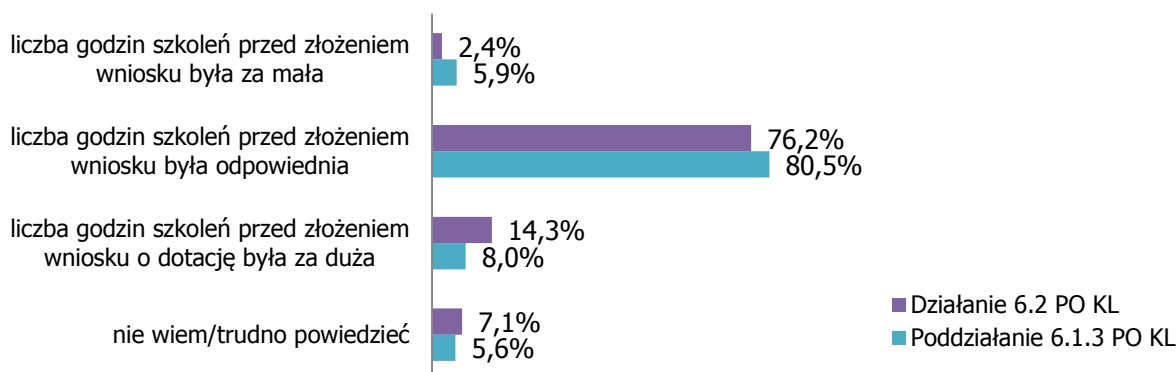
Wykres nr 17. Ocena adekwatności liczby godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Przeważająca większość badanych oceniła liczbę godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dofinansowanie jako odpowiednią – nie za małą i nie za dużą.

Wykres nr 18. Ocena adekwatności liczby godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Porównując odpowiedzi uczestników projektów w ramach obu analizowanych interwencji, można zauważyć, że nieco mniej osób, które otrzymały wsparcie szkoleniowe w ramach Działania 6.2 PO KL, oceniły czas jego trwania (liczbę godzin) jako odpowiedni. Ponadto blisko 15% badanych objętych wsparciem działaniami projektowymi w ramach Działania 6.2 PO KL wskazało, że liczba godzin szkoleniowych była za duża, co potwierdza wniosek o tym, że **kompleksowość wsparcia charakteryzująca projekty realizowane w ramach Działania 6.2 PO KL nie zawsze jest oceniana dobrze przez uczestników projektów**. W niektórych przypadkach nakłady publiczne ponoszone na zapewnienie kompleksowego wsparcia uznać można za nietrafne w stosunku do potrzeb, a tym samym zmniejszały efektywność całości interwencji publicznej. Tym niemniej zdecydowana większość uczestników projektów oceniła liczbę godzin szkoleń jako odpowiednią.

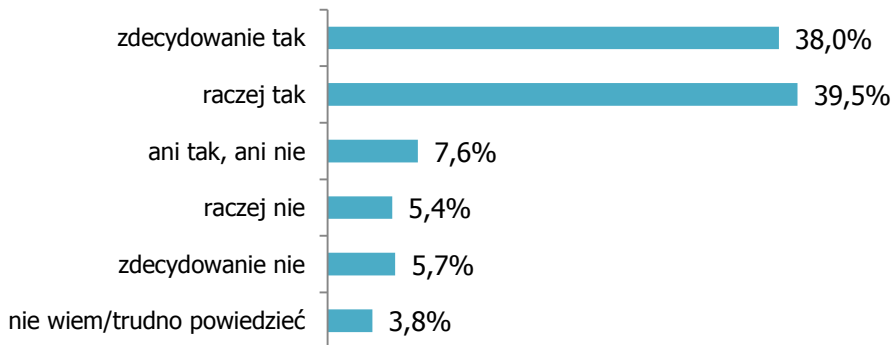
Uczestnicy indywidualnych wywiadów pogłębionych w niektórych przypadkach określali, że wsparcie szkoleniowe było zbyt rozbudowane i czasochłonne: *było za dużo ale to tylko mówię patrząc z mojej perspektywy bo ja po prostu miałem tyle zajęć, że mi ciężko było to połączyć*.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 19. Ocena adekwatności zakresu tematycznego szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację

Czy zakres tematyczny szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?

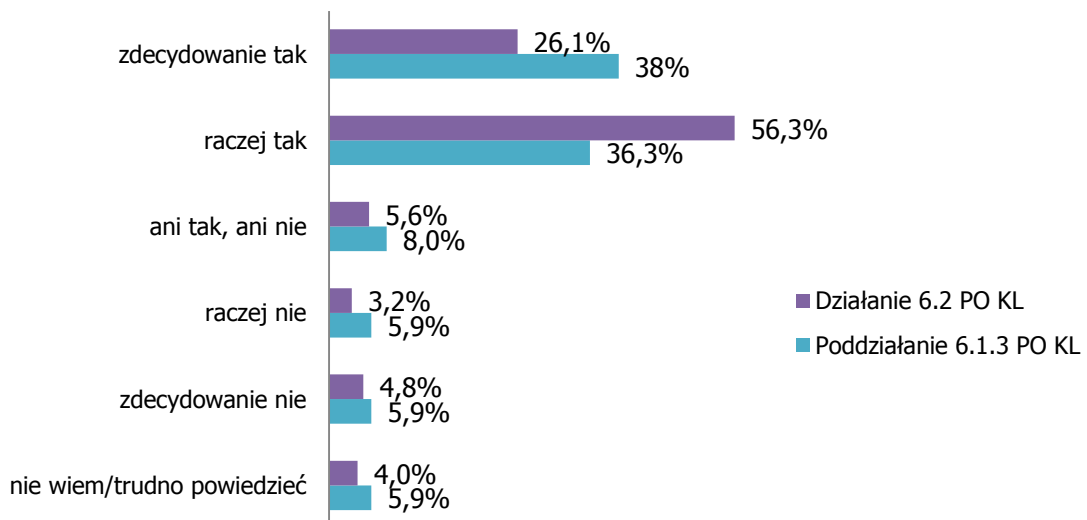

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Zakres tematyczny szkoleń oceniany jest przez ok. 80% uczestników projektów jako odpowiedni, a więc adekwatny do ich potrzeb. Tym niemniej – jak wspomniano wcześniej – byli również tacy uczestnicy projektów, dla których zakres wsparcia szkoleniowo-doradczego nie był odpowiedni z uwagi na ich wysokie kompetencje w zakresie, w którym prowadzone było to wsparcie.

Wykres nr 20. Ocena adekwatności zakresu tematycznego szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Czy zakres tematyczny szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?

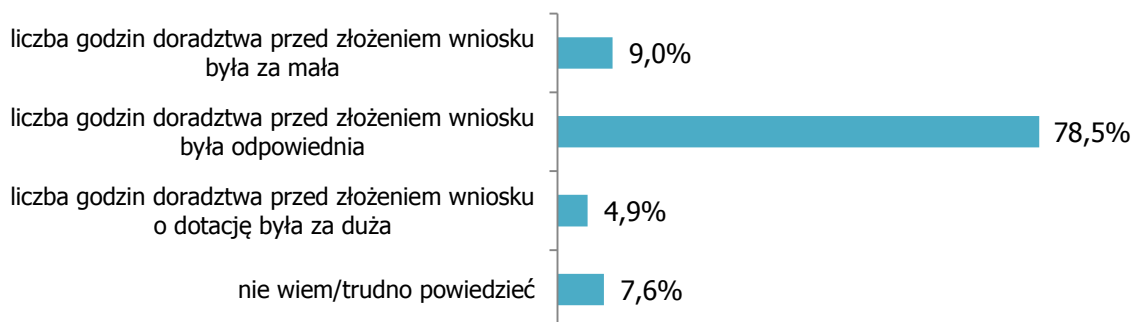
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Porównując odpowiedzi uczestników projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 PO KL zauważyć można, że nieco więcej ankietowanych z tej pierwszej grupy pozytywnie oceniło zakres tematyczny szkoleń, jednak odpowiedzi najbardziej pozytywnej („zdecydowanie tak”) udzieliło więcej osób, które otrzymały wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.3.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Doradztwo przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej, na etapie tworzenia biznesplanu.

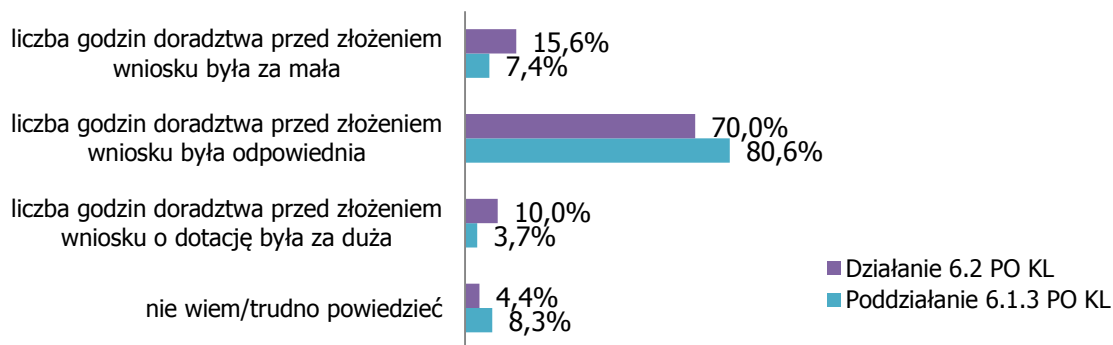
Wykres nr 21. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Podobnie, jak w przypadku oceny szkoleń, także w przypadku doradztwa zdecydowana większość ankietowanych oceniła, iż czas jego trwania (liczba godzin) była odpowiednia.

Wykres nr 22. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

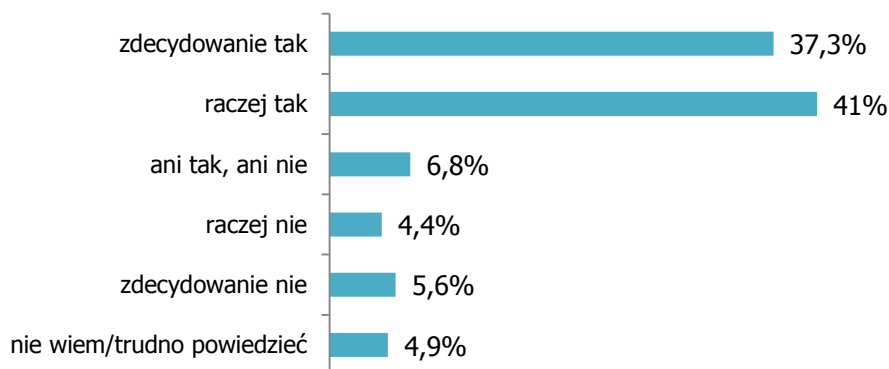
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Porównując odpowiedzi uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 można zaobserwować, że w przypadku Działania 6.2 PO KL, relatywnie mniej osób uznało liczbę godzin doradztwa za odpowiednią, natomiast blisko 16% oceniło ją jako zbyt małą. Porównując wyniki badania dotyczące liczby godzin doradztwa z wynikami dotyczącymi liczby godzin szkoleń, można stwierdzić, że **część uczestników analizowanych projektów wolałaby otrzymać mniej godzin szkoleń na rzecz większej liczby godzin doradztwa.**

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 23. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację

Czy zakres tematyczny doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?

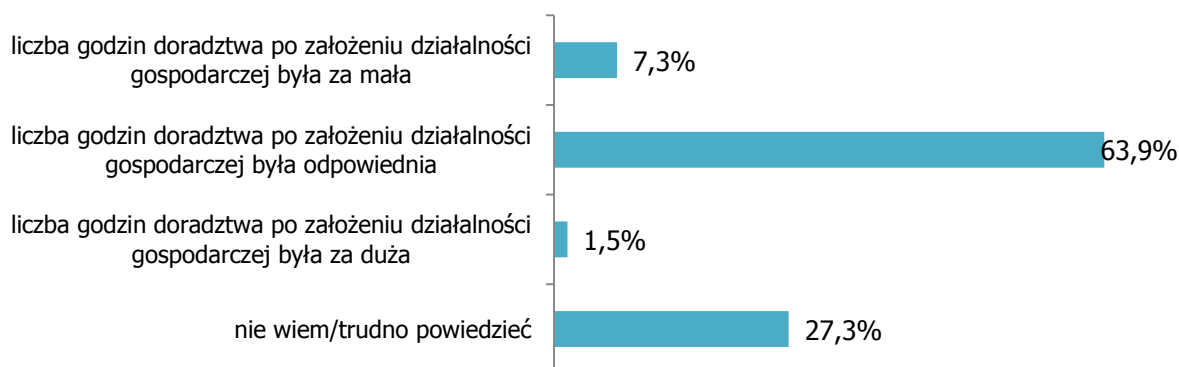

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Blisko 80% respondentów oceniło zakres tematyczny doradztwa przed złożeniem wniosku o dofinansowanie jako odpowiedni, adekwatny do ich potrzeb. Porównując odpowiedzi uczestników projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 nie odnotowano istotnych różnic.

Doradztwo po zarejestrowaniu działalności gospodarczej

Wykres nr 24. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa po założeniu firmy

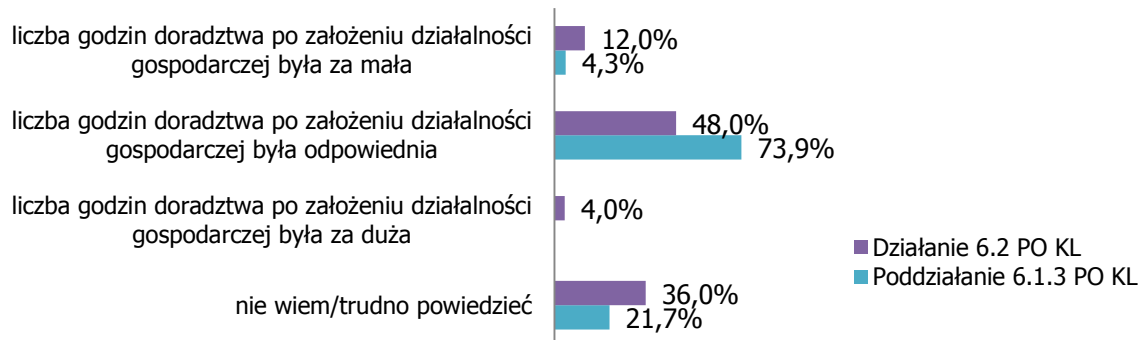
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W przypadku doradztwa po założeniu działalności gospodarczej, niecałe 64% ankietowanych oceniło czas jego trwania jako odpowiedni. Aż nieco ponad 27% badanych nie umiało ustosunkować się do adekwatności liczby godzin doradztwa do ich potrzeb.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 25. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa po założeniu firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

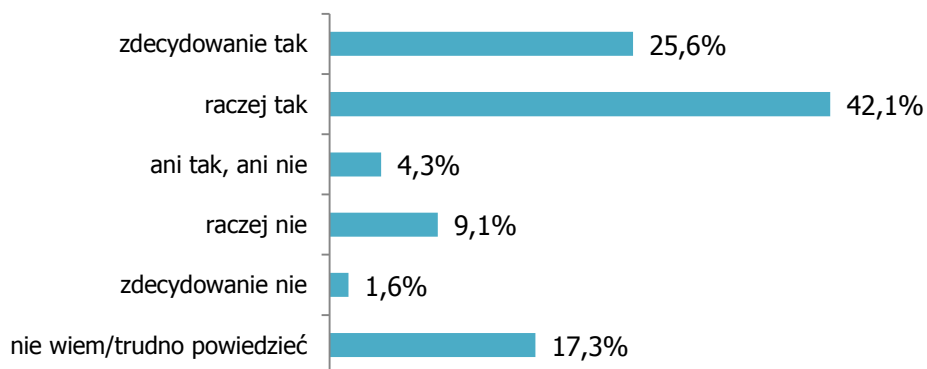

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Blisko 74% uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 uznało liczbę godzin doradztwa po założeniu działalności gospodarczej za odpowiednią, podczas gdy odpowiedzi takiej udzieliło tylko 48% uczestników projektów w ramach Działania 6.2. W tej ostatniej grupie 36% ankietowanych nie umiało odnieść się do adekwatności liczby godzin doradztwa. Z kolei 12% z nich oceniło liczbę godzin doradztwa jako zbyt małą. Żadna z osób wspartych w ramach Poddziałania 6.1.3 nie oceniła liczby godzin doradztwa jako zbyt dużej.

Wykres nr 26. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa po założeniu firmy

Czy zakres tematyczny doradztwa po założeniu firmy był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

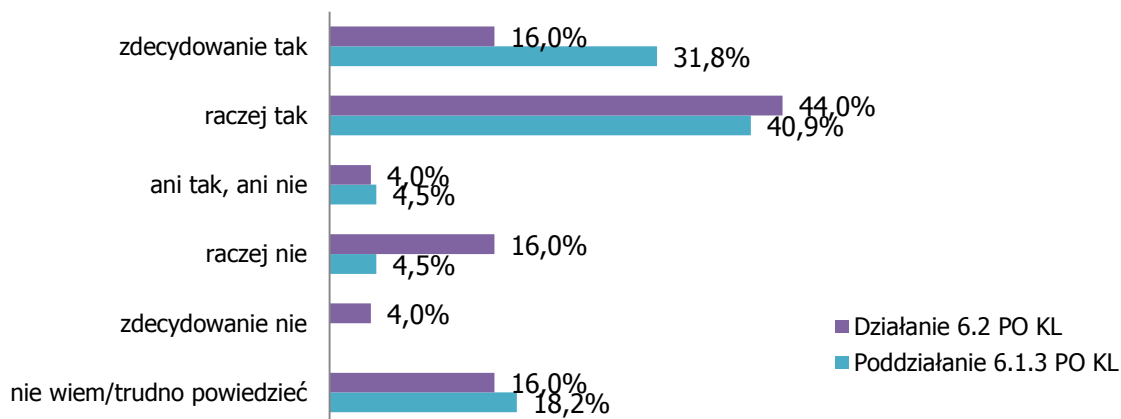
Niecałe 70% uczestników projektów oceniło zakres tematyczny doradztwa po założeniu działalności gospodarczej jako adekwatny do swoich potrzeb.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 27. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa po założeniu firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

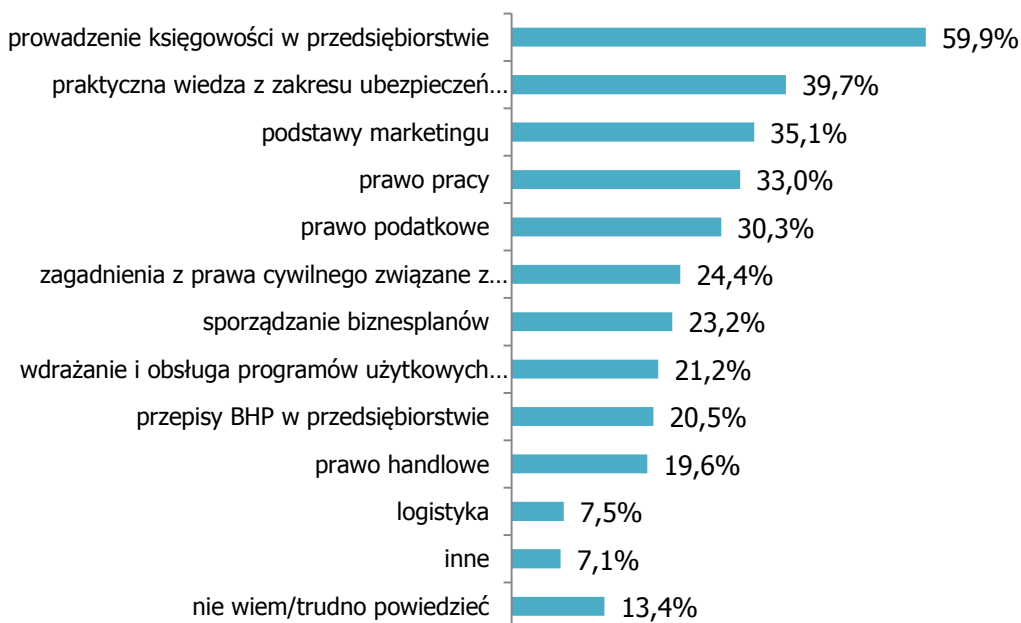
Czy zakres tematyczny doradztwa po założeniu firmy był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Zakres tematyczny doradztwa po założeniu firmy oceniony został lepiej przez uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 – odpowiedzi pozytywne udzieliło łącznie blisko 73% ankietowanych, w tym w przypadku 31,8% były to odpowiedzi „zdecydowanie tak”. Żadna osoba z tej grupy nie udzieliła odpowiedzi skrajnie negatywnej i tylko 4,5% ankietowanych wskazało odpowiedź umiarkowanie negatywną. W przypadku osób wspartych w ramach Działania 6.2 dominowała odpowiedź „raczej tak”, ale – co istotne – **łącznie 20% ankietowanych w tej grupie oceniło to wsparcie jako nieadekwatne.**

Wykres nr 28. Zakres wsparcia tematycznego doradztwa po założeniu firmy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

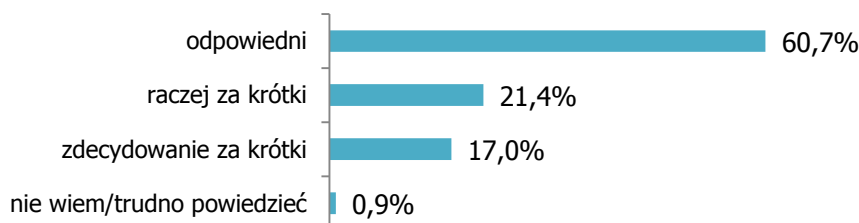
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Doradztwo udzielane po zarejestrowaniu działalności gospodarczej dotyczyło zdecydowanie najczęściej (w 60% analizowanych przypadków) prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie. W dalszej kolejności doradztwo najczęściej dotyczyło: praktycznej wiedzy z zakresu ubezpieczeń społecznych (39,7%), podstaw marketingu (35,1%) oraz prawa pracy (35,1%) i prawa podatkowego (30,3%). Z kolei najrzadziej świadczone było doradztwo w zakresie logistyki (7,1% wskazań).

Jak oceniany jest okres otrzymywania wsparcia pomostowego (za krótki, odpowiedni, za długi)?

W przypadku formy wsparcia „wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone” respondenci oceniali okres otrzymywania wsparcia pomostowego. Tę formę wsparcia otrzymali wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Wykres nr 29. Ocena okresu otrzymywania wsparcia pomostowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (wyłącznie uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL)

Ponad 60% ankietowanych oceniło okres otrzymywania wsparcia pomostowego jako odpowiedni, natomiast niecałe 39% uznało go za zbyt krótki (w tym 17% za „zdecydowanie za krótki”). Żadna z badanych osób nie oceniła czasu otrzymywania wsparcia pomostowego jako zbyt długi.

Jak osoby korzystające ze wsparcia finansowego oceniają wysokość dotacji inwestycyjnej (za małą; wystarczającą; za dużą)?

Tabela nr 7. Wysokość otrzymanej dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej

	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Poddziałanie 6.1.3	7 000	25 000	17 327	3,26
Działanie 6.2	10 000	40 000	37 007	6,30
Ogółem	7 000	40 000	19 231	6,8769

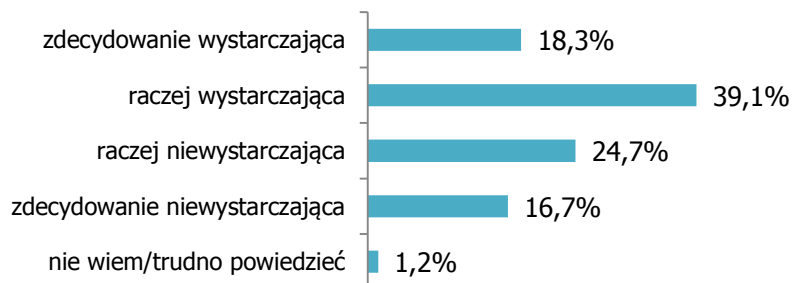
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Jak wskazuje powyższe zestawienie, średnia wartość dotacji dla ogółu uczestników wyniosła nieco ponad 19 200 zł. **Dotacje przyznawane uczestnikom projektów w ramach Działania 6.2 były dużo wyższe niż te przyznawane uczestnikom projektów w ramach Poddziałania 6.1.3.** Ci ostatni maksymalnie otrzymali 25 000 zł, podczas gdy osoby wsparte w Działaniu 6.2 maksymalnie otrzymały 40 000 zł. Średnia wysokość dotacji w przypadku Działania 6.2 PO KL wyniosła 37 000 zł, podczas gdy w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL ok. 17 300 zł.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

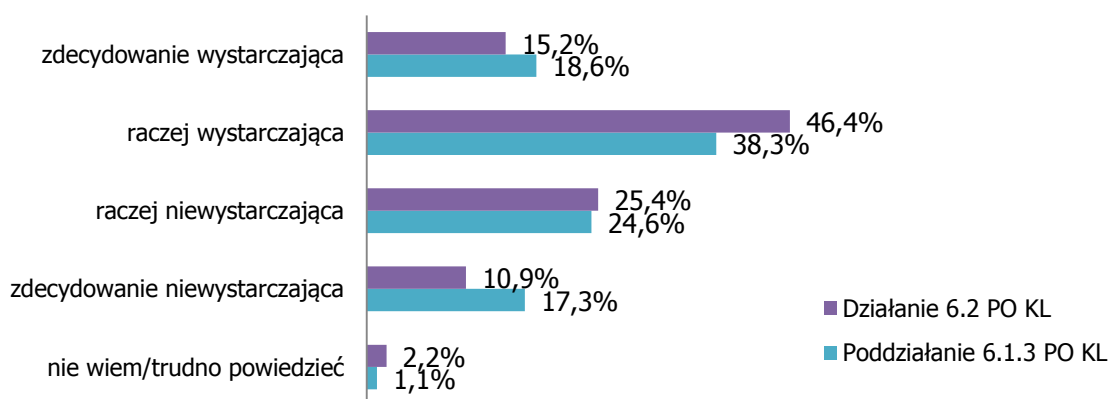
Wykres nr 30. Ocena stopnia adekwatności kwoty dotacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Niemal 60% uczestników projektów oceniło wysokość otrzymanej dotacji jako wystarczającą (w tym 18,3% jako zdecydowanie wystarczającą). Z kolei nieco ponad 40% uznało ją za niewystarczającą.

Wykres nr 31. Ocena stopnia adekwatności kwoty dotacji w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Oceny wysokości dotacji były nieznacznie gorsze w przypadku uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 – jako wystarczające oceniło je łącznie niecałe 57% ankietowanych, podczas gdy taką ocenę wystawiło blisko 62% osób wspartych w ramach Działania 6.2. Co ciekawe, ocen skrajnie pozytywnych („zdecydowanie wystarczająca”) udzieliło więcej osób, które brały udział w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3. Ogólnie, mimo znaczących różnic w wysokości otrzymanych dotacji pomiędzy uczestnikami projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3, różnice w ocenach stopnia adekwatności otrzymanego wsparcia finansowego nie są aż tak duże. Przeprowadzone badania jakościowe również potwierdzają stosunkowo wysoki poziom zadowolenia z przyznanej kwoty dotacji. Wielu uczestników wywiadów podkreślało, że dostosowywało wydatki i profil firmy do otrzymywanego wsparcia finansowego: *moja działalność nie wymagała nie wiadomo jakich wielkich kwot dlatego te 40 tysięcy rzeczywiście było wystarczające. Wystarczyło na zakup tego co było mi najbardziej potrzebne.*

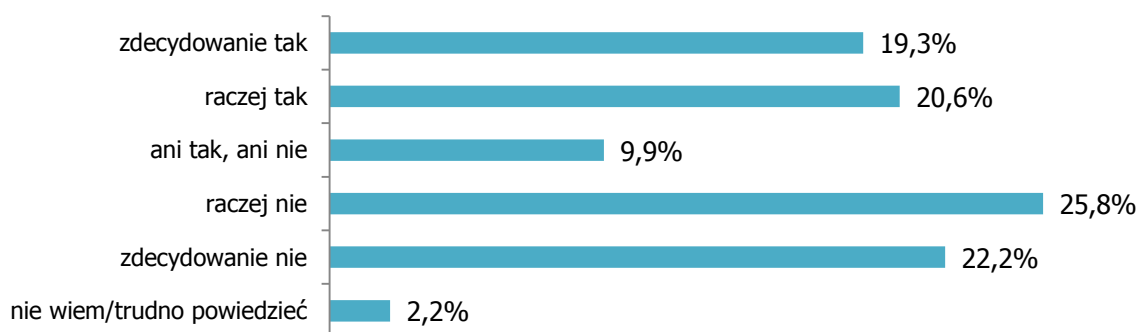
Czy umiejętności i kwalifikacje nabyte dzięki uczestnictwu w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3 oraz Działania 6.2 PO KL były przydatne i przyczyniły się do znalezienia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej? Jeśli tak, to w jakim stopniu/zakresie? Jeśli nie, to dlaczego?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Ocena przydatności projektów w zakresie rozpoczęcia działalności gospodarczej została zaprezentowana na wcześniejszych stronach raportu. W tym miejscu przedstawiono ocenę adekwatności projektów do potrzeb uczestników w zakresie znalezienia zatrudnienia. Pytanie o przydatność umiejętności i kwalifikacji nabytych dzięki uczestnictwu w projektach do znalezienia pracy przez uczestników projektów zadano tym respondentom badania ankietowego, którzy zadeklarowali, że aktualnie pracują na umowę o pracę (na czas określony lub nieokreślony), na umowę cywilnoprawną, bez formalnej umowy z pracodawcą (praca w szarej strefie) lub odbywają staż lub praktykę. Wyniki badania zaprezentowano poniżej.

Wykres nr 32. Przydatność uczestnictwa w projekcie do znalezienia pracy

Czy umiejętności i kwalifikacje nabyte przez Pana/Panią dzięki uczestnictwu w projekcie przyczyniły się do znalezienia przez Pana/Panią pracy?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W przypadku prawie 40% osób, którzy w momencie realizacji badania są osobami pracującymi (poza własną działalnością gospodarczą), umiejętności i kwalifikacje nabyte dzięki uczestnictwu w projekcie przyczyniły się do znalezienia przez nich pracy. Brak wpływu wsparcia udzielonego w ramach projektu na znalezienie aktualnie wykonywanej pracy zadeklarowała z kolei prawie połowa ankietowanych. Z uwagi na fakt, że bezpośrednim celem analizowanej interwencji publicznej było wsparcie uczestników projektów w zakresie założenia i prowadzenia działalności gospodarczej, a nie podjęcie przez nich zatrudnienia u innego pracodawcy, wynik ten uznać należy za dobry. Można przypuszczać, że wpływ na wzrost konkurencyjności na rynku pracy uczestników projektów, którzy nie prowadzili w momencie realizacji badania własnych firmy miały zarówno szkolenia i doradztwo, na których uczestnicy projektów poznawali zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa, jak i samo doświadczenie w zakresie prowadzenia firmy (w przypadku tych uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą, ale już jej nie prowadzili w momencie realizacji badania). Tego typu wiedza i doświadczenie mogą stanowić istotną przewagę konkurencyjną uczestników projektów na rynku pracy.

Przydatność umiejętności i kwalifikacji nabytych w czasie projektu podkreślali również uczestnicy indywidualnych oraz telefonicznych wywiadów pogłębionych. Zdecydowana większość badanych akcentowała przydatność wsparcia w zakresie zakładania własnej działalności gospodarczej: *to była taka wiedza żeby zacząć w ogóle, żeby wejść w ten tryb. (...) Nawet jeżeli się ma tą księgową to trzeba te [dokumenty] przygotować, trzeba je poskładać, trzeba wiedzieć co się nadaje do kosztów, co się nie nadaje do kosztów (...). To wszystko (...) na taki start żeby w ogóle zacząć cokolwiek.*

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

W dalszej części raportu przedstawiono wyniki badania ankietowego, które informują o tym, iż zdecydowana większość badanych za najbardziej pomocną formę wsparcia uznała dotację. Realizacja indywidualnych wywiadów pogłębionych przyniosła podobne informacje, jednakże odnotowano w tym zakresie również odpowiedzi bardziej akcentujące wsparcie merytoryczne: *Doradztwo było ważniejsze, bo same pieniądze można zdobyć ze zwykłego kredytu. Tylko pytanie, czy się potem przetrwa na tym rynku nie mając odpowiedniej wiedzy.* Inny z uczestników wywiadów wyraził się w bardziej wyraźny sposób, podkreślając wartość wsparcia szkoleniowego: *szkolenia są niezbędne i bez szkoleń [pieniądze] nie mają sensu.*

Osoby korzystające ze wsparcia podkreślali także, że udział w projektach pozwolił im zwiększyć swoje predyspozycje, umiejętności pożądane w życiu zawodowym, niekoniecznie mające bezpośredni związek z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej: *Dzięki tym zajęciom na pewno mogłam zaplanować pewne rzeczy, no nie wiem czy to ma związek teraz z przedsiębiorczością(...) ale tak, pomogły mi te zajęcia z wiedzy na temat przedsiębiorczości.*

Osoby biorące udział w szkoleniach podkreślały także wartość nawiązanych relacji podczas odbytych kursów: *To nie było tak, że ja musiałem na ten kurs jeździć bo nie dostanę dotacji. Ja po prostu bardzo chciałem. Poznałem naprawdę wiele bardzo fajnych ludzi, którzy też byli w tej samej sytuacji co ja (...) i do dzisiaj [pozostały mi] kontakty.*

Wartość tzw. *kontaktów* podkreślało wielu badanych podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych: *Szkolenie mi dało dużo wiedzy i (...) dużo kontaktów.* Zgodnie z pozyskanymi danymi wnioskować można, że nawiązane relacje stanowią niewymierną wartość, która z biegiem czasu procentowała w życiu zawodowym badanych.

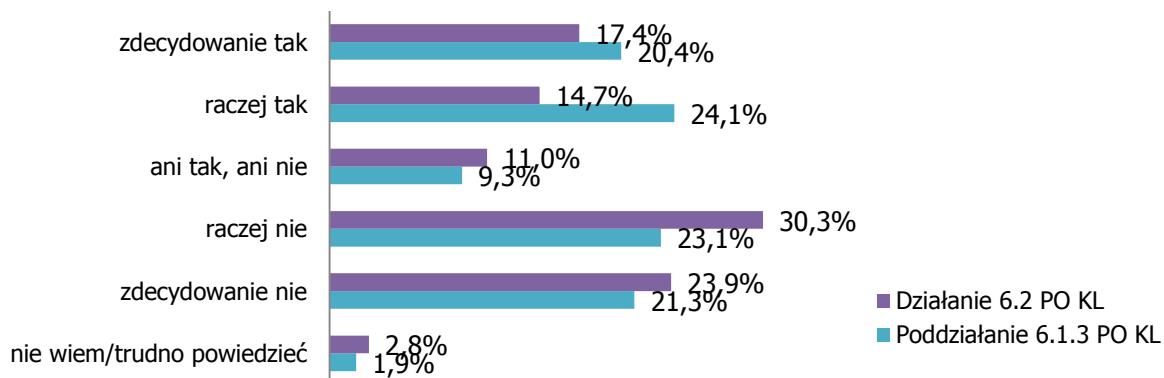
Warto podkreślić także, że przeprowadzone na potrzeby badania ewaluacyjnego wywiady eksperckie przyniosły informację, że *kompetencje miękkie związane z umiejętnością pozyskiwania relacji, czyli zdolność do łatwego kontaktu* wydają się być szczególnie pożądane u przedsiębiorców. Stanowi to spójną informację z opiniami uczestników wsparcia – **kontakty w życiu zawodowym niektórych badanych miały bezpośrednie przełożenie na ich sytuację na rynku pracy.**

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 33 Przydatność uczestnictwa w projekcie do znalezienia pracy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Czy umiejętności i kwalifikacje nabyte przez Pana/Panią dzięki uczestnictwu w projekcie przyczyniły się do znalezienia przez Pana/Panią pracy?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Uczestnictwo w projekcie i nabyte w związku z tym wiedza i umiejętności w większym stopniu przyczyniły się do znalezienia pracy w przypadku osób wspartych w ramach Poddziałania 6.1.3 – łącznie niemal 45% wskazało odpowiedzi pozytywne (podczas gdy takich odpowiedzi udzieliło ok. 32% uczestników projektów w ramach Działania 6.2). Rzadsze wskazania uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL na przydatność uczestnictwa w projekcie do znalezienia pracy u innego pracodawcy wynikają prawdopodobnie z faktu, że już w momencie przystąpienia do projektu były to osoby relatywnie konkurencyjne na rynku pracy (przede wszystkim znacznie lepiej wykształcone niż uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL), a tym samym sukces w poszukiwaniu pracy u innego pracodawcy przypisywały częściej innym czynnikom niż uczestnictwo w projekcie.

Czy rodzaj formy wsparcia, tj. bezzwrotna dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej, wpłynął na decyzję uczestników o podjęciu działalności gospodarczej? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego?

Czy brak dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub wsparcia pomostowego uniemożliwiłoby rozpoczęcie lub prowadzenie działalności gospodarczej przez uczestników projektów? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego? (deadweight effect)

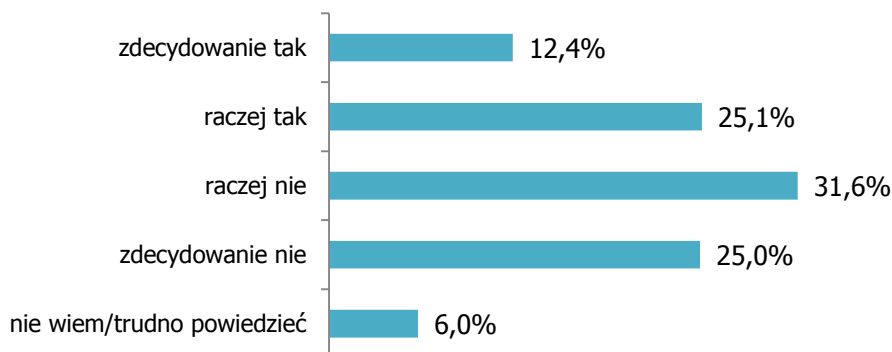
Z punktu widzenia adekwatności interwencji publicznej zasadne jest zbadanie tzw. deadweight effect (efekt zdarzenia występującego niezależnie). Efekt ten występuje w sytuacji, w której ten sam cel (w tym wypadku założenie firmy przez uczestników projektu) zostałyby osiągnięty nawet w sytuacji, w której te osoby nie otrzymałyby wsparcia. Z wysokim efektem deadweight mielibyśmy zatem do czynienia w sytuacji, w której uczestnicy projektu założyliby firmy nawet bez otrzymania wsparcia w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Pytanie o to, czy uczestnicy projektów założąby działalność gospodarczą nawet także wtedy, gdyby nie otrzymali dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej zadano respondentom w badaniu ankietowym. Wyniki przedstawione zostały na poniższym wykresie.

Wykres nr 34. Ocena zjawiska zdarzenia niezależnego (*deadweight effect*)

Czy gdyby nie otrzymał(a) Pan/Pani wsparcia w postaci dotacji, to czy mimo wszystko założyła(a)by Pan/Pani działalność gospodarczą?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Większość uczestników projektów (56,6%) nie zdecydowałaby się na rozpoczęcie działalności bez wsparcia finansowego. Nieco ponad 37% uczestników projektów, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, założyłaby ją także wtedy, gdyby jej nie otrzymała. Świadczy to o **kluczowym znaczeniu dotacji** jako instrumentu pobudzania działalności gospodarczej, co potwierdzają rozmowy przeprowadzone w ramach indywidualnych wywiadów pogłębionych: *no wtedy to już w ogóle nie. (...)Nie, nie to już w ogóle nie miałabym na to finansów.*

W odniesieniu do analizowanych Poddziałañ i Działañ nie ma znaczących różnic w odpowiedziach respondentów. **Uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 są nieznacznie bardziej przekonani, że bez wsparcia dotacyjnego nie założąby działalności gospodarczej** (60,9% wobec 56,1% wskazań osób wspartych w ramach Poddziałania 6.1.3).

Czy różna wysokość dotacji przyznawana w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL różnicuje trwałość podjętej działalności gospodarczej na lubuskim rynku pracy? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego?

Odpowiedź na to pytanie badawcze zawiera się w odpowiedzi na szersze pytanie badawcze o zróżnicowanie trwałości przedsiębiorstw zakładanych przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL i Poddziałania 6.1.3 PO KL. Nie ma w zasadzie żadnej różnicy pomiędzy trwałością przedsiębiorstw zakładanych przez uczestników projektów realizowanych w ramach 6.2 PO KL i 6.1.3 PO KL, a więc wysokość dotacji (średnio zdecydowanie wyższa w przypadku 6.2 PO KL) nie różnicuje trwałości podjętej działalności gospodarczej na lubuskim rynku pracy. Czynniki decydującymi o trwałości firm założonych przez uczestników projektów są – jak wykazano na następnych stronach raportu – czynniki strukturalne takie jak wykształcenie uczestników projektów (najlepiej radzą sobie osoby z wyższym wykształceniem) oraz lokalizacja przedsiębiorstwa (najlepiej radzą sobie firmy ulokowane w aglomeracji zielonogórskiej oraz gorzowskiej), a także czynniki

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

niemierzalne w tego typu badaniach ewaluacyjnych takie jak pracowitość, zorientowanie na sukces przedsiębiorców, odporność na stres etc.

Podsumowanie

- Najbardziej pomocną formą wsparcia w prowadzeniu działalności gospodarczej jest dotacja.
- Ponad połowa uczestników projektów nie zdecydowałaby się na rozpoczęcie działalności gospodarczej bez wsparcia finansowego uzyskanego w ramach projektu. Skala tzw. *deadweight effect* jest zatem umiarkowana.
- Średnia wartość dotacji w przypadku uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL wynosi ok. 17,3 tys. zł, natomiast w przypadku Działania 6.2 PO KL ok. 37 tys. zł. Niemal 60% uczestników projektów oceniło wysokość otrzymanej dotacji jako wystarczającą, a ok. 40% uznało ją za niewystarczającą.
- Pozostałe formy wsparcia udzielane w ramach projektów (wsparcie szkoleniowe, wsparcie doradcze, wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone) wskazywane były przez uczestników analizowanych projektów znacznie rzadziej jako najbardziej pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.
- Inne niż dotacja formy wsparcia udzielane w ramach analizowanych projektów są także adekwatne do potrzeb osób zakładających własne firmy.
- Wsparcie szkoleniowe oceniane jest przez ok. 75% badanych jako pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Najbardziej użyteczne dla uczestników szkolenia w ramach Działania 6.2 dotyczyły sporządzania biznesplanów oraz prowadzenia księgowości w przedsiębiorstwie. Najmniej użyteczne dla uczestników projektów szkolenia dotyczyły przepisów BHP w przedsiębiorstwie.
- Liczba godzin szkoleniowych w projektach oceniana była w większości przypadków jako odpowiednia, choć ok. 15% uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL uznała, że była ona za duża.
- Użyteczne dla uczestników analizowanych projektów jest także indywidualne doradztwo przed i po złożeniu wniosku o dotację, zarówno jeśli chodzi o tematykę doradztwa, jak i intensywność wsparcia (liczbę godzin doradztwa).
- Ponad 60% badanych, którzy otrzymali wsparcie pomostowe oceniło okres jego otrzymywania jako odpowiedni, natomiast prawie 40% uznało, że był on za krótki.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

4.3 Obszar oceny i analizy możliwości rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2 PO KL)

Jakie działalności gospodarcze powstają w ramach projektów (z uwzględnieniem m.in. takich aspektów jak branża, osiągane przychody, tworzenie miejsc pracy, inwestycje)?

Na jakim rynku działają nowoutworzone firmy (lokalnie; w woj. lubuskim; w całym lub części kraju; na rynkach zagranicznych)?

Jaka jest kondycja rynkowa/finansowa firm po okresie 12 miesięcy? Czy zatrudniają dodatkowych pracowników?

Jaka jest liczba nowopowstałych miejsc pracy? W jakiej formie prawnej firmy założone przez uczestników projektów zatrudniają dodatkowych pracowników? Jak przedstawia się struktura branżowa w tym zakresie?

Jaka jest trwałość pośrednich miejsc pracy (utworzonych w firmach założonych przez uczestników projektów)? Jaka jest średnia długość trwania pośrednich miejsc pracy?

Branże gospodarki w województwie lubuskim

Poniższa tabela powstała w celu zobrazowania, w których sektorach gospodarki w województwie lubuskim istniało najwięcej podmiotów gospodarczych i tym samym stanowiło trzon gospodarki.

Tabela nr 8. Jednostki gospodarcze według sektorów PKD 2007 w województwie lubuskim (2013 r.)

Sekcja	jedn. gosp.
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	29 060
Budownictwo	13 516
Przetwórstwo przemysłowe	8 602
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7 298
Transport i gospodarka magazynowa	7 270
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	5 657
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	3 700
Edukacja	3 235
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	3 213
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3 184
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2 586
Informacja i komunikacja	1 942
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1 888

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10 380
Pozostała działalność usługowa	6 858
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	679
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	473
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	191
Górnictwo i wydobywanie	106
Organizacje i zespoły eksterytorialne	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Jak obrazuje powyższa tabela najczęściej firm w województwie lubuskim funkcjonuje w sekcji PKD: handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle – ponad 29 tys. podmiotów. Drugą pod względem liczby funkcjonujących firm sekcją PKD jest budownictwo – ponad 13 tys. podmiotów gospodarczych. Do wiodących sekcji w województwie lubuskim należą również:

- przetwórstwo przemysłowe – 8 602 jednostek gospodarczych;
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 7 298 jednostek gospodarczych;
- transport i gospodarka magazynowa – 7 270 jednostek gospodarczych.

Porównanie przedstawionych danych z zamieszczoną poniżej strukturą przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD 2007 pozwoliło określić wpływ liczby podmiotów na strukturę zatrudnienia w danej sekcji PKD.

Tabela nr 9. Podmioty gospodarcze według klas wielkości w województwie lubuskim (2007–2013)

wielkość przedsiębiorstwa	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
mikro (0–9)	101 376	96 668	96 120	100 758	99 165	103 043	105 252
małe (10–49)	4 163	4 281	4 355	4 424	4 357	3 807	3 755
średnie (50–249)	796	798	817	817	794	741	738
duże (250–999)	108	106	104	102	103	88	85
duże powyżej 1000	7	8	10	10	11	10	10

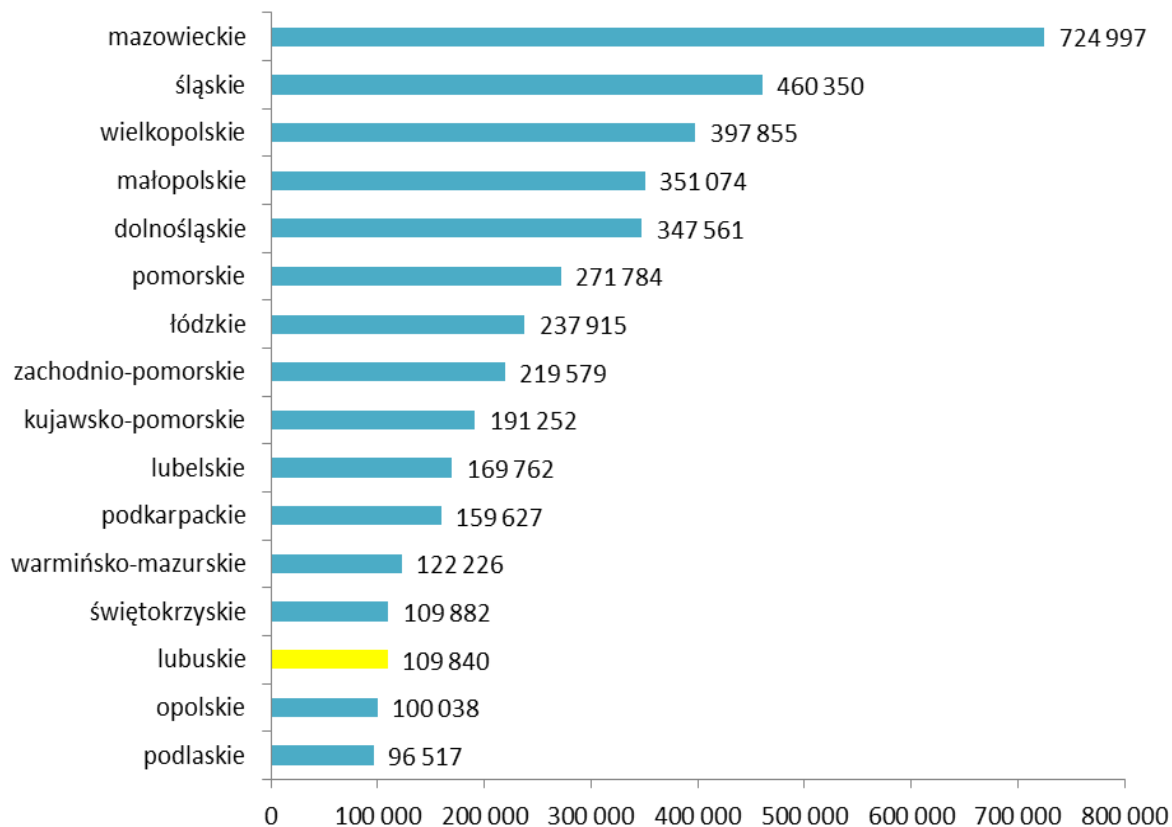
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W województwie lubuskim najczęściej jest przedsiębiorstw zatrudniających do 9 pracowników. Ich liczba w poszczególnych latach waha się od 96 do 105 tysięcy. Firmy zatrudniające do 49 osób są drugie pod względem liczebności, jednakże ich liczba jest znacznie niższa niż mikroprzedsiębiorstw, przekracza 4 tys. podmiotów. **Należy w tym momencie zauważyć, że wzrost liczby mikroprzedsiębiorstw może być efektem działań podejmowanych w ramach PO KL, oferujących uczestnikom projektów wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej.** Zdecydowanie mniejszą liczbą w porównaniu do mikro i małych przedsiębiorstw

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

charakteryzują się firmy średnie i duże, których odsetek w porównaniu do dwóch poprzednich grup wydaje się być niewielki.

Wykres nr 35. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

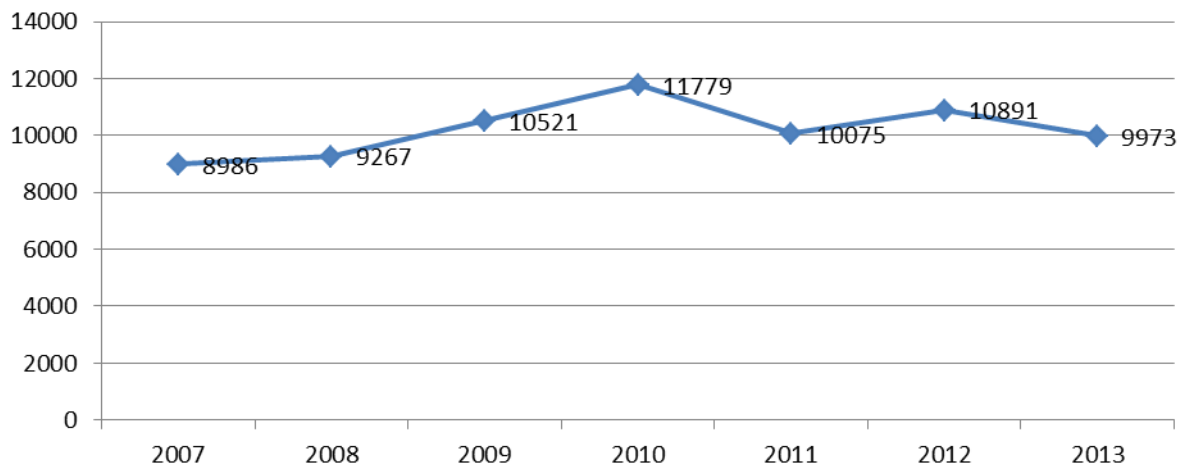
Warto także wspomnieć w tym momencie o dość słabej pozycji województwa lubuskiego w zakresie funkcjonowania liczby podmiotów gospodarczych. Najwięcej przedsiębiorstw w roku 2013 odnotowano w województwie mazowieckim. Od województwa lubuskiego gorsze w tym zakresie okazały się tylko województwo opolskie i podlaskie.

Poniższy wykres przedstawiony został w celu zobrazowania, jaki wpływ mają dotacje unijne na ogólną liczbę nowo powstałych firm w województwie lubuskim (na przestrzeni lat 2007-2013).

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 36. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w województwie lubuskim (2007–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak możemy wnioskować na podstawie wyżej zaprezentowanych danych najmniej zarejestrowanych działalności gospodarczych było w roku 2007, kiedy to wykorzystanie wsparcia w postaci dotacji było znikome. Od roku 2008 widoczny jest wzrost funkcjonowania przedsiębiorstw, który w roku 2010 odnotował liczbę najwyższą – 11 779 podmiotów gospodarki narodowej. W kolejnych latach zanotowano niewielki spadek w porównaniu do roku 2010. Wnioski jakie wyciągnąć można na podstawie powyżej zaprezentowanych danych to przede wszystkim fakt **skuteczności wdrażanych projektów unijnych ukierunkowanych na wzrost samozatrudnienia.**

Odsetek firm powstałych dzięki wsparciu w kontekście rozwoju przedsiębiorczości województwa lubuskiego

W wyniku realizacji projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 w latach 2008-2013 powstało łącznie **4936 podmiotów gospodarki narodowej**⁸⁹. W ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów gospodarki narodowej w województwie lubuskim¹⁰ firmy te stanowią łącznie **7,9%** założonych firm w tym okresie.

Tabela nr 10. Odsetek firm powstałych w wyniku wsparcia uzyskanego w ramach projektów realizowanych w Poddziałaniu 6.1.3 i Działaniu 6.2 w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych firm w województwie lubuskim w latach 2008-2013.

Rok realizacji projektu	Liczba osób, które założyły działalność gospodarczą w wyniku udziału w projektach	Liczba nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów gospodarki narodowej (osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) w województwie lubuskim	Odsetek firm powstałych w wyniku wsparcia w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych firm w województwie lubuskim
2008	873	9267	9,42%

⁸ Z uwagi na fakt, że GUS nie dysponuje danymi, dot. liczby nowopowstałych firm w skali rocznej za rok 2014 w niniejszym zestawieniu wzięto pod uwagę zakres czasowy 2008-13. Liczba 5 180 przedstawiona w dalszej części raportu, dotyczy natomiast również firm powstałych w roku 2014.

⁹ Na podstawie danych z PEFS, osoby które ukończyły udział w projekcie

¹⁰ Na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, według stanu na dzień 31.12.2013 r.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2009	804	10521	7,64%
2010	1442	11779	12,24%
2011	510	10075	5,06%
2012	478	10891	4,39%
2013	829	9973	8,31%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz danych z bazy PEFS.

W poszczególnych latach realizacji projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 odsetek nowo powstałych firm kształtował się na zbliżonym poziomie. Najwięcej firm powstało w roku 2010 – nie tylko dzięki wsparciu w ramach analizowanych Działań PO KL. Można przypuszczać, że wynik taki spowodowany jest faktem, że w roku 2010 mijała połowa okresu wdrażania środków unijnych w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 i stosunkowo dużo projektów było w tym czasie realizowanych/zrealizowanych – również tych, w ramach których tworzone były nowe działalności gospodarcze. W kolejnym roku liczba firm powstałych dzięki dotacjom spadła do 510, co stanowiło niewiele ponad 1/3 działalności gospodarczych powstałych w roku poprzednim. Najmniej firm powstało dzięki unijnym dotacjom w województwie lubuskim w roku 2012 (478). Bezpośrednio przełożyło się to na odsetek firm, jakie powstały dzięki środkom UE w porównaniu do liczby nowopowstałych przedsiębiorstw w województwie lubuskim, który również był najniższy i wyniósł 4,39%.

W ramach niniejszego opracowania podjęta została próba oceny efektywności zatrudnieniowej projektów realizowanych w województwie lubuskim w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, z wyłączeniem osób, które uzyskały środki na podjęcie działalności gospodarczej. Zgodnie z przyjętymi zasadami, wskaźnik efektywności zatrudnieniowej należy mierzyć w okresie do trzech miesięcy następujących po dniu, w którym uczestnik zakończył udział w projekcie. Obowiązek pozyskiwania informacji tego rodzaju nałożony jest na powiatowe urzędy pracy, które przekazały dane wykorzystane w raporcie.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas Indywidualnych wywiadów pogłębionych **powiatowe urzędy pracy nie mają problemów z osiągnięciem efektywności zatrudnieniowej, określonej we wskaźnikach poszczególnych projektów**. Efektywność zatrudnieniowa sięga bowiem w poszczególnych powiatach nawet **do 70%** (np. PUP Żagań). Dane uzyskane w toku ewaluacji informują również, że największą efektywnością zatrudnieniową cechują się staże i szkolenia. W przypadku staży zdiagnozowano jednak zagrożenie **krótkotrwałości uzyskanych efektów** – pracodawcy, którzy zatrudniają osoby w charakterze stażystów oferują im umowy jedynie na czas 3 miesięcy (minimalny czas trwania umowy, aby zakładana efektywność zatrudnieniowa została spełniona). Po tym okresie zatrudnienie nie jest monitorowane.

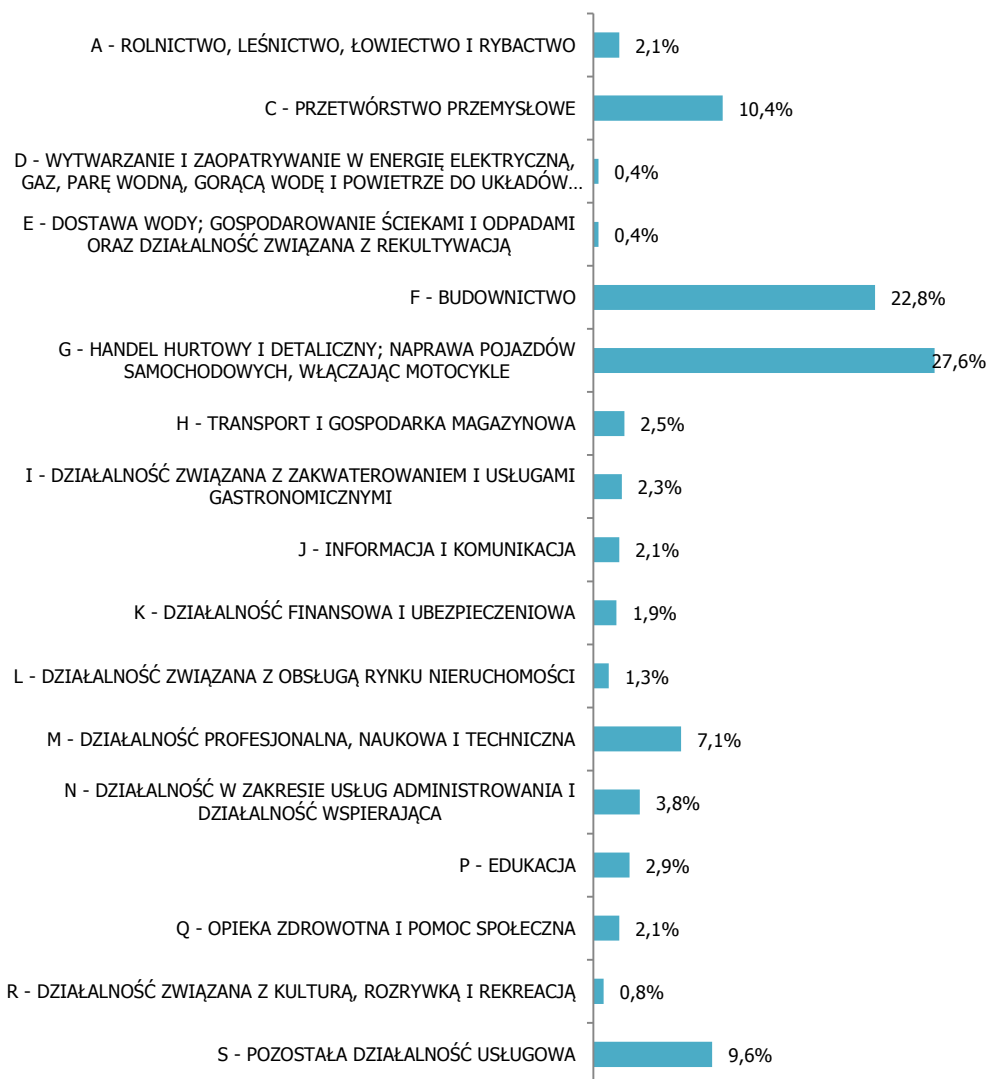
Pozyskane dane poprzez realizację wywiadów indywidualnych przeprowadzonych z przedstawicielami powiatowych urzędów pracy przyniosły informację, że projekty skierowane na rozwój przedsiębiorczości, w których przewidziana jest dotacja na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej wpływają **pozytywnie na osiągnięcie wyższych wskaźników dotyczących efektywności zatrudnieniowej**: *[efektywność zatrudnieniowa nie uwzględniając osób, które otrzymały dotację] na pewno by troszkę spadła, bo jednak (...) w świetle naszych przepisów (...) dotacje dają nam stu procentową efektywność.*

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Różnice pomiędzy efektywnością zatrudnieniową z uwzględnieniem osób, które otrzymały środki na rozpoczęcie własnej firmy (a więc dające 100% pewność, co do otrzymania efektywności zatrudnieniowej), w porównaniu do efektywności zatrudnieniowej z wyłączeniem udzielonych dotacji, według przedstawionych szacunków mogą sięgać nawet 15-20% w poszczególnych powiatach, w których realizowane są projekty w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

W niniejszym podrozdziale przedstawiono strukturę branżową działalności gospodarczych założonych przez uczestników analizowanych projektów. Do analizy wykorzystano dane pozyskane na podstawie statystycznej analizy wpisów do CEIDG przedsiębiorstw założonych przez uczestników projektów.

Wykres nr 37. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów

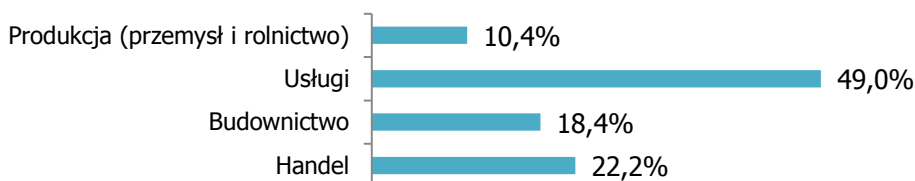
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Struktura branżowa firm założonych przez uczestników projektów jest rozdrobniona. Dwie branże, w ramach których uczestnicy projektów najczęściej zakładają działalności gospodarcze to **handel**

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

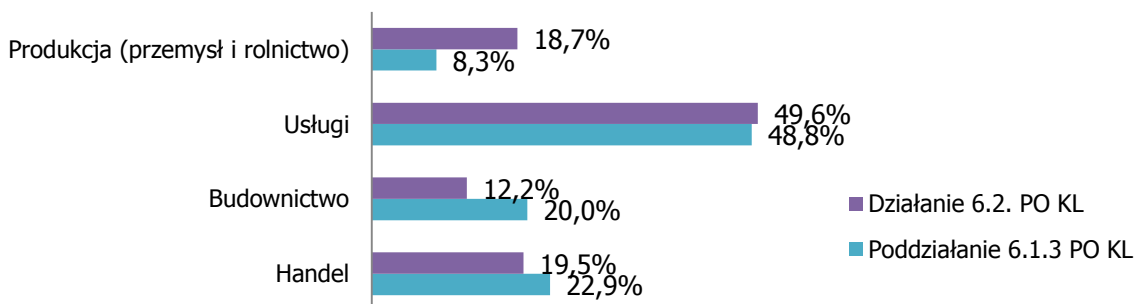
hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle (27,6% analizowanych przypadków) oraz **budownictwo** (22,8% analizowanych przypadków). Relatywnie popularne wśród uczestników analizowanych projektów są także branże takie jak przetwórstwo przemysłowe (10,4%), pozostała działalność usługowa (9,6%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (7,1%).

Wykres nr 38. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Wykres nr 39. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Redukując złożoność struktury branżowej firm założonych przez uczestników analizowanych projektów do 4 branż ogólnych (produkcja – przemysł i rolnictwo, handel, budownictwo, usługi) stwierdzić należy, że prawie połowa uczestników projektów zakładała przedsiębiorstwa usługowe, po ok. 20% przedsiębiorstwa handlowe i budowlane, natomiast tylko nieco ponad 10% przedsiębiorstwa produkcyjne. Zaobserwować można zróżnicowanie w tym zakresie pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach analizowanych Działań/Poddziałań PO KL – **uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL znacznie częściej niż uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL zakładają przedsiębiorstwa produkcyjne.** Prawdopodobnie związane jest to z większymi nakładami finansowymi potrzebnymi na rozpoczęcie tego typu działalności, które można pozyskać ze środków Działania 6.2 PO KL (możliwe było uzyskanie dotacji w wysokości do 40 tys. zł). **W przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL relatywnie częściej występują za to działalności gospodarcze w branży budowlanej.**

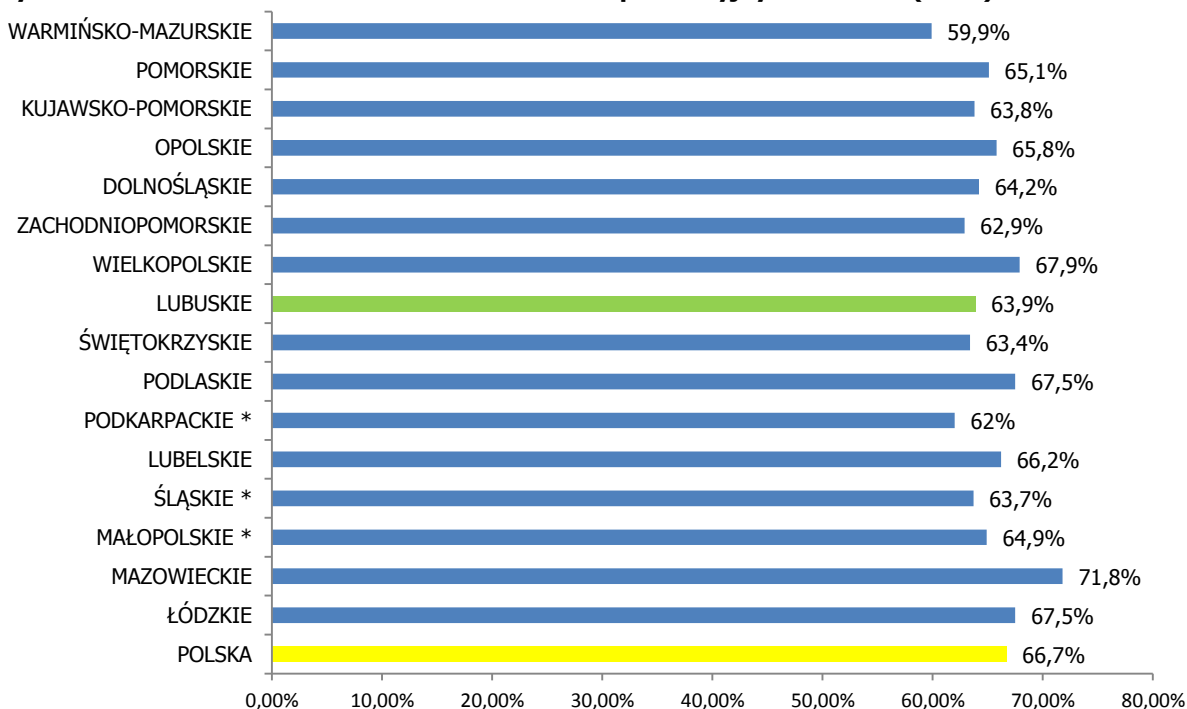
Tworzenie miejsc pracy

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik zatrudnienia, jako jeden z podstawowych mierników rynku pracy, pozwala na ustalenie odsetku osób pracujących, spośród mieszkańców badanego regionu z uwzględnieniem kategorii wiekowych. Niżej zamieszczone zostało zestawienie województw wraz ze wskaźnikiem zatrudnienia dla osób znajdujących się w wieku produkcyjnym, tj. między 18 a 64 rokiem życia dla mężczyzn i 18 a 59 dla kobiet.

Wykres nr 40. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w Polsce (2013)

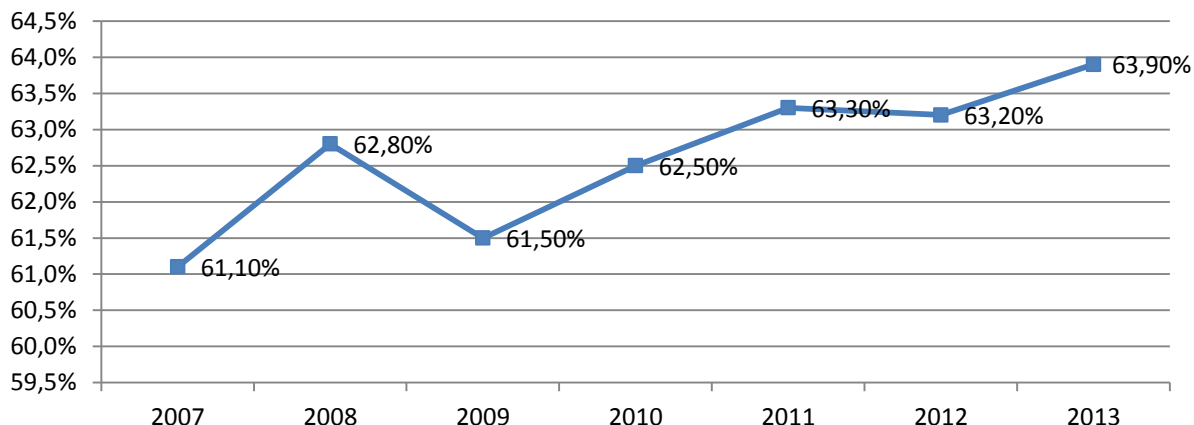
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Analiza powyższych danych pozwala jednoznacznie stwierdzić, iż **województwo lubuskie odnotowując wskaźnik zatrudnienia równy 63,9%, znajduje wyśrodkowaną pozycję w zestawieniu**. Wyższe wskaźniki odnotowano w województwach: mazowieckim, wielkopolskim, łódzkim, podlaskim, lubelskim, opolskim, małopolskim oraz dolnośląskim. Niższy wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku produkcyjnym wystąpił w województwach: kujawsko-pomorskim, śląskim, świętokrzyskim, zachodniopomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim. Porównując wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim do wskaźnika obliczonego dla Polski warto zauważyć, że jest on niższy o niecałe 3 punkty procentowe.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

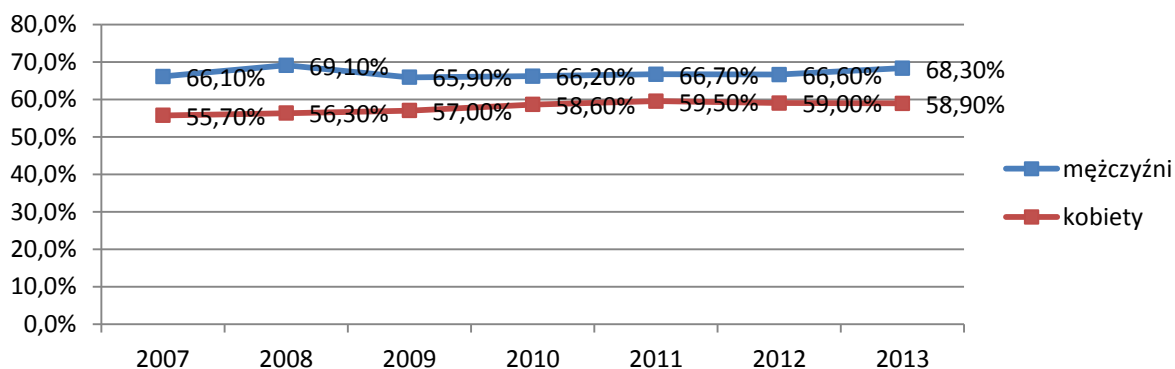
Wykres nr 41. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim (2007–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W województwie lubuskim widoczna jest tendencja wzrostowa wskaźnika zatrudnienia wśród osób w wieku produkcyjnym. W roku 2007 odnotowano jego najniższą wartość równą 61,1%, jednakże zauważyć można progresję w kolejnych latach. W roku 2009, w związku z ogólnym spowolnieniem wzrostu gospodarczego na skutek kryzysu, wskaźnik zatrudnienia osiągnął poziom 61,5%, nie spadł od jednak poniżej progu ustanowionego w roku 2007. Po roku 2009 wartość wskaźnika rośnie, by osiągnąć najwyższą wartość w roku 2013 (63,9%).

Wykres nr 42. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim z uwzględnieniem płci (2007–2013)

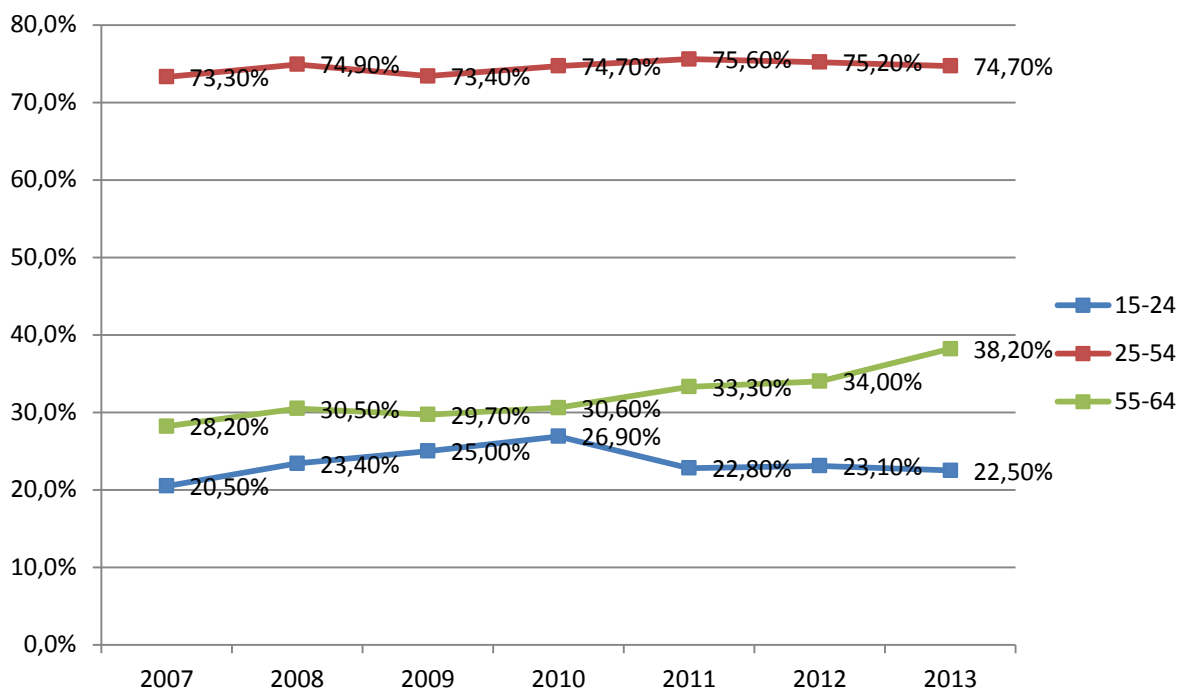
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Powyższy wykres ilustruje wskaźnik zatrudnienia w województwie lubuskim wśród osób w wieku produkcyjnym biorąc pod uwagę kryterium płci. Województwo lubuskie, dzięki wsparciu w postaci środków unijnych, wspiera aktywizację osób biernych na rynku pracy. Zważając na szczególną sytuację kobiet na rynku pracy, województwo lubuskie kładzie szczególny nacisk na ich aktywizację zawodową, poprzez realizację programów unijnych wspierających zatrudnienie kobiet. Zjawisko niższej aktywności zawodowej kobiet niż mężczyzn obrazuje powyższy wykres. We wszystkich badanych latach widoczne jest wyższe zatrudnienie wśród mężczyzn. W roku 2007 wskaźnik zatrudnienia w województwie lubuskim osiągnął wartość niższą niż w latach kolejnych. Systematyczna progresja pozwoliła osiągnąć najwyższą wartość wskaźnika (59,5%) w roku 2011 i pozostać na zbliżonym

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

poziomie w latach kolejnych. Wskaźnik mężczyzn natomiast we wszystkich analizowanych latach kształtował się na podobnym poziomie. Najwyższą wartość osiągnął w roku 2008 (69,1%), wtedy też różnica między wskaźnikami zatrudnienia kobiet i mężczyzn była najbardziej widoczna (blisko 13 punktów procentowych). W kolejnych latach wartości wskaźnika były do siebie zbliżone i osiągały wynik zbliżony do progu ustalonego w 2007 roku.

Wykres nr 43. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim z podziałem na grupy wiekowe (2007–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wsparcie kierowane w ramach VI Priorytetu zakłada przede wszystkim pomoc osobom, które chcą wejść na rynek pracy oraz takim, które pragną się na nim utrzymać. Jak wskazują dane zaprezentowane na powyższym wykresie we wszystkich analizowanych latach największy wskaźnik zatrudnienia występuje wśród osób w przedziale wiekowym od 25 do 54 lat (wyłączone są tutaj osoby, które się uczą do 25 roku życia oraz te, które z różnych przyczyn, np. zdrowotnych były zmuszone do rezygnacji z pracy). Warto jednak zauważyć, że obie grupy (15-24 lata oraz 55-64) w okresie realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zanotowały wzrost. Dobrze obrazuje to zmiana wskaźnika zatrudnienia osób starszych, który w okresie programowania wzrósł o 10 punktów procentowych. Mimo wzrostu na przestrzeni lat zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata grupa ta zanotowała najniższą zmianę w porównaniu do dwóch pozostałych.

Miejsca pracy powstałe w wyniku realizacji projektów podzielić można na bezpośrednie oraz pośrednie. Bezpośrednie miejsca pracy rozumiane są jako jednoosobowe firmy powstałe przy wsparciu udzielonemu uczestnikom projektu (1 firma = 1 bezpośrednie miejsce pracy). Pośrednie miejsca pracy definiujemy jako dodatkowe miejsca pracy (poza właścicielem firmy), które powstały w nowo powstałych firmach.

Ze względu na przyjętą metodologię badania możliwa była precyzyjna analiza struktury jedynie bezpośrednich miejsc pracy (tożsama z analizą struktury uczestników projektów, którzy otrzymali

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej). W przypadku pośrednich miejsc pracy możemy określić jedynie ich liczbę, trwałość, dominującą formę formalnego stosunku pracy pomiędzy przedsiębiorcą a osobami zajmującymi pośrednie miejsca pracy w ich przedsiębiorstwach oraz źródło finansowania tych miejsc pracy (diagnoza na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów, którzy założyli własną działalność gospodarczą).

Najistotniejszym efektem analizowanych projektów jest powstanie nowych przedsiębiorstw zakładanych przez uczestników projektów. Utworzenie nowej firmy jest równoznaczne z utworzeniem 1 nowego miejsca pracy (dla przedsiębiorcy – właściciela firmy). Liczbę założonych przez uczestników projektu firm zdiagnozować można poprzez analizę danych z PEFS dotyczących otrzymania przez uczestnika projektu wsparcia w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej. O tych firmach z całą pewnością można powiedzieć, że powstały one w znacznej mierze dzięki wsparciu uzyskanemu w ramach PO KL. Co prawda część uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy nie otrzymali dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej również założyła firmy po zakończeniu udziału w projekcie, aczkolwiek wpływ interwencji publicznej na ten fakt nie jest jednoznaczny (znaczna część z nich założyłaby prawdopodobnie działalność gospodarczą nawet bez uczestnictwa w projekcie), dlatego te osoby nie zostały uwzględnione w niniejszej analizie.

Informacje na temat liczby otrzymanych dotacji/pożyczek na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej tożsamej z liczbą powstałych miejsc pracy bezpośrednio w wyniku przyznania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej zaprezentowano w tabeli zamieszczonej poniżej.

Tabela nr 11. Liczba dotacji udzielonych uczestnikom projektów na rozpoczęcie działalności gospodarczej w województwie lubuskim

	Liczba przyznanych dotacji/pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej (liczba firm założonych w ramach analizowanych projektów)	Odsetek w ogóle przyznanych dotacji
Poddziałanie 6.1.3 PO KL	4570	88,2%
Działanie 6.2 PO KL	610 (w tym 596 dotacji i 14 pożyczek)	11,8%
Σ	5180	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie PEFS

W badanym okresie tj. od roku 2008 do marca 2014 r., a więc w ciągu ok. 6,5 lat w projektach realizowanych w ramach analizowanych Działania/Poddziałania PO KL przyznano **5180 dotacji/pożyczek** na rozpoczęcie działalności gospodarczej, a więc **średnio ok. 800 rocznie**. Zdecydowana większość (88,2%) środków finansowych na rozpoczęcie działalności gospodarczej przyznanych zostało w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, natomiast jedynie 11,8% przyznano w ramach Działania 6.2 PO KL. **Spośród analizowanych interwencji, zdecydowanie najistotniejszy wpływ na powstawanie nowych przedsiębiorstw w województwie lubuskim mają zatem projekty systemowe realizowane przez powiatowe urzędy pracy, natomiast wpływ Działania 6.2 na ten proces jest bardzo mały.**

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

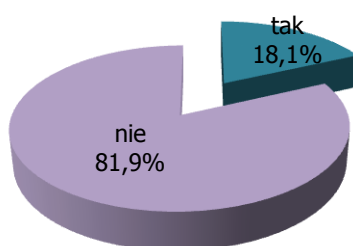
Poniżej przedstawiono informacje na temat pośrednich miejsc pracy, a więc takich, które powstały w firmach założonych przez uczestników analizowanych projektów. Podstawą diagnozy tych miejsc pracy było badanie ankietowe z uczestnikami projektów, którzy założyli działalność gospodarczą. Jest to ważna informacja nie tylko ze względu na konieczność zbadania wpływu projektów na rynek pracy (a nie tylko i wyłącznie na uczestników projektów), ale także z uwagi na fakt, że zatrudnianie dodatkowych pracowników jest jednym ze wskaźników świadczących o rozwoju firmy (w większości przypadków zatrudnianie nowych pracowników jest konsekwencją wysokiego popytu na usługi/produkty oferowane przez firmę, które nie jest w stanie zaspokoić sam przedsiębiorca pracując samemu).

Firmy nieaktywne w momencie badania

W niniejszym podrozdziale zaprezentowano analizę wpływu nieaktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników projektów na rynek pracy (tworzenie pośrednich miejsc pracy). Z racji braku aktywności firm są to już oczywiście efekty nietrwałe, aczkolwiek oszacowanie czasowego wpływu także tych firm na lubuski rynek pracy jest ważnym elementem całościowej oceny interwencji publicznej. Liczbę nieaktywnych w momencie realizacji badania firm, które powstały w ramach analizowanych projektów oszacować można na ok. 3210. Oszacowania dokonano mnożąc ogólną liczbę firm powstałych w wyniku udzielenia dotacji lub pożyczki (5180) przez wskaźnik aktywności tych firm w momencie realizacji badania (38%).¹¹

Na poniższym wykresie zaprezentowano, w jakim stopniu nieaktywni w momencie badania przedsiębiorcy zatrudniali w swoich firmach dodatkowych pracowników, w okresie, w którym funkcjonowały te firmy.

Wykres nr 44. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Jedynie **18,1%** badanych przedsiębiorców, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej w momencie realizacji badania zatrudniało pracowników. Estymując wyniki z próby badawczej na populację firm nieaktywnych w momencie realizacji badania¹² stwierdzić można, że firm takich było w badanym okresie ok. **580**. Firmy, które nie zatrudniały w okresie swojego funkcjonowania żadnego pracownika stanowią 81,9% wszystkich (szacunkowa wartość bezwzględna: ok. **2630**).

Brak jest istotnych różnic w zakresie tworzenia pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a tymi, które zostały założone w ramach Działania 6.2 PO KL.

¹¹ Szczegółowa analiza trwałości analizowanej interwencji publicznej znajduje się na dalszych stronach raportu.

¹² Oszacowanie tej wartości na podstawie statystycznej analizy wpisów do CEIDG.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Nieaktywne w momencie badania firmy, które utworzyły co najmniej jedno miejsce pracy utworzyły średnio **1,69 miejsca pracy** – średnio więcej w firmach utworzonych w ramach Działania 6.2 PO KL (2,00) niż w firmach utworzonych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (1,64).

Łączną bezwzględną liczbę miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji analizowanych projektów w firmach nieaktywnych w momencie realizacji badania oszacować można na podstawie następującego wzoru:

Liczba nieaktywnych w momencie realizacji badania firm * wskaźnik nieaktywnych firm tworzących miejsca pracy * średnia liczba miejsc pracy powstałych w nieaktywnej w momencie realizacji badania firmie, która tworzy miejsca pracy

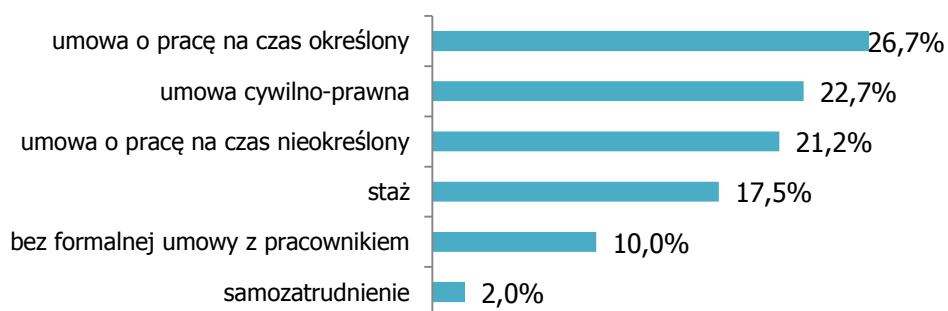
Na podstawie powyższego wzoru obliczono szacunkową liczbę pośrednich miejsc pracy powstałych w firmach zakładanych przez uczestników projektów. Wartość ta wynosi **982** miejsca pracy.

Do pełnego oszacowania wpływu nieaktywnych w momencie realizacji badania firm powstałych przy wsparciu ze środków PO KL konieczne jest także określenie trwałości (długości trwania) tych pośrednich miejsc pracy. Średni okres trwania miejsca pracy utworzonego w firmach założonych przez uczestników projektów, których firmy są już nieaktywne w momencie realizacji badania wyniósł **10,8 miesięcy**, był więc umiarkowanie długi (brak istotnych różnic pomiędzy Poddziałaniem 6.1.3 PO KL a Działaniem 6.2 PO KL).

Założone przez uczestników projektów przedsiębiorstwa, które nie są już aktywne w momencie realizacji badania miały zatem raczej niewielki wpływ na lubuski rynek pracy (poza faktem samozatrudnienia uczestników analizowanych projektów). Nie wystąpiły znaczące różnice pomiędzy Poddziałaniem 6.1.3 PO KL a Działaniem 6.2 PO KL.

Nieaktywnych w momencie realizacji badania przedsiębiorców, którzy zatrudniali pracowników poproszono o wskazanie dominującego stosunku pracy łączącego ich z osobami zatrudnionymi w ich firmach. Wyniki zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres nr 45. Dominująca forma prawna zatrudnienia pracowników w firmach założonych przez uczestników projektów – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Zgodnie z deklaracjami przedsiębiorców nieaktywnych w momencie realizacji badania najczęściej stosowanymi formami prawnymi łączącymi ich z pracownikami były umowy o pracę na czas określony oraz umowy cywilno-prawne (umowa zlecenie, umowa o dzieło), jednakże zaskakująco wielu przedsiębiorców nieaktywnych w momencie realizacji badania (21,2%) stosowało także umowę o pracę na czas nieokreślony, a więc najmniej elastyczną formę zatrudnienia. Z drugiej strony

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

popularne było także wykorzystanie formy stażu (w tym stażu finansowanego ze środków Funduszu Pracy zarządzanych przez powiatowe urzędy pracy), a także zatrudniania pracowników bez formalnych umów z nimi.

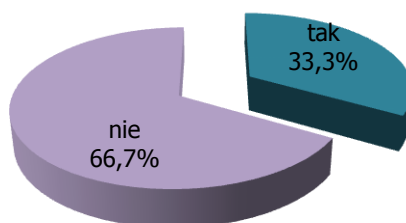
Brak jest istotnych różnic pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Firmy aktywne w momencie badania

W niniejszym podrozdziale zaprezentowano analizę wpływu aktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników projektów na rynek pracy (tworzenie pośrednich miejsc pracy).

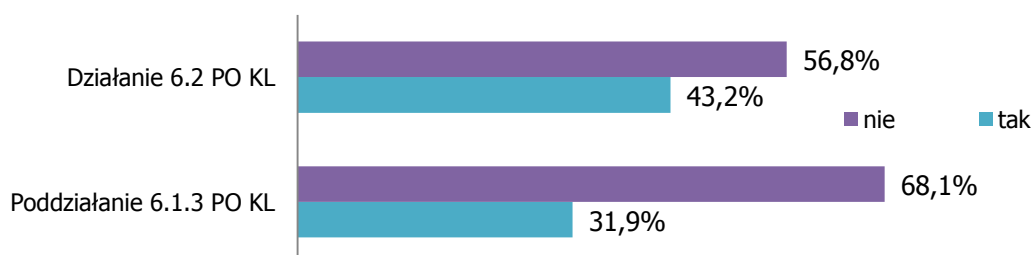
Na poniższym wykresie zaprezentowano, w jakim stopniu aktywni w momencie badania przedsiębiorcy zatrudniali w swoich firmach dodatkowych pracowników.

Wykres nr 46. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wykres nr 47. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Dokładnie 1/3 badanych przedsiębiorców, którzy wciąż prowadzą działalności gospodarczą w momencie realizacji badania zatrudniało pracowników. Estymując wyniki z próby badawczej na populację firm aktywnych w momencie realizacji badania stwierdzić można, że firm takich było w badanym okresie **650**. Firmy, które nie zatrudniały w okresie swojego funkcjonowania żadnego pracownika stanowią 66,7% wszystkich (szacunkowa wartość bezwzględna: **1300**).

Relatywnie większą aktywnością w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy charakteryzują się firmy utworzone przy wsparciu w ramach Działania 6.2 PO KL (43,2% z nich tworzy lub tworzyło

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

w przeszłości pośrednie miejsca pracy), niż firmy utworzone w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (31,9%).

Aktywne w momencie badania firmy, które utworzyły co najmniej jedno miejsce pracy, utworzyły średnio **2,65 miejsca pracy** (czyli średnio więcej niż firmy już nieaktywne). Brak jest w tym zakresie istotnych różnic między analizowanymi Działaniami/Poddziałaniami PO KL.

Liczba pośrednich miejsc pracy powstałych w firmach aktywnych w momencie realizacji badania wynosi **1721** miejsc pracy.

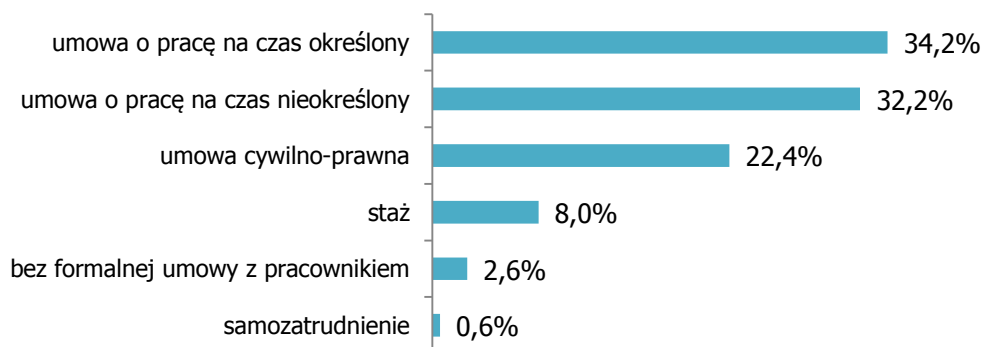
Średni okres trwania miejsca pracy utworzonego w firmach założonych przez uczestników projektów, których firmy są aktywne w momencie realizacji badania wyniósł **15,6 miesięcy** (brak istotnych różnic między analizowanymi Działaniami/Poddziałaniami).

Założone przez uczestników projektów przedsiębiorstwa miały zatem umiarkowanie istotny wpływ na regionalny rynek pracy. **Relatywnie częściej pośrednie miejsca pracy tworzą firmy utworzone przy wsparciu w ramach Działania 6.2 PO KL**, choć biorąc pod uwagę niewielką liczbę takich firm w porównaniu do działalności gospodarczych utworzonych dzięki wsparciu w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, to ogółem więcej pośrednich miejsc pracy utworzyły firmy założone przez uczestników projektów systemowych realizowanych przez PUP.

Aktualny na moment realizacji badania wpływ na rynek pracy firm utworzonych w ramach analizowanych projektów oszacować należy poprzez analizę miejsc pracy, które nadal trwają w firmach, które utworzyły co najmniej jedno miejsce pracy. Średnia liczba utrzymanych miejsc pracy wynosi 1,62 (Działanie 6.2 PO KL: 1,98 miejsc pracy; Poddziałanie 6.1.3 PO KL: 1,55 miejsc pracy), a zatem szacunkowa liczba tych miejsc pracy to **1052**. Aktualnie, oprócz **ok. 2000** bezpośrednich miejsc pracy utworzonych w ramach analizowanych projektów występuje zatem także **ok. 1000** pośrednich miejsc pracy. Na moment realizacji badania firmy utworzone w ramach analizowanych projektów dają zatem **ok. 3000** miejsc pracy w województwie lubuskim.

Aktywnych w momencie realizacji badania przedsiębiorców, którzy zatrudniali pracowników poproszono o wskazanie dominującego stosunku pracy łączącego ich z osobami zatrudnionymi w ich firmach. Wyniki zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres nr 48. Dominująca forma prawna zatrudnienia pracowników w firmach założonych przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Zgodnie z deklaracjami przedsiębiorców aktywnych w momencie realizacji badania, najczęściej stosowanymi formami prawnymi łączącymi ich z pracownikami były umowy o pracę (na czas określony – 34,2% lub na czas nieokreślony – 32,2%). Umowy cywilno-prawne stosuje lub stosowało w przeszłości 22,4% przedsiębiorców aktywnych w momencie realizacji badania. Przedsiębiorcy aktywni w momencie realizacji badania częściej zatrudniają na podstawie umowy o pracę niż przedsiębiorcy nieaktywni w momencie realizacji badania, co jest zapewne wynikiem ich stabilniejszej pozycji na rynku.

Wskaźnik konkurencyjności (przychody, dochody, zasięg rynku)

Analizowana interwencja publiczna oprócz wpływu na rynek pracy (tworzenie bezpośrednich i pośrednich miejsc pracy) ma także wartość dodaną w postaci wpływu na szerszej pojętą gospodarkę województwa lubuskiego i konkurencyjność lubuskich firm. W toku badania ankietowego z uczestnikami projektów zbadano podstawowe wskaźniki konkurencyjności założonych przez nich firm takie jak:

- przychód przedsiębiorstwa (obrot),
- dochód przedsiębiorstwa (zysk),
- zasięg rynku, na którym operuje przedsiębiorstwo.

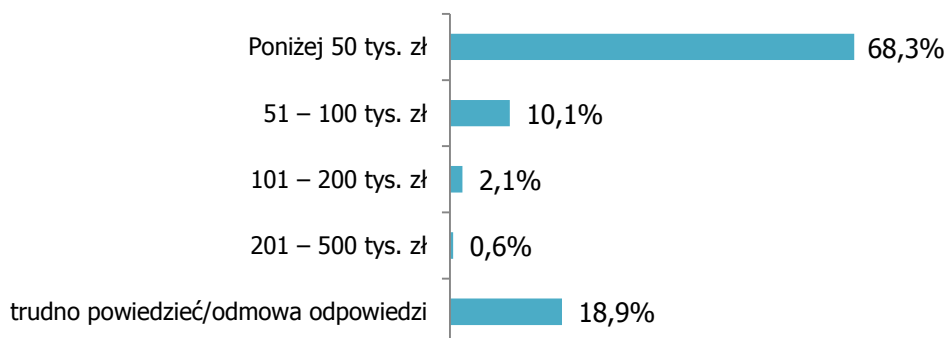
Jako, że głównym celem PO KL jest **wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej, zagadnieniu** tworzenia miejsc pracy w firmach założonych przez uczestników analizowanych projektów poświęcono nieco więcej miejsca.

Wyniki badania przedstawiono w podziale na firmy nieaktywne w momencie realizacji badania (wykreślone lub zawieszony z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej) oraz firmy aktywne w momencie realizacji badania.

Firmy nieaktywne w momencie badania

Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład rocznych przychodów (obrotów) nieaktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przed zamknięciem lub zawieszeniem firmy.

Wykres nr 49. Roczne przychody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przed zakończeniem działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

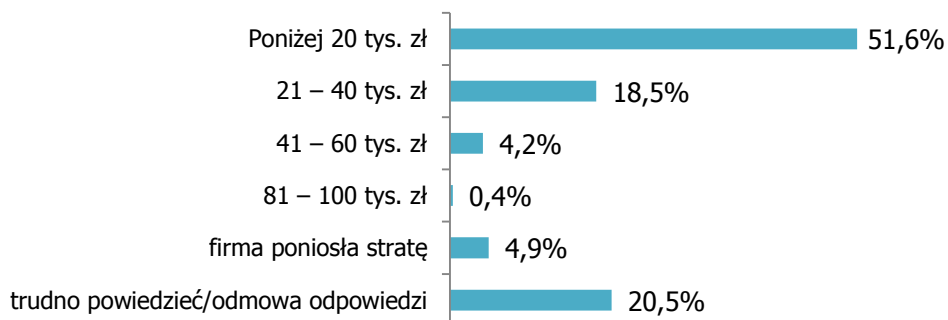
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Prawie 70% badanych firm osiągała bardzo niskie roczne przychody (poniżej 50 tys. zł). Jedynie ok. 10% firm nieaktywnych w momencie realizacji badania osiągało przychody od 51 do 100 tys. zł, natomiast przychody powyżej 100 tys. zł osiągało niecałe 3% firm nieaktywnych w momencie realizacji badania.

Brak istotnych różnic w zakresie osiąganych przychodów przez firmy nieaktywne w momencie realizacji badania pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład rocznych dochodów (zysków) nieaktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przed zamknięciem lub zawieszeniem firmy.

Wykres nr 50. Roczne dochody osiągnięte przez firmy założone przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przed zakończeniem działalności gospodarczej

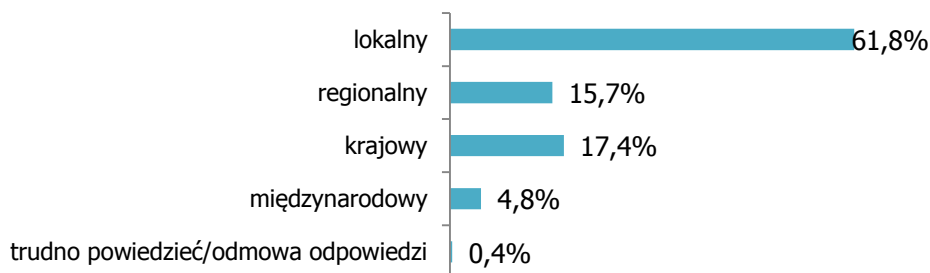
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Ponad połowa badanych firm nieaktywnych w momencie realizacji badania osiągała bardzo niskie dochody roczne w wysokości poniżej 20 tys. zł. Jedynie 18,5% firm osiągało dochody od 21 do 40 tys. zł, natomiast wyższe niż 40 tys. zł dochody osiągało jedynie ok. 10 % badanych firm.

Brak jest istotnych różnic pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Na poniższym wykresie zaprezentowano, jaki był zasięg rynku firm nieaktywnych w momencie realizacji badania.

Wykres nr 51. Zasięg rynku, na którym operowały firmy założone przez uczestników projektów

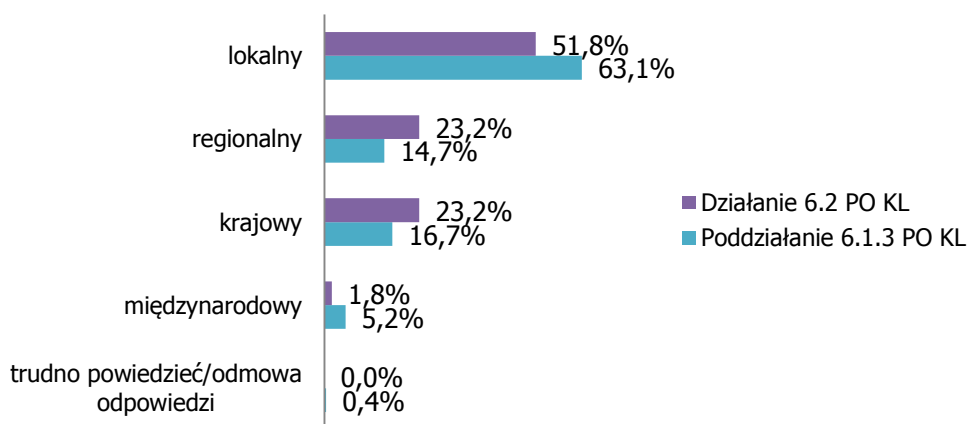

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 52. Zasięg rynku, na którym operowały firmy założone przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Ponad 60% firm nieaktywnych w momencie realizacji badania założonych przez uczestników projektów działała wyłącznie na rynku lokalnym. Na rynku regionalnym działało 15,7% badanych przedsiębiorców, natomiast na rynku krajowym tylko 17,4% badanych firm. Na rynku międzynarodowym działało prawie 5% badanych firm, które nie są już aktywne w momencie realizacji badania.

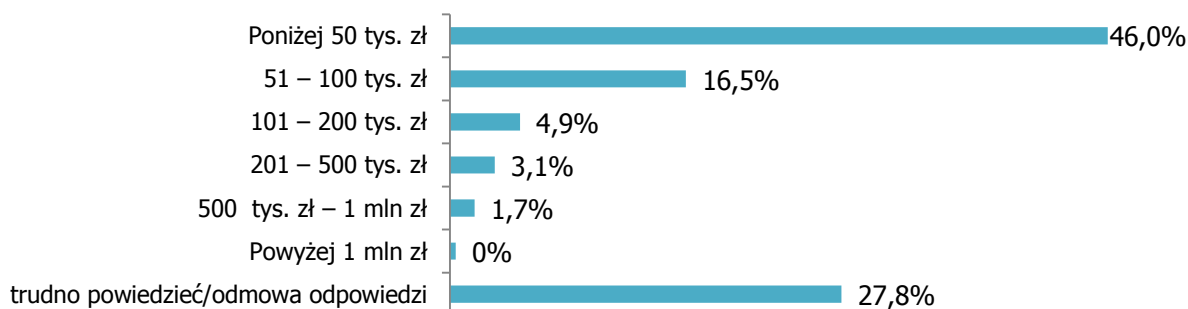
Firmy nieaktywne w momencie realizacji badania założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL częściej operowały na rynkach ponadlokalnych (regionalnym i krajowym) niż działalności gospodarcze uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Firmy aktywne w momencie badania

W niniejszym podrozdziale zaprezentowano analizę konkurencyjności aktywnych w momencie badania działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów.

Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład rocznych przychodów (obrotów) w 2013 r. aktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników analizowanych projektów.

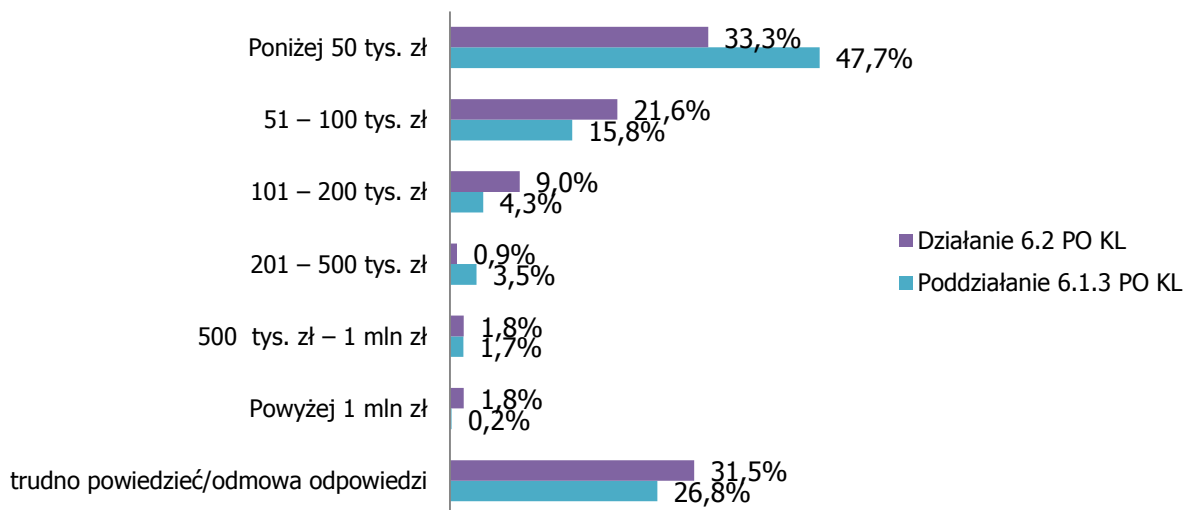
Wykres nr 53. Roczne przychody osiągnięte przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013 r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 54. Roczne przychody osiągnięte przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013 r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania) w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

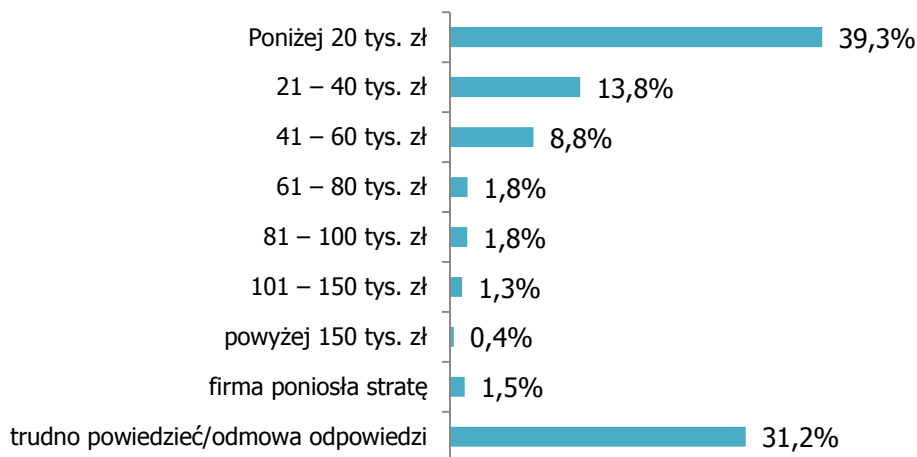

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Przychody poniżej 50 tys. złotych osiągnęło w 2013r. 46% badanych firm. Wysokie obroty, powyżej 0,5 mln zł osiągnęło w 2013 r. jedynie ok. 2% badanych firm. **Zaobserwować można istotne różnice pomiędzy aktywnymi w momencie realizacji badania firmami założonymi przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a firmami założonymi w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.** Ta druga grupa firm osiągnęła w 2013 r. wyraźnie niższe przychody niż działalności gospodarcze założone przy wsparciu w ramach Działania 6.2 PO KL.

Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład rocznych dochodów (zysków) w 2013 r. aktywnych w momencie badania firm założonych przez uczestników.

Wykres nr 55. Roczne dochody osiągnięte przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania)

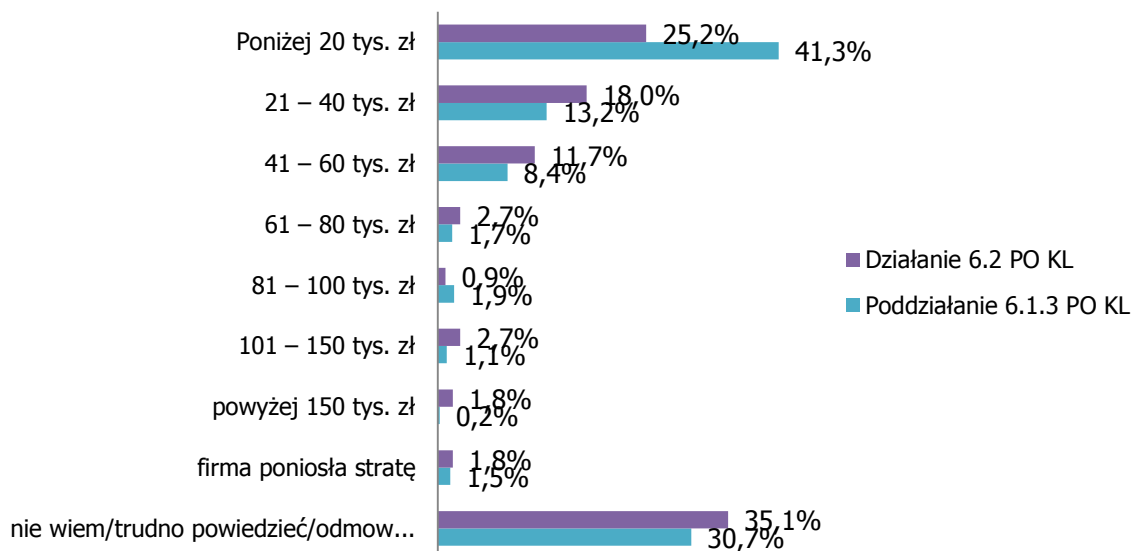

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 56. Roczne dochody osiągnięte przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania) w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

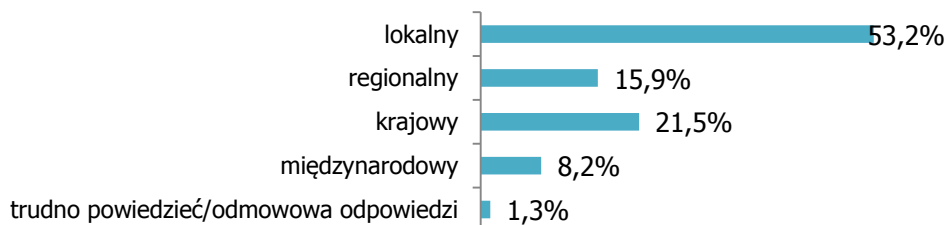
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Bardzo niskie dochody roczne (poniżej 20 tys. zł) osiągnęło w 2013r. prawie 40% badanych firm aktywnych w momencie realizacji badania. Tym niemniej wśród uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą są także osoby prowadzące bardzo dochodowe działalności gospodarcze (zyski powyżej 100 tys. zł rocznie osiąga ok. 2% badanych firm).

Zaobserwować można istotne różnice pomiędzy aktywnymi w momencie realizacji badania firmami założonymi przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a firmami założonymi w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL. Ta druga grupa firm osiągnęła w 2013 r. wyraźni niższe dochody niż działalności gospodarcze założone przy wsparciu w ramach Działania 6.2 PO KL.

Na poniższym wykresie zaprezentowano, jaki jest zasięg rynku firm aktywnych w momencie realizacji badania założonych przez uczestników analizowanych projektów.

Wykres nr 57. Zasięg rynku, na którym operują firmy założone przez uczestników projektów

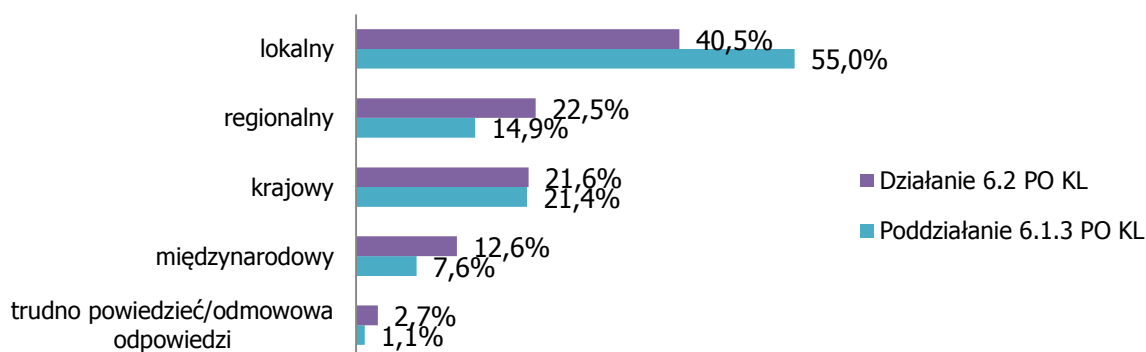
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 58. Zasięg rynku, na którym operują firmy założone przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

53,2% firm aktywnych w momencie realizacji badania założonych przez uczestników projektów działa wyłącznie na rynku lokalnym. Na rynku regionalnym działa 15,9% badanych przedsiębiorców, natomiast na rynku krajowym 21,5% badanych firm. Na rynku międzynarodowym działa ok. 8% badanych firm, które są aktywne w momencie realizacji badania. Operowanie na rynku ponadlokalnym jest zatem istotnym czynnikiem zwiększającym szanse na przeżycie firmy założonej w województwie lubuskim (firmy aktywne w momencie realizacji badania działają częściej na rynkach ponadlokalnych niż działały firmy nieaktywne w momencie realizacji badania). Podobnie, jak w przypadku firm nieaktywnych w momencie realizacji badania, zaobserwować można, że na szerszych rynkach działają przedsiębiorcy, którzy zostali wsparci w ramach Działania 6.2 PO KL.

Jakie czynniki warunkują zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów rozumianą jako: podjęcie zatrudnienia lub rozpoczęcie działalności gospodarczej?

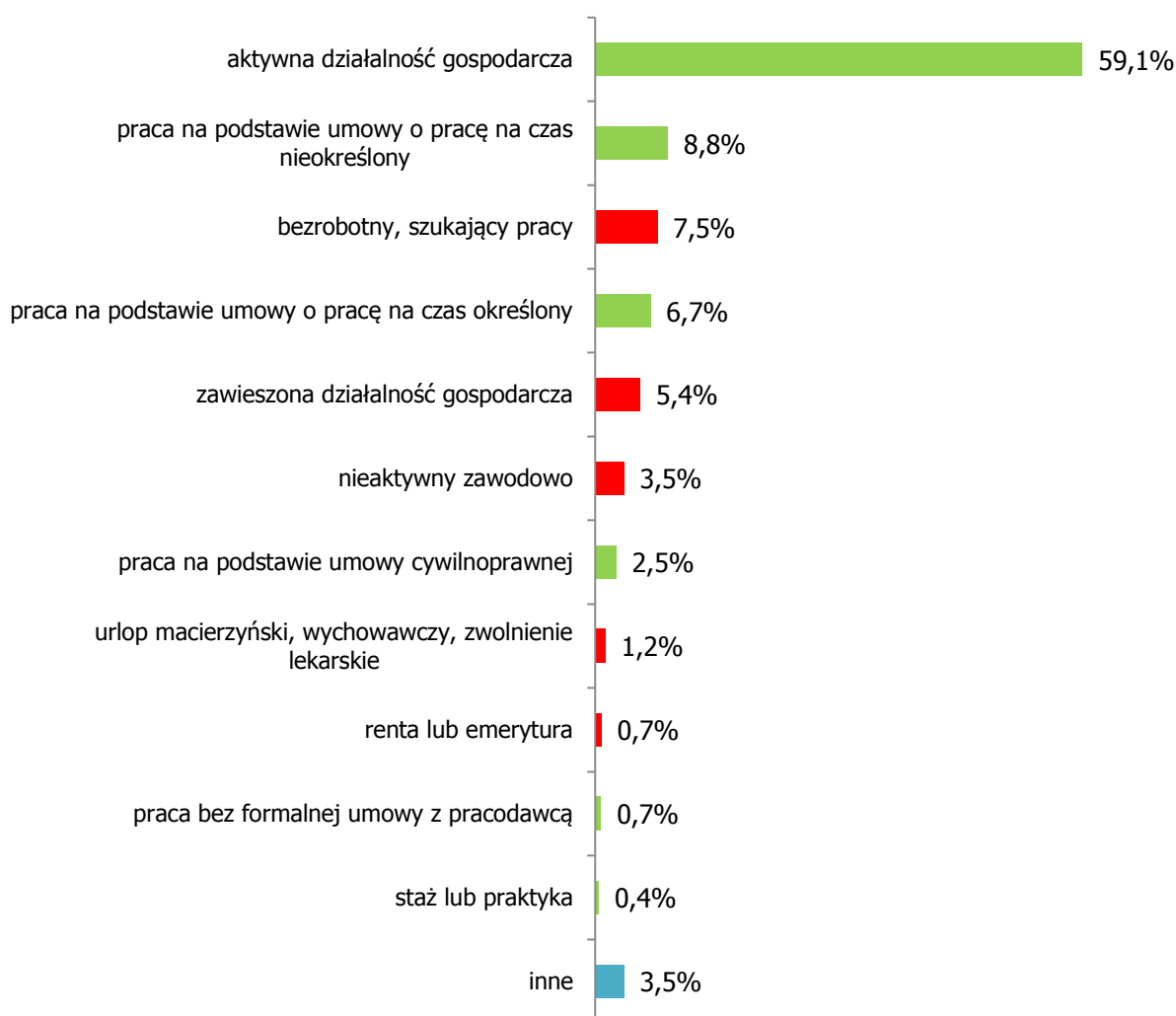
Analiza czynników wpływających na trwałą zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów rozumianą jako prowadzenie działalności gospodarczej przez dłuższy okres (do momentu realizacji badania) przedstawiona została na następnych stronach raportu. W niniejszym podrozdziale zaprezentowano wyniki analizy statystycznej, która miała na celu określenie czynników determinujących porażkę w zakresie zmiany statusu na rynku pracy (definiowaną jako pozostawanie bezrobotnym lub biernym zawodowo w momencie realizacji badania), co z kolei pozwala wyróżnić czynniki warunkujące pozytywną zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów (prowadzenie działalności gospodarczej lub podjęcie zatrudnienia).

Na wykresie zamieszczonym poniżej przedstawiono status uczestników projektów w momencie realizacji badania (deklarowany w badaniu ankietowym). Należy pamiętać, że w badaniu ankietowym brali udział także ci uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy nie otrzymali dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Z tego powodu udział uczestników projektów realizowanych w ramach tego Działania prowadzących działalność gospodarczą jest dużo niższy niż w przypadku respondentów – uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL. Nie oznacza to, że wsparcie dotacyjne udzielone w ramach Działania 6.2 PO KL jest dużo mniej trwałe niż w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL, a jedynie to, że zdecydowana większość

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy nie otrzymali dotacji nie zdecydowała się na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

Wykres nr 59. Status uczestników projektów na rynku pracy w momencie realizacji badania

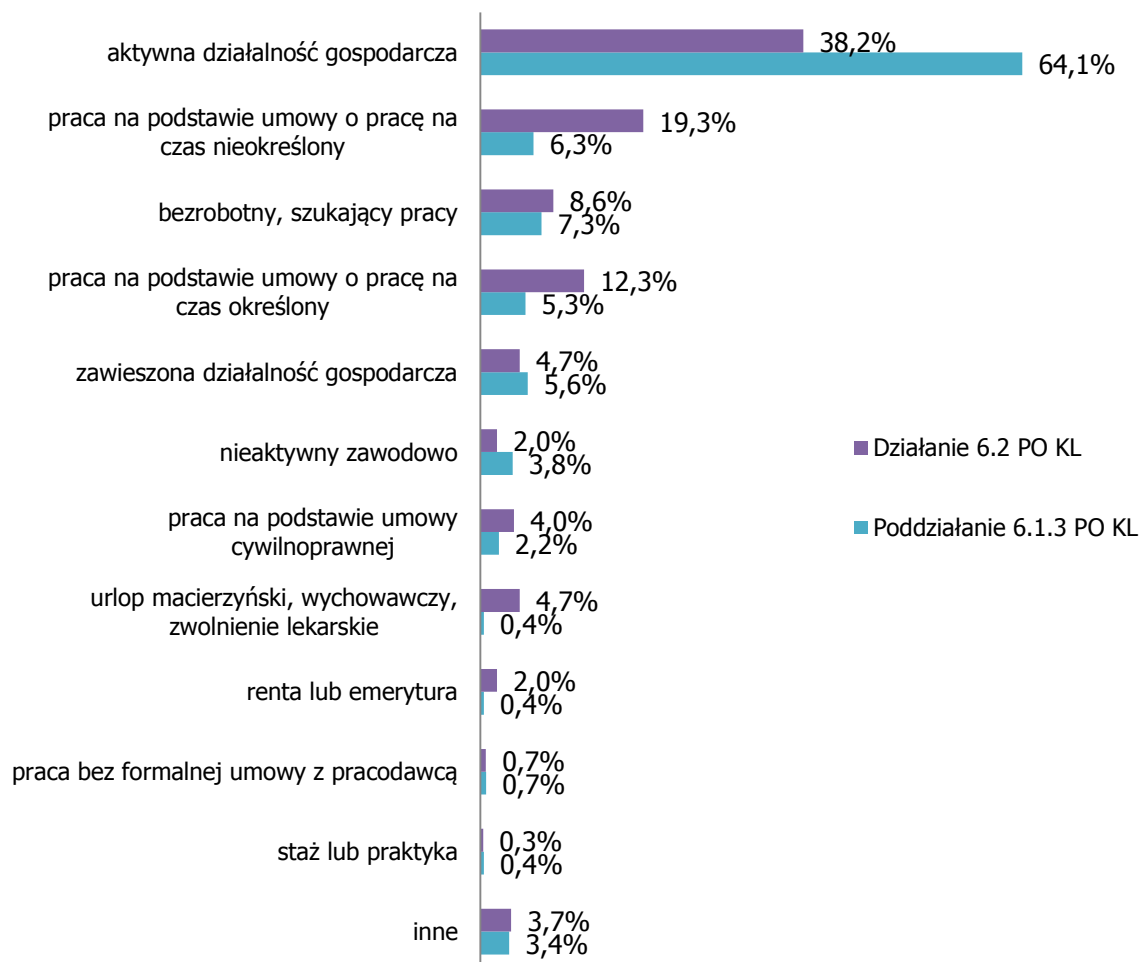

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 60. Status uczestników projektów na rynku pracy w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

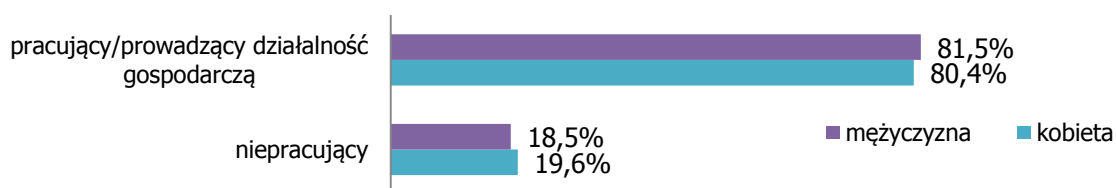
Osoby niepracujące i nie prowadzące aktywnie działalności gospodarczej stanowią łącznie zaledwie 18,3% badanych uczestników projektów, z czego najwięcej (7,5% badanych) to osoby bezrobotne, zarejestrowane w PUP, osoby mające zawieszoną działalność gospodarczą (5,4%), osoby nieaktywne zawodowo, które nie poszukują pracy (3,5%), osoby przebywające na urlopie macierzyńskim lub wychowawczym lub zwolnieniu lekarskim trwającym dłużej niż 182 dni (1,2%) oraz emeryci lub renciści (0,7%). Osoby pracujące (niezależnie od formy zatrudnienia) oraz prowadzące własną działalność gospodarczą to aż 78,2% badanych uczestników projektów, z czego najwięcej to osoby prowadzące działalność gospodarczą (59,1%), osoby pracujące na umowę o pracę na czas nieokreślony (8,8%), osoby pracujące na podstawie umowy o pracę na czas określony (6,7%), osoby pracujące na podstawie umowy cywilnoprawnej (2,5%) oraz osoby pracujące w szarej strefie, bez umowy z pracodawcą (0,7%). W przypadku 3,5% osób badanych, których sytuację zawodową określono jako „inną” dominują rolnicy prowadzący gospodarstwa rolne, osoby pracujące za granicą, ale także osoby opiekujące się osobą zależną oraz osoby będące w trakcie zamykania działalności

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

gospodarczej (de facto nie prowadzące już tej działalności). **Co ciekawe, uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL nieznacznie częściej znajdują się w grupie osób niepracujących i nie prowadzących aktywnie działalności gospodarczej** (22% badanych uczestników projektów), niż uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.1.3 PO KL (17,5%). Wsparcie udzielone uczestnikom projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL nie tylko nie przyczyniło się do znaczącego zwiększenia trwałości firm zakładanych przez uczestników tych projektów, ale też nie przyczyniło się bardziej niż wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL do poprawy ich sytuacji na rynku pracy rozumianej także jako podjęcie zatrudnienia u innego pracodawcy.

Poniżej zaprezentowano wyniki analizy kluczowych czynników, które mogą mieć wpływ na sukces (praca u innego pracodawcy lub aktywne prowadzenie działalności gospodarczej – grupa „pracujący/prowadzący działalność gospodarczą”) lub porażkę (nie pracowanie, pozostawanie bezrobotnym lub nieaktywnym zawodowo – grupa „niepracujący”) uczestników analizowanych projektów na rynku pracy. Z analizy wykluczono osoby o neutralnym statusie na rynku pracy (odpowiedź „inne”).

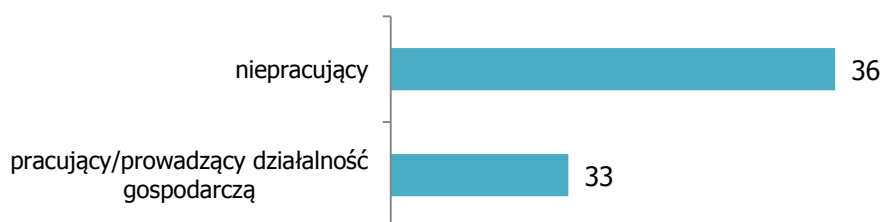
Wykres nr 61. Płeć uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Płeć uczestników projektów nie wpływa na ich status na rynku pracy po zakończeniu projektu (w momencie realizacji badania).

Wykres nr 62. Wiek uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

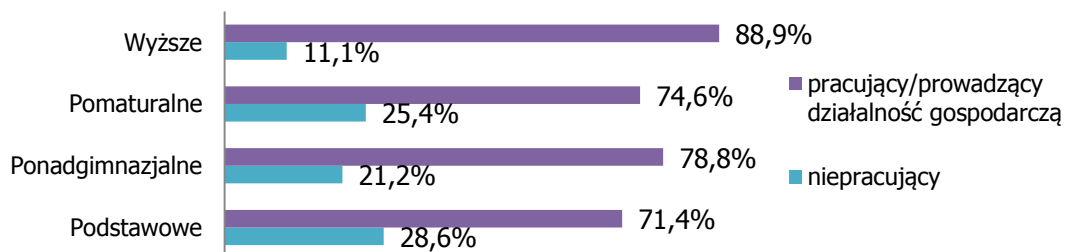
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Wiek nieznacznie wpływa na status uczestników na rynku pracy w momencie realizacji badania – im wyższy wiek, tym niższa aktywność zawodowa. Im starsi są uczestnicy analizowanych projektów, tym trudniej jest im pozostać aktywnymi na rynku pracy. Średni wiek uczestników analizowanych projektów w momencie przystąpienia do projektu zaklasyfikowanych do grupy „niepracujący” wynosi **36 lat**, natomiast średni wiek osób zaliczonych do grupy „pracujący/prowadzący działalność gospodarczą” to **33 lata**.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 63. Wykształcenie uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

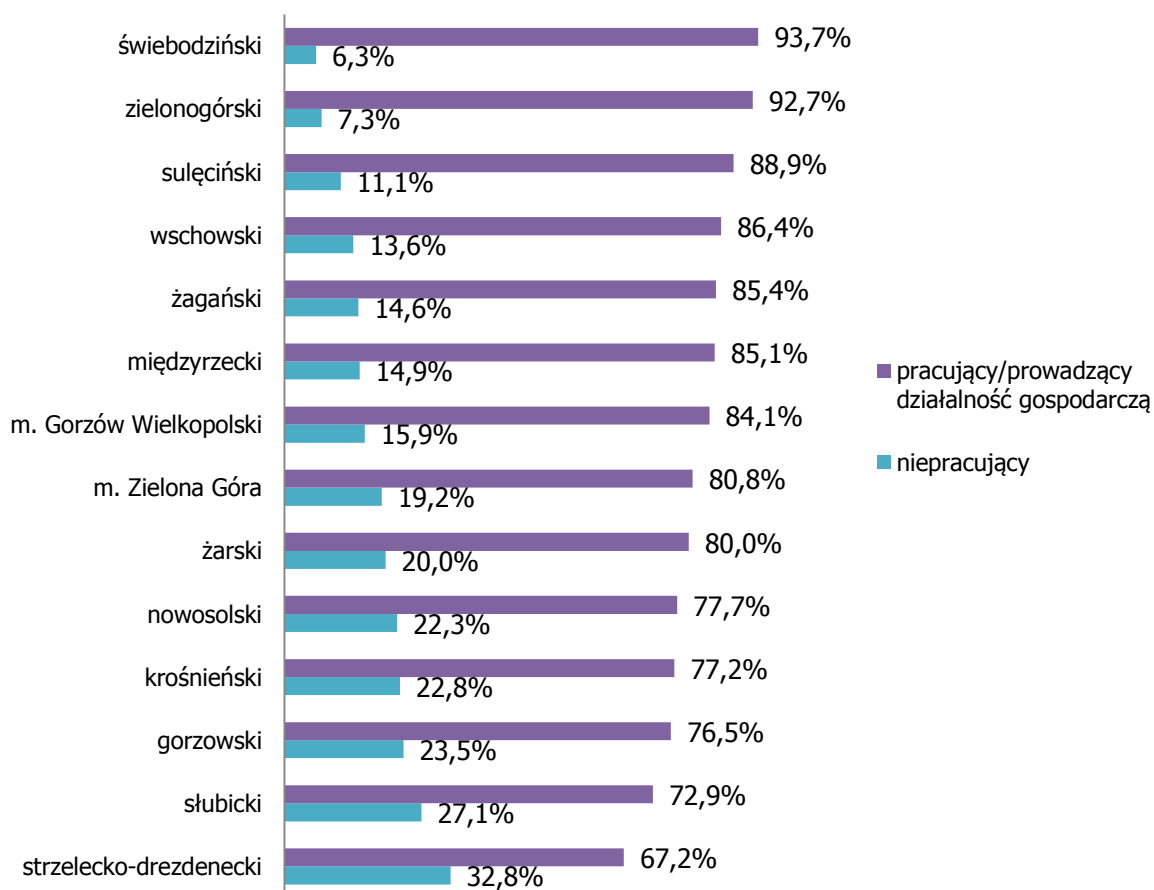
Wykształcenie wpływa na status uczestników projektów na rynku pracy. Zdecydowanie bardziej aktywni na rynku pracy są uczestnicy projektów, którzy mają wykształcenie wyższe (prawie 89% z nich jest aktywna na rynku pracy). Spośród osób posiadających inny poziom wykształcenia wskaźnik ten kształtuje się na niższym poziomie (od 71,4% w przypadku osób z wykształceniem podstawowym do 78,8% w przypadku osób z wykształceniem ponadgimnazjalnym tzn. zasadniczym zawodowym lub średnim).

Przeprowadzona analiza desk research dotycząca osób bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia, która została przedstawiona we wcześniejszej części raportu (Grupy docelowe projektów w ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3) przyniosła analogiczne informacje – liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym w województwie lubuskim była najniższa w niemal wszystkich analizowanych latach. Zgodnie z powyższym wykresem, podobna zależność została określona na podstawie realizacji badania ankietowego – osoby z wykształceniem wyższym rzadziej od osób posiadających niższe wykształcenie pozostają bez zatrudnienia.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 64. Powiat zamieszkania uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Miejsce zamieszkania uczestników projektów także wpływa na szanse podejmowania przez nich aktywności zawodowej. W najtrudniejszej sytuacji są uczestnicy projektów z powiatu strzelecko-drezdeneckiego oraz ślubickiego, choć i w tych powiatach osoby pracujące lub prowadzące działalność gospodarczą stanowią ok. 70% uczestników projektów, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym.

Analiza desk research dotycząca sytuacji na lubuskim rynku pracy również wykazała trudną sytuację w powiecie strzelecko-drezdeneckim. Poniższa tabela przedstawia poglądowo stopę bezrobocia rejestrowanego w województwie lubuskim.

Tabela nr 12. Stopa bezrobocia rejestrowanego (%) w województwie lubuskim z podziałem na powiaty (2008 -2013)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat m.Zielona Góra	4,90%	7,4%	7,7%	8,3%	8,3%	7,8%
Powiat m.Gorzów Wielkopolski	4,2%	7,7%	8,1%	9,4%	9,1%	8,5%
Powiat gorzowski	8,2%	12%	11,7%	13%	12,3%	12,9%
Powiat świebodziński	8%	10,5%	8,8%	9,9%	12,5%	13,5%

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Powiat słubicki	14,4%	20,5%	19%	13,1%	13,3%	13,1%
Powiat sulęciński	10,6%	15,3%	14,7%	14,8%	15,8%	15,3%
Powiat zielonogórski	10,4%	15,5%	13,9%	14,8%	15,9%	15,2%
Powiat żarski	15,9%	19,4%	17,4%	17,2%	17,4%	16,5%
Powiat wschowski	14,5%	15,4%	16,4%	16,6%	18,4%	16,3%
Powiat międzyrzecki	16,7%	21,2%	21,7%	20,8%	22,7%	23,6%
Powiat krośnieński	26,5%	29%	24,6%	24%	24,4%	24,1%
Powiat żagański	22,6%	26,9%	27,9%	25,7%	25%	25,7%
Powiat nowosolski	21,3%	27,2%	25,7%	24%	25,4%	25,5%
Powiat strzelecko-drezdenecki	21,6%	26,1%	23,2%	24,5%	26%	25,5%
woj. lubuskie	12,5%	16,2%	15,5%	15,4%	15,9%	15,7%

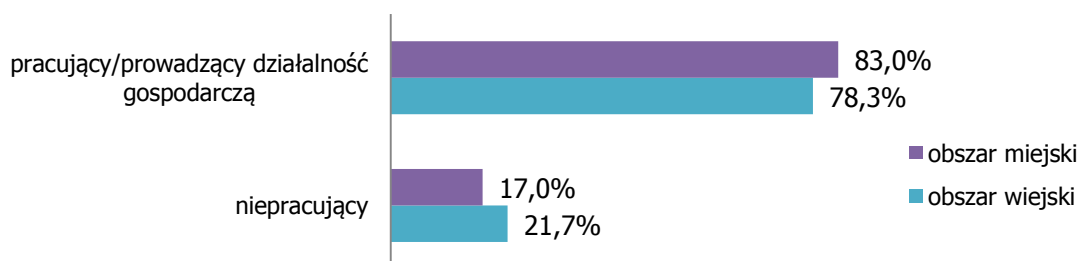
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Powiat strzelecko-drezdenecki, w którym na podstawie badań ankietowych zdiagnozowano największy odsetek osób niepracujących, zaliczany jest do obszaru terytorialnego, który cechuje się jedną z wyższych stóp bezrobocia rejestrowanego w województwie lubuskim na przestrzeni lat 2008-2013. W podobnej sytuacji znajduje się powiat krośnieński, co potwierdzają również wyniki badania ankietowego dotyczące statusu na rynku pracy uczestników projektów (liczonego na dzień przeprowadzenia badania). Analogię odnotować należy także w przypadku stosunkowo dobrej sytuacji panującej w powiecie Miasto Zielona Góra oraz świebodzińskim.

Wyniki badania ankietowego dotyczące uczestników projektów nie znajdują natomiast odzwierciedlenia w przypadku powiatu gorzowskiego oraz słubickiego – stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2008-2013 nie należy do najwyższych w województwie lubuskim – przeprowadzone w ramach ewaluacji techniki ilościowe przyniosły jednak informację o wysokim odsetku osób niepracujących w tych powiatach.

Zaznaczyć należy jednakże, że powyższe zestawienie traktować należy w kategoriach poglądowych – ma ono na celu przybliżenie sytuacji na rynku pracy w poszczególnych powiatach.

Wykres nr 65. Obszar zamieszkania uczestników analizowanych projektów, a status na rynku pracy, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

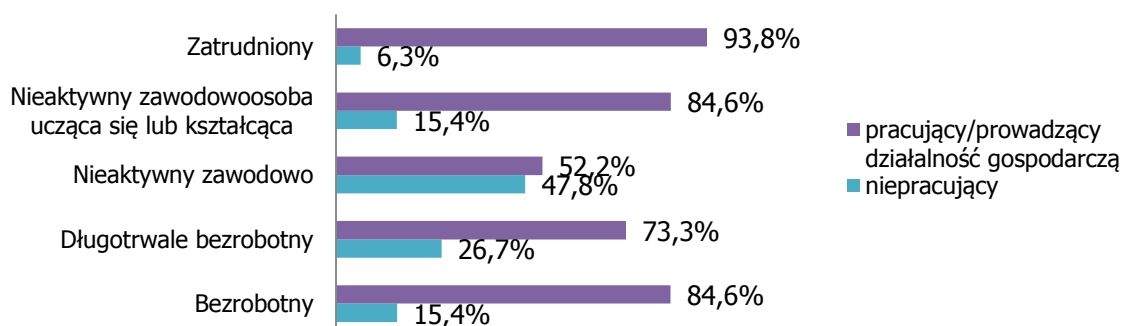
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Obszar zamieszkania uczestników projektów (miejski lub wiejski) nieznacznie wpływa na ich aktywność zawodową – w nieco lepszej sytuacji na rynku pracy są uczestnicy projektów zamieszkujący obszary miejskie (83% pracuje lub prowadzi działalność gospodarczą) niż ci, którzy zamieszkują obszary wiejskie (78,3%).

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 66. Status uczestników analizowanych projektów w momencie przystąpienia do projektu, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Najsilniej na status uczestników projektu w momencie realizacji badania (a więc po zakończeniu projektów) wpływa ich status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu. Największą aktywnością (93,8% osób pracujących lub prowadzących działalność gospodarczą) charakteryzują się osoby zatrudnione (pracujące) w momencie przystąpienia do projektu, natomiast najmniejszą osoby nieaktywne zawodowo w momencie przystąpienia do projektu (spośród których pracuje lub prowadzi firmę zaledwie 52,2% uczestników projektów) oraz osoby długotrwale bezrobotne (73,3%).

Podsumowując, czynniki warunkujące zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów rozumianą jako: podjęcie zatrudnienia lub rozpoczęcie działalności gospodarczej to przede wszystkim czynniki strukturalne takie jak status uczestników projektów w momencie przystąpienia do projektu, ich wiek, wykształcenie oraz miejsce zamieszkania. Wpływu na aktywność zawodową uczestników projektów nie ma natomiast ich płeć, ani to, czy uczestniczyli w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, czy Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Czy utworzone w ramach uzyskanych dotacji firmy nadal istnieją? Jeśli zaprzestano prowadzenia działalności gospodarczej, jaki był tego powód?

Analiza trwałości przedsiębiorstw założonych przez uczestników analizowanych projektów została przedstawiona na dalszych stronach raportu. W niniejszym podrozdziale zaprezentowano analizę przyczyn zaprzestania prowadzenia (zamknięcia lub zawieszenia) firm założonych przez uczestników analizowanych projektów.

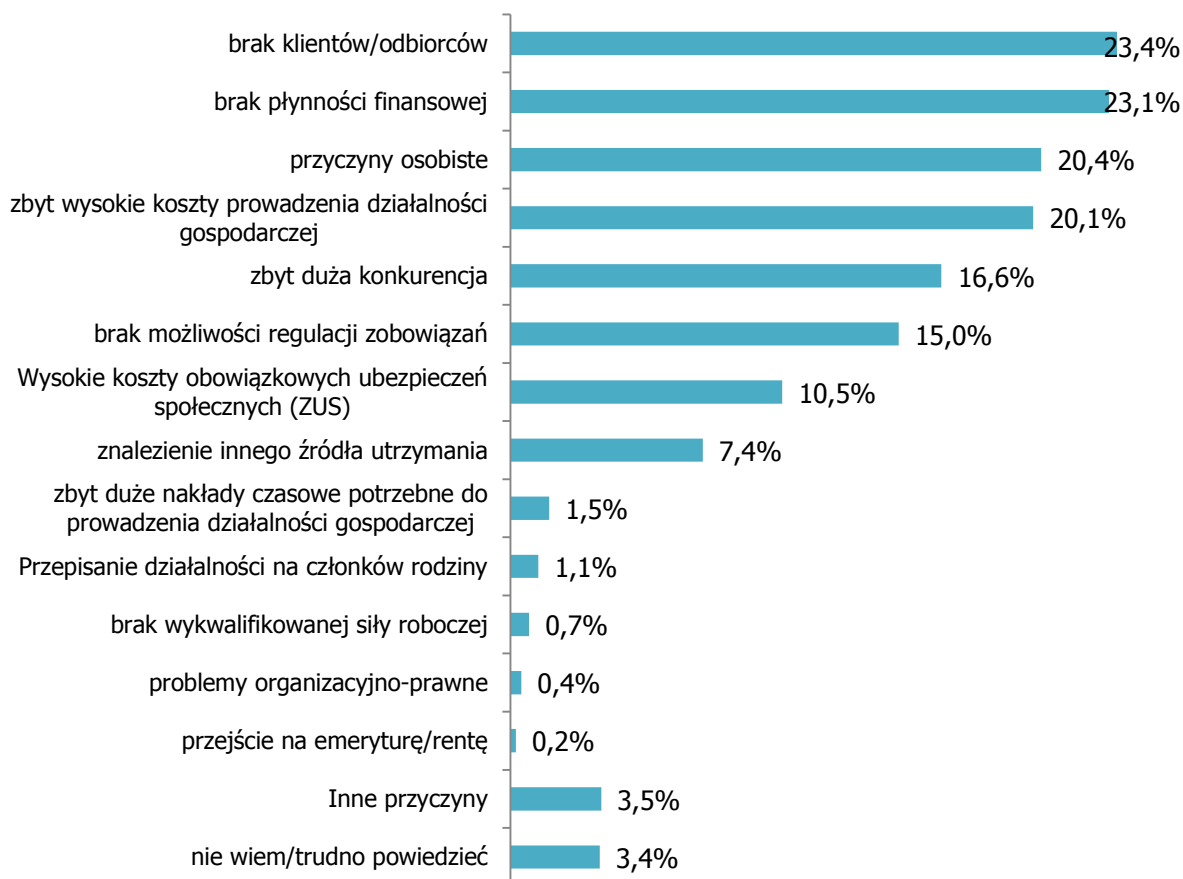
W ramach badania ankietowego z uczestnikami projektów, respondenci byli pytani o główne przyczyny zaprzestawania prowadzenia działalności gospodarczej. Na poniższym wykresie przedstawiono wyniki badania

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 67. Przyczyny zaprzestania prowadzenia (zamknięcia lub zawieszenia) działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Jak wskazują badani do głównych przyczyn zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej należą przede wszystkim **brak klientów** (23,4% analizowanych przypadków), **brak płynności finansowej** (23,1%), **przyczyny osobiste**, w tym m.in. zły stan zdrowia (20,4%) i **zbyt wysokie koszty utrzymania oraz prowadzenia działalności firmy** (25,9%). Warto zwrócić uwagę także na bardzo często wskazywany czynnik w postaci „wysokich kosztów obowiązkowych ubezpieczeń społecznych (ZUS)” wskazany przez aż 10,5% badanych pomimo tego, że kategoria ta nie istniała w kafeterii odpowiedzi na to pytanie kwestionariuszowe. Traktując koszty ponoszone na rzecz ZUS tak samo, jak inne koszty utrzymania oraz prowadzenia działalności firmy, **kategoria „zbyt wysokie koszty” będzie najczęstszą przyczyną zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestników projektów.**

Podsumowując, czynniki warunkujące zaprzestawanie działalności to w przeważającej większości elementy stanowiące fundamentalne warunki prowadzenia działalności gospodarczej tj. popyt na usługi/produkty oferowane przez firmę, koszty prowadzenia działalności gospodarczej oraz konkurencja ze strony innych firm. Wynika z tego, że przygotowywane przez uczestników projektów biznes-plany charakteryzowały się prawdopodobnie zbyt optymistycznymi założeniami co do wielkości popytu, konkurencji i kosztów prowadzenia działalności, o czym świadczą także przeprowadzone wywiady IDI: *nie sprostałem wymogom konkurencji i oczekiwaniom rynku.*

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

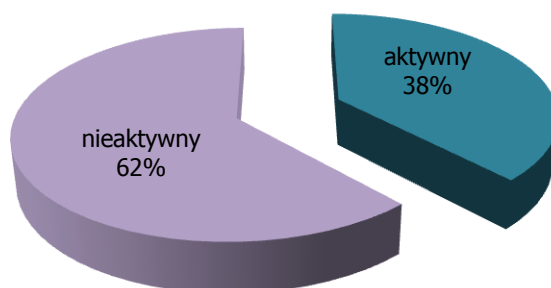
Uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL i Poddziałania 6.1.3 PO KL nie wykazują różnic pod kątem analizy wskazywanych przyczyn zaprzestawania działalności gospodarczej.

Jaka jest trwałość działalności gospodarczych powstałych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL? Ile firm nie funkcjonuje po okresie obowiązkowych 12 miesięcy? Co było powodem upadku działalności, w jakich branżach nastąpiła upadłość?

Kluczowym kryterium ewaluacyjnym przy ocenie projektów zorientowanych na zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej przez uczestników projektów jest trwałość definiowana jako funkcjonowanie przedsiębiorstwa po zakończeniu wsparcia ze strony operatora projektu. Z uwagi na stosowane we wszystkich analizowanych Działaniach/Poddziałaniach obostrzenia (konieczność zwrotu pozyskanej dotacji) dotyczące wymaganej minimalnej trwałości przedsiębiorstwa założonego przez uczestnika projektu tj. co najmniej 12 miesięcy, praktycznie nie zdarzają się sytuacje, w których działalność gospodarcza jest zamykana przed tym okresem. Nawet jeżeli działalność gospodarcza nie jest już prowadzona, to uczestnicy projektów nie wyrejestrowują jej i płacą składki na ubezpieczenie społeczne aż do momentu, w którym mogą zamknąć firmę bez ponoszenia żadnych konsekwencji finansowych. Roczne wskaźniki przeżycia przedsiębiorstw są w konsekwencji zbliżone do 100%. Realna ocena, w jakim stopniu przedsiębiorstwa powstałe w wyniku realizacji projektów są trwałe możliwa jest zatem poprzez diagnozę wskaźników przeżycia przedsiębiorstw w drugim i następnym roku prowadzenia działalności gospodarczej.

Podstawowym celem statystycznej analizy wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej było zdiagnozowanie, w jakim stopniu działalności gospodarcze zakładane przez uczestników projektów realizowanych w ramach PO KL są trwałe. Sprawdzony został status wpisu do CEIDG uczestników projektów na moment realizacji badania (październik 2014r.). Możliwe są 3 wartości zmiennej „status”: „aktywny” (co oznacza, że firma funkcjonuje w momencie realizacji badania), „wykreślony” (firma już nie funkcjonuje) oraz „zawieszony” (firma nie funkcjonuje, ale ma możliwość odwieszenia działalności gospodarczej). Na potrzeby analizy za sukces (powodzenie) działalności gospodarczej uznano sytuację, w której ta działalność gospodarcza ma status „aktywny” w CEIDG. Za porażkę (niepowodzenie) działalności gospodarczej uznano sytuację, w której działalność gospodarcza ma status „wykreślony” lub „zawieszony” - innymi słowy jest to nieaktywna działalność gospodarcza.

Wykres nr 68. Aktywność firm założonych przez uczestników projektów w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 69 Aktywność firm założonych przez uczestników projektów w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Do momentu realizacji badania przetrwało łącznie 38,0% wszystkich badanych firm, przy czym wskaźnik firm, które przetrwały do momentu realizacji badania założonych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL jest bardzo zbliżony (odpowiednio 37,4% i 40,7%).

W tabeli zamieszczonej poniżej zaprezentowano wskaźniki przeżycia przedsiębiorstw założonych przez uczestników projektów w poszczególnych latach (od 2008 do 2012r.) w podziale na analizowane Działania/Poddziałania PO KL.

Tabela nr 13. Wskaźniki przeżycia firm założonych przez uczestników analizowanych projektów

Rok rozpoczęcia działalności gospodarczej	Wskaźnik firm aktywnych w momencie realizacji badania (październik 2014r.)		
	6.1.3 PO KL	6.2 PO KL	Ogółem wszystkie badane Działania/Poddziałania PO KL
2008 r.	22,2%	-	22,2%
2009 r.	20,0%	39,0%	28,7%
2010 r.	31,1%	37,5%	32,5%
2011 r.	42,9%	41,2%	42,5%
2012 r.	55,4%	71,4%	57,1%
2013 r.	73,7%	-	73,7%
Ogółem wszystkie lata¹³	37,4%	40,7%	38,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG

Jedynie nieznacznie wyższą trwałość firm założonych przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2. PO KL w stosunku do firm założonych przez uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL tylko częściowo można wytłumaczyć tym, że w próbie badawczej nie znalazły się firmy założone w 2013 r. przez uczestników projektów realizowanych w ramach 6.2 PO KL (a tym samym mające największe szanse na przeżycie do momentu realizacji badania). Z drugiej strony w próbie badawczej nie znalazły się również firmy założone przez uczestników tych projektów w 2008 r., a więc mające najniższe szanse na przeżycie do momentu realizacji badania. Jedynie nieznacznie wyższa przeżywalność firm założonych w ramach Działania 6.2 PO KL w stosunku do firm założonych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL wykazana w niniejszym raporcie jedynie w bardzo niewielkim stopniu jest zatem skutkiem odmiennej struktury lat, w których powstały działalności gospodarcze wspierane w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL

¹³ Wskaźnik firm aktywnych w momencie realizacji badania łącznie dla wszystkich badanych firm powstałych w latach 2008-2013 (nie jest to średnia arytmetyczna z wskaźników aktywności firm powstałych w poszczególnych latach).

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

i Działania 6.2 PO KL. W przypadku firm powstałych w latach 2009 i 2012 wskaźniki przeżycia dla Działania 6.2 PO KL są wyraźnie wyższe niż w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL, jednakże nie ma to znaczącego wpływu na ogólne wskaźniki przeżycia, gdyż firm powstałych w tych latach w ramach Działania 6.2 PO KL było relatywnie niewiele.

Jakie czynniki decydują o powodzeniu/niepowodzeniu działalności gospodarczej?

Jakie czynniki wpływają na utrzymanie działalności gospodarczej utworzonej z dotacji w ramach Poddziałania 6.1.3 oraz Działania 6.2 PO KL (w podziale na podmioty gospodarcze funkcjonujące przez okres 12 miesięcy oraz ponad 1 rok)? Które z tych czynników są najistotniejsze i dlaczego?

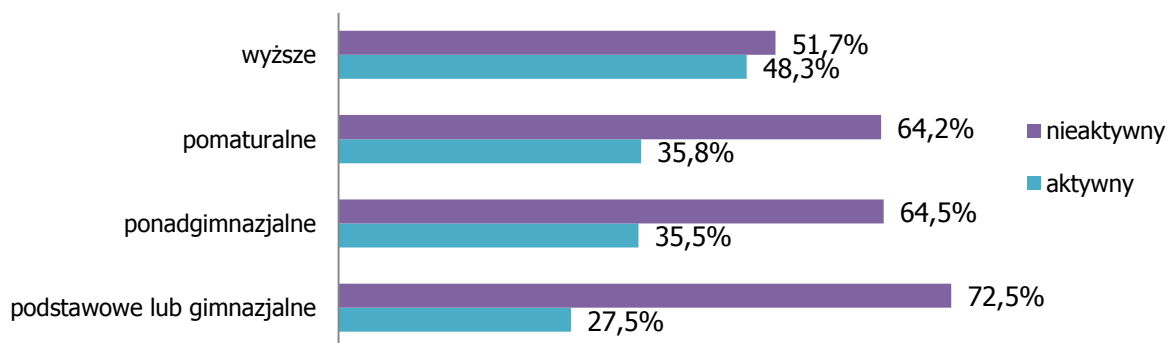
Jaka jest trwałość firm zakładanych przez uczestników projektów, którzy zaliczają się do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy w porównaniu do innych uczestników projektów?

Jakie są możliwości rozwoju powstałych firm? Które firmy najlepiej rokują (m.in. biorąc pod uwagę sektor/branżę, w której funkcjonują)?

W niniejszym podrozdziale przeanalizowano trwałość przedsiębiorstw założonych przez różne kategorie uczestników projektów, ze szczególnym zwróceniem uwagi na grupy defaworyzowane na rynku pracy. Analizie poddano takie czynniki jak: wykształcenie, płeć, miejsce prowadzenia działalności gospodarczej, status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu, wiek.

Wykształcenie a status działalności

Wykres nr 70. Wykształcenie uczestnika projektu, a status działalności gospodarczej

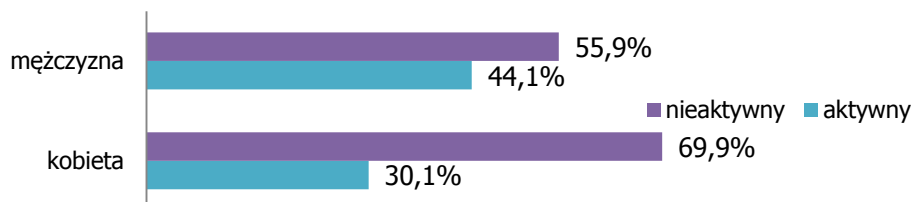
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG i PEFS

Wykształcenie silnie wpływa na trwałość przedsiębiorstw zakładanych przez uczestników projektów. Najlepiej na rynku radzą sobie firmy założone przez uczestników projektów z wykształceniem wyższym (a więc osoby najbardziej konkurencyjne na rynku pracy z racji posiadanych kompetencji), natomiast najslabiej ci z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Płeć

Wykres nr 71. Płeć uczestnika projektu, a status działalności gospodarczej

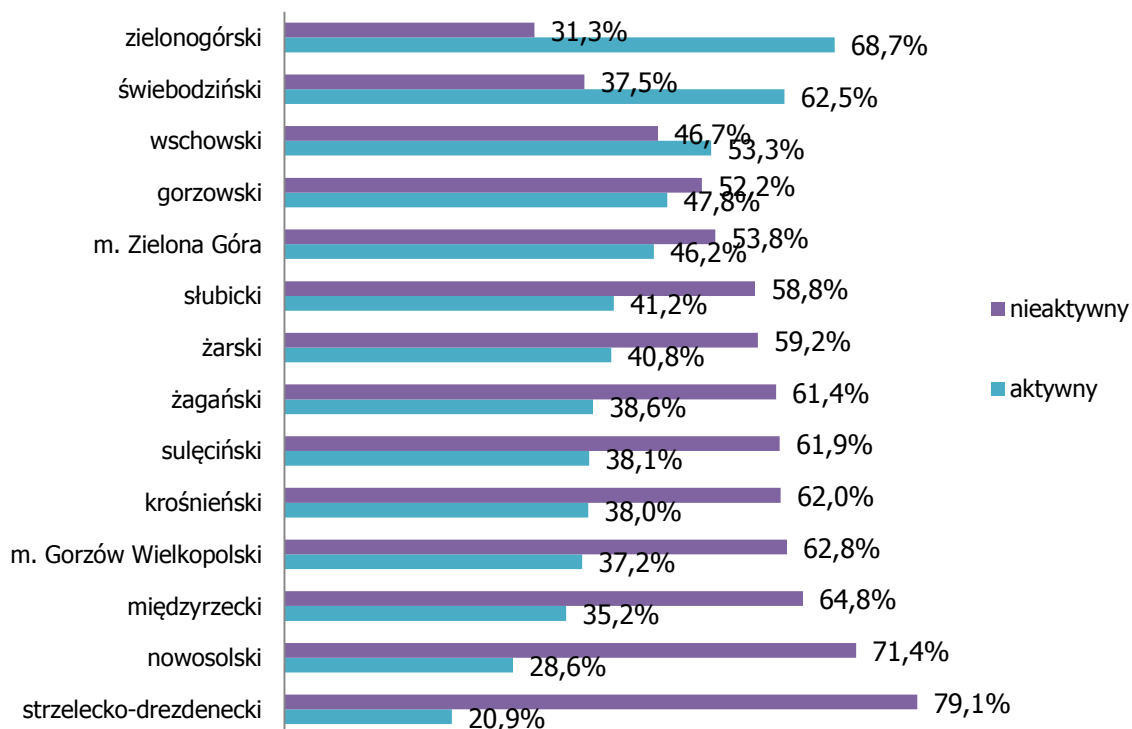

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG i PEFS

Płeć silnie różnicuje trwałość założonych przedsiębiorstw. **Znacznie trwalsze są przedsiębiorstwa zakładane przez mężczyzn** (44,1% aktywnych w momencie badania wobec 30,1% kobiet). Najistotniejszą przyczyną niższej trwałości firm zakładanych przez kobiety wydaje się być podejmowanie przez nie – obok ról zawodowych – także tradycyjnie przypisywanych kobietom ról rodzinnych związanych z opieką nad dziećmi i osobami starszymi w rodzinie, które tego wymagają. Te role bywają często nie do pogodzenia, co skutkuje zamykaniem bądź zawieszaniem firm przez kobiety znacznie częściej niż przez mężczyzn, którzy kulturowo są zorientowani przede wszystkim na pełnienie ról zawodowych i zwolnieni z obowiązków rodzinnych.

Powiat

Wykres nr 72. Powiat, w którym uczestnik projektu założył działalność gospodarczą, a status działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG i PEFS

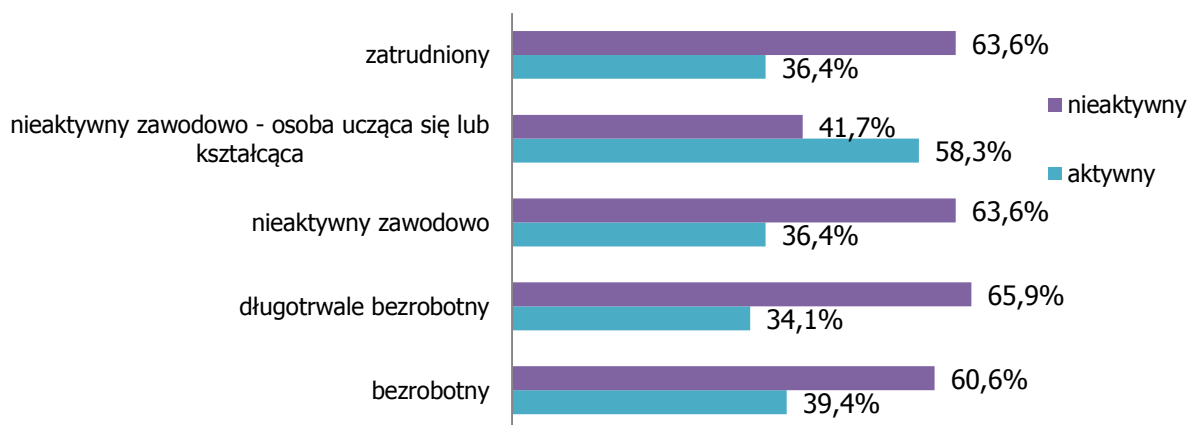
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Zaobserwować można znaczące różnice w zakresie trwałości przedsiębiorstw założonych w różnych powiatach województwa lubuskiego. Najtrwalsze są przedsiębiorstwa założone w powiatach zielonogórskim i świebodzińskim, natomiast najmniej trwałe przedsiębiorstwa z powiatu strzelecko-drezdeneckiego. Zróżnicowanie to wynika przede wszystkim z odmiennej sytuacji gospodarczej w poszczególnych powiatach województwa lubuskiego. Znacznie większe szanse na przeżycie mają firmy założone w powiatach relatywnie dobrze rozwiniętych gospodarczo (choćby z uwagi na łatwiejszy dostęp do rynków zbytu), natomiast mniejsze szanse mają firmy założone na obszarach niskiej aktywności gospodarczej. Powyższy wykres w znacznej mierze pokrywa się z danymi dotyczącymi stopy bezrobocia rejestrowanego w województwie lubuskim w podziale na powiaty – stopę bezrobocia można uznać za jeden ze wskaźników rozwoju gospodarczego. Przykładowo, najwyższa stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie lubuskim jest w powiecie strzelecko-drezdeneckim i to właśnie w tym powiecie firmy założone przez uczestników projektów są najmniej trwałe.

Status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu

Na potrzeby niniejszej analizy zredukowano rozdrobnioną strukturę statusu uczestników projektów w momencie przystąpienia do projektu do 5 wartości: bezrobotny, długotrwale bezrobotny, nieaktywny zawodowo, nieaktywny zawodowo – osoba ucząca się lub kształcąca oraz zatrudniony. Zróżnicowanie trwałości firm założonych przez te grupy uczestników projektów przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres nr 73. Status uczestnika projektu na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu, a status działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG i PEFS

Najlepiej w prowadzeniu działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów radzą sobie osoby, które w momencie przystąpienia do projektu były osobami uczącymi się lub kształcącymi, natomiast najslabiej osoby długotrwale bezrobotne. Co ciekawe osoby zatrudnione nie radzą sobie w prowadzeniu działalności gospodarczej lepiej niż osoby bezrobotne/nieaktywne zawodowo. Można przypuszczać, że osoby te po okresie prowadzenia działalności gospodarczej po prostu wracają do poprzedniej formy aktywności zawodowej (pracy u innego pracodawcy) – badanie ankietowe wykazało, że osoby takie jedynie w nieznacznym stopniu pozostają bezrobotne/nieaktywne zawodowo w momencie realizacji badania. Osoby bezrobotne/nieaktywne zawodowo w momencie przystąpienia do projektu nie mają takiej możliwości,

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

dlatego mogą być bardziej zdeterminowane do utrzymania działalności gospodarczej nawet w trudniejszych okresach funkcjonowania firmy niż osoby zatrudnione w momencie przystąpienia do projektu.

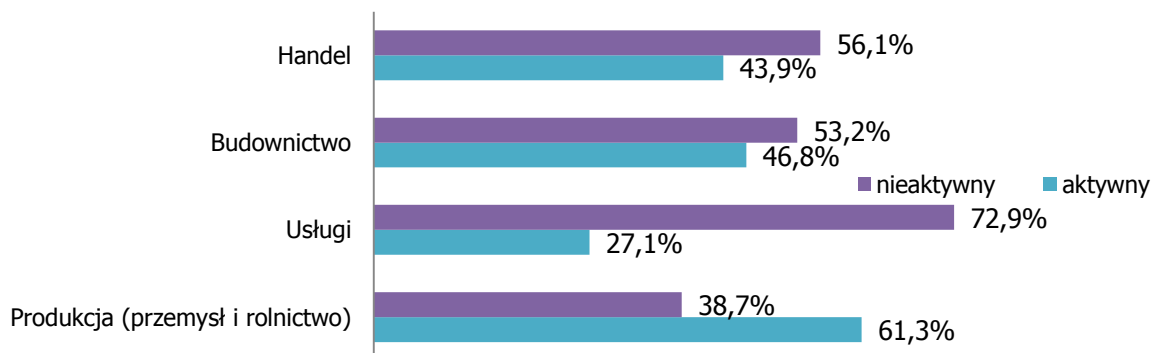
Wiek

Wiek w chwili przystąpienia do projektu nie jest czynnikiem różnicującym trwałość przedsiębiorstw założonych przez uczestników projektów (brak statystycznie istotnej zależności pomiędzy wiekiem uczestnika projektu, a statusem działalności gospodarczej).

Podsumowując, **firmy zakładane przez osoby należące do grup uznawanych za defaworyzowane na rynku pracy (osoby słabo wykształcone, kobiety, osoby długotrwale bezrobotne) radzą sobie słabiej na rynku niż przedsiębiorstwa zakładane przez innych uczestników analizowanych projektów.** Czynnikiem najsilniej różnicującym losy firm założonych przez uczestników projektów jest płeć oraz wykształcenie (znacznie lepiej radzą sobie w prowadzeniu biznesu mężczyźni oraz osoby z wykształceniem wyższym, nieco lepiej osoby o statusie na rynku pracy innym niż „długotrwale bezrobotny”). Stwierdzić można, że **sukces rynkowy założonych przez uczestników projektów firm w większym stopniu uwarunkowany jest wskazanymi czynnikami społeczno-demograficznymi, niż tym, czy skorzystali oni z wsparcia w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL czy Działania 6.2. PO KL.**

Oprócz analizowanych powyżej czynników społeczno-demograficznych, czynnikiem mogącym istotnie determinować sukces rynkowy nowopowstałych firm może być branża, w których przedsiębiorcy prowadzą działalność gospodarczą. Poniżej przedstawiono wyniki analizy trwałości przedsiębiorstw zakładanych w różnych branżach.

Wykres nr 74. Branża, a status działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEIDG i PEFS

Najniższą trwałością spośród branż charakteryzują się firmy z sektora usługowego (jedynie 27,1% aktywnych w momencie realizacji badania), **zaś najwyższą firmy zakładane w sektorze produkcyjnym** (ponad 60% aktywnych w momencie realizacji badania). Najlepiej rokują zatem firmy funkcjonujące w branży produkcyjnej. Rozwój firm z sektora usługowego (zwłaszcza tych świadczących tzw. usługi personalne np. usługi fryzjerskie, których nie można świadczyć na odległość np. za pośrednictwem Internetu) ograniczony jest w znacznie większej mierze niż w przypadku firm produkcyjnych barierami o charakterze popytowym, szczególnie odczuwalnych na obszarach słabo rozwiniętych gospodarczo. Przykładowo, kosmetyczka z powiatu strzelecko-drezdeneckiego nie zdobędzie wielu klientów na miejscu, gdyż mieszkańcy tego powiatu w większości

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

nie mają środków finansowych, które mogliby przeznaczyć na usługi kosmetyczne, niebędące usługami pierwszej potrzeby. Równocześnie oddalenie od lepiej rozwiniętych gospodarczo obszarów sprawia, że osoba prowadząca firmę świadczącą usługi kosmetyczne nie ma możliwości dojazdu do klientów bez znaczącej utraty zasobów takich jak pieniądze i czas konieczne do dojazdu do klientów np. w Gorzowie Wielkopolskim. Tego typu ograniczenia popytowe w znacznie mniejszej mierze występują w firmach o charakterze produkcyjnym, które mogą względnie łatwo sprzedać swój towar w dowolnym miejscu województwa, kraju lub świata bez znaczącego zwiększania jednostkowych kosztów produkcji.

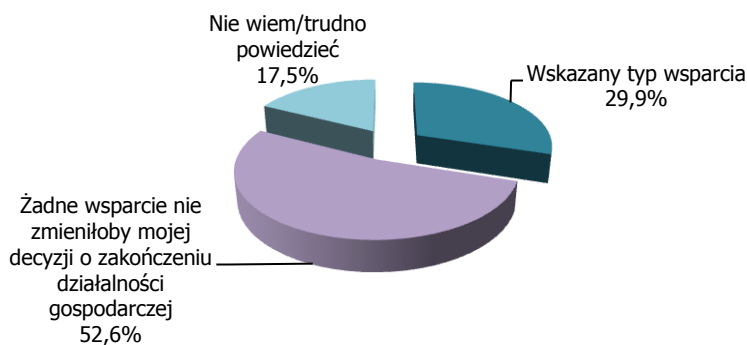
Warto podkreślić także, że uczestnikom wywiadów indywidualnych zadane zostało pytanie, dotyczące tego jakie w ich opinii wsparcie byłoby najbardziej adekwatne po upływie roku od momentu rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej. Wśród elementów, które pojawiały się najczęściej odnotować można przede wszystkim:

- **wsparcie finansowe**, np. *na kolejny sprzęt, dotowanie pracownika*,
- **wsparcie merytoryczne**, np. *w postaci jakiejś osoby zajmującej się, np. promocją, PR-em, itd., która mogłaby udzielić jakichś porad, czyli jakieś takie doradztwo w tym zakresie, bądź też udzielającej po prostu porad w zakresie prowadzenia firmy*,
- **wsparcie prawnicze**: *bo to zawsze bardzo dużo kosztuje, a jeśli chce się jakoś poprawnie i zgodnie z prawem prowadzić tę działalność, to też nie jest się w stanie [łatwo pogodzić] tego wszystkiego, żeby nie mieć później jakichś problemów z klientami [przynajmniej na początku]*,
- **wsparcie informacyjne** głównie w zakresie *możliwych do wykorzystania funduszy unijnych*,
- **wsparcie szkoleniowe**, *profesjonalne, czyli nie takie podstawy ale zaawansowane zmiany które z roku na rok są wprowadzane, uaktualniane; żeby móc wiedzieć o zmieniających się przepisach, gdyż nadal jest to niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej*.

Jakiego rodzaju wsparcie spowodowałoby odstępianie od decyzji o zamknięciu działalności gospodarczej?

Respondentów w badaniu ankietowym, którzy rozpoczęli działalność gospodarczą, ale ją zamknęli lub zawiesili poproszono o deklarację, jakiego typu wsparcie spowodowałoby odstępianie przez nich od tej decyzji. Wyniki badania zaprezentowane zostały poniżej.

Wykres nr 75. Jakiego rodzaju wsparcie dla Pana/Pani firmy spowodowałoby odstępianie przez Pana/Panią od decyzji o zamknięciu lub zawieszeniu działalności gospodarczej?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego CAWI/CATI.

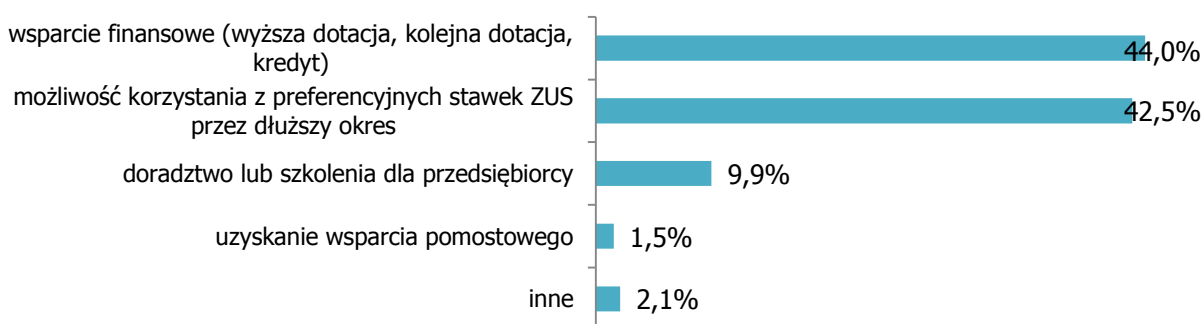

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Ponad połowa badanych zadeklarowała, że żadne wsparcie zewnętrzne nie pozwoliłoby na kontynuację ich działalności gospodarczej. Prawie 30% respondentów, którzy zamknęli lub zawiesili działalność gospodarczą wskazało przynajmniej 1 typ wsparcia, który zmieniłby ich decyzję o zakończeniu działalności gospodarczej, natomiast 17,5% nie było w stanie jednoznacznie zadeklarować, czy jakiegokolwiek wsparcie zewnętrzne pozwoliłoby na kontynuowanie ich działalności gospodarczej. W większości przypadków badani zdają sobie zatem sprawę, że przyczyna porażki na rynku ich firm leży poza sferą oddziaływania instytucji publicznych lub innych instytucji, które mogłyby udzielić wsparcia przedsiębiorcom.

Wykres nr 76. Typ wsparcia, który spowodowałoby odstępnie od decyzji o zakończeniu działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Zdecydowana większość badanych, którzy wskazali na typ wsparcia, który pomógłby im dalej prowadzić działalność gospodarczą stwierdziło, że pomogłoby im wsparcie o charakterze finansowym (wyższa dotacja, kolejna dotacja, preferencyjny kredyt) lub dalsze preferencje w wysokości odprowadzanych składek na ubezpieczenia społeczne (obowiązujące tylko przez pierwsze dwa lata prowadzenia działalności gospodarczej). Nieliczni badani (prawie 10%) wskazywali na wsparcie o charakterze szkoleniowo-doradczym.

Podsumowując, zjawisko zaprzestawania prowadzenia działalności gospodarczych przez uczestników analizowanych projektów mogłoby faktycznie zostać zmniejszone przez regionalny system wsparcia dla przedsiębiorców jedynie w bardzo ograniczonym zakresie – postulowane przez respondentów wsparcie w postaci dodatkowych lub wyższych dotacji byłoby bardzo kosztowne (bez gwarancji sukcesu w postaci utrzymania się firmy na rynku), z kolei dalsze utrzymywanie preferencyjnych składek na ubezpieczenia społeczne nie jest możliwe w aktualnie obowiązującym porządku prawnym w Polsce. Na wsparcie, które faktycznie mogłoby zostać udzielone w ramach analizowanych projektów (szkolenia, doradztwo, przyznanie wsparcia pomostowego) wskazywali nieliczni respondenci, którzy zakończyli swoją działalność gospodarczą.

Jakie plany odnośnie kontynuacji działalności gospodarczej mają uczestnicy projektów? Czy planują utworzenie kolejnych miejsc pracy? Jeśli tak, to ilu? Czy planują nowe inwestycje w firmie, np. wprowadzenie nowych usług, produktów, zwiększenie zakresu działalności firmy?

Czy planują utworzenie kolejnych miejsc pracy?

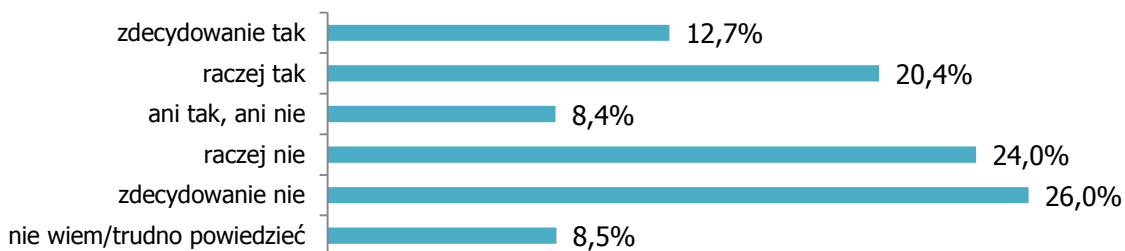
Czy planują nowe inwestycje w firmie?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Uczestników projektów, którzy nadal prowadzą działalność gospodarczą poproszono o wskazanie planów dotyczących kontynuacji tej działalności w najbliższym roku w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy oraz dokonywania inwestycji. Wyniki badania w tym zakresie zostały zaprezentowane poniżej.

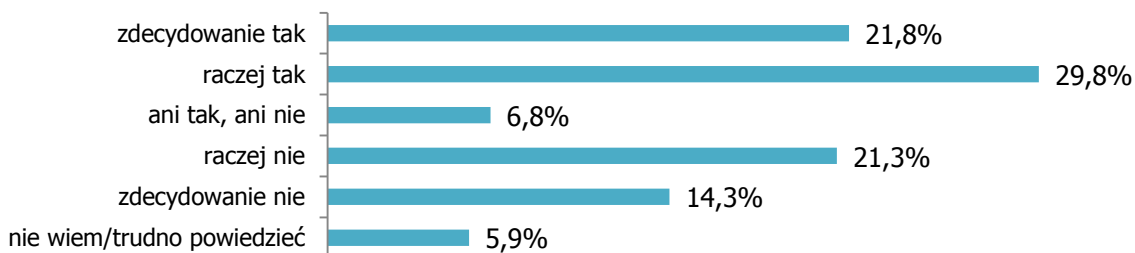
Wykres nr 77. Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani zatrudnienie nowych pracowników?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Nieco ponad 33% uczestników projektów, którzy prowadzą działalność gospodarczą w momencie realizacji badania deklaruje, że w ciągu najbliższych 12 miesięcy zamierza utworzyć co najmniej jedno miejsce pracy w swojej firmie. Ci przedsiębiorcy, którzy zamierzają zatrudnić do najmniej 1 pracownika w ciągu najbliższego roku, deklarują utworzenie średnio 1,6 miejsca pracy. Wynik ten uznać należy za bardzo dobry, jednakże równocześnie należy pamiętać, że jest to tylko „luźna” deklaracja respondentów. Nie zaobserwowano istotnych różnic w tym zakresie pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Wykres nr 78. Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani inwestycje w swojej firmie?

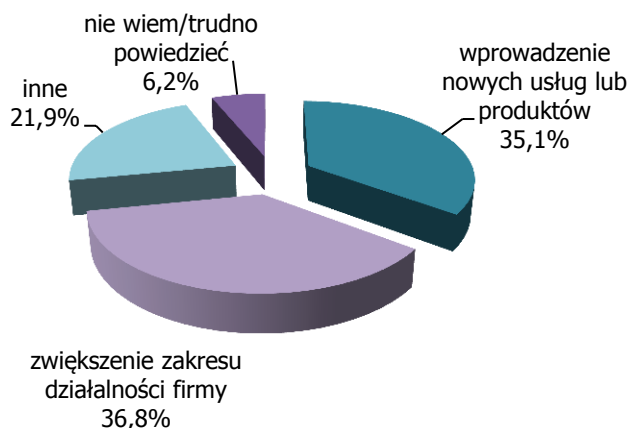
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Nieco ponad połowa badanych uczestników projektów, którzy prowadzą działalność gospodarczą w momencie realizacji badania deklaruje, że w ciągu najbliższych 12 miesięcy zamierza dokonać inwestycji w swojej firmie. Wynik ten również uznać należy za pozytywny, gdyż świadczy o planach rozwojowych przedsiębiorstw. Z drugiej strony należy zauważyć, że pod pojęciem „dokonanie inwestycji” mogą kryć się np. drobne zakupy inwestycyjne, które jedynie nieznacznie zmieniają sytuację firmy na rynku. Nie zaobserwowano istotnych różnic w tym zakresie pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Poniżej zaprezentowano strukturę inwestycji, jakie zamierzają przeprowadzić badani przedsiębiorcy.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 79. Jakiego typu inwestycje planuje Pan/Pani w swojej firmie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

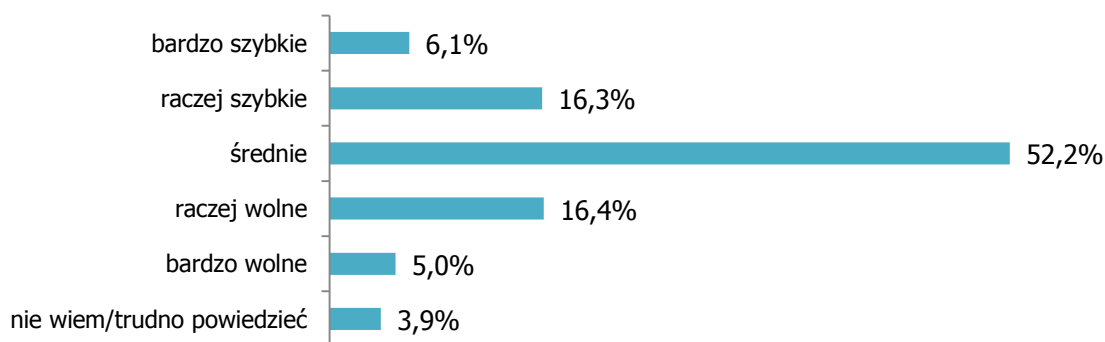
Niemalże taka sama część uczestników projektów prowadzących działalność gospodarczą zamierza przeprowadzić inwestycję polegającą na **zwiększeniu zakresu działalności firmy**, co oznaczać może dokonanie zakupów o charakterze odtworzeniowym i/lub powiększenie posiadanego wolumenu środków produkcji (36,8%) i **wprowadzeniu nowych usług lub produktów na rynek**, czyli wprowadzeniu innowacji produktowej (35,1%).

Brak jest istotnych różnic pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Jak uczestnicy projektów, którzy rozpoczęli działalność gospodarczą oceniają tempo rozwoju własnej firmy (wolne; średnie; szybkie)?

Uczestników projektów, którzy nadal prowadzą działalność gospodarczą poproszono o dokonanie oceny dotychczasowego tempa rozwoju ich firm. Wyniki badania w tym zakresie przedstawiono poniżej.

Wykres nr 80. Ocena dotychczasowego tempa rozwoju firmy przez samych uczestników projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Nieco ponad 20% badanych uczestników projektów, którzy nadal prowadzą działalność gospodarczą oceniają dotychczasowe tempo rozwoju ich firm pozytywnie (jako bardzo szybkie lub raczej szybkie). Niemal tyle samo badanych ocenia dotychczasowe tempo rozwoju ich firm jako raczej wolne lub bardzo wolne. **Zdecydowanie dominuje ocena pośrednia – jako „średnie” określiło tempo rozwoju ich firm 52,2% uczestników projektów, którzy nadal prowadzą działalność gospodarczą.**

Nie zidentyfikowano istotnych różnic w zakresie oceny tempa rozwoju firmy pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Czy kompleksowość wsparcia oferowanego w ramach projektu ma wpływ na trwałość nowopowstałych firm?

Jak zostało wykazane wcześniej, bardziej kompleksowe wsparcie udzielane uczestnikom projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL jedynie w minimalnym stopniu zwiększa trwałość zakładanych przez nich przedsiębiorstw. Dokonano również analizy statystycznej – zestawienia liczby form wsparcia otrzymanych przez uczestników analizowanych projektów ze statusem ich działalności gospodarczej w CEIDG. Nie zaobserwowano pozytywnej korelacji pomiędzy liczbą form wsparcia, a aktywnym statusem firmy. Kompleksowość wsparcia nie wpłynęła zatem na trwałość efektów interwencji publicznej. Powyższy wniosek może być jednak w pewnej mierze efektem tego, że część uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 dostało – zgodnie z deklaracjami jednego z przedstawicieli PUP – wsparcie szkoleniowo-doradcze poza projektem realizowanym w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, które w związku z tym nie zostało odnotowane w systemie PEFS. Kompleksowość wsparcia w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL może być zatem de facto nieco większa niż wskazują na to dane w PEFS, których zastosowano do analizy statystycznej.

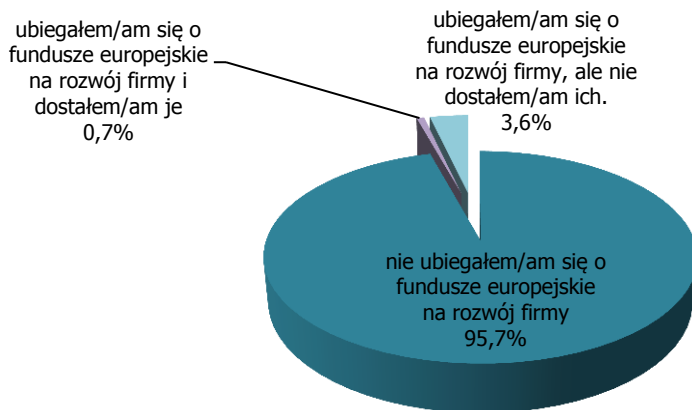
Czy uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL ubiegają się lub będą się ubiegać o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy?

W ramach badania ankietowego przeprowadzono diagnozę skali ubiegania się przez badanych przedsiębiorców o fundusze europejskie na rozwój przedsiębiorstw (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej otrzymana w ramach analizowanych projektów). Wyniki badania w tym zakresie przedstawiono poniżej, oddzielnie dla uczestników projektów, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej oraz przedsiębiorców aktywnych w momencie realizacji badania.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 81. Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)? – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

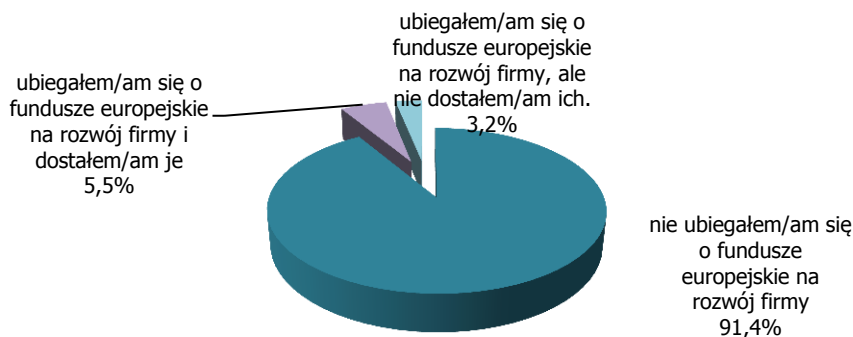
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Zdecydowana większość (95,7%) badanych uczestników projektów, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej nie starało się o inne fundusze europejskie na rozwój ich przedsiębiorstw. Spośród tych przedsiębiorców, którzy starali się o tego typu wsparcie, udało się otrzymać je nielicznym (zaledwie 0,7% badanych).

Nie występują istotne różnice w tym zakresie pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Firmy aktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 82. Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)? – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

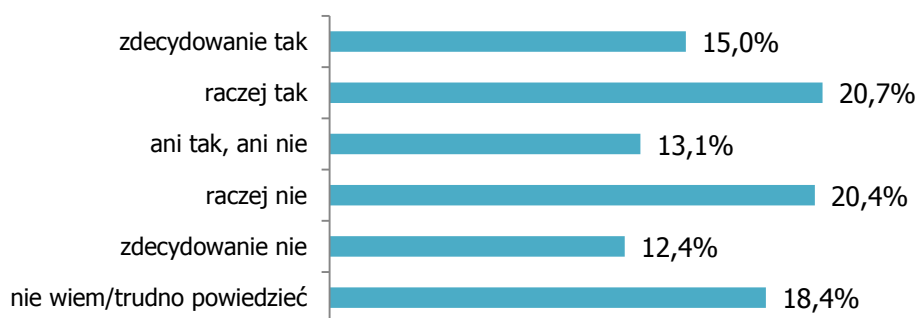
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Znacznie lepiej niż w przypadku firm nieaktywnych w momencie realizacji badania przedstawia się sytuacja w przypadku firm aktywnych, spośród których prawie 9% podjęło starania o pozyskanie innych niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej funduszy europejskich na rozwój ich przedsiębiorstwa. Skutecznie o tego typu wsparcie ubiegało się 5,5% przedsiębiorców aktywnych w momencie realizacji badania, natomiast nieskutecznie 3,2% z nich. Nie występują istotne różnice w zakresie aktywności i skuteczności pozyskiwania funduszy unijnych na rozwój przedsiębiorstw pomiędzy uczestnikami projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, a uczestnikami projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Podsumowując, skuteczne ubieganie się o fundusze europejskie uznać można za jeden z czynników zwiększających trwałość przedsiębiorstw na rynku.

Aktywnych w momencie realizacji badania przedsiębiorców poproszono w toku badania ankietowego także o deklaracje, czy w ciągu najbliższych 2 lat zamierzają ubiegać się o fundusze europejskie na rozwój ich firm. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres nr 83. Czy w ciągu najbliższych 24 miesięcy planuje Pan/Pani ubiegać się o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

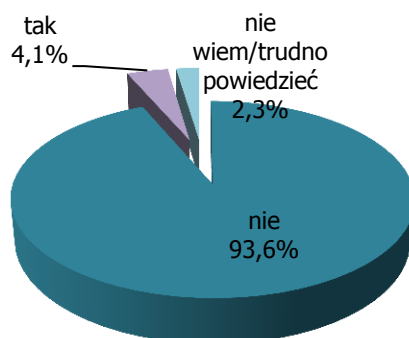
Ponad 35% przedsiębiorców aktywnych w momencie realizacji badania zadeklarowało, że w ciągu najbliższych dwóch lat zmiernie ubiegać się o wsparcie na rozwój ich firm z funduszy europejskich. W kontekście dotychczasowej aktywności w tym zakresie obserwowanej zaledwie u 10% przedsiębiorców, wydaje się, że w znacznej mierze są to deklaracje „na wyrost”, tym niemniej dobrze świadczą one o ambicji przedsiębiorców i przykładaniu wagi do dalszego rozwoju działalności gospodarczych.

Czy w schyłkowym okresie działalności gospodarczej uczestnicy projektów szukali wsparcia? Dlaczego ta pomoc okazała się nieefektywna?

Uczestników analizowanych projektów, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej poproszono o wskazanie, czy w schyłkowym okresie działalności gospodarczej szukali wsparcia w różnych instytucjach wspierających sektor MŚP w województwie lubuskim (np. centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe etc.). Wyniki badania w tym zakresie zostały zaprezentowane poniżej.

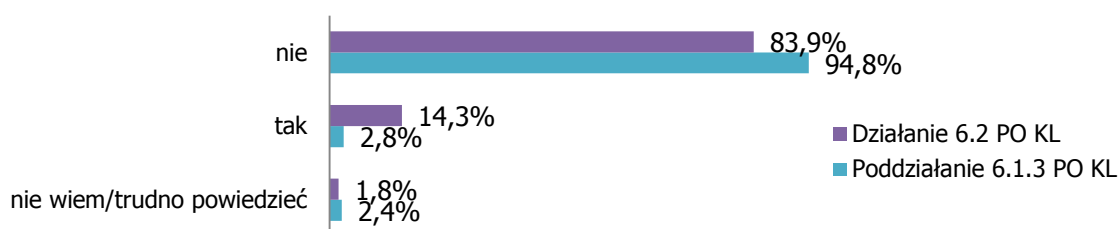
Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 84. Czy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy wśród instytucji takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom itp.?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Wykres nr 85. Czy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy wśród instytucji takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom itp.? – w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

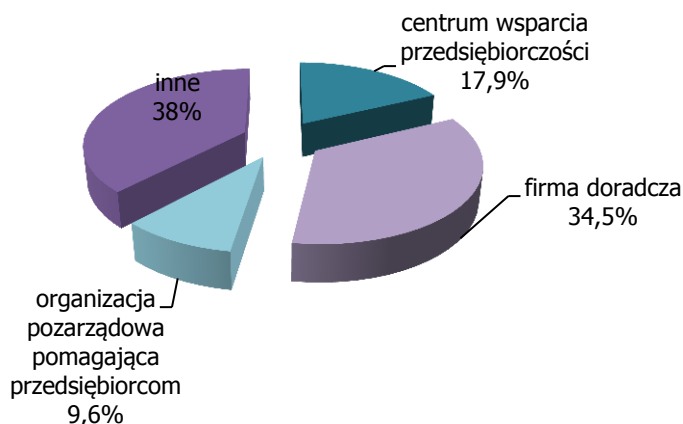
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Zdecydowana większość (93,6%) uczestników projektów, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej nie próbowała korzystać ze wsparcia tego typu instytucji. O pomoc zewnętrzną w schyłkowym okresie działalności firmy starało się zaledwie 4,1% badanych uczestników projektów, którzy nie prowadzą już działalności gospodarczej. Zaobserwowano, że **zdecydowanie częściej o tego typu wsparcie starali się uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.** Może to być spowodowane tym, że w toku szkoleń i doradztwa uczestnicy tych projektów mieli możliwość zaznajomienia się z systemem wsparcia sektora MSP w województwie lubuskim i dowiedzieć się, że są instytucje, których zadaniem jest pomoc dla firm.

Tych uczestników projektów, którzy zadeklarowali, że poszukiwali wsparcia dla swojej firmy bezpośrednio przed zakończeniem działalności poproszono o wskazanie typu instytucji, w której poszukiwali wsparcia. Wyniki zaprezentowano na poniższym wykresie.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 86. W jakiego typu instytucjach szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej?

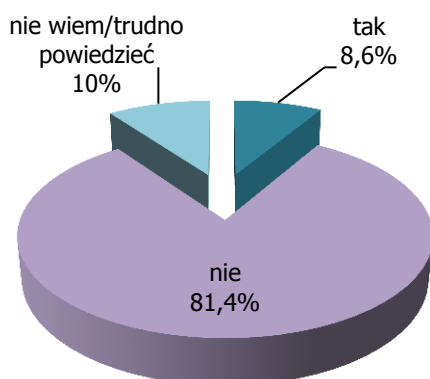

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Badani uczestnicy projektów szukali wsparcia bezpośrednio przed zakończeniem działalności gospodarczej w instytucjach o różnym charakterze – najczęściej w firmach doradczych. Z usług centrum wsparcia przedsiębiorczości skorzystano w niespełna 18% analizowanych przypadków, natomiast z usług organizacji pozarządowych w zaledwie niecałych 10% przypadków. Respondenci wskazywali także na takie instytucje jak: powiatowy urząd pracy, powiatowe centrum pomocy rodzinie oraz firma prywatna (nie konsultingowa).

Badanych, którzy próbowali pozyskać wsparcie w tego typu instytucjach poproszono o określenie, czy uzyskali od nich wsparcie.

Wykres nr 87. Czy uzyskał(a) Pan(i) wsparcie od tych instytucji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego.

Zdecydowana większość badanych nie uzyskała oczekiwanego wsparcia od instytucji, do których się zgłosiła po pomoc. Wynik ten może świadczyć o braku skuteczności systemu wsparcia sektora MSP w województwie lubuskim lub o braku odpowiedniego rozeznania uczestników projektów na temat funkcjonowania tego systemu i możliwości uzyskania wsparcia adekwatnego do ich potrzeb.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Czy osoby, które uczestniczyły w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, a nie uzyskały dofinansowania, rozpoczęły działalność gospodarczą? Jeśli tak, to jaki jest to procent osób? Jeśli nie, to dlaczego?

Analiza zawartości CEIDG uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL, którzy nie otrzymali dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach projektu wykazała, że ok. 25% z nich pomimo tego założyło działalność gospodarczą w późniejszym okresie. Można przypuszczać, że pozostała część uczestników analizowanych projektów nie założyła działalności gospodarczej, gdyż nie udało im się pozyskać kapitału niezbędnego na rozpoczęcie działalności gospodarczej (wsparcie kapitałowe ocenione zostało przez badanych jako najbardziej pomocne do rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej).

Identyfikacja luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020

W zakresie niniejszej ewaluacji przewidziano także analizę potencjalnych luk prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020. Dane dotyczące luk i barier prawnych zostały pozyskane zarówno dzięki analizie desk research, jak również przeprowadzonym indywidualnym wywiadam pogłębionym, w szczególności z pracownikami powiatowych urzędów pracy.

Podstawową barierą prawną, która została zidentyfikowana poprzez analizę zapisów prawnych regulujących wdrażanie projektów unijnych są przepisy określające uprawnienia do skorzystania z usług oraz instrumentów rynku pracy. Art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, określa kategorie osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, do których kierowane mogą być instrumenty rynku pracy. Rozwiązanie takie zostało wprowadzone w celu wspomaganie osób, których sytuacja zawodowa jest ciężka i bez wsparcia będzie trudno im ją zmienić. Jednakże w praktyce realizacji projektów m.in. przez powiatowe urzędy pracy, **konieczność wspierania osób objętych wyżej wymienioną ustawą ogranicza możliwość doboru instrumentów rynku pracy adekwatnych do indywidualnej sytuacji danej osoby bezrobotnej**. Istnienie takiego katalogu w ustawie powoduje utrudnienia w dopasowaniu wsparcia rynku pracy do potrzeb osób najbardziej potrzebujących. **Identyfikacja najbardziej problematycznych grup osób powinna odbywać się na poziomie lokalnym, poprzez pracowników poszczególnych powiatowych urzędów pracy, nie na poziomie ustawowym**.¹⁴

Bariera ta wskazywana była w wielu rozmowach z przedstawicielami powiatowych urzędów pracy: *dla nas największym problemem są ludzie między 25-50 rokiem życia*.

Narzucone kryteria - mamy projekt skierowany do osób do 25 roku życia po pięćdziesiątce, długotrwale bezrobotni i osoby niepełnosprawne. Jakby my musimy się też wpasowywać w te kryteria w te uwarunkowania (...) to też jest pewnym rodzajem problemu, bo to wsparcie mogłoby być na danym terenie (...) lepiej rozłokowane gdyby nie były tak zawężone te grupy. Bo jednak kończą już

¹⁴ Ocena barier i luk prawnych w kontekście efektywnej realizacji wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Coffey International Development, 2012 r.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

26. rok życia i w zasadzie można powiedzieć, że jeżeli chodzi o EFS, to nie mogę z niczego skorzystać, bo nie jestem niepełnosprawna ani długotrwale bezrobotna.

Informacje przekazane przez pracowników powiatowych urzędów pracy mówią o tym, że osoby znajdujące się w grupie wiekowej 40+ często są osobami posiadającymi bogate doświadczenie zawodowe oraz niejednokrotnie bardziej sprecyzowane plany, pomysły na założenie konkretnej działalności gospodarczej w stosunku do osób poniżej 25 roku życia, wchodzących dopiero na rynek pracy: *osoby długotrwale bezrobotne nie mają już bardzo często motywacji, często ta osoba nie ma predyspozycji do jej [firmy] prowadzenia i to jest w przypadku dotacji (...) dość poważne utrudnienie. Przy osobach do 25 roku życia - nie oszukujemy się te osoby nie mają doświadczenia bardzo często właściwie nawet takiego życiowego. Przy osobach po pięćdziesiątce doświadczenie życiowe jest, też doświadczenie zawodowe, ale często kwalifikacje odbiegają od tych które są potrzebne na rynku.*

Osoby z kategorii wiekowej 40+ (nieposiadające dodatkowo innego statusu) nie są wspierane przez projekty realizowane w ramach analizowanych Działań/Poddziałań, co utrudnia pracownikom PUP udzielenie wsparcia osobom, które faktycznie go potrzebują - *no nie oszukajmy się wskaźnik trzeba osiągnąć.*

Wśród barier i luk prawnych dotyczących projektów unijnych, dotyczących bezpośrednio powiatowych urzędów pracy, ich pracownicy wskazują również **zakaz zatrudniania i wykorzystania środków pochodzących z EFS na zatrudnienie dodatkowych osób do realizacji projektów**: *Projekty systemowe są jednymi z największych w kraju jeżeli chodzi o urzędy pracy, liczbowo. Ani złotówki nie dostajemy na promocję, na zatrudnienie. Musimy to robić własnymi siłami, samorządy nie mają pieniędzy. (...) Powiem tak: no jeżeli ja mam w tej chwili 673 osoby podopieczne w projekcie, muszą to zrobić kadrą, która obsługuje też urząd. Łącznie obsługujemy kilka tysięcy osób w ciągu roku w aktywizacji samej.*

Według pozyskanych informacji, brak dodatkowych osób zatrudnianych przez powiatowe urzędy pracy odbija się na indywidualnym podejściu do uczestników projektów, gdyż zbyt mała liczba pracowników PUP musi zajmować się zbyt dużą liczbą wspieranych osób.

Część uczestników indywidualnych wywiadów pogłębionych - przedstawicieli instytucji realizujących projekty (WUP i PUP), nie wskazała żadnych barier, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL: *luki prawne w naszym rozumowaniu (...) raczej nie funkcjonują, bo rozporządzenia dotyczące przyznawania pomocy (...) były precyzyjne.*

Raczej tutaj nie ma żadnych (...) luk czy też (...) niejasności. Wszystko jest jasno określone.

Jaka jest zrozumiałość przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL posiadają odpowiednie kompetencje, umożliwiające poprawne zrozumienie zapisów prawnych? Które przepisy sprawiają uczestnikom badania największe trudności?

Wsparcie na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w ramach Działania 6.2 oraz Poddziałania 6.1.3 w większości przypadków jest połączone ze wsparciem szkoleniowym z zakresu księgowości, rachunkowości, które ma na celu przekazanie uczestnikom dodatkowej wiedzy w tym zakresie.

Uczestnicy projektów zapytani zostali podczas indywidualnych oraz telefonicznych wywiadów pogłębionych o to, czy przepisy prawne regulujące funkcjonowanie działalności gospodarczej są dla

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

nich zrozumiałe. Podczas wywiadów odnotowano m.in. odpowiedzi informujące, że badani nie mają w tym zakresie większych problemów: *ja myślę, że jest dosyć to jasno. (...) ja się zgłosiłem tylko do urzędu pracy i tam mi przekazano te wszystkie dokumenty i nie miałem problemu z wypełnieniem.*

No dla mnie było dosyć dużo rzeczy jasnych, bo z działalnością miałam do czynienia w pracy – z osobami, które prowadzą działalność, bo wcześniej pracowałam w banku, także dla mnie to było jasne.

Szczegółowa analiza pozyskanych opinii przynosi jednakże odmienną informację. Zdecydowana większość badanych posiada negatywne odczucia, dotyczące przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą w Polsce. Istotny jest fakt, że badani na ogół nie potrafią wskazać konkretnych, pojedynczych aspektów prawnych, które sprawiają im trudności. Potwierdzeniem tego rodzaju problemów wydają się także słowa eksperta ds. przedsiębiorczości: *wniosek o charakterze ogólnym - to jest problem ilości przepisów (...).*

Przedsiębiorcy wyrażają się negatywnie o całym obowiązującym systemie: *na pewno takiemu przeciętnemu człowiekowi to jest ciężko się w tym rozeznąć. To już są takie niuanse, kruczki i ktoś, kto po prostu siedzi na stałe w przepisach to dla niego pewnie się wydaje proste, ale przeciętnemu człowiekowi – pracodawcy, czy pracownikowi no na pewno ciężko jest to ogarnąć.*

Zgodnie ze słowami eksperta ds. przedsiębiorczości samo założenie firmy nie stanowi w chwili obecnej problemu, proces ten został bardzo uproszczony w ostatnich latach: *sama formuła rozpoczęcia działalności gospodarczej - ona naprawdę została uproszczona w ostatnich latach i należy to ocenić bardzo pozytywnie (...). W ciągu jednego dnia od wpłynięcia decyzji jestem w stanie założyć działalność gospodarczą i od kolejnego dnia zacząć funkcjonowanie, funkcjonowanie na rynku.*

Problemy ze zrozumieniem i interpretacją przepisów prawnych pojawiają się w dużej części już po rozpoczęciu działalności gospodarczej – *po rozpoczęciu działalności gospodarczej przedsiębiorca zostaje sam i w szczególności ludzie jakby niemający (...) kierunkowego wykształcenia, a przecież nie o to chodzi, aby wszyscy byli ekonomistami, czy pracownikami, oni mają problem z przebrnięciem przez te, przez te przepisy, wypełnieniem formalności.*

Potwierdzeniem słów eksperta ds. przedsiębiorczości jest fakt, iż wiele osób, które wzięły udział w badaniu ewaluacyjnym, decyduje się zlecić kwestie rozliczeniowe, podatkowe, formalne własnej firmie zewnętrznemu podmiotowi, pomimo tego, że zakres szkoleń obejmował również rachunkowość i księgowość: *Jest to ciężkie. Jest potrzebna pomoc. Najlepiej właśnie księgowej, która na bieżąco reaguje i doradza. (...) to, co było na przykład na szkoleniu albo przed rozpoczęciem działalności, to człowiek słucha, stara się to zrozumieć, ale to jest na tyle zawile i takie mało wpadające też w ucho.*

Efektywność wsparcia

Ocena efektywności wsparcia wymagała dokonania obliczeń statystycznych dotyczących kosztów analizowanych projektów oraz kosztów poszczególnych elementów składowych projektu (kosztów poszczególnych form wsparcia zastosowanych w projekcie). By zobrazować skalę kosztów najlepiej przedstawić je w odniesieniu do 1 uczestnika projektu.

W przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL koszty realizacji projektów dla wszystkich uczestników nie zostały uwzględnione z tego względu, iż projekty realizowane w ramach tego Poddziałania zawierają

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

wiele form wsparcia, z których niewielka część przeznaczona jest na wsparcie osób, które rozpoczynają własną działalność gospodarczą – średni koszt projektów były znacznie zawyżony. W związku z tym w niniejszym opracowaniu, przygotowano zestawienie średnich kosztów dotacji udzielonych na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu, który ją otrzymał. Zastosowane rozwiązanie nie uwzględnia kosztów szkoleń poniesionych przez projektodawców, jednakże szacunek będzie bardziej zbliżony do faktycznych kosztów wsparcia osób zakładających firmy poniesionych przez PUP, niż w przypadku uwzględnienia całkowitej liczby osób, które otrzymały wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.3.

Dane na temat kosztów projektów powinny być następnie zestawione z danymi na temat ich skuteczności. W efekcie otrzymamy syntetyczną miarę faktycznego kosztu uzyskania wymiernego efektu (w tym wypadku jest to „założenie przedsiębiorstwa przez uczestnika projektu”), którą można za miarę efektywności udzielonego wsparcia.

Koszt na jednego uczestnika projektu (wszyscy uczestnicy)

W tabeli poniżej zaprezentowano koszt projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu. Średni koszt dotyczy wszystkich uczestników projektu - zarówno tych, którzy założyli działalność gospodarczą, jak i tych, którzy nie założyli działalności gospodarczej w ramach projektu

Tabela nr 14. Średni koszt projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	38 000,90 zł
Poddziałanie 6.1.3	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

Średni koszt projektu w przeliczeniu na jedną osobę w przypadku Działania 6.2 wyniósł niewiele ponad 38 tys. zł.

Z uwagi na fakt, że w poszczególnych projektach różne były proporcje zastosowanych form wsparcia (intensywność wsparcia przy zastosowaniu danej formy wsparcia), interesujące są dane na temat kosztów poszczególnych form wsparcia w ramach projektów. Wyniki przedstawione zostały w tabelach zamieszczonych poniżej:

Tabela nr 15. Koszt szkoleń przeprowadzonych w ramach projektu w przeliczeniu na 1. uczestnika projektu

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	2 469,56 zł
Poddziałanie 6.1.3	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

W przypadku Działania 6.2 koszty szkoleń wyniosły prawie 2 500 zł na jednego uczestnika projektu.

Należy zauważyć, że w przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL realizowane szkolenia dotyczące prowadzenia własnej działalności gospodarczej były o wiele bardziej rozbudowane, niż w przypadku szkoleń zawartych w projektach systemowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy, które ograniczały się do podstaw przedsiębiorczości („ABC przedsiębiorczości”). Można przypuszczać, że koszt szkoleń projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 jest niższy w porównaniu do Poddziałania 6.2, jednakże kwota ta jest trudna do oszacowania z przyczyn opisanych we wstępie niniejszego podrozdziału.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Koszt na jednego uczestnika projektu, który założył działalność gospodarczą

W tabeli poniżej zaprezentowano koszt projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu, który założył własną działalność gospodarczą. Średni koszt dotyczy wyłącznie tych uczestników projektu, którzy założyli działalność gospodarczą. Tym samym koszt ten można uznać za miarę efektywności udzielonego wsparcia na założenie własnej działalności gospodarczej.

Tabela nr 16. Średni koszt projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który założył działalność gospodarczą

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	63 504,86 zł
Poddziałanie 6.1.3	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

Koszt osiągnięcia zdefiniowanego na początku niniejszego podrozdziału efektu tj. „założenie działalności gospodarczej przez uczestnika projektu” wyniósł w przypadku Działania 6.2 PO KL 63 504,86 zł.

Poniżej przedstawiono średni koszt form wsparcia, które otrzymali wyłącznie uczestnicy projektu, którzy założyli własną działalność gospodarczą w wyniku udziału w projekcie.

Tabela nr 17. Koszt dotacji udzielonych na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w ramach projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który otrzymał dotację

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	39 043,60 zł
Poddziałanie 6.1.3	14 762,43 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

Średnie koszty dotacji udzielonych na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu, który ją otrzymał są zróżnicowane – koszt ten jest ponad dwukrotnie wyższy w przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 6.2. Różnicowanie w wysokości przyznawanej uczestnikom projektów dotacji jest jedną z głównych przyczyn większej kosztowności projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL.

Tabela nr 18. Koszt wsparcia pomostowego udzielonego w ramach projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który otrzymał dotację

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	7 775,25 zł
Poddziałanie 6.1.3	0,00 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

Koszt wsparcia pomostowego udzielonego w ramach projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu wynosi w projektach realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL ok. 7 800 zł/os. W przypadku Poddziałania 6.1.3 koszt ten nie wystąpił, gdyż w projektach systemowych realizowanych przez powiatowe urzędy pracy wsparcie pomostowe nie było udzielane.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Tabela nr 19. Średnia wartość wydatków poniesionych ze środków PO KL na wdrażanie Działania 6.2 PO KL oraz Poddziałania 6.1.3 PO KL (w zakresie wsparcia przedsiębiorczości) w przeliczeniu na 1 nowo powstałą firmę, która jest aktywna w momencie realizacji badania.

Działanie/Poddziałanie	Koszt średni
Działanie 6.2	ok. 156 tys. zł.
Poddziałanie 6.1.3	ok. 40 tys. zł.
Ogółem	ok. 55 tys. zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektu.

W powyższym zestawieniu uwzględniono uzyskane dane dotyczące liczby firm funkcjonujących w momencie trwania badania. Z przyczyn opisanych szczegółowo we wstępie niniejszego podrozdziału w niniejszym zestawieniu w przypadku projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 uwzględniono średni koszt dotacji udzielonych na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu, który ją otrzymał. Zastosowane rozwiązanie nie uwzględnia kosztów szkoleń poniesionych przez projektodawców, jednakże szacunek będzie bardziej zbliżony do faktycznych kosztów wsparcia osób zakładających firmy poniesionych przez PUP, niż w przypadku uwzględnienia całkowitej liczby osób, które otrzymały wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.

Projekty realizowane w ramach Działania 6.2 PO KL cechują się wyższym kosztem, co nie przekłada się na trwałość powstałych firm. W związku z tym efektywność projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL jest wyższa – średni koszt przeznaczony w przeliczeniu na 1 nowopowstałą firmę, która była aktywna w momencie realizacji badania wyniósł ok. 40 tys. zł. W przypadku Działania 6.2 PO KL koszt ten jest niemal czterokrotnie wyższy. Różnicę tę można wytłumaczyć przede wszystkim wysokimi kosztami szkoleń i doradztwa realizowanych w ramach projektów konkursowych, które „obciążają” ogólny koszt projektu oraz wyższym kosztem samej dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej (do 40 tys. zł w przypadku Działania 6.2 PO KL).

Oceniając efektywność interwencji publicznej należy jednakże uwzględnić fakt, że w ogólnej liczbie osób wspartych środkami na rozpoczęcie działalności gospodarczej zdecydowanie dominują uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (stanowią 88,2% wszystkich, podczas gdy uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL stanowią jedynie 11,8% tych osób). W zbiorczym zestawieniu koszty założenia i funkcjonowania jednej nowo powstałej działalności gospodarczej (funkcjonującej w momencie przeprowadzania badania ewaluacyjnego w ramach Działania VI Osi Priorytetowej PO KL) wyniosły około 55 tys. zł. W świetle tych danych efektywność interwencji publicznej ocenić można zatem raczej pozytywnie.

Podsumowanie

- Struktura branżowa firm założonych przez uczestników projektów jest rozdrobniona. Najczęściej firmy zakładane były w branży „handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” (27,6% analizowanych przypadków) oraz „budownictwo” (22,8% analizowanych przypadków).
- Spośród 4 ogólnych sektorów gospodarki (produkcja – przemysł i rolnictwo, handel, budownictwo, usługi), większość uczestników analizowanych projektów zdecydowała się na rozpoczęcie działalności gospodarczej w sektorze usługowym, po ok. 20% w sektorze handlu i budownictwa, natomiast tylko nieco ponad 10% w sektorze produkcyjnym.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL częściej niż uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL zakładali firmy w sektorze produkcyjnym.
- Do momentu realizacji badania przetrwało łącznie 38,0% wszystkich badanych firm.
- Wskaźnik firm, które przetrwały do momentu realizacji badania założonych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL jest bardzo zbliżony (odpowiednio 37,4% i 40,7%).
- Na trwałość firm istotnie wpływają czynniki społeczno-demograficzne, takie jak:
  - wykształcenie (najlepiej na rynku radzą sobie firmy założone przez uczestników projektów z wykształceniem wyższym),
  - płeć (trwalsze są firmy założone przez mężczyzn),
  - lokalizacja przedsiębiorstwa (najtrwalsze są przedsiębiorstwa założone w powiatach zielonogórskim i świebodzińskim, natomiast najmniej trwałe przedsiębiorstwa z powiatu strzelecko-drezdeneckiego),
  - status przedsiębiorcy w momencie przystąpienia do projektu (najtrwalsze są firmy założone przez osoby uczące się lub kształcące się, natomiast najmniej trwałe firmy założone przez osoby długotrwale bezrobotne).
  - branża/sektor gospodarki, w którym funkcjonuje firma (najtrwalsze są firmy funkcjonujące w sektorze produkcyjnym, natomiast najmniej trwałe firmy funkcjonujące w sektorze usługowym).
- Główne przyczyny zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestników analizowanych projektów to:
  - czynniki o charakterze popytowym (brak klientów),
  - brak płynności finansowej,
  - przyczyny osobiste, w tym m.in. zły stan zdrowia, konieczność opieki nad dziećmi
  - zbyt wysokie koszty utrzymania oraz prowadzenia działalności firmy, w tym także wysokie koszty obowiązkowych ubezpieczeń społecznych (ZUS).
- W wyniku analizowanej interwencji publicznej powstało 5180 firm, z czego 88,2% powstało w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.
- Firmy założone w ramach analizowanych projektów stanowią ok. 8% wszystkich firm powstałych w województwie lubuskim w badanym okresie (lata 2008 – 2013).
- 33% firm aktywnych w momencie realizacji badania tworzyło w przeszłości lub tworzy aktualnie pośrednie miejsca pracy (inne niż miejsca pracy zajmowane przez samego przedsiębiorcę).
- Łączna szacunkowa liczba miejsc pracy powstała przy wsparciu w ramach analizowanych projektów to 7880, co stanowi ok. 0,3% wszystkich miejsc pracy funkcjonujących w województwie lubuskim w badanym okresie.
- W momencie realizacji badania – oprócz bezpośrednich miejsc pracy – występuje także ok. 1000 pośrednich miejsc pracy w firmach utworzonych przez uczestników analizowanych projektów.
- Częściej pośrednie miejsca pracy tworzą firmy powstałe w ramach Działania 6.2 PO KL.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

- Wyraźnie wyższe przychody i dochody oraz szerszy zasięg rynku mają firmy założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL niż te założone przez uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL.
- Identyfikacja najbardziej problematycznych grup osób powinna odbywać się na poziomie lokalnym, poprzez pracowników poszczególnych powiatowych urzędów pracy, nie na poziomie ustawowym.
- Zdecydowana większość badanych posiada negatywne odczucia, dotyczące przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą w Polsce.
- Badani na ogół nie potrafią wskazać konkretnych, pojedynczych aspektów prawnych, które sprawiają im trudności, przedsiębiorcy wyrażają się negatywnie o całym obowiązującym systemie.
- Średni koszt powstania 1 firmy w ramach analizowanych projektów to niecałe 21 tys. zł, natomiast koszt powstania 1 firmy aktywnej w momencie realizacji badania to ok. 55 tys. zł.

5. Podsumowanie wyników badania

W niniejszym rozdziale dokonano syntetycznego podsumowania wyników badania ewaluacyjnego poprzez ocenę stopnia realizacji poszczególnych kryteriów ewaluacyjnych. Do każdego z kryteriów zastosowanych w niniejszym badaniu (skuteczność, użyteczność, trwałość, efektywność) przyporządkowano jeden lub kilka wskaźników o charakterze ilościowym, które można uznać za najlepsze miary osiągnięcia celów analizowanej interwencji publicznej. W tabeli zamieszczonej poniżej znajdują się kolejno następujące elementy: wskaźnik, źródło danych do pomiaru wskaźnika, osiągnięta wartość wskaźnika oraz założona skala oceny. Ten ostatni element z racji braku ogólnie przyjętych, obiektywnych norm oceny tego typu projektów został skonstruowany arbitralnie przez ewaluatora. Pod tabelą znajduje się krótki opis wyników oceny stopnia realizacji kryteriów ewaluacyjnych.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
Skuteczność			
Liczba osób, które rozpoczęły własną działalność gospodarczą przy wsparciu w ramach 6.1.3 i 6.2 PO KL w województwie lubuskim.	PEFS 2007	5180	-
Liczba osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą przy wsparciu w ramach 6.1.3 i 6.2 PO KL w województwie lubuskim w stosunku do ogólnej liczby osób, które rozpoczęły działalność w badanym okresie w województwie lubuskim.	PEFS 2007 w zakresie identyfikacji liczby osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą przy wsparciu w ramach PO KL. GUS w zakresie diagnozy liczby nowo powstałych przedsiębiorstw w województwie lubuskim w badanym okresie.	7,9%	0 – 2,5 % - nieskuteczny, 2,51% - 5,0% - raczej nieskuteczny 5,01% - 7,5% - umiarkowanie skuteczny 7,51% - 10,00% - raczej skuteczny powyżej 10,00% -
Liczba powstałych bezpośrednich (zajmowanych przez samych przedsiębiorców) oraz pośrednich (utworzonych przez tych przedsiębiorców) miejsc pracy.	PEFS 2007 w zakresie diagnozy liczby bezpośrednich miejsc pracy. Badanie ankietowe w zakresie diagnozy liczby pośrednich miejsc pracy.	5180 bezpośrednich miejsc pracy. Ok. 2700 pośrednich miejsc pracy. Łączna szacunkowa liczba miejsc pracy powstała przy wsparciu	-

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
		w ramach analizowanych projektów: 7880 .	
Średnioroczna liczba powstałych w wyniku realizacji projektów bezpośrednich (zajmowanych przez samych przedsiębiorców) oraz pośrednich (utworzonych przez tych przedsiębiorców) miejsc pracy w stosunku do średniorocznej ogólnej liczby miejsc pracy funkcjonujących w badanym okresie w województwie lubuskim (liczby osób pracujących).	PEFS 2007 w zakresie diagnozy liczby bezpośrednich miejsc pracy. Badanie ankietowe w zakresie diagnozy liczby pośrednich miejsc pracy. GUS (BAEL) w zakresie diagnozy ogólnej liczby miejsc pracy funkcjonujących w badanym okresie w województwie lubuskim (liczby osób pracujących).	Średnioroczna liczba powstałych w wyniku realizacji projektów miejsc pracy wynosi ok. 1,3 tys. (7880/6). Średnioroczna ogólna liczba miejsc pracy w województwie lubuskim wynosi ok. 413,5 tys. Wartość wskaźnika: 0,314% .	0 - 0,15 % - nieskuteczny, 0,16% - 0,3% - raczej nieskuteczny 0,31% - 0,45% - umiarkowanie skuteczny 0,46% - 0,6% - raczej skuteczny powyżej 0,6% - skuteczny
Użyteczność			
Użyteczność - dotacja inwestycyjna. Odsetek odpowiedzi pozytywnych („zdecydowanie wystarczająca” lub „raczej wystarczająca”) w badaniu ankietowym na pytanie kwestionariuszowe „P36 W jakim stopniu ta kwota była wystarczająca na rozpoczęcie Pana/Pani	Badanie ankietowe.	57,3%	0,0% – 30,0% - nieużyteczne, 30,1 – 45,0% - raczej nieużyteczne, 45,1% - 60% - umiarkowanie użyteczne, 60,1% - 75% - raczej

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
działalności gospodarczej?"			użyteczne, Powyżej 75% - użyteczne.
Użyteczność – szkolenia. Odsetek odpowiedzi pozytywnych („zdecydowanie tak” lub „raczej tak”) w badaniu ankietowym na pytanie kwestionariuszowe „P43 Czy zakres tematyczny szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?”	Badanie ankietowe.	77,5%	0,0% – 30,0% - nieużyteczne, 30,1 – 45,0% - raczej nieużyteczne, 45,1% - 60% - umiarkowanie użyteczne, 60,1% - 75% - raczej użyteczne, Powyżej 75% - użyteczne.
Użyteczność - doradztwo przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej. Odsetek odpowiedzi pozytywnych („zdecydowanie tak” lub „raczej tak”) w badaniu ankietowym na pytanie kwestionariuszowe „P45 Czy zakres tematyczny doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację był	Badanie ankietowe.	78,3%	0,0% – 30,0% - nieużyteczne, 30,1 – 45,0% - raczej nieużyteczne, 45,1% - 60% - umiarkowanie użyteczne, 60,1% - 75% - raczej

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
Pana/Pani zdaniem odpowiedni?"			użyteczne, Powyżej 75% - użyteczne.
<p>Użyteczność - doradztwo po zarejestrowaniu działalności gospodarczej.</p> <p>Odsetek odpowiedzi pozytywnych („zdecydowanie tak” lub „raczej tak”) w badaniu ankietowym na pytanie kwestionariuszowe „P47 Czy zakres tematyczny doradztwa po założeniu firmy był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?"</p>	Badanie ankietowe.	65,6%	0,0% – 30,0% - nieużyteczne, 30,1 – 45,0% - raczej nieużyteczne, 45,1% - 60% - umiarkowanie użyteczne, 60,1% - 75% - raczej użyteczne, Powyżej 75% - użyteczne.
<p>Użyteczność – ogółem formy wsparcia.</p> <p>Powyżej określone zostały wartość wskaźnika użyteczności oddzielnie dla poszczególnych form wsparcia oferowanych w ramach analizowanych projektów. Wskaźniki cząstkowe zostały uśrednione w celu obliczenia</p>	Badanie ankietowe.	69,7%	0,0% – 30,0% - nieużyteczne, 30,1 – 45,0% - raczej nieużyteczne, 45,1% - 60% - umiarkowanie użyteczne, 60,1% - 75% - raczej

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny																
wartości ogólnego wskaźnika użyteczności wsparcia oferowanego w ramach projektów.			użyteczne, Powyżej 75% - użyteczne.																
Trwałość																			
Odsetek firm aktywnych w momencie realizacji badania (ogółem i w podziale na rok założenia firmy).	CEIDG	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Rok założenia firmy</th> <th>Wskaźnik firm aktywnych w momencie badania</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2008 r.</td> <td>22,2%</td> </tr> <tr> <td>2009 r.</td> <td>28,7%</td> </tr> <tr> <td>2010 r.</td> <td>32,5%</td> </tr> <tr> <td>2011 r.</td> <td>42,5%</td> </tr> <tr> <td>2012 r.</td> <td>57,1%</td> </tr> <tr> <td>2013 r.</td> <td>73,7%</td> </tr> <tr> <td>Ogółem</td> <td>38,0%</td> </tr> </tbody> </table>	Rok założenia firmy	Wskaźnik firm aktywnych w momencie badania	2008 r.	22,2%	2009 r.	28,7%	2010 r.	32,5%	2011 r.	42,5%	2012 r.	57,1%	2013 r.	73,7%	Ogółem	38,0%	Poniżej 30% - nietrwały, 30% – 40% - raczej nietrwały, 41% – 50% - umiarkowanie trwałe, 51% - 60% - raczej trwałe, powyżej 60% - trwałe.
		Rok założenia firmy	Wskaźnik firm aktywnych w momencie badania																
		2008 r.	22,2%																
		2009 r.	28,7%																
		2010 r.	32,5%																
		2011 r.	42,5%																
		2012 r.	57,1%																
		2013 r.	73,7%																
		Ogółem	38,0%																

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
Efektywność			
Średnia wartość wydatków poniesionych ze środków PO KL na wdrażanie Działania 6.2 PO KL oraz Poddziałania 6.1.3 PO KL (w zakresie wsparcia przedsiębiorczości) w przeliczeniu na 1 nowo powstałą firmę.	PEFS 2007 w zakresie diagnozy liczby powstałych firm (udzielonych dotacji) w ramach projektów. Wnioski o dofinansowanie projektu w zakresie diagnozy ogólnych kosztów projektu (w przypadku Działania 6.2 PO KL) lub kosztów udzielenia dotacji (w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL). UWAGA! Zastosowano odmienną metodologię liczenia kosztów projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (uwzględniono jedynie koszty dotacji) i w ramach Działania 6.2 PO KL (uwzględniono wszystkie koszty projektów).	Poddziałanie 6.1.3 PO KL: ok. 15 tys. zł. Działanie 6.2 PO KL: ok. 63,5 tys. zł. Ogółem: ok. 20,7 tys. zł.	do 20 tys. zł - efektywny 20,01 - 40 tys. zł - raczej efektywny 40,01 - 60 tys. zł - ani efektywny, ani nieefektywny 60,01 - 80 tys. zł - raczej nieefektywny powyżej 80 tys. zł - nieefektywny.
Średnia wartość wydatków poniesionych ze środków PO KL na wdrażanie Działania 6.2 PO KL oraz Poddziałania 6.1.3 PO KL (w zakresie wsparcia przedsiębiorczości) w przeliczeniu	PEFS 2007 w zakresie diagnozy liczby powstałych firm (udzielonych dotacji) w ramach projektów. Wnioski o dofinansowanie projektu w zakresie diagnozy ogólnych kosztów	Poddziałanie 6.1.3 PO KL: ok. 40 tys. zł. Działanie 6.2 PO KL: ok. 156 tys. zł. Ogółem: ok. 55 tys. zł.	do 40 tys. zł - efektywny 40,01 - 80 tys. zł - raczej efektywny 80,01 - 120 tys. zł - ani efektywny, ani nieefektywny

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wskaźnik	Źródło danych do pomiaru wskaźnika	Wartość wskaźnika	Założona skala oceny
<p>na 1 nowo powstałą firmę, która jest aktywna w momencie realizacji badania.</p>	<p>projektu (w przypadku Działania 6.2 PO KL) lub kosztów udzielenia dotacji (w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL).</p> <p>CEIDG w zakresie diagnozy trwałości firm (aktywności w momencie realizacji badania).</p> <p>UWAGA! Zastosowano odmienną metodologię liczenia kosztów projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (uwzględniono jedynie koszty dotacji) i w ramach Działania 6.2 PO KL (uwzględniono wszystkie koszty projektów).</p>		<p>120,01 - 160 tys. zł - raczej nieefektywny</p> <p>powyżej 160 tys. zł - nieefektywny.</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Podsumowując dane zawarte w tabeli stwierdzić należy, że analizowane projekty są:

- (a) **Raczej skuteczne**, gdyż w sposób istotny zwiększają liczbę nowo powstałych podmiotów gospodarki narodowej w województwie lubuskim w badanym okresie – aż 8% nowo powstałych firm w latach 2008 – 2013 to działalności gospodarcze założone przez uczestników analizowanych projektów. Na skuteczność analizowanej interwencji publicznej mają wpływ przede wszystkim projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL, w wyniku których powstało aż 88,2% firm. Firmy założone przez uczestników projektów wpływają również w umiarkowanym stopniu na ogólną liczbę miejsc pracy w województwie lubuskim. Łączna szacunkowa liczba miejsc pracy powstała przy wsparciu w ramach analizowanych projektów to 7880, co stanowi ok. 0,3% wszystkich miejsc pracy funkcjonujących w województwie lubuskim w badanym okresie. Na wynik ten składają się zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie miejsca pracy powstałe w firmach założonych przez uczestników analizowanych projektów. W momencie realizacji badania – oprócz bezpośrednich miejsc pracy – występuje także ok. 1000 pośrednich miejsc pracy w firmach utworzonych przez uczestników analizowanych projektów. Częściej pośrednie miejsca pracy tworzą firmy powstałe w ramach Działania 6.2 PO KL.
- (b) **Raczej użyteczne**, gdyż wszystkie formy wsparcia oferowane w ramach projektów oceniane są przez zdecydowaną większość uczestników dobrze lub bardzo dobrze. Najbardziej pomocną formą wsparcia w prowadzeniu działalności gospodarczej jest dotacja. Ponad połowa uczestników projektów nie zdecydowałaby się na rozpoczęcie działalności gospodarczej bez wsparcia finansowego uzyskanego w ramach projektu. Skala tzw. *deadweight effect* jest umiarkowanie wysoka. Niemal 60% uczestników projektów oceniło wysokość otrzymanej dotacji jako wystarczającą, a ok. 40% uznało ją za niewystarczającą. Pozostałe formy wsparcia udzielane w ramach projektów (wsparcie szkoleniowe, wsparcie doradcze, wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone) wskazywane były przez uczestników analizowanych projektów znacznie rzadziej jako najbardziej pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, jednakże także i te formy wsparcia uznać należy za adekwatne do potrzeb osób zakładających własne firmy. Wsparcie szkoleniowe oceniane jest przez ok. 75% badanych jako pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Liczba godzin szkoleniowych w projektach oceniana była w większości przypadków jako odpowiednia. Użyteczne dla uczestników analizowanych projektów jest także indywidualne doradztwo przed i po złożeniu wniosku o dotację, zarówno jeśli chodzi o tematykę doradztwa, jak i intensywność wsparcia (liczbę godzin doradztwa). Ponad 60% badanych, którzy otrzymali wsparcie pomostowe oceniło okres jego otrzymywania jako odpowiedni.
- (c) **Raczej nietrwale**, gdyż tylko 38% firm powstałych w wyniku interwencji publicznej funkcjonuje w momencie realizacji badania. Trwałość firm założonych przez uczestników analizowanych projektów różnicuje w niewielkim stopniu Działanie/Poddziałanie PO KL, w ramach którego przedsiębiorca uzyskał wsparcie (w ramach Poddziałania 6.1.3 wskaźnik firm aktywnych wynosi 37,4%, natomiast w ramach Działania 6.2 PO KL wskaźnik firm aktywnych wynosi 40,7%). Na trwałość firm w większym stopniu wpływają czynniki społeczno-demograficzne, takie jak wykształcenie uczestnika projektu (najlepiej na rynku radzą sobie firmy założone przez uczestników projektów z wykształceniem wyższym), płeć (trwalsze są firmy założone przez mężczyzn), lokalizacja przedsiębiorstwa (najtrwalsze są przedsiębiorstwa założone w powiatach zielonogórskim i świebodzińskim, natomiast najmniej trwałe przedsiębiorstwa z powiatu strzelecko-drezdeneckiego), status przedsiębiorcy w momencie przystąpienia do projektu (najtrwalsze są firmy założone przez osoby uczące się lub kształcące się, natomiast najmniej

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

trwałe firmy założone przez osoby długotrwale bezrobotne), branża/sector gospodarki, w którym funkcjonuje firma (najtrwalsze są firmy funkcjonujące w sektorze produkcyjnym, natomiast najmniej trwałe firmy funkcjonujące w sektorze usługowym). Bezpośrednie przyczyny braku trwałości firm (zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestników analizowanych projektów) to: czynniki o charakterze popytowym (brak klientów), brak płynności finansowej, przyczyny osobiste, w tym m.in. zły stan zdrowia, konieczność opieki nad dziećmi, zbyt wysokie koszty utrzymania oraz prowadzenia działalności firmy, w tym także wysokie koszty obowiązkowych ubezpieczeń społecznych (ZUS).

- (d) **Raczej efektywne**, gdyż średni koszt powstania nowej firmy przy wsparciu PO KL wynosi tylko nieco ponad 20,7 tys. zł, a średni koszt powstania firmy trwałej w momencie realizacji badania to ok. 55 tys. zł. Tym niemniej na raczej dobrą ocenę analizowanych projektów w kryterium efektywności decydujący wpływ ma fakt, że w ogólnej liczbie osób wspartych środkami na rozpoczęcie działalności gospodarczej zdecydowanie dominują uczestnicy projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (stanowią 88,2% wszystkich, podczas gdy uczestnicy projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL stanowią zaledwie 11,8% tych osób). Projekty realizowane w ramach Działania 6.2 PO KL uznać należy za raczej nieefektywne z uwagi na wysokie ich wysokie koszty na 1 osobę zakładającą firmę. Przyczyną relatywnie wysokich kosztów projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL są nie tylko wyższe dotacje przyznawane uczestnikom projektów (średnio prawie dwukrotnie wyższe niż w przypadku Poddziałania 6.1.3 PO KL), ale także wysokie koszty dodatkowych form wsparcia takich jak szkolenia, doradztwo, wsparcie pomostowe, a także przypuszczalnie wyższe koszty zarządzania projektami.

6. Case study

Case study 1

I. Informacje ogólne		
1.1	Informacje o beneficjencie	Płeć: kobieta Wiek:32 Wykształcenie: wyższe
1.2	Profil i branża działalności	Branża: odzieżowa Sekcja PKD: przetwórstwo przemysłowe Dział: produkcja odzieży, z wyłączeniem wyrobów futrzarskich
1.3	Rok założenia działalności	2013
1.4	Siedziba	Świdnica
1.5	Okres funkcjonowania firmy	18 miesięcy (firma funkcjonuje do chwili obecnej)
1.6	Tytuł projektu, w ramach którego otrzymano dofinansowanie	„Lubuski Przedsiębiorca” (realizowany przez Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze)
II. Charakterystyka przedsiębiorstwa		
2.1	Rozpoczęcie działalności	<p>Projekt „Lubuski Przedsiębiorca” realizowany był przez Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” Działania 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia.</p> <p>Sam fakt rozpoczęcia funkcjonowania działalności gospodarczej badana wiąże przede wszystkim z otrzymaniem środków pieniężnych w ramach projektu, w którym wzięła udział: „...założenie działalności było związane z otrzymaniem dofinansowania, tak więc w momencie otrzymania środków założyłam działalność (...) która już była planowana wcześniej, w związku z całym projektem przedsiębiorstwa”. Co warto podkreślić również to fakt, że w przypadku braku otrzymania tej kwoty raczej nie zdecydowałyby się ona na próbę pracy na własny rachunek.</p>

		<p>O początkach prowadzenia własnej firmy respondentka wypowiadała się raczej pozytywnie, wskazując przy tym jedynie na momenty, w których doświadczyła „drobnego stresu”, np. przy planowaniu wydatków, ustalaniu rzetelnych cen produktów, współpracy z osobami zewnętrznymi, czy po prostu pozyskiwaniu klientów. Swoje „początki” sama badana charakteryzuje w następujący sposób: <i>„...to znaczy ja jakoś od początku, w zasadzie, zarabiałam. Spokojnie zarabiałam na koszty i miałam jakieś dodatkowe pieniądze (nie mówię o wielkich pieniążkach). Natomiast byłam pełna zdziwienia, że mimo wszystko to nie jest tak, że musiałam dokładać. Spokojnie mogłam dokonać opłat i coś jeszcze zostawało, ale tak naprawdę zauważyłam, że firma jakby dużo większy rozwój [odnotowała], jak minął rok”.</i></p> <p>O czym warto również wspomnieć to jeden z elementów, na który wskazuje badana, a który jest bardzo ważny w początkowym okresie funkcjonowania firmy, a mianowicie zdobycie odbiorców na własne produkty. Według przedsiębiorcy wymaga to bowiem „największego wysiłku” i w pewnym sensie decyduje o dalszym powodzeniu, bądź nie.</p> <p>Warto podkreślić również rozsądek badanej w początkowym etapie, np. przy ustalaniu cen produktów: <i>„...no muszę jakoś wyważyć tę cenę pomiędzy tym moim zarobkiem, a tym ile klient jest mi w stanie za dany produkt dać, czyli nie jest to proste”.</i> Jak wspomina respondentka bezpośrednio wiąże się z tym stopniowe wypracowywanie schematów działań i usprawnień, które w miarę postępu funkcjonowania przedsiębiorstwa stają się dużo łatwiejsze. Jak charakteryzuje to badana: <i>„...w takiej kalkulacji też mi pomógł mąż, który mi opracował całą tabelę, gdzie wpisuję sobie ten koszt materiału i czas, który spędzam na wykonanie danego produktu - następnie podliczam wszystkie koszty związane z samą produkcją. Teraz to bardziej robię już na wyczucie. (...)”.</i></p>
2.2	Funkcjonowanie przedsiębiorstwa	<p>Badana wskazuje, że funkcjonowanie przedsiębiorstwa to przede wszystkim nauka cierpliwości i pokory, która w jej przypadku owocuje coraz większymi postęпами w rozwoju firmy: <i>„cały czas, nawet jak podejmuję się jakichś działań, już nauczyłam się tego, że nie mogę liczyć na to, że po każdym działaniu nagle będzie jakieś „boom”, tylko są to drobne rzeczy, które kielkują po jakimś czasie, natomiast to cały czas gdzieś tam owocuje, ale to nie jest tak, że jest jakiś nagły rozkwit”, „nauczyłam się, że takich efektów raczej na chwilę obecną nie mogę oczekiwać, obserwuje prostu drobne jakieś posunięcia...”.</i></p> <p>Badana charakteryzując funkcjonowanie przedsiębiorstwa podkreśla niezwykle ważny aspekt czasu, który trzeba poświęcić w celu „rozkręcenia” działalności, tak aby w przyszłości widzieć profity. Jak wspomina: <i>„...czas</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

poświęcony temu... ja myślę, że wiele osób gdzieś tam czasami poddaje się, bo zakłada jakąś działalność, a wiadomo każda działalność z początku wymaga mnóstwo czasu i faktycznie dopiero po jakimś czasie [przychodzą zyski]... wiadomo, że zdarzają się przypadki, że jest nagle nieoczekiwane boom, (...) genialny pomysł, złoty strzał, szczęście i w ogóle wszystko razem wzięte. Natomiast [częściej] jest to po prostu długa praca. Myślę, że nieraz mogłam się załamać i gdzieś tam mogła to porzuć, gdyby nie to, że robię to z wielką przyjemnością”.

O dużym zaangażowaniu badanej w nieprzerwane funkcjonowanie firmy świadczyć mogą również ciągłe działania marketingowe, które podejmuje ona w celu pozyskiwania zarówno rynków zbytu, jak i pojedynczych klientów. Co ważne i co akcentuje rozmówczyni nie ogranicza się ona do jednego źródła. Funkcjonowanie firmy wiąże się bowiem z ciągłym pozyskiwaniem odbiorców swoich produktów: *„...wcześniej w zasadzie pozyskiwałam mając już jakąś bazę, że tak powiem „fanów” na stronie, na Facebook’u, dalej w zasadzie to [już głównie z własnej strony internetowej sklepu], również przez znajomych - przez jakiś taki marketing szeptany i w między czasie kontakt[uję] się z butikami ślubnymi i innymi, które pośredniczą [w sprzedaży]”.* Charakteryzując rynek zbytu produktów to wartym podkreślenia wydaje się być fakt, że badana nie ogranicza się jedynie do rynków lokalnych, czy regionalnych. Jak wspomina jej działalność to głównie (ale nie tylko) działalność internetowa przy czym podejmuje ciągle odpowiednie działania, aby rynek odbiorców był jak najszerszy: *„ (...) sam sklep w wersji angielskiej, czyli no chciałabym, żeby mój sklep też funkcjonował na rynkach zagranicznych, nie przez pośredników”.*

Sprawne działanie przedsiębiorstwa to dla badanej także podejmowanie ciągłych inwestycji: *„...wiele osób dokonuje zakupu bezpośrednio przez sklep, nie kontaktując się ze mną więc tak naprawdę nie wiem skąd dany klient przybył, aczkolwiek na pewno jest to jakiś zwrot tych poczynionych działań [inwestycyjnych]”; „oczywiście jakieś elementy wprowadzam co sezon, natomiast rozważam wprowadzenie jakiegoś bardziej uniwersalnego, co kupują wszyscy”.*

W dobrym funkcjonowaniu przedsiębiorstwa podkreślić należy również fakt, iż rozmówczyni swój towar sprzedaje wyselekcjonowanej grupie odbiorców, do której dotarła poprzez analizę potrzeb na oferowane przez nią produkty. *„Sprzedaje w miejscach takich, (...) gdzie są bardziej wyselekcjonowane produkty. (...) Wiem, że tam trafia klient, który jest w stanie wydać odpowiednią kwotę na mój produkt. (...) no i również przez jakieś tam pośrednictwo gdzie w zasadzie są różne produkty, ale akurat produkty sprzedają się z mniejszą lub większą intensywnością więc tam*

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>wyczułam jak z tą sprzedażą jest – że ludzie są w stanie wydać takie pieniądze, poszukują takich produktów, a nie jakiejś gorszej jakości na przykład, czy tańszych”.</p>
2.3	Czynniki sukcesu	<p>Do jednego z podstawowych czynników sukcesu zaliczyć można w przypadku badanej przełożenie pasji na pracę zawodową. Respondentka wspomina, że „przed założeniem działalności zajmowała się tym dwa lata wcześniej - hobbyistycznie, poczyniła pierwsze kroki”. O przełożeniu zainteresowań na źródło zarobków świadczyć może również następujące słowa: „zawsze chciałam pracować w takiej branży, natomiast no z racji odradzania mi pójście na tego typu studia, wybrałam inne. W międzyczasie spotkałam panią, która się tego typu rzeczami zajmowała. Nabyłam u niej taki produkt. (...) Natomiast później uznałam, że on nie odpowiada do końca moim preferencjom estetycznym i chciałabym sama sobie coś zrobić i w zasadzie zaczęłam sama zdobywać informacje na ten temat, jak to wykonać, a następnie udałam się na warsztaty/ na szkolenie, żeby zdobyć wiedzę i w zasadzie zaczęłam wykonywać najpierw hobbyistycznie. Natomiast z czasem ludzie zaczęli to zauważać, zaczęło to się podobać więc postanowiłam, że będę to sprzedawać”.</p> <p>Za kolejny czynnik sukcesu firmy uznać można także wytrwałość badanej w prowadzeniu firmy. „myślę, że nieraz mogłam się załamać i gdzieś tam mogła to porzucić, gdyby nie to, że robię to z wielką przyjemnością, więc myślę, że tutaj połączenie po prostu pasji ma na pewno duże znaczenie, bo na pewno bym to robiła nie tak interesownie i chętnie”.</p> <p>Co podkreśla respondentka i na co z pewnością warto zwrócić uwagę to fakt, że pomoc na jaką liczyć może przedsiębiorca, stawiając pierwsze kroki na rynku jest jednym z podstawowych czynników, mających wpływ na przetrwanie działalności w pierwszym, kluczowym okresie: „mogłam liczyć na pomoc znajomych osób, więc spokojnie dałam radę”.</p> <p>Sama badana do czynników sukcesu swojej firmy zalicza również „w odpowiedni sposób trafioną reklamę oraz słuchanie klientów (słuchając jesteście w stanie stworzyć im, to czego oczekują)”.</p> <p>Bez wątpienia sukces firmy to także próba wyjścia na rynek międzynarodowy: „wystawiłam również teraz produkty na platformie międzynarodowej, na której można sprzedawać swoje dzieła więc od niedawna, w zasadzie od dwóch</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<i>miesiące, tam też prowadzę sprzedaż”.</i>
III. Wsparcie otrzymane w ramach projektu		
3.1	Szkolenie/ Doradztwo	<p>Badana w zakresie wsparcia szkoleniowego, które otrzymała wypowiada się w sposób bardzo pozytywny. Charakteryzuje ten element jako <i>dobre przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej</i>, podkreślając przy tym jednocześnie, że duży zakres potrzebnej wiedzy <i>wynika z rodzaju działalności i wykonywania wszystkiego w praktyce</i>.</p> <p>Uczestniczka wskazuje również, iż część szkoleniowa była dla niej pomocna zarówno w samym procesie zakładania firmy, jak i już w momencie jej funkcjonowania. Podkreśla przy tym, że gdyby nie otrzymała takiej pomocy to skutki mogłyby być różne: <i>„może w mniej przemyślny sposób bym zainwestowałabym środki, może bym nie zwróciła uwagi na pewne rzeczy”</i>. Ważnym elementem okazała się dla niej również nauka <i>„oceny ryzyka wszystkich rzeczy, konkurencji... to są rzeczy bardzo przydatne; po prostu jest to pomocne”</i>. Warto podkreślić również, iż przekazana wiedza pomogła przedsiębiorcy poradzić sobie z problemami występującymi w początkowych okresach funkcjonowania działalności.</p> <p>Jednym z podstawowych elementów wsparcia szkoleniowego, który dla samej badanej okazał się najbardziej przydatny było tworzenie biznesplanów: <i>„...biznesplan jest na pewno bardzo dobrą rzeczą zanim się zacznie biznes”</i>.</p>
3.2	Dotacja	<p>Przełożenie pasji na działalność zarobkową sprawiło, że otrzymana przez badaną kwota dotacji była na tyle wystarczająca, że sprawnie otworzyć mogła ona własną firmę. Respondentka podkreśla jednak ogromną istotę dofinansowania: <i>„... bez tych środków w zasadzie to ani by nie było funduszy na reklamę, ani na stworzenie strony, ani na mnóstwo innych rzeczy, ani wyposażenie pracowni więc no bez tego nie mogłabym [sprawnie funkcjonować],(...) stworzyłabym jakąś podstawową stronę internetową ze sklepem, i pewnie na tym by się zakończyło. Pewnie drobnymi, bardzo drobnymi krokami... myślę, że jeszcze bym była daleko, daleko z tyłu. Tutaj jest ten największy sukces - te otrzymane środki, później można było dalej [inwestować], mając jakąś podstawę,</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p><i>jeśli się nie ma podstawy to w zasadzie ciężko jest cokolwiek stworzyć”.</i></p> <p>O bardzo ważnej roli dotacji w przypadku badanej świadczą również następujące słowa: „ [w przypadku] braku dotacji, bez tego tutaj no nie można mówić o reszcie. Niestety z posiadanej wiedzy nie zakupimy pewnych rzeczy, tak, no po prostu potrzebne są środki do zainwestowania więc to jest, że tak powiem podstawa”.</p>
3.3	Propozycje usprawnień	<p>Badana jako element pomocny dla nowopowstałych działalności wskazuje pomoc doradczą, która według niej dotyczy „głębokiego przeanalizowania danej działalności - w danym miejscu, w danym otoczeniu... w dużym stopniu jest to bardzo pomocne, bo czasami ktoś idzie „zachłyśnięty”, że ma fajny pomysł, a ten pomysł czasami jest bardzo fajny, czasami jest fajny, ale trzeba go zmodyfikować, a czasami no po prostu nie jest fajny. (...) Owszem wszystko można przewidzieć, ale ja myślę, że z pomocą specjalisty gdzieś tam jest to prostsze. (...) Taka pomoc doradcza. Myślę też, że to wsparcie pomostowe jest bardzo dużą pomocą, bo to zostało bardzo fajnie przemyślane, że w tym początkowym stadium prowadzenia działalności jednak nie zarabia się zbyt wiele pieniędzy, a koszty pewne stałe są i no niestety skądś trzeba mieć te środki więc jeśli ktoś prowadzi działalność i nie pracuje to też wsparcie pomostowe zostało naprawdę super przemyślane. Uważam, że coś takiego jest jak najbardziej pomocne”.</p>

I. Informacje ogólne

1.1	Informacje o beneficjencie	<p>Płeć: mężczyzna Wiek: 28 lat Wykształcenie: średnie techniczne</p>
1.2	Profil i branża działalności	<p>Branża: usługowa, Sekcja PKD: pozostała indywidualna działalność usługowa, Dział: fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne.</p>
1.3	Rok założenia działalności	2008
1.4	Siedziba	Wrocław
1.5	Okres funkcjonowania firmy	72 miesiące (firma funkcjonuje do chwili obecnej)

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

1.6	Tytuł projektu, w ramach którego otrzymano dofinansowanie	„Praca za progiem” (Zrealizowany przez Powiatowy Urząd Pracy w Krośnie Odrzańskim)
II. Charakterystyka przedsiębiorstwa		
2.1	Rozpoczęcie działalności	<p>Dla badanego otworzenie własnej działalności wiązało się z chęcią posiadania czegoś własnego. Sam mężczyzna twierdzi, że <i>po prostu chciał otworzyć salon fryzjerski i spróbować [pracować na własny rachunek]</i>. Bezpośrednie założenie działalności w jego przypadku poprzedzała czteroletnia praktyka w innych miejscach pracy bezpośrednio związanych z branżą, w której chciał założyć firmę: <i>„pracowałem cały czas w innych salonach od 2003 roku. Skończyłem szkołę i pracowałem u kogoś i po prostu czynniki, okoliczności zmobilizowały mnie do tego, żeby otworzyć własny salon”</i>.</p> <p>W początkowym okresie funkcjonowania firmy przedsiębiorca twierdzi, że nie natknął się na większe problemy, które można uznać za charakterystyczne dla nowopowstałych firm. Jedyne element, który zmienił to <i>„miejsce lokalizacji”</i>, gdyż ciężko było dojść mu do porozumienia z właścicielem lokalu.</p>
2.2	Funkcjonowanie przedsiębiorstwa	<p>Według badanego firma działa w sposób <i>sprawny, nieprzerwany</i> – a jej kondycję właściciel ocenia jako <i>dobrą</i>. Przedsiębiorca podkreśla również istotny dla niego napływ klientów i wskazuje na <i>niepisaną zasadę marketingową, że jeden zadowolony klient prawdopodobnie przynosi 10 klientów, ale 1 niezadowolony klient zabiera 20</i>. W związku z tym stawia w swojej pracy na pełen profesjonalizm i sprostanie wymaganiom stawianym przez klientów. Samo grono odbiorców usług pozyskuje głównie dzięki poczcie pantoflowej, mediom społecznościowym, czy billboard’om: <i>„można powiedzieć, że to jest poczta pantoflowa. Klient mówi klientowi - przychodzi pierwszy raz, spodobało mu się, przychodzi kolejny raz, powie komuś, itd. Jeszcze jest Facebook, funpage, czy jakaś tam forma reklamy powiedzmy na mieście, czy przed salonem...”</i></p>
2.3	Czynniki sukcesu	<p>Istotne w zakresie czynników sukcesu przedsiębiorstwa odnotować można takie elementy, jak posiadanie wcześniejszego bagażu klientów: <i>„bagaż swoich klientów, plus osoby nowe, które przychodziły pozwolił na to, że firma do tej pory istnieje - to był taki kapitał”</i>; <i>talent i efektywność pracy</i> oraz co najważniejsze <i>przełożenie pasji</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>na pracę zawodową.</p> <p>Istotnym elementem zarówno w początkowym stadium funkcjonowania firmy, jak również w późniejszym wydaje się być również świadomość badanego, dotycząca podejmowania inwestycji w firmę, tak aby mogła ona trwać i jednocześnie poszerzać grono osób, do których dociera.</p>
III. Wsparcie otrzymane w ramach projektu		
3.1	Dotacja	<p>Sama dotacja została scharakteryzowana przez przedsiębiorcę jako <i>zastrzyk pieniędzy, który pozwolił na to, żeby uruchomić firmę</i>. Badany wspomina również, że kwota jaką otrzymał była raczej wystarczająca na rozpoczęcie prowadzenia działalności, jednak jej zagospodarowanie musiało przebiegać w sposób rozsądny – tak, aby w początkowym okresie działalności dostępne były te najpotrzebniejsze sprzęty. Co ważne pierwsze przychody w celu „rozkreślenia” tempa rozwoju firmy badany <i>inwestował w sprzęt</i>, co miało przyczynić się w jego opinii do rozwoju firmy.</p> <p>Podsumowując respondent podkreśla bardzo dużą rolę samej dotacji w rozpoczęciu funkcjonowania jego firmy, zauważając że bez tej pomocy raczej nie zdecydowałby się na jej otwarcie (głównie z powodu braku kapitału): <i>„miałem swoje miejsce pracy, otworzyłem salon, mogłem wyposażyć, mogłem kupić towar i tak dalej. Mogłem w ogóle taką funkcję poczynić, takie kroki pierwsze”</i>.</p>
3.2	Propozycje usprawnień	<p>Badany podkreśla, że chcąc rozwijać jeszcze bardziej firmę stara się pozyskiwać fundusze z różnych dostępnych miejsc. Największą barierę stanowi jednak dla niego wkład własny, który charakteryzuje w następujący sposób: <i>„tutaj wszędzie gdzie ja się teraz dopytuje, bo też takie coś mam na myśli, żeby się rozwijać - to jest wkład własny i w tym momencie jest taki wielki problem - debet na koncie, czy po prostu pożyczyć. Nie stać mnie bowiem przy prowadzeniu działalności i inwestycjach, żeby odłożyć taką sumę”</i>.</p>

Case study 3

I. Informacje ogólne

1.1 Informacje o beneficjencie   Płeć: kobieta

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		Wiek: 47 Wykształcenie: ponadgimnazjalne
1.2	Profil i branża działalności	Skup metali, surowców wtórnych Sektora PKD: Handel hurtowy i detaliczny (PKD: G)
1.3	Rok założenia działalności	2011
1.4	Siedziba	Gubin
1.5	Okres funkcjonowania firmy	3 lata i 5 miesięcy
1.6	Tytuł projektu, w ramach którego otrzymano dofinansowanie	„Praca za progiem” (zrealizowany przez Powiatowy Urząd pracy w Krośnie Odrzańskim)
II. Charakterystyka przedsiębiorstwa		
2.1	Rozpoczęcie działalności	<p>Projekt „Praca za progiem” realizowany był od 01.01.2011 do 30.12.2011 przez Powiatowy Urząd Pracy w Krośnie Odrzańskim w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” Działanie 6.1.3 - <i>Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych.</i></p> <p>Celem głównym projektu było udzielenie kompleksowej pomocy mającej na celu zwiększenie aktywności zawodowej osób bezrobotnych zakwalifikowanych do projektu zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Krośnie Odrzańskim, w tym zwłaszcza osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W sytuacji takiej znalazła się Badana, która przed przystąpieniem do projektu była osobą długotrwale bezrobotną.</p> <p>Projekt zakładał wsparcie 55 osób dotacją bezwrotną. Osoby te otrzymały także szkolenie <i>„ABC przedsiębiorczości, czyli jak prowadzić własną firmę”.</i></p> <p>Główną motywacją dla Badanej, aby przystąpić do projektu był <i>brak pracy na rynku.</i> Zapytana, czy wcześniej rozważała utworzenie własnej firmy, uczestniczka projektu stwierdziła, że tak, ale przed rozpoczęciem własnej</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>działalności gospodarczej powstrzymywała ją obawa przed inwestowaniem dużej kwoty we własną firmę. Wybór branży firmy Badanej nie był przypadkowy – pracowała wcześniej w firmie tego rodzaju i posiadała niezbędne doświadczenie na rynku.</p>
2.2	Funkcjonowanie przedsiębiorstwa	<p>Badana określiła kondycję swojej firmy w momencie badania jako dobrą, stabilną. Co ważne, firma założona dzięki dotacji z PUP rozwija się. Badana zatrudnia dwóch pracowników - jedną osobę od dwóch lat, drugą od września 2013 roku: <i>[kondycja firmy] poprawia się no i dlatego stać mnie na zatrudnienie.</i></p> <p>Zgodnie z informacjami pozyskanymi w trakcie rozmowy, Badana nie doświadczyła kryzysu, który dotyka młodych przedsiębiorców: <i>ogólnie takich większych problemów nie miałam.</i> Firma uczestniczki projektu realizowanego przez PUP w Krośnie Odrzańskim charakteryzuje się stopniowym rozwojem o umiarkowanym tempie – Badana nie wyróżnia punktów zwrotnych w funkcjonowaniu jej przedsiębiorstwa: <i>ogólnie jakoś spokojnie u mnie to idzie.</i></p> <p>Firma Badanej posiada dużą konkurencję – w 17-tysięcznym mieście siedziby firmy (Gubin), funkcjonuje 12 skupów surowców wtórnych. Z tego względu bardzo istotnym aspektem działalności badanej jest marketing, pozyskiwanie klientów, oferując dodatkowe usługi, takie jak odbiór surowców z domów klientów: <i>ogłoszenia, reklamuję się, no jakieś tam rabaty, czy większe stawki - zwiększam przy większych ilościach zakupów, dojazd do klienta do domu, jeżeli ktoś nie ma czymś przywieźć.</i> Specyfika rynku wymusza na badanej balansowanie pomiędzy cenami hurtowymi a detalicznymi - niską marżę, aby <i>pozyskać tego klienta.</i></p>
2.3	Czynniki sukcesu	<p>Wśród czynników, które pozwoliły firmie odnieść sukces na rynku, Badana podkreśla istotność posiadania dobrego sprzętu – wag elektronicznych, które zakupiła dzięki dotacji. Oprócz tego podkreśla, że bardzo istotna jest <i>sumienność wobec klienta, to też ludzie to dostrzegają,</i> oraz własne zaangażowanie – przedsiębiorstwo jest otwarte <i>od rana do wieczora,</i> godziny otwarcia zgodnie z pozyskanymi informacjami również w dużym stopniu decydują o tym, jak wielu klientów w ciągu dnia zgłosi się do skupu surowców wtórnych Badanej.</p> <p>Efektywny marketing (najwięcej klientów firma Badanej pozyskuje dzięki ogłoszeniom w lokalnej gazecie) oraz wszelkiego rodzaju promocje, rabaty, udogodnienia dla kupujących oferowane przez badaną firmę również przyczyniły się do jej pozycji na rynku. Podkreślić zatem należy kreatywność Badanej oraz elastyczność działań,</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		dostosowywanych do obowiązujących prawideł rynku.
III. Wsparcie otrzymane w ramach projektu		
3.1	Szkolenie/ Doradztwo	<p>Badana otrzymała w ramach projektu „Wsparcie na starcie” wsparcie szkoleniowe oraz doradcze – pomoc doradcy zawodowego. Uczestniczka projektu szczególnie podkreślała wartość szkoleń z zakresów tematycznych dotyczących księgowości i rachunkowości. Podkreśla również wartość wcześniej nabytego doświadczenia zawodowego: <i>jeżeli chodzi o tę moją branżę skup złomu, to akurat ja więcej wiedziałam, bo jeszcze tam pracowałam, ale chodziło tutaj właśnie o prowadzenie księgowości, wybrać księgowość, to tutaj tak bardziej.</i></p> <p>Brak wsparcia szkoleniowego, według Badanej, mógłby spowodować wystąpienie większej ilości błędów, dotyczących formalnych aspektów prowadzenia własnej działalności gospodarczej: <i>człowiek nie wszystko wie, czy to ryczałt, czy to VAT (...) także tutaj dużo było tam powiedziane i przeszkolone i to już człowiek się więcej orientował. Jakby pewnie nie było tych szkoleń to by się uczyli na własnych błędach, że tak powiem.</i></p>
3.2	Dotacja	<p>Badana otrzymała dotację w postaci najwyższej możliwej kwoty oferowanej przez PUP w Krośnie Odrzańskim, wysokość dotacji określa jako satysfakcjonującą: <i>na wszystko mi starczyło, że tak powiem i zakup komputera, programu, wagi, także to wszystko miałam wyliczane.</i></p> <p>Możliwość otrzymania dotacji stanowiła główny bodziec, motywator, dzięki któremu Badana zdecydowała się na udział w projekcie. W przypadku braku otrzymania dotacji Badana nie zdecydowałaby się na prowadzenie własnej firmy, możliwość otrzymania pożyczki, bądź dotacji o połowę niższej również nie pozwoliłby Badanej podjąć decyzji o założeniu własnego przedsiębiorstwa: <i>bałabym się, chyba bym się bała.</i></p>
3.3	Propozycje sposobów wspierania przedsiębiorców w regionie	<p>Badana zapytana o zmiany, które należałoby wprowadzić w projektach tego rodzaju, udzieliła odpowiedzi, iż powinien być wydłużony okres obowiązkowego prowadzenia działalności gospodarczej do dwóch lat. Wymagany dotychczas rok utrzymania działalności jest według Badanej niewystarczający: <i>otwierają się firmy tylko na rok i po roku się zamykają, to jest takie bezsensowne.</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Case study 4

Informacje ogólne		
1.	Informacje o beneficjencie	Płeć: mężczyzna Wiek: 30 Wykształcenie: ponadgimnazjalne
2.	Profil i branża działalności	Introligatornia: wykończenie, oprawa, renowacja dokumentów i książek Seksja PKD: Przetwórstwo przemysłowe (PKD C), Dział: Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji (PKD 18)
3.	Rok założenia działalności	2010
4.	Siedziba	Zielona Góra
5.	Okres funkcjonowania firmy	4 lata i 4 miesiące
6.	Tytuł projektu, w ramach którego otrzymano	„Wsparcie na starcie” (zrealizowany przez Towarzystwo Integracji Społecznej w Zielonej Górze)

dofinansowanie	
II. Charakterystyka przedsiębiorstwa	
1.	<p>Rozpoczęcie działalności</p> <p>Projekt „Wsparcie na starcie” realizowany był od 01.11.2009 do 30.10.2011 przez Towarzystwo Integracji Społecznej w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” Działania 6.2 - <i>wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia.</i></p> <p>Celem głównym projektu był rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia jako skutecznych form przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej mieszkańców subregionu zielonogórskiego i stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Projekt zakładał wsparcie 30 osób, w tym 15 osób bezrobotnych, 6 zatrudnionych oraz 9 nieaktywnych zawodowo, do jakich zaliczał się badany (osoba ucząca bądź kształcąca się). Finalnie 20 osobom przyznano dotację na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej.</p> <p>Wybór branży, w której Badany założył firmę był starannie przemyślany – posiadał 14 letnie doświadczenie w branży drukarskiej, ponadto 10 lat wcześniej posiadał własną firmę o podobnym profilu: <i>10 lat wcześniej miałem firmę, od 14 lat mam styczność z tą branżą. W drukarni gdzie tam współpracowałem wcześniej, można powiedzieć, że dorabiałem.</i></p> <p>Do założenia firmy Badanego motywował go jego przełożony, który posiadał drukarnię i zakład introligatorski stanowił dla niego przedsiębiorstwo świadczące komplementarne usługi – zapewniał Badanego o ciągłości zleceń, które w przypadku założenia przez niego firmy będzie mu przekazywał: <i>cały czas mnie namawiano żebym założył introligatorię, że będą mi dawać zlecenia, (...) szef mówił, że on za stary jest, żeby zakładać od nowa, (...) bo na razie mu to działa i ma, co robić. A że by się przydało kogoś mieć tutaj na miejscu, żeby robił różne rzeczy.</i></p> <p>Badany uległ namowom swojego szefa i założył własne przedsiębiorstwo. Przełożony badanego wspomógł go doraźnie udzielając wielu praktycznych porad oraz finansując jedną z maszyn: <i>no i tak rozmawiał, rozmawiał, gdzie tam pomógł, jakaś maszynę mi sprezentował.</i></p> <p>W celu doposażenia startującej firmy, Badany odkupił niezbędny sprzęt od wrocławskiego przedsiębiorstwa</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>po niskich cenach: <i>potem znalazłem introligatornię we Wrocławiu, którą odkupiłem za nieduże pieniądze w całości, z maszynami, z materiałami, i tak jakoś (...) pomalutku się zaczęło.</i></p>
<p>2.</p>	<p>Funkcjonowanie przedsiębiorstwa</p>	<p>Badany określa w chwili obecnej stan swojego przedsiębiorstwa jako stabilny: <i>w tej chwili już się nie boję w ogóle.</i> Zapytany o początki funkcjonowania przedsiębiorstwa deklaruje, że nie został dotknięty kryzysem charakterystycznym dla nowopowstałych przedsiębiorstw, gdyż wiele zleceń miał zapewnionych przez właściciela drukarni, w której wcześniej pracował. <i>Sam początek był ok, bo ja miałem gdzieś tam nagrane zlecenia i wiedziałem, że będę miał co robić, nie brakowało mi tych zleceń.</i></p> <p>Moment kryzysowy nadszedł później, po 2 latach funkcjonowania przedsiębiorstwa, kiedy drukarnia z którą Badany współpracował od początku istnienia firmy nie zapewniała jego firmie odpowiedniej liczby zleceń: <i>miałem taki troszkę problem i się zastanawiałem czy to nie będzie koniec działalności. Był taki moment, bo miałem mniej troszkę zleceń tam z drukarni przez moment było też mniej, bo oni gdzieś tam sami przez moment nie mieli no i to się troszkę posypałem, się troszkę bałem.</i></p> <p>Moment kryzysowy trwał 3-4 miesiące, w odpowiedzi na niepewną sytuację Badany zaczął więcej uwagi poświęcać marketingowi, który nie był u niego bardzo rozbudowany, z powodu ciągłości zleceń z zaprzyjaźnionej drukarni: <i>był moment (...) jak już było mniej zleceń to szukałem (...) rozwiązań i się trochę bardziej ogłaszałem, także jakiś tam to oddźwięk później miało. (...) Ale de facto nie zawsze byłem nastawiony na to, żeby szukać klienta, ze względu, że ten klient zawsze był i nie było tego problemu.</i></p> <p>Obroty przedsiębiorstwa zostały zwiększone do bezpiecznego pułapu, w momencie przeprowadzenia wywiadu stan przedsiębiorstwa Badanego był oceniany przez niego jako dobry.</p>
<p>3.</p>	<p>Czynniki sukcesu</p>	<p>Bez wątplenia do sukcesu firmy przyczyniły się takie elementy, jak doświadczenie i niewątpliwie zaangażowanie i wytrwałość w dążeniu do osiągnięcia satysfakcjonującego stanu firmy: <i>zaczęłem jakies tam w sumie dorywcze prace w drukarni i cały czas ta styczność była, więc byłem na bieżąco z przygotowaniem plików, wydruku, tego typu rzeczami i obsługą. Nawet kontakty mam z firmami, które się zajmują poligrafią, co mi na początku ułatwiało dużo, no, bo już miałem jakieś zaplecze, wiedziałem gdzie, do kogo się odezwać, z czym, nie musiałem szukać od zera zaczynając, tylko już miałem jakiś tam bagaż za sobą i wiedziałem gdzie, co zacząć i co ugryźć.</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>Sam Badany podkreśla także, że do sukcesu jego firmy przyczyniła także pomoc ze strony drukarni, w której wcześniej sam pracował: <i>No a też przede wszystkim duże wsparcie z tej drukarni, z którą się współpracowało. Do dnia dzisiejszego współpracuję. Robię dla nich rzeczy, oni dla mnie dużo rzeczy robią no i gdzieś tam kontakt cały czas jest, a to dużo pomaga, jeżeli jest już jakieś, że ktoś potrafi podpowiedzieć nawet, nie tyle pomóc, co podpowiedzieć jak się ma z czymś problem, no to już dużo.</i></p> <p>Oprócz tego do sukcesu firmy przyczyniło się wyczucie rynku Badanego, który stara się na bieżąco reagować na zmiany i szukać zleceń w nowych niszach: <i>staram się reagować, jeżeli coś widzę że jest na coś szansa to staram się (...) do firmy dokupić [potrzebny sprzęt] ze względu na te rzeczy, które się produkuje.</i></p> <p>Badany był przekonany do tego, aby założyć własną firmę, jednakże podkreśla, że wsparcie finansowe bardzo mu pomogło: <i>byłoby mi na pewno ciężiej z tego względu, że bym pracował na starym sprzęcie, dużo wolniej i tak dalej, i zanim bym się odbił, żeby kupić sobie samemu to trochę czasu by trzeba było na to.</i></p>
<h3>III. Wsparcie otrzymane w ramach projektu</h3>		
<p>1.</p>	<p>Szkolenie/ Doradztwo</p>	<p>Uczestnik omawianego wyżej projektu wskazuje, iż część szkoleniowa była dla niego pomocna w umiarkowanym stopniu. Najbardziej przydatna dla Badanego była część dotycząca pisania biznesplanu: <i>na pewno się przydały te informacje wszystkie odnośnie samego biznes planu, żeby dostać dotację.</i></p> <p>Doświadczenie Badanego sprawiło, że duża część tematów poruszanych na szkoleniach posiadała dla niego zbyt ogólny charakter: <i>wiedza, którą tam nabyłem na szkoleniach, no to była bardziej pod kątem właśnie założenia samego tej firmy, rozliczenia dotacji, napisania biznes planu, to były takie trzy podstawowe funkcje, z których skorzystałem, a pozostałe rzeczy, które tam były, szkolenie komputerowe, czy jakieś tam mniejsze rzeczy no to dla mnie było to czymś, co mi nie było de facto potrzebne - ja to umiałem i gdzieś tam się w tych programach wszystkich posługiwałem, także z tym nie miałem problemu.</i></p> <p>Uczestnik omawianego projektu podkreśla jednak, że dla osób, które nie posiadały doświadczeń, szkolenia stanowiły solidne źródło informacji: <i>na pewno w innych sytuacjach, jak ktoś gdzieś tam zaczynał i tak dalej, w ogólnie nie miał żadnego pojęcia o tym, no to, to na pewno jest [przydatne].</i></p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2.	Dotacja	<p>Zaangażowanie właściciela sprawiło, iż uzyskał on maksymalną kwotę dofinansowania do własnej działalności. Przydatność wsparcia finansowego ocenia najwyżej spośród oferowanych form wsparcia w ramach projektu. Kwotę dotacji wykorzystał w pełnym zakresie, była wystarczająca aby założyć firmę, ale potrzeby Badanego były większe: <i>ja ją [dotację] wykorzystałem w takiej formie i takiej wartości, jaka była możliwa do utrzymania, ale de facto zaczynając wiedziałem, że będę w najbliższym czasie musiał też dokupić [dodatkowy sprzęt]. Także jakieś tam potrzeby miałem dużo większe, ale też wybierałem, co muszę kupić tak naprawdę, żeby sobie spokojnie funkcjonować.</i></p>
3.	Wsparcie pomostowe	<p>Badany otrzymał wsparcie pomostowe w wysokości 800 zł i to wsparcie również ocenia jako przydatne, podobnie jak dotację chwalać w rozmowie wsparcie finansowe, które otrzymał. Dzięki wsparciu pomostowemu Badany opłacał ZUS i pokrywał inne, drobne wydatki firmy.</p>
4.	Propozycje sposobów wspierania przedsiębiorców w regionie	<p>Badany zapytany o propozycje usprawnień wsparcia skierowanego do przedsiębiorców, sugeruje, że należałoby bardziej zindywidualizować zakres szkoleń, do potrzeb uczestników projektów: <i>szkolenia to właśnie mówię, wszystko zależy od profilu działalności, od osoby i tutaj ciężko określić, to musiałby być jakiś podział i selekcja, kto potrzebuje takich szkoleń, ten to nie potrzebuje takich szkoleń.</i></p> <p>Oprócz tego, badany także wskazał, że potrzeby finansowe przedsiębiorców zakładających firmy w różnych branżach także są odmienne i należałoby się zastanowić nad rozróżnieniem wysokości maksymalnej dotacji różnicując je ze względu na branżę, w jakiej dany przedsiębiorca zamierza rozpocząć działalność: <i>rozbieżność w potrzebach odnośnie danej konkretnej działalności jest duża, a też wrzucania tego wszystkiego do jednego worka, że dostaniesz 40 000 na rozpoczęcie działalności, a tu nagle się okazuje, że ktoś taki jak ja przykładowo, mogą wydać więcej i to słusznie wydać żeby coś tam było, funkcjonowało.</i></p> <p>Dodatkowo, uczestnik projektu zasugerował, że zaczynającym przedsiębiorcom przydałoby się szczegółowe doradztwo dotyczące wydatkowania dotacji: <i>bardziej by musiało być zorganizowane chyba na takiej zasadzie, żeby doradzić popatrzeć to, co naprawdę potrzebuję a nie na zasadzie takiej, że masz pieniądze, martw się, żeby je wydać. Bo to jest właśnie ból taki, że ktoś to wyda, nawet nie pomyśli dokładnie, na co, co i jak, a potem się okazuje, że to mu się do niczego nie przydaje (...) i zamyka [firmę], bo coś nie poszło.</i></p>

Wnioski

Wybrane do analizy case study przypadki służyły przede wszystkim wyodrębnieniu i wskazaniu przykładów dobrych praktyk w zakresie trwałości i efektywności wsparcia udzielanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Wykonawca starał się wskazać te elementy, które mają największy wpływ na przeżywalność firm i tym samym stanowić mogą dobry punkt odniesienia dla innych przedsiębiorców.

Szczegółowy opis doboru przypadków do analizy case study opisany został w metodologii badawczej (pkt. 2.1.4).

W ramach case study przeanalizowano 4 działalności gospodarcze powstałe w wyniku projektów:

„Lubuski Przedsiębiorca”,

„Praca za progiem”,

„Wsparcie na starcie”.

Co warto podkreślić to fakt, że przedsiębiorcy objęci zostali w ich zakresie kompleksowymi działaniami, które w opinii Wykonawcy bezpośrednio przełożyły się na skuteczność, efektywność oraz użyteczność zastosowanego wsparcia. Potwierdzenie tego wniosku stanowić może zarówno długi okres funkcjonowania tych firm na rynku oraz ich coraz lepszy rozwój.

W toku analizy Wykonawca zdiagnozował kilka istotnych elementów, mających największy wpływ na sprawne i nieprzerwane funkcjonowanie wyżej opisanych przedsiębiorstw. Komponenty te określić można jako przykłady dobrych praktyk, znajdujące bezpośrednie odzwierciedlenie w sukcesach przedsiębiorstw.

Fakt, który przede wszystkim wyróżnia wskazane firmy to **poprzedzenie jej założenia analizą**, wynikającą zarówno z **wcześniejszego doświadczenia w branży**, a także **pasji/zainteresowań** przedsiębiorców. Bez wątplenia należy w tym momencie podkreślić, że przełożenie hobby na pracę zawodową w przypadku nowo powstających firm zaliczyć można do jednego z kluczowych czynników sukcesu. Wiąże się z tym bowiem zarówno **silniejsza motywacja**, jak i **lepsze zaangażowanie właścicieli na poszczególnych etapach rozwoju działalności**.

Kolejnym czynnikiem, który szczególnie wyróżnia analizowane przedsiębiorstwa, jest **podejmowanie ciągłych działań marketingowych**, a także **określenie najbardziej skutecznych kanałów dotarcia do potencjalnych odbiorców**. Znajduje to również związek z **prawidłowym określeniem grupy, do jakiej kierują własne produkty/usługi** przedstawieni wyżej przedsiębiorcy.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Jednoosobowe działalności to także często firmy powstałe z powodu chęci utworzenia czegoś własnego i pracy na własny rachunek. Co zidentyfikowano podczas przeprowadzonych badań to fakt, że wśród tych przedsiębiorców występuje dość niska świadomość i chęć inwestowania w funkcjonowanie firmy. Warto na tym tle podkreślić fakt, że czynnikiem często wyróżniającym dobrze prosperujące działalności (takie jak wskazane wyżej w case study) jest **podejmowanie ciągłych działań mających na celu usprawnienie ich funkcjonowania**, jak i próba **sprostania ciągle nowym wymaganiom stawianym przez nabywców proponowanych usług/towarów**. Świadomość, dotycząca bezpośredniego przełożenia inwestycji na jeszcze lepsze efekty i trwałość przedsiębiorstwa wydaje się być w tym punkcie jednym z kluczowych czynników sukcesu.

Wśród wskazanych powyżej przedsiębiorstw na uwagę zasługuje także komponent, dotyczący sposobu wydatkowania/przeznaczenia udzielonej kwoty dotacji na rozpoczęcie własnej działalności. Przedsiębiorcy, których firmy dobrze prosperują, wyróżniają się przede wszystkim dużą świadomością na temat tego, że udzielone im w postaci dofinansowania wsparcie to jedynie jeden z elementów, mających pomóc im w stawianiu pierwszych kroków na rynku pracy. W opinii badanych, których przedsiębiorstwa wybrane zostały do case study, kwota dotacji była zdecydowanie wystarczająca, aby otworzyć własną firmę. Kluczowy, wydaje się być w ich opinii jednak, **trafny wybór sprzętów** – niezbędnych do funkcjonowania działalności gospodarczej.

Inny element, zdiagnozowany na etapie analizy, w zakresie dobrych praktyk stanowi **nieograniczanie się** przez przedsiębiorców **do lokalnego rynku odbiorców**, a wręcz przeciwnie wyjście także na krajowy czy ponadnarodowy. Poszukiwanie nowych rynków zbytu stanowi bowiem w opinii przedsiębiorców niewątpliwie dobrą strategię zwiększenia przyrostu sprzedaży.

Warte podkreślenia wydaje się być również **myślenie o firmie w kategoriach globalnych**, które w połączeniu z dobrym rozpoznaniem dodatkowych rynków zbytu owocować może dużymi profitami.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

7. Tabela wniosków i rekomendacji

Lp.	Tytuł Raportu	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji
1.	„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”	<p>Badania przeprowadzone z uczestnikami projektów wykazały potrzebę istnienia systemu zindywidualizowanego wsparcia doradczego dla nowo założonych przedsiębiorstw w szczególności już po rozpoczęciu działalności gospodarczej, a nie przed rozpoczęciem działalności gospodarczej.</p> <p>(s. 39, 50, 95-96)</p>	<p>Zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwego do otrzymania wsparcia doradczego już po założeniu firmy.</p> <p>Zwiększenie częstotliwości stosowania tej formy wsparcia przez projektodawców.</p>	Projektodawcy projektów analizowanych Działłań/Poddziałłań	<p>Rozszerzenie zakresu stosowania przez projektodawców bonów dla przedsiębiorców na usługi doradcze po rozpoczęciu własnej działalności gospodarczej.</p> <p>Rozszerzenie godzin szkoleniowych, dotyczących problemów pojawiających się po rozpoczęciu prowadzenia własnej firmy. Promowanie podczas zajęć z tego zakresu możliwości skorzystania z doradztwa tego rodzaju.</p>	Rekomendacja do wdrożenia w całości	Okres programowania 2014-2020

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2.	<p>„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”</p>	<p>Przeprowadzone badanie pozwala stwierdzić, że przedsiębiorcy w szybkim etapie działalności gospodarczej (bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem firmy) bardzo rzadko szukają pomocy, wśród instytucji takich, jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom. Skorzystanie ze wsparcia tego rodzaju mogłoby wpłynąć na większą przeżywalność firm utworzonych dzięki dotacjom ze środków UE.</p> <p>Wśród przyczyn braku korzystania ze wsparcia tego rodzaju można upatrywać brak świadomości istnienia instytucji tego rodzaju oraz obaw przedsiębiorców przed generowaniem dodatkowych kosztów w kryzysowym momencie.</p> <p>(s.103-104)</p>	<p>Zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwości korzystania z pomocy instytucji, takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom.</p>	<p>Projektodawcy projektów analizowanych Działal/Poddziałal</p>	<p>Promowanie przez projektodawców możliwości skorzystania ze wsparcia instytucji takich, jak: centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom.</p>	<p>Rekomendacja do wdrożenia w całości</p>	<p>Okres programowania 2014-2020</p>
----	--	---	--	---	--	--	--------------------------------------

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

3.	„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”	<p>Jedną z głównych przyczyn zaprzestawiania prowadzenia działalności gospodarczej (przyczyna niskiej trwałości nowo założonych przedsiębiorstw) jest zbyt niski popyt na usługi/produkty oferowane przez firmę, co po części wytłumaczyć można słabym popytem ze strony rynków lokalnych/rynku regionalnego (relatywnie niskie dochody mieszkańców woj. lubuskiego). oraz nie do końca trafnym rozeznaniem rynku lokalnego (przed założeniem działalności gospodarczej).</p> <p>(s.88)</p>	<p>Należy zachęcać osoby zakładające działalność gospodarczą w woj. lubuskim do poszukiwania zewnętrznych rynków zbytu na swoje usługi/produkty.</p> <p>Rozwiązaniem tego samego problemu mogłoby być np. zwracanie większej uwagi na szkoleniach/doradztwie na kwestię analizy rynku zbytu jeszcze przed rozpoczęciem działalności gospodarczej lub też takie metody jak np. bon na wykupienie usługi badania rynku w profesjonalnej firmie badawczej.</p>	Projektodawcy projektów analizowanych Działania/Poddziałania	Położenie większego nacisku przez doradców biznesowych w toku udzielania wsparcia osobom planującym rozpocząć własną działalność gospodarczą na konieczność poszukiwania rynku zbytu poza rynkiem lokalnym/regionalnym.	Rekomendacja do wdrożenia w całości	Okres programowania 2014-2020
4.	„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”	<p>Na podstawie przeprowadzonych badań jakościowych można stwierdzić braki w zakresie wstępnej analizy indywidualnych potrzeb przyszłych „przedsiębiorców”. Brak weryfikacji, dotyczy głównie tego, czy dany uczestnik który objęty ma zostać wsparciem potrzebuje szkoleń w danym/określonym zakresie.</p> <p>Mimo wyników badania ankietowego CAWI + CATI i pozytywnej opinii respondentów w zakresie szkoleń częstymi opiniami pojawiającymi się w badaniach jakościowych był fakt, że w przypadku konkretnych osób określony obszar tematyczny był zbędny, gdyż osoby te posiadały już wiedzę w tym zakresie.</p> <p>(s.46-47)</p>	Objęcie wsparciem szkoleniowych tylko wybranej części uczestników spowodować może zwiększenie puli dostępnych środków, które wykorzystane mogą zostać w inny sposób.	Projektodawcy projektów analizowanych Działania/Poddziałania	<p>Zakres świadczonych usług doradczych/szkoleniowych bardziej dostosowany do indywidualnych potrzeb przedsiębiorcy, który sam decyduje na podstawie dostępnego katalogu, z którego zakresu szkoleniowego/doradczego chce skorzystać.</p> <p>Weryfikacja na podstawie doświadczenia/ukończonych kursów szkoleń/wykształcenia, czy dana osoba potrzebuje wsparcia z zakresu przewidzianego szkolenia.</p>	Rekomendacja do wdrożenia w całości	Okres programowania 2014-2020

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

5.	„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”	Przeprowadzone badania wykazały, że niewiele osób korzysta ze wsparcia unijnego już po założeniu działalności gospodarczej. Jedną z przyczyną takiego stanu rzeczy może być niski stan wiedzy osób, które otrzymały dotację na temat dodatkowych możliwości wsparcia, jak również w zakresie czasu i warunków koniecznych do tego, aby mogli oni ubiegać się o dodatkowe wsparcie na rozwój własnej firmy. (s.101-103)	Zwiększenie świadomości uczestników projektów dotyczącej możliwości korzystania z dodatkowej pomocy finansowanej ze środków UE, takich jak np. dofinansowanie stanowisk pracy.	Projektodawcy projektów analizowanych Działłań/Poddziałłań	Utworzenie katalogu/zbioru przejrzystych zasad przyznawania dodatkowego wsparcia (wymogi, określony czas). Przekazywanie uczestnikom projektów kompendium mającego na celu zwiększenie ich świadomości w tym zakresie. Dodatkowe spotkania podczas szkoleń, jak i w trakcie prowadzenia działalności z przedstawicielami instytucji wdrażających środki UE	Rekomendacja do wdrożenia w całości	Okres programowania 2014-2020
----	---	---	--	--	---	-------------------------------------	-------------------------------

8. Załączniki

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 1. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z osobami, które założyły działalność gospodarczą

Rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej

1. Dlaczego zdecydował/a się Pan/Pani na udział w projektach?
2. W jakiej branży prowadzi(t)/prowadziła Pan/Pani własną działalność gospodarczą? Na jakim rynku działa/działała Pana/Pani firma (zasięg lokalny, regionalny, krajowy międzynarodowy)?
3. Jak często dokonuje Pan/i inwestycji w ramach swojej firmy? W co najczęściej Pan/i inwestuje? Co sprzyja inwestowaniu? Co ogranicza?
4. Czy zatrudnia/zatrudniał(a) Pan/Pani pracowników? Jak wielu? Przez jaki okres czasu? W jakim wymiarze/stosunku?
5. Czy nadal prowadzi Pan/Pani własną firmę?
6. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* – Dlaczego już nie prowadzi Pan/Pani własnej firmy?
7. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* - Czy w schyłkowym okresie działalności gospodarczej szukał/a Pan/Pani wsparcia? Gdzie poszukiwał/a Pan/Pani wsparcia tego rodzaju? Dlaczego ta pomoc okazała się nieefektywna?
8. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* - Jakiego rodzaju wsparcie spowodowałoby odstąpienie od decyzji o zamknięciu działalności gospodarczej? Czy w przyszłości zdecydowałby się Pan/i ponownie na otwarcie własnej firmy?

Ocena wsparcia szkoleniowo-doradczego

9. Jakiego rodzaju wsparcie Pan/Pani otrzymał/a (wsparcie szkoleniowe, wsparcie doradcze przed założeniem własnej firmy, wsparcie doradcze po założeniu własnej firmy)?
10. Jak ocenia Pan/Pani liczbę godzin wsparcia szkoleniowego udzielonego w ramach projektu? Czy Pana/Pani zdaniem zakres czasowy tej formy wsparcia był odpowiedni? Dlaczego nie?
11. Jak ocenia Pan/Pani zakres tematyczny wsparcia szkoleniowego? Które tematy były Pana/i zdaniem najciekawsze? Które można byłoby pominąć? Jakich tematów zabrakło? W jakim stopniu wykorzystuje Pan/Pani wiedzę nabytą na szkoleniach doradztwa podczas prowadzenia własnego przedsiębiorstwa?
12. Jak ocenia Pan/Pani własny wzrost wiedzy na temat przedsiębiorczości po udziale w szkoleniach? Jaką wiedzę chcieliby Pan/i jeszcze pozyskać?
13. Jak ocenia Pan/Pani liczbę godzin wsparcia doradczego udzielonego w ramach projektu? Czy Pana/Pani zdaniem zakres czasowy tej formy wsparcia był odpowiedni? Dlaczego nie?
14. Jak ocenia Pan/Pani zakres tematyczny wsparcia doradczego? Które tematy były Pana/i zdaniem najciekawsze? Które można byłoby pominąć? Jakich tematów zabrakło? W jakim stopniu wykorzystuje Pan/Pani wiedzę nabytą podczas doradztwa w prowadzenia własnego przedsiębiorstwa? W jaki sposób?
15. Jak ocenia Pan/Pani wiedzę zdobytą podczas doradztwa indywidualnego w zakresie tworzenia biznesplanu? W jakim stopniu wiedza ta okazała się przydatna? W jakich sytuacjach?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

16. Czy skorzystał/a Pan/Pani z usługi doradczej po zarejestrowaniu działalności gospodarczej? W jakim zakresie? Jak ocenia Pan/Pani ten rodzaj wsparcia?
17. Jakie były Pana/Pani oczekiwania, wobec wsparcia szkoleniowo-doradczego? W jakim stopniu oczekiwania te zostały spełnione?
18. Jakiego typu wiedzę wykorzystuje Pan/Pani w największym stopniu? Która tematyka szkoleń/doradztwa okazała się najbardziej przydatna, odpowiadająca Pana/Pani potrzebom? (np. podatki/ prawo/ marketing/ inne)
19. Które tematy szkoleń/doradztwa okazały się z perspektywy czasu nieprzydatne? Dlaczego (nieprzydatność tematyki ogólnie/ niska jakość szkolenia/doradztwa/ inne przyczyny)?
20. Jakiego elementu wsparcia merytorycznego zabrakło w projektach?

Ocena wsparcia finansowego na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej

21. Czy otrzymał Pan/Pani wsparcie w postaci dotacji na założenie firmy? W jakiej wysokości?
22. Jak ocenia Pan/Pani wysokość tej dotacji w kontekście Pana/Pani potrzeb jako przedsiębiorcy?
23. Na co konkretnie przeznaczył/a Pan/Pani to wsparcie? Proszę wymienić trzy najważniejsze zakupy.
24. Czy gdyby nie otrzymał/a Pan/Pani dotacji, lub wsparcia pomostowego, to czy zdecydował/a by się Pan/Pani na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej? Jeśli tak, to czy w tym samym czasie? Z jakich środków sfinansowałby Pan/Pani wtedy własną działalność gospodarczą? Czy z jakichś wydatków Państwo by ewentualnie zrezygnowali? Jeśli tak, to z których?
25. Gdyby otrzymał Pan/Pani wyłącznie wsparcie szkoleniowe/doradcze, to czy w tym wypadku zdecydowałby/zdecydowałaby się Pan/Pani na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej?
26. Czy otrzymał Pan/Pani wsparcie pomostowe? W jakim okresie?
27. Jak ocenia Pan/Pani okres czasowy, w którym otrzymywał/a Pan/Pani wsparcie pomostowe?

Podsumowanie

28. Jaka według Pana/Pani jest przejrzystość i komunikowalność przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy podczas zakładania/prowadzenia własnej działalności gospodarczej musiał/a Pan/Pani korzystać z pomocy prawnej? W jakim zakresie? Czy są jakieś elementy, które zmienił(a)by/usprawnił(a)by Pan/Pani w procesie regulującym zakładanie działalności gospodarczej?
29. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Co uznaje Pan/Pani za największy sukces Pana/Pani firmy?
30. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Jak ocenia Pan/Pani możliwości i tempo rozwoju własnej firmy? Co według Pana/Pani ma na to wpływ?
31. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Czy ubiegał/a się lub będzie się Pan/Pani ubiegać o dodatkowe wsparcie w ramach funduszy europejskich na rozwój swojej firmy? W jakiej postaci?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

32. *W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej* - Jakie są Pana/Pani plany odnośnie kontynuacji działalności gospodarczej? Czy planuje Pan/Pani utworzenie (kolejnych) miejsc pracy? Jeśli tak, to ilu? Czy planuje Pan/Pani nowe inwestycje w firmie (np. wprowadzenie nowych usług, produktów, zwiększenie zakresu działalności firmy)?
33. *W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej* - Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwałby/oczekiwałaby Pan/Pani po upływie roku od momentu rozpoczęcia prowadzenia własnej firmy?
34. Co według Pana/Pani stanowi największą przeszkodę w rozwoju firmy? Dlaczego? Jak można zapobiegać tego rodzaju przeszkodom?
35. Co według Pana/Pani stanowi największą szansę rozwoju firmy? Dlaczego? Jak duży wpływ ma ten aspekt na rozwój firmy?
36. Która forma wsparcia (szkolenia/doradztwo/dotacja/wsparcie pomostowe) z perspektywy czasu okazała się najbardziej pomocna, zgodna z Pana/Pani potrzebami, przy zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej? Dlaczego?
37. Jakie były Pana/Pani oczekiwania wobec projektu? Czy oczekiwania te zostały spełnione?
38. W jakim stopniu według Pana/Pani obecny zakres wsparcia (szkolenia/doradztwo/wysokość wsparcia finansowego/wsparcie pomostowe) jest wystarczający do przygotowania oraz sprawnego i efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej? Dlaczego?
39. Jakie zmiany – patrząc z perspektywy czasu – wprowadziłby/wprowadziłaby Pan/Pani w projektach, w których brał/a Pan/Pani udział, aby maksymalnie dopasować wsparcie do potrzeb początkującego przedsiębiorcy?

Załącznik 2. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z osobami długotrwale bezrobotnymi

Wstęp:

1. Co dla Pana/i oznacza pojęcie „przedsiębiorczość”?
2. Co pozytywnie może wpływać na przedsiębiorczość w Pana/i regionie?
3. Co może wpływać negatywnie na przedsiębiorczość w Pana/i regionie?
4. Jak określiłby/określiłaby Pan/i swoje potrzeby przed wzięciem udziału w projekcie? Chęć zaspokojenia, których z nich wpłynęła w największym stopniu na udział w projekcie?
5. Jakie miał/a Pan/i oczekiwania względem udziału w projekcie? Na co Pan/i liczył/a?
6. W jakim stopniu Pana/i oczekiwania znalazły odzwierciedlenie w rzeczywistości?
7. Czy w okresie bezrobocia zastanawiał/a się Pan/i nad założeniem działalności gospodarczej?

Pytania dotyczące otrzymanego wsparcia:

8. Z jakich form wsparcia korzystał/a Pan/i w ramach projektu? Jak ocenia Pan/i zakres otrzymanego wsparcia? Czy było ono adekwatne do Pana/i potrzeb?
9. Jaka forma wsparcia osób długotrwale bezrobotnych jest w Pana/i opinii najskuteczniejsza, biorąc pod uwagę Pana/i potrzeby?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

10. Jakie formy wsparcia były najmniej skuteczne biorąc pod uwagę Pana/i potrzeby? Co należałoby w nich zmienić aby spełniały Pana/i potrzeby?
11. Czy z perspektywy czasu chciałby Pan/i coś zmienić w zakresie uzyskanego wsparcia? Jakie elementy wsparcia by Pan/i zmienił/a?
12. Jakich elementów Pana/i zdaniem zabrakło w otrzymanym wsparciu? Czego najbardziej brakowało? Jak Pan/i myśli, dlaczego te elementy się nie pojawiły?
13. Jak ocenia Pan/i czasowy wymiar otrzymanego wsparcia? Czy powinien być krótszy/dłuższy? Dlaczego?
14. Jak ocenia Pan/i kompetencje i wiedzę osób udzielających wsparcia?
15. Czego dowiedział/a się Pan/i na szkoleniu? Jakiego rodzaju wiedzę Pan/i uzyskał/a w toku szkolenia?
16. Czy wiedza, którą uzyskał/a Pan/i na szkoleniu okazała się przydatna? W jakich sytuacjach najczęściej wykorzystuje/wykorzystywał(a) Pan/Pani tę wiedzę najczęściej?
17. Czy wiedza, którą uzyskał/a Pan/i na szkoleniu okazała się wystarczająca do prowadzenia działalności gospodarczej? Które elementy (bloki szkoleń) okazały się najbardziej i najmniej trafne – dlaczego właśnie te?
18. W jakim stopniu udzielone wsparcie wpływa na Pana/i motywację do założenia działalności gospodarczej? Który element wsparcia najbardziej wpływa na tę motywację i dlaczego?
19. Jak Pan/i myśli jaka byłaby Pana/i motywacja do założenia działalności gospodarczej bez otrzymanego wsparcia?

Podsumowanie:

20. Jaka według Pana/Pani jest przejrzystość i komunikowalność przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy w ramach otrzymanego wsparcia pojawiła się tematyka przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Jak ocenia Pan/i informacje prawne jakie Pan/i uzyskał/a w ramach otrzymanego wsparcia? Jakich informacji prawnych zabrakło?
21. Co według Pana/i daje „bycie przedsiębiorczym”? Jakie przynosi to korzyści?
22. Czy polecałby/polecałaby Pan/i innym osobom długotrwale bezrobotnym uczestnictwo w projekcie?
23. Jakie dostrzega Pan/i korzyści z uczestnictwa w projekcie?
24. Jakie dostrzega Pan/i negatywne aspekty uczestnictwa w projekcie?
25. Jakie efekty dodatkowe przyniosło Pani/Panu uczestnictwo w projekcie?

Załącznik 3. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) z projektodawcami (przedstawiciele PUP)

1. Jaki według Pana/Pani wpływ ma wsparcie z EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2. Czy Pana/Pani zdaniem umiejętności i kwalifikacje nabyte dzięki uczestnictwu w projekcie były przydatne dla ich uczestników i przyczyniły się do znalezienia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej? Jeśli tak, to w jakim stopniu/zakresie? Jeśli nie, to dlaczego? Proszę wskazać konkretnie, które kwalifikacje i umiejętności według Pana/Pani były przydatne dla uczestników, a które mniej? Z czego to wynika?
3. W jakim stopniu bezzwrotna dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej wpłynęła na decyzję uczestników o podjęciu działalności gospodarczej? Jeśli nie wpłynęła, to dlaczego?
4. W jakim stopniu Pana/Pani zdaniem brak dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub wsparcia pomostowego uniemożliwiłby/utrudniłby rozpoczęcie lub prowadzenie działalności gospodarczej przez uczestników projektów? Jeśli nie utrudniłby, to dlaczego?
5. Jakie jest zainteresowanie potencjalnych uczestników otrzymaniem oferowanych form wsparcia (w szczególności dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej) w porównaniu do innych projektów realizowanych w ramach PO KL skierowanych do tych samych grup docelowych?
6. Jaka jest efektywność zatrudnieniowa projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (z wyjątkiem osób, które uzyskały środki na podjęcie działalności gospodarczej)?
7. Jakie są motywacje uczestników zakładających własną firmę? Z jakich powodów uczestnicy projektów decydują się zakładać własne przedsiębiorstwa?
8. Jakie działalności gospodarcze powstają w ramach projektów? (branża, osiągnane przychody, tworzenie miejsc pracy, inwestycje)
9. Na jakim rynku działają nowoutworzone firmy (lokalnie, w woj. lubuskim, w całym lub części kraju, na rynkach zagranicznych)?
10. Jakie Pana/Pani zdaniem są czynniki warunkujące zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów rozumianą jako: podjęcie zatrudnienia lub rozpoczęcie działalności gospodarczej? Dlaczego?
11. Czy posiada Pan/Pani informacje na temat trwałości powstałych przedsiębiorstw? Jaki odsetek firm utworzonych w ramach uzyskanych dotacji nadal istnieje? Ile firm nie funkcjonuje po okresie obowiązkowych 12 miesięcy? Co było powodem upadku działalności? W jakich branżach nastąpiła upadłość?
12. Jaka jest trwałość firm zakładanych przez uczestników projektów, którzy zaliczają się do osób, znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy? Jaką są przyczyny?
13. Jakie czynniki Pana/Pani zdaniem decydują o powodzeniu/niepowodzeniu działalności gospodarczej?
14. Jakie czynniki Pana/Pani zdaniem mogą wpływać na utrzymanie działalności gospodarczej utworzonej z dotacji? Które z tych czynników są najistotniejsze i dlaczego?
15. Czy posiada Pan/Pani informacje, czy w schyłkowym okresie działalności gospodarczej uczestnicy projektu szukali wsparcia? Jeśli tak, to gdzie? Dlaczego ta pomoc okazała się nieefektywna?
16. Jakie Pana/Pani zdaniem są możliwości rozwoju powstałych firm? Które firmy najlepiej rokują (m.in. biorąc pod uwagę sektor/branżę, w której funkcjonują)?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

17. W jakim stopniu, Pana/Pani zdaniem, kompleksowość otrzymanego wsparcia oferowanego w ramach projektu może mieć wpływ na trwałość nowopowstałych firm?
18. Czy uczestnicy projektów ubiegają się o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy? Jak powszechne jest to zjawisko? Czy uczestnicy projektów, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności podejmują działania w celu rozszerzenia działalności przedsiębiorstwa?
19. Czy posiada Pan/Pani informację, jaka jest kondycja rynkowa/finansowa firm po okresie 12 miesięcy? Czy nowopowstałe przedsiębiorstwa zatrudniają dodatkowych pracowników?
20. Czy istnieją bariery i luki prawne ograniczające skuteczność wsparcia realizowanego w ramach projektów? Jakie bariery Pan/Pani diagnozuje? Jaki mają wpływ na realizację projektów?
21. Jakie bariery i luki prawne diagnozuje Pan/Pani w odniesieniu do Państwa instytucji, uczestniczącej w realizacji Poddziałania 6.1.3?
22. Jakie skutki wywołują zidentyfikowane bariery i luki prawne dla realizacji działań związanych z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej w odniesieniu do perspektywy finansowej na lata 2014-2020?
23. Jakie działania należy podjąć Pana/Pani zdaniem, aby zniwelować istniejące lub potencjalnie mogące się pojawić bariery i luki prawne, w tym wynikające z systemu wdrażania wsparcia?
24. Jaka jest przejrzystość i komunikowalność przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą dla uczestników projektów? Czy uczestnicy projektów potrzebują szczególnego wsparcia w tym zakresie?
25. W jakim stopniu Pana/Pani zdaniem obecny zakres wsparcia (szkolenia/doradztwo/wysokość wsparcia finansowe/wsparcie pomostowe) jest wystarczający z punktu widzenia przygotowania oraz sprawnego i efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej?
26. Czy oferowane wsparcie powinno być uzupełnione o inne elementy, które zapewniłyby lepsze przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej i tym samym wpłynęły na trwałość powstających działalności? O jakie elementy wsparcie powinno być uzupełnione?
27. Jakie działania Państwa instytucji wyróżniły Pan/Pani jako dobre praktyki związane z realizacją projektów w ramach PO KL?
28. Bazując na Pana/Pani doświadczeniu, które z dotychczasowych rozwiązań, należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej 2014-2020 (w odniesieniu do jakich typów/grup odbiorców)? Jakie nowe rozwiązania Pana/Pani zdaniem należy wprowadzić w perspektywie finansowej 2014-2020?
29. Jakie zmiany Pana/Pani zdaniem należałoby wprowadzić w proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w perspektywie finansowej na lata 2014-2020?

Załącznik 4. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielem Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP)

Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych:

- Jaki wpływ ma wsparcie z EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie? W jakim stopniu P. zdaniem przyjęte w Planach Działania, zasadach realizacji projektów oraz dokumentacji

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

konkursowej rozwiązania skutecznie stymulowały rozwój przedsiębiorczości (rozumianej jako powstawanie nowych podmiotów gospodarczych) w województwie lubuskim – w ujęciu lokalnym oraz w odniesieniu do branż przyjętych za strategiczne dla regionu, szczególnie tam, gdzie takie wsparcie było najbardziej potrzebne?

- Jakie czynniki pozytywnie stymulują wpływ EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie?
- Jakie czynniki ograniczają wpływ EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie?
- Jak ocenia Pan/i zakres wsparcia oferowanego w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL jeśli chodzi o zaspokojenie potrzeb uczestników projektów?
- W jakim stopniu bezzwrotna dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej Pana/Pani zdaniem wpłynęła na decyzję uczestników o podjęciu działalności gospodarczej? Jeśli nie wpłynęła, to dlaczego?
- W jakim stopniu Pana/i zdaniem brak dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub wsparcia pomostowego uniemożliwiłby/utrudniłby rozpoczęcie lub prowadzenie działalności gospodarczej przez uczestników projektów? Jeśli nie utrudniłby, to dlaczego?
- W jaki sposób różna wysokość dotacji przyznawana w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL wpływa na trwałość podjętej działalności gospodarczej lubuskiego rynku pracy?
- Jak określiliby Pan/i efektywność zatrudnieniową projektów realizowanych w województwie lubuskim w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL?
- Jak Pan/Pani ocenił(a)by zainteresowanie potencjalnych uczestników udziałem w Projektach/otrzymaniem wskazanych form wsparcia w porównaniu do innych projektów realizowanych w ramach PO KL, skierowanych do tych samych grup docelowych?

Obszar oceny i analizy możliwości rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2 PO KL)

- Co zdaniem Pana/i najbardziej motywuje uczestników projektów do założenia własnej firmy/podjęcia zatrudnienia?
- Jakie działalności gospodarcze najczęściej powstają w ramach projektów? W jakich branżach najczęściej funkcjonują? Jakie przychody osiągają? W jakim stopniu przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy na lokalnym rynku? W jakim stopniu i w jakich obszarach przejawiają działalność inwestycyjną?
- Na jakim rynku działają nowoutworzone firmy (lokalnie; w woj. lubuskim; w całym lub części kraju; na rynkach zagranicznych)?
- Jak określiliby Pan/i stopień przeżywalności firm zakładanych przez uczestników projektów? Co Pana/i zdaniem może pozytywnie wpływać na trwałość zakładanych firm? Co Pana/i zdaniem może ograniczać trwałość zakładanych firm? W jakim stopniu kompleksowość wsparcia oferowanego w ramach projektu ma wpływ na trwałość nowopowstałych firm?
- Jakie są możliwości rozwoju powstałych firm? Które firmy najlepiej rokują (m.in. biorąc pod uwagę sektor/branżę, w której funkcjonują)?
- Jak Pan/i uważa, w jakim stopniu powstanie nowych działalności gospodarczych w regionie miało negatywny wpływ na konkurencyjność w danej branży i czy spowodowało zamknięcie firm już działających na rynku?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Identyfikacja luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020

- Jak opisałby Pan/i luki/bariery prawne, które ograniczają skuteczność wsparcia oferowanego w Poddziałaniu 6.1.3 i Działaniu 6.2 PO KL? Z czym się wiążą? Jakich aspektów dotyczą? Czy mogą być one powodem zaprzestania podejmowania konkretnych działań? Jakich?
- Czy dostrzega Pan/i luki/bariery prawne, które utrudniają grupom docelowym korzystanie z zaoferowanego wsparcia? Jakich to luk/bariery? Jakich grup docelowych dotyczą przede wszystkim? W jakich aspektach mogą utrudnić grupom docelowym korzystanie z zaoferowanego wsparcia?
- Jakich luk/bariery prawne Pana/i zdaniem utrudniają aktywność instytucji uczestniczących w realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL? Jakich działań w zakresie prawa mogłyby to zmienić?
- Jakich skutki Pana/i zdaniem wywołują zidentyfikowane bariery i luki prawne dla realizacji działań związanych z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej w odniesieniu do perspektywy finansowej na lata 2014-2020?
- Jakich działań można byłoby Pana/i zdaniem podjąć, aby usunąć luki i bariery prawne?

Obszar wypracowania rozwiązań, które należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej na lata 2014-2020

- O jakie konkretne elementy, zapewniające lepsze przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej i tym samym pozytywny wpływ na trwałość powstających

działalności według Pana/i powinno być uzupełnione oferowane wsparcie?

- Jakich działań w ramach realizowanych projektów uznałby Pan/i za dobre praktyki? Jakich są szanse ich realizacji w przyszłości?
- Jakich wypracowane dotychczas rozwiązania należałoby wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej 2014-2020? Do jakich grup docelowych można byłoby je jeszcze skierować?
- Jakich zmiany należałoby Pana/i zdaniem wprowadzić w proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w przyszłej perspektywie finansowej? Co Pana/i zdaniem najbardziej ułatwiłoby proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w przyszłej perspektywie finansowej?
- Jaka Pana/i zdaniem może być skala przyznania wsparcia dla osób zainteresowanych podjęciem działalności gospodarczej w okresie programowania 2014 – 2020 w województwie lubuskim? Co może na nią wpływać? Co może ją ograniczać?

Załącznik 5. Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego (TDI) z osobami, które założyły działalność gospodarczą

Rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej

1. Dlaczego zdecydował/a się Pan/Pani na udział w projektach?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

2. W jakiej branży prowadzi(t)/prowadziła Pan/Pani własną działalność gospodarczą? Na jakim rynku działa/działała Pana/Pani firma (zasięg lokalny, regionalny, krajowy międzynarodowy)?
3. Jak często dokonuje Pan/i inwestycji w ramach swojej firmy? W co najczęściej Pan/i inwestuje? Co sprzyja inwestowaniu? Co ogranicza?
4. Czy zatrudnia/zatrudniał(a) Pan/Pani pracowników? Jak wielu? Przez jaki okres czasu? W jakim wymiarze godzinowym/stosunku pracy?
5. Czy nadal prowadzi Pan/Pani własną firmę?
6. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* – Dlaczego już nie prowadzi Pan/Pani własnej firmy?
7. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* - Czy w schyłkowym okresie działalności gospodarczej szukał/a Pan/Pani wsparcia? Gdzie poszukiwał/a Pan/Pani wsparcia tego rodzaju? Dlaczego ta pomoc okazała się nieefektywna?
8. *Jeżeli respondent nie prowadzi firmy* - Jakiego rodzaju wsparcie spowodowałoby odstąpienie od decyzji o zamknięciu działalności gospodarczej? Czy w przyszłości zdecydowałby się Pan/i ponownie na otwarcie własnej firmy?

Ocena wsparcia szkoleniowo-doradczego

9. Jakiego rodzaju wsparcie Pan/Pani otrzymał/a (wsparcie szkoleniowe, wsparcie doradcze przed założeniem własnej firmy, wsparcie doradcze po założeniu własnej firmy)?
10. Jak ocenia Pan/Pani liczbę godzin wsparcia szkoleniowego udzielonego w ramach projektu? Czy Pana/Pani zdaniem zakres czasowy tej formy wsparcia był odpowiedni? Dlaczego nie?
11. Jak ocenia Pan/Pani zakres tematyczny wsparcia szkoleniowego? Które tematy były Pana/i zdaniem najciekawsze? Które można byłoby pominąć? Jakich tematów zabrakło? W jakim stopniu wykorzystuje Pan/Pani wiedzę nabytą na szkoleniach doradztwa podczas prowadzenia własnego przedsiębiorstwa?
12. Jak ocenia Pan/Pani własny wzrost wiedzy na temat przedsiębiorczości po udziale w szkoleniach? Jaką wiedzę chciałby Pan/i jeszcze pozyskać?
13. Jak ocenia Pan/Pani liczbę godzin wsparcia doradczego udzielonego w ramach projektu? Czy Pana/Pani zdaniem zakres czasowy tej formy wsparcia był odpowiedni? Dlaczego nie?
14. Jak ocenia Pan/Pani zakres tematyczny wsparcia doradczego? Które tematy były Pana/i zdaniem najciekawsze? Które można byłoby pominąć? Jakich tematów zabrakło? W jakim stopniu wykorzystuje Pan/Pani wiedzę nabytą podczas doradztwa w prowadzenia własnego przedsiębiorstwa? W jaki sposób?
15. Jak ocenia Pan/Pani wiedzę zdobytą podczas doradztwa indywidualnego w zakresie tworzenia biznesplanu? W jakim stopniu wiedza ta okazała się przydatna? W jakich sytuacjach?
16. Czy skorzystał/a Pan/Pani z usługi doradczej po zarejestrowaniu działalności gospodarczej? W jakim zakresie? Jak ocenia Pan/Pani ten rodzaj wsparcia?
17. Jakie były Pana/Pani oczekiwania, wobec wsparcia szkoleniowo-doradczego? W jakim stopniu oczekiwania te zostały spełnione?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

18. Jakiego typu wiedzę wykorzystuje Pan/Pani w największym stopniu? Która tematyka szkoleń/doradztwa okazała się najbardziej przydatna, odpowiadająca Pana/Pani potrzebom? (np. podatki/ prawo/ marketing/ inne)
19. Które tematy szkoleń/doradztwa okazały się z perspektywy czasu nieprzydatne? Dlaczego (nieprzydatność tematyki ogólnie/ niska jakość szkolenia/doradztwa/ inne przyczyny)?
20. Jakiego elementu wsparcia merytorycznego zabrakło w projektach?

Ocena wsparcia finansowego na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej

21. Czy otrzymał Pan/Pani wsparcie w postaci dotacji na założenie firmy? W jakiej wysokości?
22. Jak ocenia Pan/Pani wysokość tej dotacji w kontekście Pana/Pani potrzeb jako przedsiębiorcy?
23. Na co konkretnie przeznaczył/a Pan/Pani to wsparcie? Proszę wymienić trzy najważniejsze zakupy.
24. Czy gdyby nie otrzymał/a Pan/Pani dotacji, lub wsparcia pomostowego, to czy zdecydował/a by się Pan/Pani na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej? Jeśli tak, to czy w tym samym czasie? Z jakich środków sfinansowałby Pan/Pani wtedy własną działalność gospodarczą? Czy z jakichś wydatków Państwo by ewentualnie zrezygnowali? Jeśli tak, to z których?
25. Gdyby otrzymał Pan/Pani wyłącznie wsparcie szkoleniowe/doradcze, to czy w tym wypadku zdecydowałby/zdecydowałaby się Pan/Pani na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej?
26. Czy otrzymał Pan/Pani wsparcie pomostowe? W jakim okresie?
27. Jak ocenia Pan/Pani okres czasowy, w którym otrzymywał/a Pan/Pani wsparcie pomostowe?

Podsumowanie

28. Jaka według Pana/Pani jest przejrzystość i komunikowalność przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy podczas zakładania/prowadzenia własnej działalności gospodarczej musiał/a Pan/Pani korzystać z pomocy prawnej? W jakim zakresie? Czy są jakieś elementy, które zmienił(a)by/usprawnił(a)by Pan/Pani w procesie regulującym zakładanie działalności gospodarczej?
29. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Co uznaje Pan/Pani za największy sukces Pana/Pani firmy?
30. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Jak ocenia Pan/Pani możliwości i tempo rozwoju własnej firmy? Co według Pana/Pani ma na to wpływ?
31. *W przypadku prowadzenia własnej firmy* – Czy ubiegał/a się lub będzie się Pan/Pani ubiegać o dodatkowe wsparcie w ramach funduszy europejskich na rozwój swojej firmy? W jakiej postaci?
32. *W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej* - Jakie są Pana/Pani plany odnośnie kontynuacji działalności gospodarczej? Czy planuje Pan/Pani utworzenie (kolejnych) miejsc pracy? Jeśli tak, to ilu? Czy planuje Pan/Pani nowe inwestycje w firmie (np. wprowadzenie nowych usług, produktów, zwiększenie zakresu działalności firmy)?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

33. *W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej* - Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwalby/oczekiwałaby Pan/Pani po upływie roku od momentu rozpoczęcia prowadzenia własnej firmy?
34. Co według Pana/Pani stanowi największą przeszkodę w rozwoju firmy? Dlaczego? Jak można zapobiegać tego rodzaju przeszkodom?
35. Co według Pana/Pani stanowi największą szansę rozwoju firmy? Dlaczego? Jak duży wpływ ma ten aspekt na rozwój firmy?
36. Która forma wsparcia (szkolenia/doradztwo/dotacja/wsparcie pomostowe) z perspektywy czasu okazała się najbardziej pomocna, zgodna z Pana/Pani potrzebami, przy zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej? Dlaczego?
37. Jakie były Pana/Pani oczekiwania wobec projektu? Czy oczekiwania te zostały spełnione?
38. W jakim stopniu według Pana/Pani obecny zakres wsparcia (szkolenia/doradztwo/wysokość wsparcia finansowego/wsparcie pomostowe) jest wystarczający do przygotowania oraz sprawnego i efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej? Dlaczego?
39. Jakie zmiany – patrząc z perspektywy czasu – wprowadziłby/wprowadziłaby Pan/Pani w projektach, w których brał/a Pan/Pani udział, aby maksymalnie dopasować wsparcie do potrzeb początkującego przedsiębiorcy?

Załącznik 6. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI)

1. Przedstawienie wstępnych wyników badania.
2. Dyskusja nad wstępnymi wynikami badania.
3. Przedstawienie propozycji rekomendacji pobadawczych:
  - a. krytyczna analiza rekomendacji (tj. zasadności/możliwości/konsekwencje wdrożenia danej rekomendacji)
  - b. zaakceptowanie/skorygowanie/odrzućenie rekomendacji
4. Podsumowanie zogniskowanego wywiadu grupowego.

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 7. Scenariusz wywiadu eksperckiego

Sytuacja na krajowym/regionalnym rynku pracy

1. Jakie są według P. najważniejsze wyzwania w zakresie pobudzania rozwoju gospodarczego w regionie?
2. W jakim stopniu promowanie samozatrudnienia i przedsiębiorczości jest skutecznym instrumentem rozwiązywania problemów na lubuskim/regionalnym rynku pracy?
3. Jaki według P. wpływ na rozwój przedsiębiorczości ma wsparcie oferowane z EFS?
4. Z jakiego typu problemami najczęściej spotykają się osoby rozpoczynające działalność gospodarczą w województwie lubuskim/w regionie/w kraju? Które z tych problemów są najistotniejsze?

Instrumenty wspierania przedsiębiorczości

5. Jakie wg P. są skuteczne instrumenty wspierania przedsiębiorczości?
6. Jakie czynniki według P. decydują o założeniu własnej firmy? Dlaczego właśnie te?
7. Ogólnie rzecz biorąc, czego wg P. potrzeba nowo zakładanej działalności gospodarczej, żeby przetrwała na rynku? Jakie wsparcie byłoby najbardziej przydatne dla już funkcjonującej działalności gospodarczej? Jakie są mocne, a jakie słabe strony tego typu rozwiązań?
8. Jakie warunki P. zdaniem należy zapewnić nowo powstałej firmie, aby umożliwić jej przetrwanie po pierwszym, najtrudniejszym, etapie działalności?
9. Jakie inne instrumenty wspierania przedsiębiorczości może P. wskazać? Jaka jest skuteczność tych instrumentów w porównaniu z dotacjami bezwrotnymi?
10. W jakim stopniu wsparcie w zakładaniu działalności gospodarczej to skuteczne instrumenty wspierania grup, które znajdują się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy (bezrobotni – długotrwale bezrobotni, kobiety, osoby powyżej 50. roku życia, zamieszkujący tereny wiejskie, zagrożeni utratą pracy, niepełnosprawni)?

Trwałość wsparcia

11. Czy wg P. działalności gospodarcze zakładana przez osoby defaworyzowane mają mniejszą szansę na trwałość? Jak można by zapewnić trwałość firm zakładanych przez osoby w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy?
12. Jakie czynniki mogą warunkować brak trwałości wsparcia przedsiębiorczości (np. brak precyzyjnej analizy rynku na etapie rozpoczynania działalności gospodarczej, czynniki koniunkturalne)?
13. Jakie predyspozycje osób ubiegających się o wsparcie na założenie działalności gospodarczej mogą mieć wpływ na przeżywalność firmy? Jaką rolę odgrywa doradztwo i szkolenia? W jakich obszarach tematycznych wsparcie szkoleniowe i doradcze jest najbardziej istotne?
14. Jakie są szanse utrzymania się na rynku firm założonych dzięki dotacjom po zakończeniu wsparcia? Po jakim okresie może w największym stopniu zmniejszyć się poziom przeżywalności firm (przy zapisie o konieczności zachowania i monitorowania trwałości firmy do 12 miesięcy od jej rejestracji)? Jakie instrumenty mogłyby zwiększyć szansę tych firm na przeżycie?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wpływ interwencji PO KL na sytuację na regionalnym rynku pracy

15. *Przedstawienie ekspertowi danych na temat liczby zarejestrowanych działalności gospodarczych w ramach projektów realizowanych w ramach priorytetu VI w poszczególnych latach.*

Czy firmy założone dzięki dotacjom uzyskanym w ramach Priorytetu VI mają realny wpływ na sytuację gospodarczą oraz rynek pracy w województwie lubuskim?

16. Czy wydaje się P., że nowopowstałe działalności gospodarcze, powstałe dzięki wsparciu EFS miały negatywny wpływ na rozwój konkurencyjności w określonych branżach? Czy wydaje się P. że mogło spowodować to zamknięcie już działających firm?

Skuteczność wsparcia

17. Z P. doświadczenia, które z oferowanych typów wsparcia: **wsparcie doradczo-szkoleniowe, dotacje bezzwrotne, wsparcie pomostowe** są najskuteczniejszym instrumentem pobudzania aktywności zawodowej bezrobotnych/ zagrożonych zwolnieniem? Dlaczego?
18. Czy obecny zakres wsparcia (szkolenia/doradztwo/wysokość wsparcia finansowego/ wsparcie pomostowe) jest wystarczające z punktu widzenia przygotowania oraz sprawnego i efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej? Czy oferowane wsparcie powinno być uzupełnione o inne elementy, które zapewniłyby lepsze przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej i tym samym wpłynęły na trwałość powstających działalności?

Efektywność wsparcia

19. Czy P. zdaniem jest możliwe osiągnięcie tych samych efektów w zakresie wsparcia powstawania nowych przedsiębiorstw niższym kosztem ze strony instytucji publicznych?
20. Jakie dotychczasowe formy wsparcia należy ograniczyć/zastąpić innymi, by interwencja publiczna była bardziej efektywna?
21. Czy P. zdaniem bezzwrotne wsparcie w postaci dotacji powinno być kontynuowane biorąc pod uwagę wysoki koszt na jedną osobę? (do 40 tys. zł)

Identyfikacja luk i barier prawnych, które ograniczają skuteczność oferowanego wsparcia

22. Jaka jest według Pana przejrzystość i komunikowalność przepisów prawnych regulujących działalność gospodarczą? Czy według P. uczestnicy analizowanych Projektów posiadają odpowiedni kapitał kulturowy, zapewniający orientację w dziedzinie rozwiązań legislacyjnych?
23. Jakie obszary obowiązującego prawa P. zdaniem najbardziej wspomagają zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej?
24. Jakie obszary obowiązującego prawa P. zdaniem najbardziej utrudniają zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej?
25. Czy z punktu widzenia P. doświadczenia istnieją jakieś rozwiązania prawne, które należałoby wprowadzić/usprawnić odnośnie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej?

Inne możliwe formy wspierania przedsiębiorczości, możliwe usprawnienia i modyfikacje

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

26. Jak ocenia P. dotychczasową politykę wsparcia osób zakładających działalność gospodarczą w województwie lubuskim/ w Polsce? (adekwatność/ skala działalności/ inne)
27. Jakie usprawnienia/modyfikacje mogłyby zostać wprowadzone przez instytucje odpowiedzialne za wdrażanie PO KL w regionie w celu zoptymalizowania wsparcia kierowanego na rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia?
28. Czy, a jeśli tak to jakie zmiany należałoby wprowadzić w proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w perspektywie finansowej na lata 2014-2020?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 8. Scenariusz Telefonicznego Wywiadu Pogłębionego - Case Study z uczestnikami projektów

1. Jak długo funkcjonuje P. przedsiębiorstwo? Czy funkcjonuje ono w sposób nieprzerwany?
2. Jakie były okoliczności powstania P. przedsiębiorstwa?
3. Jak wspomina P. początkowy okres funkcjonowania firmy? Czy doświadczał(a) P. jakiś problemów, napotykał(a) P. na trudności?
4. W jakim stopniu dotknął P. kryzys typowy dla nowo powstałych firm w pierwszym okresie działalności? Jak przezwyciężył/a P. początkowe problemy?
5. Jakie może P. wskazać momenty przełomowe w funkcjonowaniu P. przedsiębiorstwa? Dlaczego?
6. Jakie czynniki miały wpływ na powodzenie założonej przez P. działalności gospodarczej?
7. W jakim stopniu do sukcesu P. firmy przyczyniło się wsparcie udzielone w ramach projektu, w którym P. uczestniczył/a?
8. W jakim stopniu istotne były poszczególne elementy udzielonego wsparcia (szkolenia, doradztwo, dotacja, wsparcie pomostowe)?
9. Jak brak któregoś z elementów wsparcia wpłynąłby na osiągnięcie sukcesu przedsięwzięcia? Dlaczego?
10. Czy możliwe byłoby osiągnięcie podobnych efektów w przypadku 50% mniejszego wsparcia (tj. o 50% niższej kwoty dotacji)?
11. Czy możliwe byłoby osiągnięcie podobnych efektów, gdyby nie otrzymał P. dotacji?
12. Czy możliwe byłoby osiągnięcie podobnych efektów w przypadku braku jakiegokolwiek wsparcia (tj. wsparcia szkoleniowo-doradczego, dotacji bezzwrotnej, wsparcia pomostowego)? Dlaczego/ dlaczego nie? Który z elementów wsparcia można by uznać za najmniej przydatny? Który z elementów wsparcia był dla P. najbardziej przydatny?
13. Jak P. ocenia użyteczność udzielonego wsparcia szkoleniowo-doradczego? Czy uzyskana wiedza i kompetencje pomogła P. w prowadzeniu firmy?
  - Jeśli nie: dlaczego?
  - Jeśli tak: które elementy szkolenia i doradztwa były dla P. najbardziej przydatne? Które były nieprzydatne? Jakich obszarów tematycznych zabrakło?
14. Jak P. sądzi – czy udałoby się P. założyć działalność gospodarczą i odnieść sukces, gdyby zamiast bezzwrotnej dotacji otrzymałby/aby P. pożyczkę? Dlaczego/ dlaczego nie?
15. Jak z perspektywy czasu ocenia P. jakość i adekwatność udzielonego P. wsparcia w ramach projektu, w którym P. uczestniczyła?
16. Jakie według P. są najskuteczniejsze instrumenty wspierania rozwoju przedsiębiorczości (rozumianej jako wsparcie powstawania działalności gospodarczych)?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 9. E-mail Interviewing

Szanowny Panie/Szanowna Pani,

firma badawcza *Europejskie Centrum Doradztwa Finansowego Badania i Szkolenia Ewa Joachimczak* wraz z *Fundacją im. Królowej Polski św. Jadwigi* na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze przeprowadza badania pt. **„Ocena efektywności wsparcia udzielanego osobom zakładającym działalność gospodarczą w ramach Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”**. Niniejszy scenariusz zawiera pytania skierowane do członków zarządu organizacji pracodawców z terenu województwa lubuskiego. Państwa wiedza ekspercka z zakresu lokalnego rynku pracy przyczyni się do znaczącego pogłębienia wyników badań. Będziemy wdzięczni za poświęcenie nam czasu i udzielenie drogą mailową odpowiedzi na poniższe pytania. Równocześnie informujemy, że badania są anonimowe, a Państwa odpowiedzi posłużą jako element zbiorczych analiz.

Instrukcja:

- Po otrzymaniu drogą mailową scenariusza z pytaniami proszę w przeciągu tygodnia przesłać maila z dołączonym plikiem Word zawierającym odpowiedzi na wszystkie pytania. Prosimy aby plik Word nazwać ODPOWIEDZI_org_prac
  - Odpowiedzi na pytania proszę udzielać bezpośrednio pod treścią pytania, zgodnie z przedstawioną w scenariuszu kolejnością.
  - Prosimy aby odpowiedzi na pytania były wyczerpujące i opisowe. Im więcej informacji Państwo nam przekażecie tym lepiej.
  - W każdej chwili mogą Państwo zwrócić się z prośbą o wyjaśnienie treści pytań lub innych kwestii budzących Państwa wątpliwości. Mail, pod którym mogą się Państwo kontaktować z badaczami to:.....
  - Bardzo cenne są dla nas dodatkowe pytania, uwagi i sugestie, dlatego jeśli Państwo takowe posiadacie, to proszę się nimi podzielić. Proszę umieścić je w dodatkowym pliku zatytułowanym UWAGI_org_prac
1. Co Pana/i zdaniem stanowi największe ułatwienie dla zakładania działalności gospodarczej w województwie lubuskim? Jakie czynniki najbardziej pozytywnie mogą wpływać na decyzje o założeniu działalności gospodarczej w województwie lubuskim? [np. kapitał ludzki, instytucjonalny, ekologiczny, finansowy]
  2. Jakie Pana/i zdaniem są największe zagrożenia/bariery dla zakładania działalności gospodarczej w województwie lubuskim? Co Pana/i zdaniem należy zrobić aby je ograniczyć/zminimalizować?
  3. Jak ocenia Pan/i znajomość prawa regulującego zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej wśród przedsiębiorców? Co może wpływać na taką a nie inną znajomość przepisów prawa?
  4. Jak ocenia Pan/i przejrzystość/klarowność przepisów prawa regulujących zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej? W jakim stopniu są one jasne, zrozumiałe?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

5. Jak ocenia Pan/i obowiązujące przepisy prawa regulujące zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej? Jakie obszary obowiązującego prawa Pana/i zdaniem najbardziej wspomagają zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej? Jakie obszary obowiązującego prawa Pana/i zdaniem najbardziej utrudniają zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej? Proszę napisać jakie własne rozwiązania prawne chciałby Pan/i zaproponować odnośnie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.
6. Co sądzi Pan/i o programach wsparcia skierowanych do osób bezrobotnych nastawionych na promocję przedsiębiorczości i samozatrudnienia? Jakie są rezultaty takich projektów? Jak ocenia Pan/i ich skuteczność? Jakie są ich słabe strony?
7. Jak Pan/i myśli jakie czynniki w największym stopniu mogą wpływać na sukcesy firm powstałych w ramach tego typu projektów?
8. Jak Pan/i myśli jakie czynniki w największym stopniu mogą przyczyniać się do porażek firm powstałych w ramach tego typu projektów?
9. Jak ocenia Pan/i możliwość dalszego rozwoju nowopowstałych w ramach tego typu projektów firm? Jakie branże stwarzają największe możliwości rozwoju?
10. Jak Pana/i zdaniem powstanie nowych działalności gospodarczych zakładanych przez osoby bezrobotne może wpływać na konkurencję w województwie lubuskim?
11. W jaki sposób Pan/i chciałby promować przedsiębiorczość i samozatrudnienie wśród osób bezrobotnych? Jakie działania Pan/i by zaproponował/a? Jakie instytucje Pana/i zdaniem powinny zostać w te działania włączone?
12. W jaki sposób Pana/i zdaniem organizacje pracodawców mogłyby się włączyć w promowanie przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród osób bezrobotnych? Jakie działania mogłyby podjąć?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 10. Kwestionariusz badania CAWI/CATI

BLOK PYTAŃ DOTYCZĄCY STATUSU NA RYNKU PRACY UCZESTNIKA PROJEKTU.

P1	Proszę wskazać, jaka jest Pana/Pani sytuacja na rynku pracy w tym momencie?	<p>1 – jestem osobą bezrobotną, zarejestrowaną w Powiatowym Urzędzie Pracy, poszukuję pracy ->P3,</p> <p>2 – jestem osobą nieaktywną zawodowo, niezarejestrowaną w Powiatowym Urzędzie Pracy, nie poszukuję pracy ->P3,</p> <p>3 – jestem na rencie lub emeryturze → P3,</p> <p>4 – pracuję na umowę o pracę na czas nieokreślony->P2,</p> <p>5 – pracuję na umowę o pracę na czas określony->P2,</p> <p>6 – pracuję na umowę- zlecenie lub umowę o dzieło->P2,</p> <p>7 – prowadzę działalność gospodarczą ->P18,</p> <p>8 – pracuję bez formalnej umowy z pracodawcą->P2,</p> <p>9 – odbywam staż lub praktykę->P2,</p> <p>10 – inna sytuacja – jaka? .....->P3</p>
P2	Czy umiejętności i kwalifikacje nabyte przez Pana/Panią dzięki uczestnictwu w projekcie przyczyniły się do znalezienia przez Pana/Panią pracy?	<p>1 – zdecydowanie nie,</p> <p>2 – raczej nie,</p> <p>3 – ani tak, ani nie,</p> <p>4 – raczej tak,</p> <p>5 – zdecydowanie tak,</p> <p>99 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
P3	Czy prowadził(a) Pan/Pani firmę od momentu rozpoczęcia uczestnictwa w projekcie?	<p>1 - tak -> P4</p> <p>2 - nie → koniec wywiadu</p>

BLOK PYTAŃ DOTYCZĄCY FIRM, KTÓRE NIE FUNKCJONUJĄ W MOMENCIE REALIZACJI BADANIA (FIRMA ZAMKNIĘTA LUB ZAWIESZONA)

P4	Z jakich powodów zrezygnował(a) Pan/Pani z prowadzenia działalności gospodarczej? Proszę podać maksymalnie 2 najważniejsze powody.	<p>1 – brak płynności finansowej (brak możliwości regulacji zobowiązań ze względu na zaległości w płatnościach wobec Pana/Pani firmy)</p> <p>2 – brak możliwości regulacji zobowiązań ze względu na brak środków finansowych</p> <p>3 – zbyt duża konkurencja ze strony innych firm</p> <p>4 – zbyt wysokie koszty produkcji/świadczenia usług</p> <p>5 – przyczyny osobiste (zmiana sytuacji rodzinnej,</p>
-----------	--	--

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>problemy zdrowotne)</p> <p>6 – brak klientów/odbiorców</p> <p>7 – zbyt duże nakłady czasowe potrzebne do prowadzenia tego typu działalności</p> <p>8 – problemy organizacyjno-prawne</p> <p>9 - brak wykwalifikowanej siły roboczej</p> <p>10 - znalezienie innego źródła utrzymania</p> <p>11 - przejście na emeryturę/rentę</p> <p>12 – inne, jakie?.....</p> <p>99 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć</p>
P5	Czy bezpośrednio przed zakończeniem działalności gospodarczej szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy wśród instytucji takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom itp.?	<p>1 – nie → P9</p> <p>2 – tak</p> <p>99 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć</p> <p>→ P9</p>
P6	W jakiego typu instytucjach szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy bezpośrednio przed zakończeniem działalności gospodarczej? <możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi>	<p>1 – centrum wsparcia przedsiębiorczości,</p> <p>2 – firma doradcza,</p> <p>3 – organizacja pozarządowa pomagająca przedsiębiorcom,</p> <p>4 – inne instytucje – proszę podać jakie .....</p>
P7	Czy uzyskał(a) Pan(i) wsparcie od tych instytucji?	<p>1 – nie → P9</p> <p>2 – tak</p> <p>9 – nie wiem/trudno powiedzieć → P9</p>
P8	Dlaczego uzyskane wsparcie nie pomogło na kontynuację przez Pana/Panią działalności gospodarczej? <pytanie otwarte>	.....
P9	Jakiego rodzaju wsparcie dla Pana/Pani firmy spowodowało odstępnie przez Pana/Panią od decyzji o zakończeniu działalności gospodarczej?	<p>1 – proszę krótko opisać wsparcie, które spowodowało odstępnie przez Pana/Panią od decyzji o zakończeniu działalności gospodarczej .....</p> <p>2 – żadne wsparcie nie zmieniło mojej decyzji o zakończeniu działalności gospodarczej,</p> <p>99 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
P10	Czy w okresie funkcjonowania firmy zatrudniał(a) Pan/Pani pracowników, choćby na krótki okres (niezależnie od	<p>1 – tak</p> <p>2 – nie ->P14</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

	formy zatrudnienia)?											
P11	Ile miejsc pracy powstało w Pana/Pani firmie w okresie jej funkcjonowania? Proszę policzyć wszystkie miejsca pracy, które powstały w Pana/Pani firmie, choćby na krótki okres.	...										
P12	Na jaki okres (w miesiącach) powstały te miejsca pracy w Pana/Pani firmie?	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Nr miejsca pracy</th> <th>Okres trwania miejsca pracy w miesiącach</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>1</td><td></td></tr> <tr><td>2</td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td></tr> <tr><td>...</td><td></td></tr> </tbody> </table>	Nr miejsca pracy	Okres trwania miejsca pracy w miesiącach	1		2		3		...	
Nr miejsca pracy	Okres trwania miejsca pracy w miesiącach											
1												
2												
3												
...												
P13	W jakiej formie prawnej Pana/Pani firma zatrudniała pracowników? W przypadku zatrudniania pracowników w różnych formach prawnych proszę podać najczęściej stosowaną.	1 – umowa o pracę na czas nieokreślony, 2 – umowa o pracę na czas określony, 3 – umowa cywilno-prawna (o dzieło lub zlecenie), 4 – samozatrudnienie (pracownicy sami zakładali firmy), 5 – bez formalnej umowy z pracownikiem, 6 – inne – jakie?										
P14	Na jakim rynku działała Pana/Pani firma?	1 – lokalnym (zasięg powiatu, kilku powiatów) 2 – regionalnym (zasięg województwa) 3 – krajowym 4 – międzynarodowym 9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi										
P15	Jakie były roczne przychody (obroty) Pana/Pani firmy w ostatnim pełnym roku przed zamknięciem lub zawieszeniem firmy? (np. jeżeli firmę zamknięto w sierpniu 2013r., to interesują nas łączne roczne przychody w 2012 r.)	1 – Poniżej 50 tys. zł 2 – 51 – 100 tys. zł 3 – 101 – 200 tys. zł 4 – 201 – 500 tys. zł 5 – 500 tys. zł – 1 mln zł 6 – Powyżej 1 mln zł 9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi										
P16	Jakie były roczne dochody (zysk) Pana/Pani firmy w ostatnim pełnym roku przed zamknięciem lub zawieszeniem firmy?	1 – Poniżej 20 tys. zł 2 – 21 – 40 tys. zł 3 – 41 – 60 tys. zł										

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

	(np. jeżeli firmę zamknięto w sierpniu 2013 r., to interesują nas łączne roczne dochody w 2012 r.)	4 – 61 – 80 tys. zł 5 – 81 – 100 tys. zł 6 – 101 – 150 tys. zł 7 – powyżej 150 tys. zł 9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi
P17	Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)? → P34	1 – nie ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy, 2 – ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy i dostałem/am je, 3 – ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy, ale nie dostałem/am ich.
BLOK PYTAŃ DOTYCZĄCY FIRM, KTÓRE FUNKCJONUJĄ W TRAKCIE REALIZACJI BADAŃIA		
P18	Czy w okresie funkcjonowania firmy zatrudniał(a) Pan/Pani pracowników, choćby na krótki okres (niezależnie od formy zatrudnienia)?	1 – tak 2 – nie -> P23
P19	Ile miejsc pracy powstało w Pana/Pani firmie w okresie funkcjonowania firmy? Proszę policzyć wszystkie miejsca pracy, które powstały w Pana/Pani firmie, choćby na krótki okres.	...
P20	Na jaki okres (w miesiącach) powstały te miejsca pracy w Pana/Pani firmie?	Nr miejsca pracy Okres trwania miejsca pracy w miesiącach 1 2 3 ...
P21	Ile miejsc pracy zostało utrzymanych do chwili obecnej?	...
P22	W jakiej formie prawnej Pana/Pani firma zatrudniała pracowników? W przypadku zatrudniania pracowników w różnych formach prawnych proszę podać najczęściej stosowaną.	1 – umowa o pracę na czas nieokreślony, 2 – umowa o pracę na czas określony, 3 – umowa cywilno-prawna (o dzieło lub zlecenie), 4 – samo zatrudnienie (pracownicy sami zakładali firmy), 5 – bez formalnej umowy z pracownikiem, 6 – inne – jakie? .....
P23	Na jakim rynku działa Pana/Pani firma?	1 - lokalnym (zasięg powiatu, kilku powiatów)

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>2 - regionalnym (zasięg województwa)</p> <p>3 - krajowym</p> <p>4 – międzynarodowym</p> <p>9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi</p>
P24	Jakie były roczne przychody (obroty) Pana/Pani firmy w roku 2013?	<p>1 - Poniżej 50 tys. zł</p> <p>2 - 51 – 100 tys. zł</p> <p>3 - 101 – 200 tys. zł</p> <p>4 - 201 – 500 tys. zł</p> <p>5 - 500 tys. zł – 1 mln zł</p> <p>6 - Powyżej 1 mln zł</p> <p>9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi</p>
P25	Jakie były roczne dochody (zysk) Pana/Pani firmy w roku 2013?	<p>1 - Poniżej 20 tys. zł</p> <p>2 - 21 – 40 tys. zł</p> <p>3 - 41 – 60 tys. zł</p> <p>4 - 61 – 80 tys. zł</p> <p>5 - 81 – 100 tys. zł</p> <p>6 - 101 – 150 tys. zł</p> <p>7 - powyżej 150 tys. zł</p> <p>9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi</p>
P26	Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)?	<p>1 – nie ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy,</p> <p>2 – ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy i dostałem/am je,</p> <p>3 – ubiegałem/am się o fundusze europejskie na rozwój firmy, ale nie dostałem/am ich.</p>
P27	Jak ogólnie ocenia Pan/Pani sytuację swojej firmy w tym momencie?	<p>1 - Bardzo źle</p> <p>2 - Raczej źle</p> <p>3 - Ani dobrze ni źle</p> <p>4 - Raczej dobrze</p> <p>5 - Bardzo dobrze</p> <p>9 - <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi</p>
P28	A jak ocenia Pan/Pani dotychczasowe tempo rozwoju swojej firmy?	<p>1 – bardzo wolne,</p> <p>2 – raczej wolne,</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		3 – średnie, 4 – raczej szybkie, 5 – bardzo szybkie, 9 – nie wiem/trudno powiedzieć.
P29	Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani zatrudnienie nowych pracowników?	1 – zdecydowanie nie → P31 2 – raczej nie → P31 3 – ani tak, ani nie → P31 4 – raczej tak, 5 – zdecydowanie tak, 99 – <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć → P31
P30	Ilu nowych pracowników planuje Pan/Pani zatrudnić w ciągu najbliższych 12 miesięcy?	1 – proszę podać liczbę pracowników ....., 2- <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć.
P31	Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani inwestycje w swojej firmie?	1 – zdecydowanie nie → P33 2 – raczej nie → P33 3 – ani tak, ani nie → P33 4 – raczej tak, 5 – zdecydowanie tak, 99 – nie wiem/trudno powiedzieć → P33
P32	Jakiego typu inwestycje planuje Pan/Pani w swojej firmie?	1 – wprowadzenie nowych usług lub produktów, 2 – zwiększenie zakresu działalności firmy, 3 – inne inwestycje – proszę opisać jakie ....., 99 – <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć.
P33	Czy w ciągu najbliższych 24 miesięcy planuje Pan/Pani ubiegać się o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy?	1 – zdecydowanie nie, 2 – raczej nie, 3 – ani tak, ani nie, 4 – raczej tak, 5 – zdecydowanie tak, 99 – nie wiem/trudno powiedzieć.
BLOK PYTAŃ NA TEMAT SYTUACJI UCZESTNIKA W PRZYPADKU, GDYBY NIE DOSTAŁ WSPARCIA NA ROZPOCZĘCIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ		
P34	Czy w ramach projektu otrzymał(a) Pan/Pani dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej?	1 – tak, 2 – nie → P38
P35	W jakiej wysokości otrzymał(a) Pan/Pani dotację na rozpoczęcie własnej firmy? (w	.....

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

	tys.)	
P36	W jakim stopniu ta kwota była wystarczająca na rozpoczęcie Pana/Pani działalności gospodarczej?	1 – zdecydowanie niewystarczająca, 2 – raczej niewystarczająca, 3 – raczej wystarczająca, 4 – zdecydowanie wystarczająca. 9 – (nie czytać!) nie wiem/trudno powiedzieć.
P37	Czy gdyby nie otrzymał(a) Pan/Pani wsparcia w postaci dotacji, to czy mimo wszystko założyła(a)by Pan/Pani działalność gospodarczą?	1 – Zdecydowanie tak, 2 – Raczej tak, 4 – Raczej nie, 5 – Zdecydowanie nie, 99 – <nie czytać!> Nie wiem/trudno powiedzieć.
BLOK PYTAŃ DOTYCZĄCY OCENY POSZCZEGÓLNYCH FORM WSPARCIA OTRZYMANYCH W RAMACH PROJEKTU		
P38	Jakie formy wsparcia otrzymał(a) Pan/Pani w ramach projektu? Przeczytam teraz listę form wsparcia. Proszę zaznaczyć wszystkie, które Pan/Pani otrzymał(a). <pytanie wielokrotnego wyboru>	1 – wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację, 2 – wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację, 3 – dotacja 4 – wsparcie pomostowe podstawowe (w okresie pierwszych 6 miesięcy od założenia firmy), 5 – wsparcie pomostowe przedłużone (w okresie 7 – 12 miesięcy od założenia firmy), 6 – wsparcie doradcze już po założeniu firmy
P39	Która forma wsparcia, którą otrzymał(a) Pan/Pani w ramach projektu okazała się najbardziej pomocna do prowadzenia firmy?	1 – wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację, 2 – wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację, 3 – dotacja 4 – wsparcie pomostowe podstawowe (w okresie pierwszych 6 miesięcy od założenia firmy), 5 – wsparcie pomostowe przedłużone (w okresie 7 – 12 miesięcy od założenia firmy), 6 – wsparcie doradcze już po założeniu firmy 7 - Żadna z form wsparcia nie była pomocna
P40	Proszę uszeregować uzyskane w ramach projektu formy wsparcia pod względem ich przydatności w prowadzeniu firmy, gdzie 1 oznacza największą przydatność, a 6 najmniejszą przydatność.	1 – wsparcie szkoleniowe przed złożeniem wniosku o dotację, 2 – wsparcie doradcze przed złożeniem wniosku o dotację, 3 – dotacja

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>4 – wsparcie pomostowe podstawowe (w okresie pierwszych 6 miesięcy od założenia firmy),</p> <p>5 – wsparcie pomostowe przedłużone (w okresie 7 – 12 miesięcy od założenia firmy),</p> <p>6 – wsparcie doradcze już po założeniu firmy</p>
P41	Dlaczego forma wsparcia wskazana przez Pana/Panią jako ostatnia w poprzednim pytaniu była dla Pana/Pani najmniej przydatna?	.....
Ocena formy wsparcia: szkolenia przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej, na etapie tworzenia biznesplanu <jeżeli w P38 zaznaczono odp. 1>		
P42	Czy liczba godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację była Pana/Pani zdaniem wystarczająca?	<p>1 – liczba godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację była za duża,</p> <p>2 – liczba godzin szkoleń przed złożeniem wniosku była odpowiednia,</p> <p>3 – liczba godzin szkoleń po złożeniu wniosku była za mała</p> <p>99 – nie wiem/trudno powiedzieć</p>
P43	Czy zakres tematyczny szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?	<p>1 – Zdecydowanie nie,</p> <p>2 – Raczej nie,</p> <p>3 – Ani tak, ani nie,</p> <p>4 – Raczej tak,</p> <p>5 – Zdecydowanie tak,</p> <p>99 – <nie czytać!> Nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
Ocena formy wsparcia: doradztwo przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej, na etapie tworzenia biznesplanu <jeżeli w P38 zaznaczono odp. 2>		
P44	Czy liczba godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację była Pana/Pani zdaniem wystarczająca?	<p>1 – liczba godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację była za duża</p> <p>2 – liczba godzin doradztwa przed złożeniem wniosku była odpowiednia,</p> <p>3 – liczba godzin doradztwa po złożeniu wniosku była za mała,</p> <p>99 – <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć</p>
P45	Czy zakres tematyczny doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?	<p>1 – Zdecydowanie nie,</p> <p>2 – Raczej nie,</p> <p>3 – Ani tak, ani nie,</p> <p>4 – Raczej tak,</p> <p>5 – Zdecydowanie tak,</p> <p>99 – <nie czytać!> Nie wiem/trudno powiedzieć.</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Ocena formy wsparcia: doradztwo po zarejestrowaniu działalności gospodarczej <jeżeli w P38 zaznaczono odp. 6>

P46	Czy liczba godzin doradztwa po założeniu firmy była Pana/Pani zdaniem wystarczająca?	<p>1 – liczba godzin doradztwa po założeniu firmy była za duża</p> <p>2 – liczba godzin doradztwa po założeniu firmy była odpowiednia,</p> <p>3 – liczba godzin doradztwa po założeniu firmy była za mała</p> <p>99 – <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć</p>
P47	Czy zakres tematyczny doradztwa po założeniu firmy był Pana/Pani zdaniem odpowiedni?	<p>1 – Zdecydowanie nie,</p> <p>2 – Raczej nie,</p> <p>3 – Ani tak, ani nie,</p> <p>4 – Raczej tak,</p> <p>5 – Zdecydowanie tak,</p> <p>99 – <nie czytać!> Nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
P48	W jakim zakresie tematycznym otrzymał(a) Pan/Pani wsparcie doradcze po założeniu firmy?	<p>1 - prowadzenie księgowości w przedsiębiorstwie,</p> <p>2 - podstawy marketingu,</p> <p>3 - prawo pracy,</p> <p>4 - prawo podatkowe,</p> <p>5 - praktyczna wiedza z zakresu ubezpieczeń społecznych,</p> <p>6 - przepisy BHP w przedsiębiorstwie,</p> <p>7 - prawo handlowe,</p> <p>8 - zagadnienia z prawa cywilnego związane z prowadzeniem działalności gospodarczej,</p> <p>9 - wdrażanie i obsługa programów użytkowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (programy służące do: wystawiania faktur, prowadzenia księgowości, rozliczania z ZUS i US)</p> <p>10 - logistyka</p> <p>11 - sporządzanie biznesplanów,</p> <p>12 - inne, jakie? .....</p> <p>99 - <nie czytać> nie wiem/trudno powiedzieć</p>

Ocena formy wsparcia: wsparcie pomostowe podstawowe i przedłużone <jeżeli w P38 zaznaczono odp. 4 i/lub 5>

P49	Jak ocenia Pan/Pani okres otrzymywania wsparcia pomostowego?	<p>1 – zdecydowanie za krótki,</p> <p>2 – raczej za krótki,</p>
------------	--	---

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>3 – odpowiedni, 4 – raczej za długi, 5 – zdecydowanie za długi, 99 – <nie czytać!> nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
<p>BLOK PYTAŃ DOTYCZĄCY OTRZYMANEJ W RAMACH PROJEKTU FORMY WSPARCIA: szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej (nie dotyczy uczestników projektów w ramach 6.1.3 PO KL)</p>		
P50	<p>Czy wsparcie szkoleniowe w ramach projektu było dla Pana/Pani pomocne w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej?</p>	<p>1 – zdecydowanie tak, 2 – raczej tak, 3 – ani tak, ani nie, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie, 99 – <nie czytać> nie mam zdania/trudno powiedzieć</p>
P51	<p>A czy dzięki szkoleniom wzrosła Pana/Pani wiedza na temat prowadzenia działalności gospodarczej?</p>	<p>1 – zdecydowanie tak, 2 – raczej tak, 3 – ani tak, ani nie, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie, 99 – <nie czytać> nie mam zdania/trudno powiedzieć</p>
P52	<p>W jakiej tematyce otrzymał(a) Pan/Pani wsparcie szkoleniowe?</p> <p><wielokrotny wybór></p>	<p>1 - prowadzenie księgowości w przedsiębiorstwie, 2 - podstawy marketingu, 3 - prawo pracy, 4 - prawo podatkowe, 5 - praktyczna wiedza z zakresu ubezpieczeń społecznych, 6 - przepisy BHP w przedsiębiorstwie, 7 - prawo handlowe, 8 - zagadnienia z prawa cywilnego związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, 9 - wdrażanie i obsługa programów użytkowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (programy służące do: wystawiania faktur, prowadzenia księgowości, rozliczania z ZUS i US) 10 - logistyka</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

		<p>11 - sporządzanie biznesplanów, 12 - inne, jakie? .....</p> <p>99 - <nie czytać> nie wiem/trudno powiedzieć</p>
P53	Który z tych obszarów tematycznych okazał się najbardziej pomocny?	<p>1 - prowadzenie księgowości w przedsiębiorstwie, 2 - podstawy marketingu, 3 - prawo pracy, 4 - prawo podatkowe, 5 - praktyczna wiedza z zakresu ubezpieczeń społecznych, 6 - przepisy BHP w przedsiębiorstwie, 7 - prawo handlowe, 8 - zagadnienia z prawa cywilnego związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, 9 - wdrażanie i obsługa programów użytkowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (programy służące do: wystawiania faktur, prowadzenia księgowości, rozliczania z ZUS i US) 10 - logistyka 11 - sporządzanie biznesplanów, 12 - inne, jakie? 99 - <nie czytać> nie wiem/trudno powiedzieć.</p>
P54	Który z tych obszarów tematycznych okazał się najmniej pomocny?	<p>1 - prowadzenie księgowości w przedsiębiorstwie, 2 - podstawy marketingu, 3 - prawo pracy, 4 - prawo podatkowe, 5 - praktyczna wiedza z zakresu ubezpieczeń społecznych, 6 - przepisy BHP w przedsiębiorstwie, 7 - prawo handlowe, 8 - zagadnienia z prawa cywilnego związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, 9 - wdrażanie i obsługa programów użytkowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (programy służące do: wystawiania faktur, prowadzenia księgowości, rozliczania z ZUS i US)</p>

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

10 - logistyka
11 - sporządzanie biznesplanów,
12 - inne, jakie?
99 - <nie czytać> nie wiem/trudno powiedzieć.

Załącznik 11. Spis tabel i wykresów

Spis wykresów

Wykres nr 1. Odsetek projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 zakładających wsparcie poszczególnych grup docelowych

Wykres nr 2. Odsetek projektów realizowanych w ramach Działania 6.2 PO KL zakładających wsparcie poszczególnych grup docelowych

Wykres nr 3. Struktura wieku uczestników projektów

Wykres nr 4. Struktura płci uczestników projektów

Wykres nr 5. Bezrobotni zarejestrowani w woj. lubuskim według płci w latach 2008-2013 (liczba os.)

Wykres nr 6. Wykształcenie uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL

Wykres nr 7. Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w woj. lubuskim w latach 2008-2013 (liczba os.)

Wykres nr 8. Status na rynku pracy uczestników projektów liczony na dzień przystąpienia do projektu

Wykres nr 9. Formy wsparcia otrzymane przez uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udziału w projekcie

Wykres nr 10. Najbardziej przydatne formy wsparcia w opinii uczestników projektów

Wykres nr 11. Najbardziej przydatne formy wsparcia w zakresie prowadzenia firmy według uczestników projektów, którzy otrzymali co najmniej 3 formy wsparcia

Wykres nr 12. Ocena przydatności wsparcia szkoleniowego

Wykres nr 13. Ocena przyrostu wiedzy na temat prowadzenia działalności gospodarczej w wyniku wsparcia szkoleniowego

Wykres nr 14. Tematyka otrzymanego wsparcia szkoleniowego

Wykres nr 15. Najbardziej przydatna tematyka szkoleń

Wykres nr 16. Najmniej przydatna tematyka szkoleń

Wykres nr 17. Ocena adekwatności liczby godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację

Wykres nr 18. Ocena adekwatności liczby godzin szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 19. Ocena adekwatności zakresu tematycznego szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 20. Ocena adekwatności zakresu tematycznego szkoleń przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 21. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację

Wykres nr 22. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 23. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa przed złożeniem wniosku o dotację

Wykres nr 24. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa po założeniu firmy

Wykres nr 25. Ocena adekwatności liczby godzin doradztwa po założeniu firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 26. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa po założeniu firmy

Wykres nr 27. Ocena adekwatności zakresu tematycznego doradztwa po założeniu firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 28. Zakres wsparcia tematycznego doradztwa po założeniu firmy

Wykres nr 29. Ocena okresu otrzymywania wsparcia pomostowego

Wykres nr 30. Ocena stopnia adekwatności kwoty dotacji

Wykres nr 31. Ocena stopnia adekwatności kwoty dotacji w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 32. Przydatność uczestnictwa w projekcie do znalezienia pracy

Wykres nr 33. Przydatność uczestnictwa w projekcie do znalezienia pracy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 34. Ocena zjawiska zdarzenia niezależnego (*deadweight effect*)

Wykres nr 35. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (2013)

Wykres nr 36. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w województwie lubuskim (2007–2013)

Wykres nr 37. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów

Wykres nr 38. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów

Wykres nr 39. Struktura branżowa działalności gospodarczych założonych przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 40. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w Polsce (2013)

Wykres nr 41. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim (2007–2013)

Wykres nr 42. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim z uwzględnieniem płci (2007–2013)

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 43. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim z podziałem na grupy wiekowe (2007–2013)

Wykres nr 44. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 45. Dominująca forma prawna zatrudnienia pracowników w firmach założonych przez uczestników projektów – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 46. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 47. Tworzenie pośrednich miejsc pracy przez firmy założone przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 48. Dominująca forma prawna zatrudnienia pracowników w firmach założonych przez uczestników projektów – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 49. Roczne przychody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przez zakończeniem działalności gospodarczej

Wykres nr 50. Roczne dochody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w ostatnim pełnym roku przez zakończeniem działalności gospodarczej

Wykres nr 51. Zasięg rynku, na którym operowały firmy założone przez uczestników projektów

Wykres nr 52. Zasięg rynku, na którym operowały firmy założone przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 53. Roczne przychody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013 r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania)

Wykres nr 54. Roczne przychody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013 r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania) w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 55. Roczne dochody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania)

Wykres nr 56. Roczne dochody osiągane przez firmy założone przez uczestników projektów w 2013r. (firmy aktywne w momencie realizacji badania) w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 57. Zasięg rynku, na którym operują firmy założone przez uczestników projektów

Wykres nr 58. Zasięg rynku, na którym operują firmy założone przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 59. Status uczestników projektów na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 60. Status uczestników projektów na rynku pracy w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 61. Płeć uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 62. Wiek uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 63. Wykształcenie uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 64. Powiat zamieszkania uczestników analizowanych projektów, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 65. Obszar zamieszkania uczestników analizowanych projektów, a status na rynku pracy, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 66. Status uczestników analizowanych projektów w momencie przystąpienia do projektu, a ich status na rynku pracy w momencie realizacji badania

Wykres nr 67. Przyczyny zaprzestania prowadzenia (zamknięcia lub zawieszenia) działalności gospodarczej

Wykres nr 68. Aktywność firm założonych przez uczestników projektów w momencie realizacji badania

Wykres nr 69 Aktywność firm założonych przez uczestników projektów w momencie realizacji badania w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 70. Wykształcenie uczestnika projektu, a status działalności gospodarczej

Wykres nr 71. Płeć uczestnika projektu, a status działalności gospodarczej

Wykres nr 72. Powiat, w którym uczestnik projektu założył działalność gospodarczą, a status działalności gospodarczej

Wykres nr 73. Status uczestnika projektu na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu, a status działalności gospodarczej

Wykres nr 74. Branża, a status działalności gospodarczej

Wykres nr 75. Jakiego rodzaju wsparcie dla Pana/Pani firmy spowodowałyby odstąpienie przez Pana/Panią od decyzji o zamknięciu lub zawieszeniu działalności gospodarczej?

Wykres nr 76. Typ wsparcia, który spowodowałoby odstąpienie przez od decyzji o zakończeniu działalności gospodarczej

Wykres nr 77. Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani zatrudnienie nowych pracowników?

Wykres nr 78. Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy planuje Pan/Pani inwestycje w swojej firmie?

Wykres nr 79. Jakiego typu inwestycje planuje Pan/Pani w swojej firmie?

Wykres nr 80. Ocena dotychczasowego tempa rozwoju firmy przez samych uczestników projektów

Wykres nr 81. Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)? – firmy nieaktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 82. Czy w okresie funkcjonowania firmy ubiegał(a) się Pan/Pani o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy (inne niż dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej)? – firmy aktywne w momencie realizacji badania

Wykres nr 83. Czy w ciągu najbliższych 24 miesięcy planuje Pan/Pani ubiegać się o fundusze europejskie na rozwój swojej firmy?

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Wykres nr 84. Czy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy wśród instytucji takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom itp.?

Wykres nr 85. Czy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy wśród instytucji takich jak centra wsparcia przedsiębiorczości, firmy doradcze, organizacje pozarządowe pomagające przedsiębiorcom itp.? – w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Wykres nr 86. W jakiego typu instytucjach szukał(a) Pan/Pani wsparcia dla swojej firmy bezpośrednio przed zamknięciem lub zawieszeniem działalności gospodarczej?

Wykres nr 87. Czy uzyskał(a) Pan(i) wsparcie od tych instytucji?

Spis tabel

Tabela nr 1. Bezrobotni zarejestrowani i bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w województwie lubuskim na przestrzeni lat 2008-2013.

Tabela nr 2. Zróżnicowanie struktury uczestników projektów systemowych w ramach Poddziałania 6.1.3 na przestrzeni lat 2008-2014

Tabela nr 3. Zróżnicowanie struktury uczestników projektów konkursowych w ramach Działania 6.2 na przestrzeni lat 2009-2014

Tabela nr 4. Formy wsparcia otrzymane przez uczestników projektów w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Tabela nr 5. Najbardziej przydatne formy wsparcia w zakresie prowadzenia firmy w podziale na Działanie/Poddziałanie PO KL

Tabela nr 6. Liczba form wsparcia otrzymana przez uczestników projektów, którzy założyli działalność gospodarczą w wyniku udziału w projekcie

Tabela nr 7. Wysokość otrzymanej dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej

Tabela nr 8. Jednostki gospodarcze według sektorów PKD 2007 w województwie lubuskim (2013 r.)

Tabela nr 9. Podmioty gospodarcze według klas wielkości w województwie lubuskim (2007–2013)

Tabela nr 10. Odsetek firm powstałych w wyniku wsparcia uzyskanego w ramach projektów realizowanych w Poddziałaniu 6.1.3 i Działaniu 6.2 w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych firm w województwie lubuskim w latach 2008-2013.

Tabela nr 11. Liczba dotacji udzielonych uczestnikom projektów na rozpoczęcie działalności gospodarczej w województwie lubuskim

Tabela nr 12. Stopa bezrobocia rejestrowanego (%) w województwie lubuskim z podziałem na powiaty (2008 -2013)

Tabela nr 13. Wskaźniki przeżycia firm założonych przez uczestników analizowanych projektów

Tabela nr 14. Średni koszt projektu w przeliczeniu na 1. uczestnika projektu

Tabela nr 15. Koszt szkoleń przeprowadzonych w ramach projektu w przeliczeniu na 1. uczestnika projektu

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Tabela nr 16. Średni koszt projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który założył działalność gospodarczą

Tabela nr 17. Koszt dotacji udzielonych na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w ramach projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który otrzymał dotację

Tabela nr 18. Koszt wsparcia pomostowego udzielonego w ramach projektu w przeliczeniu na 1 uczestnika projektu, który otrzymał dotację

Tabela nr 19. Średnia wartość wydatków poniesionych ze środków PO KL na wdrażanie Działania 6.2 PO KL oraz Poddziałania 6.1.3 PO KL (w zakresie wsparcia przedsiębiorczości) w przeliczeniu na 1 nowo powstałą firmę, która jest aktywna w momencie realizacji badania

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 12. Wzór matrycy do kodowania wpisów do CEIDG

L. p.	Imię	Nazwisko	Płeć przedsiębiorcy	Firma przedsiębiorcy	Adres głównego miejsca wykonywania działalności	Miejscowość	Powiat	Data rozpoczęcia	Data zawieszenia	Adnotacja	Data zaprzestania	Przeważająca działalność gospodarcza	Status

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Załącznik 13. Matryca do kodowania danych pozyskanych w toku analizy DR

Schemat 1. Przyjęte na podstawie celów i pytań badawczych kategorie, w ramach których zakłada się przeprowadzenie analizy desk research.

KOD 1. Ocena i analiza wsparcia przedsięwzięć zmierzających do powstania nowych podmiotów gospodarczych i ich adekwatność do potrzeb regionalnych

- wpływ wsparcia EFS na rozwój przedsiębiorczości w regionie,
- efektywność zatrudnieniowa projektów realizowanych w województwie lubuskim w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL (z wyjątkiem osób, które uzyskały środki na podjęcie działalności gospodarczej),
- struktura uczestników analizowanych projektów (w tym osób de faworyzowanych na rynku pracy),

KOD 2. Możliwości rozwoju działalności gospodarczych powstałych w regionie w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.3 i Działanie 6.2 PO KL)

- czynniki decydujące o założeniu własnej firmy,
- rodzaj działalności, powstający w ramach projektów,
- czynniki warunkujące zmianę sytuacji zawodowej uczestników projektów (podjęcie zatrudnienia, rozpoczęcie działalności gospodarczej),
- długość istnienia powstałych firm/ powody zaprzestania prowadzenia działalności,
- rynek działania nowoutworzonych firm,
- wpływ kompleksowości wsparcia oferowanego w ramach projektu na trwałość nowopowstałych firm,
- trwałość działalności gospodarczych powstałych w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL, ilość firm nie funkcjonujących po okresie obowiązkowych 12 miesięcy, przyczyny upadku działalności,
- wpływ powstania nowych działalności gospodarczych w regionie na konkurencyjność w danej branży,
- trwałość firm zakładanych przez uczestników projektów, którzy zaliczają się do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy w porównaniu do innych uczestników projektów,
- trwałość firm założonych przez osoby, które uzyskały wsparcie w ramach analizowanych projektów w stosunku do ogółu firm założonych w tym samym okresie w województwie lubuskim/w całej Polsce,

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

KOD 3. Luki i bariery prawne, które ograniczają skuteczność realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL pod kątem perspektywy finansowej na lata 2014-2020

- istniejące luki i bariery prawne, ograniczające skuteczność wsparcia realizowanego w ramach Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL,
- istniejące luki i bariery prawne utrudniające korzystanie ze wsparcia przez grupy docelowe Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL,
- istniejące luki i bariery prawne w odniesieniu do instytucji, które uczestniczą w realizacji Poddziałania 6.1.3 i Działania 6.2 PO KL,
- skutki, jakie wywołują zidentyfikowane bariery i luki prawne dla realizacji działań związanych z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej w odniesieniu do perspektywy finansowej na lata 2014-2020,

KOD 4. Rozwiązania, które należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej na lata 2014-2020

- rozwiązania, jakie należy wziąć pod uwagę w perspektywie finansowej 2014-2020,
- zmiany, jakie należy wprowadzić w proces ubiegania się o wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w perspektywie finansowej na lata 2014-2020,
- przypuszczalna skala wdrażania interwencji publicznej polegającej na przyznaniu wsparcia dla osób zainteresowanych podjęciem działalności gospodarczej w okresie programowania 2014 – 2020 w województwie lubuskim.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Zamawiający:

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego
ul. Podgórna 7, 65-057 Zielona Góra

Wykonawca:

Europejskie Centrum Doradztwa Finansowego Badania i Szkolenia Ewa Joachimczak
ul. Promienista 83, 60-141 Poznań

Fundacja im. Królowej Polski św. Jadwigi
ul. Wczasowa 8a, 62-040 Puszczykowo

Publikacja bezpłatna

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz środków budżetu Województwa Lubuskiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.